województwo łódzkie

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2024 - 2027

ŁÓDŹ 2024

Biuro Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego w Łodzi
http://bppwl.lodzkie.pl

Opracowanie wykonano w:
Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi
Marcin Pawlak – p.o. Dyrektora Biura
Justyna Nowak – Z-ca Dyrektora Biura

w Zespole Środowiska i Krajobrazu:

Marta Pabich-Makoska – Kierownik Zespołu
Piotr Rzeńca – generalny projektant opracowania
Renata Leśniak-Kordzińska
Emilia Wcisło

przy współpracy:
Wojewódzkiej Komisji ds. opracowania „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2024-2027”, powołanej Uchwałą nr 932/23 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 26 października 2023 r.:

prof. dr hab. inż. arch. Bartosz M. Walczak – Profesor w Instytucie Architektury i Urbanistyki Politechniki Łódzkiej, Wiceprezes Polskiego Komitetu Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego TICCIH;
Lidia Lamcha – Naczelnik Wydziału Planowania Przestrzennego, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Łodzi;
Agnieszka Lorenc-Karczewska – Kierownik Pracowni Terenowej w Łodzi Narodowego Instytutu Dziedzictwa;
dr inż. arch. Maria Dankowska – Członek Zarządu Towarzystwa Urbanistów Polskich, Oddział w Łodzi;
Łukasz Stajuda – Prezes Zarządu Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Łódzkiego;
Andrzej Danowski – Przewodniczący Komisji Opieki Nad Zabytkami Zarządu Głównego PTTK;
Marek Lawin – Dyrektor Centrum Fotografii Krajoznawczej PTTK;
Bartosz Mielniczek – Wiceprezes Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, Oddział w Łodzi;
Jan Książek – Dyrektor Muzeum Ziemi Wieluńskiej, Prezes Stowarzyszenia Muzealników Polskich Oddział Łódzki;
Grzegorz Dębski – Dyrektor Muzeum w Łowiczu;
dr Marta Walak – Dyrektor Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim;
Piotr Gutbier – Dyrektor Muzeum Okręgowego w Sieradzu;
dr Dominik Płaza – Dyrektor Muzeum Archeologicznego i Etnograficznego w Łodzi;
dr Ireneusz Piotr Maj – Dyrektor Muzeum Dzieci Polskich – ofiar totalitaryzmu;
Bartosz Bijak – Naczelnik Oddziałowego Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa, IPN Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Oddział w Łodzi;
Joanna Migdał-Kowalska – Starszy Inspektor Wydziału Turystyki, Departament Klimatu i Turystyki, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego;
Jacek Kaźmierski – Zastępca Dyrektora Departamentu Polityki Regionalnej, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego;
Justyna Nowak – Zastępca Dyrektora Biura Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi;
Martyna Paluszkiewicz-Boruch – Zastępca Dyrektora Departamentu Kultury, Urząd Marszałkowski Województwa Łódzkiego.

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE ... 5
I.1. WSTĘP ... 5
I.2. ZASADY OPRACOWANIA PROGRAMU ... 5
I.3. UWARUNKOWANIA PRAWNE PROGRAMU ... 6
I.4. UWARUNKOWANIA PROGRAMOWE OPRACOWANIA ... 7
II. DIAGNOZA STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ... 10
II.1. EWIDENCJA I REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH ORAZ ZABYTKI REPREZENTATYWNE ... 10
II.2. POMNIKI HISTORII I PARKI KULTUROWE ... 13
II.3. SYNTETYCZNA CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU ... 17
II.4. DZIEDZICTWO MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I WYZNANIOWYCH ... 25
II.5. TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA ... 29
II.6. KRAJOBRAZ KULTUROWY WOJEWÓDZTWA ... 36
II.7. OBSZARY I OBIEKTY REPREZENTATYWNE ... 45
II.8. ZABYTKI ZAGROŻONE ... 61
II.9. SIEĆ OŚRODKÓW HISTORYCZNYCH ... 66
II. 9.1. OBSZARY PRIORYTETOWE W OŚRODKACH HISTORYCZNYCH ... 67
II.9.2. DIAGNOZA ZAGROŻEŃ DLA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH OŚRODKÓW HISTORYCZNYCH ... 68
II.10. REWITALIZACJA W GMINACH I OŚRODKACH HISTORYCZNYCH ... 76
II.11. UDZIAŁ PRAWA MIEJSCOWEGO W REALIZACJI OCHRONY ZABYTKÓW ... 78
II.12. USTALENIA GMINNYCH I POWIATOWYCH PROGRAMÓW OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... 82
II.13. EDUKACJA KULTUROWA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ... 84
III. WNIOSKI Z EWALUACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2020 - 2023 ... 89
IV. WYZWANIA ROZWOJOWE W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI ... 92
V. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA ... 94
V.1. WIZJA I CEL STRATEGICZNY PROGRAMU ... 94
V.2. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA O WYMIARZE HORYZONTALNYM ... 96
V.3. ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM ... 114
V.4. ZADANIA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ... 115
VI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI W LATACH 2024-2027 ... 120
VII. WDRAŻANIE, SYSTEM REALIZACJI ORAZ MONITORING PROGRAMU ... 126
VIII. WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PROGRAMOWYCH I PLANISTYCZNYCH ... 130
IX. MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE ... 133
IX.1. SŁOWNICZEK POJĘĆ ... 133
IX.2. BIBLIOGRAFIA ... 134
IX.3. SPIS RYSUNKÓW I TABEL ... 138

X. ZAŁĄCZNIK 1. OBIEKTY I ZESPOŁY ODZNACZAJĄCE SIĘ WYJĄTKOWYMI WARTOŚCIAMI ZABYTKOWYMI PROPONOWANE DO WPISANIA NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO UNESCO ORAZ DO USTANOWIENIA POMNIKÓW HISTORII
XI. ZAŁĄCZNIK 2. OBSZARY ODZNACZAJĄCE SIĘ SZCZEGÓLNYMI WARTOŚCIAMI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO PROPONOWANE DO USTANOWIENIA PARKU KULTUROWEGO
XII. ZAŁĄCZNIK 3. TERENY CHARAKTERYSTYCZNE DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU WSKAZANE DO STANOWIENIA FORM OCHRONY OBSZAROWEJ
XIII. ZAŁĄCZNIK 4. ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOWI HISTORYCZNEMU O RANDZE EUROPEJSKIEJ
XIV. ZAŁĄCZNIK 5. ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM O RANDZE KRAJOWEJ
XV. ZAŁĄCZNIK 6. ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM O RANDZE REGIONALNEJ
XVI. ZAŁĄCZNIK 7. ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM O RANDZE LOKALNEJ
XVII. ZAŁĄCZNIK 8. WYKAZ DOKUMENTÓW STANOWIĄCYCH UWARUNKOWANIA PROGRAMOWE

I. WPROWADZENIE

I. WPROWADZENIE

I.1. WSTĘP

Zasady ochrony i opieki nad zabytkami regulują przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840; ze zm.). Zachowanie zabytków - rozumianych jako przejawy działalności człowieka na przestrzeni dziejów, będące świadectwem minionej epoki bądź zdarzenia, odznaczające się wartością historyczną, artystyczną i naukową - leży w interesie społecznym, przyczyniając się do utrzymania więzi pomiędzy przeszłymi i przyszłymi pokoleniami oraz wzmacniania poczucia tożsamości. Obowiązek sprawowania ochrony zabytków spoczywa na organach administracji publicznej, a jej zasadniczym celem jest zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla trwałego zachowania zabytków, poprzez odpowiednie utrzymanie i zagospodarowanie, ponadto uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska, a także zapobieganie zagrożeniom (art. 4 pkt 1, 2 i 6 ustawy). Natomiast opieka nad zabytkami spoczywa na jego właścicielu (bądź posiadaczu) i polega w szczególności na prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytku wraz z otoczeniem w jak najlepszym stanie, korzystaniu zeń w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości (art. 5 pkt 2, 3, 4 ustawy). W myśl przepisów ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz. U. z 2022 r., poz. 2094; ze zm.), jedną z powinności samorządu województwa jest wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim określonych przepisami obowiązującymi w zakresie kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 14 ust. 1 pkt 3). Polityka państwa, uwzględniając europejskie trendy, zakłada koncentrowanie narzędzi ochrony i opieki nad zabytkami w regionach, uznając je za obszary najbardziej efektywne, jako docelowe miejsca oddziaływania wdrażanych zasad i regulacji. Realizacja projektów kulturalnych, w tym związanych z dziedzictwem kulturowym, finansowanych z funduszy Unii Europejskiej ma wpłynąć korzystnie na wzrost konkurencyjności regionów, wspierając ich rozwój, zwłaszcza poprzez podnoszenie atrakcyjności, a także tworzenie miejsc pracy.

I.2. ZASADY OPRACOWANIA PROGRAMU

„Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027" (zwany WPOnZ 2024-2027 lub Programem) jest piątą edycją dokumentu dla województwa łódzkiego. Będzie realizowany w perspektywie finansowej 2021-2027 w środowisku dokumentów strategicznych wyższego rzędu opracowanych w systemie zarządzania rozwojem, którego podstawę stanowi ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U z 2024 r., poz. 324). Program uwzględnia cele i zadania Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026[1], który jest nadrzędnym dokumentem na poziomie krajowym.

Do opracowania części diagnostycznej WPOnZ na lata 2024-2027:

- wykorzystano wyniki ogólnej ewaluacji poprzedniej edycji Programu przeprowadzonej we własnym zakresie na podstawie oceny stopnia realizacji założeń Programu na lata 2020-2023, wynikającej ze sprawozdania wykonanego dla stadium 2020-2021;
- wykorzystano informacje z badań ankietowych przeprowadzanych corocznie wśród jednostek samorządu terytorialnego (gmin) województwa łódzkiego (177), obiektów muzealnych (w tym skansenów – łącznie ponad 100) i komórek organizacyjnych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego (10) i innych inwestycji branżowych (4) na poczet sprawozdań za lata 2020-2021 i 2022-2023;
- przeprowadzono prospekcje terenowe blisko 230 obiektów i układów przestrzennych, przygotowując dla nich szczegółową dokumentację fotograficzną;
- skorygowano ustalenia dotyczące oceny stanu zachowania wojewódzkiego zasobu zabytków reprezentatywnych oraz sposobu sprawowania opieki nad zabytkami, a także zadań służących realizacji poszczególnych działań w ramach celów operacyjnych;

[1] Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026" (MP z dnia 28 grudnia 2023 r., poz. 1470).

- wprowadzono korektę wskaźników;
- zaktualizowano informacje dotyczące dokumentów strategicznych oraz możliwości finansowania prac przy zabytkach.

Opracowany WPOnZ został zaakceptowany przez Komisję ds. opracowania WPOnZ na lata 2024-2027 i zatwierdzony przez Zarząd Województwa Łódzkiego (Uchwała Nr 0710/24 z dnia 5 czerwca 2024 r.), a następnie zaopiniowany pozytywnie przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi (opinia WUOZ-PP.5120.29.2024.LL.LS z dnia 18 lipca 2024 r.).

I.3. UWARUNKOWANIA PRAWNE PROGRAMU

Obowiązek opracowania wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wynika z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840; ze zm.), zwanej dalej ustawą. Procedura sporządzania i kontroli realizacji programu została określona w art. 87 ust. 1, 3, 4, 5, 6 ustawy, który stanowi, że:

- Program sporządza zarząd województwa na okres 4 lat;
- Program przyjmuje sejmik województwa po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- Program jest ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- Zarząd województwa co 2 lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu, które przedstawia sejmikowi województwa;
- Sprawozdanie z realizacji programu przekazuje się Generalnemu Konserwatorowi Zabytków w celu wykorzystania go przy opracowywaniu, realizacji i aktualizacji Krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 3 pkt. 1 ustawy zabytek to nieruchomość lub rzecz ruchoma lub ich części albo zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków (art. 21 ustawy). Oznacza to, że Program, w myśl obowiązujących w tym zakresie unormowań (art. 6, ust. 1), winien uwzględniać, bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami,
  - parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne, takie jak:
  - pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - cmentarzyska,
  - kurhany,
  - relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Program obejmuje obszar województwa łódzkiego w granicach administracyjnych.

Celem strategicznym programu jest „zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej".

Program realizuje cele określone w art. 87 ust. 2 ustawy, a w szczególności:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określanie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program jest instrumentem realizacji działań dedykowanych zabytkom w wojewódzkich dokumentach strategicznych (Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030). Określa warunki włączania zabytków w procesy gospodarczego rozwoju regionu przy udziale różnych podmiotów, w tym gospodarczych. Realizacja WPOnZ wymaga ścisłej współpracy z organem ochrony zabytków i z instytucjami wykonującymi zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (w szczególności: Łódzkim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, zwanym dalej ŁWKZ; Narodowym Instytutem Dziedzictwa, zwanym dalej NID, muzeami oraz samorządami).

I.4. UWARUNKOWANIA PROGRAMOWE OPRACOWANIA

Istotnym uwarunkowaniem procesu tworzenia kolejnej edycji Programu, wpływającym na formułowanie celów operacyjnych i działań są m.in. ustalenia wynikające z umów międzynarodowych oraz dokumentów strategicznych na poziomie krajowym i regionalnym:

NA POZIOMIE MIĘDZYNARODOWYM

- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga 1954 wraz z I (1954) i II (1999) Protokołem (Polska ratyfikowała Konwencję Haską wraz z I Protokołem w 1956 r., II Protokół do Konwencji Haskiej w 2011 r.[2]),
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, uchwalona w Paryżu w 1972 r. (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.);
- Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego Europy, Grenada 1985 (ratyfikowana przez Polskę w 2012 r.);
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987 r.);
- Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.);
- Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana przez Polskę 27 września 2004 r., weszła w życie 1 stycznia 2005 r.);
- Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.);
- Nowa Karta Ateńska 2003 – Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.;
- Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.);
- Dokument z La Valetty w sprawie ochrony i zagospodarowania miast historycznych i dzielnic zabytkowych, przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Paryżu w 2011 r.;
- Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęte na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w Paryżu w 2011 r.;

2 Ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o ratyfikacji Drugiego Protokołu (sporządzonego w Hadze dnia 26 marca 1999 r.) do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.).

- Deklaracja z Davos 2018 (Konferencja Ministrów Kultury) – Ku wysokiej jakości Baukultur dla Europy,
- Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego;
- Nowa Karta Lipska. Transformacyjna siła miast na rzecz wspólnego dobra[3].

NA POZIOMIE KRAJOWYM

- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030[4];
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.);
- Krajowa Polityka Miejska 2030;
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026;
- Krajowy plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- Rekomendacja Warszawska w Sprawie Odbudowy i Rekonstrukcji Dziedzictwa Kulturowego.

NA POZIOMIE REGIONALNYM

- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030;
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz Plan zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi. Łódzkie 2030+;
- Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

3 Nowa Karta Lipska została przyjęta 30 listopada 2020 r. podczas spotkania ministrów z krajów członkowskich UE.

4 Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Dz.U. RP z dnia 19 listopada 2020 r., poz. 1060).

II. DIAGNOZA STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

II. DIAGNOZA STANU ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

II.1. EWIDENCJA I REJESTR ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH ORAZ ZABYTKI REPREZENTATYWNE

Najpełniejszy obraz ilości i rodzaju zachowanego materialnego dziedzictwa regionu daje **wojewódzka ewidencja zabytków nieruchomych** (WEZ), która nie jest formą ochrony, a jedynie sposobem jej sprawowania (uregulowanym przepisami art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). WEZ tworzą karty zabytków znajdujących się na terenie województwa (w tym wpisanych do rejestru zabytków). W myśl obowiązujących norm prawnych (art. 22 ust. 5 ustawy) zbiór WEZ stanowi podstawę do założenia gminnej ewidencji zabytków (GEZ), która w szczególności powinna zawierać zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych i inne wyznaczone w WEZ. Ochronę zabytków ujętych w GEZ obowiązkowo uwzględnia się m.in. w planach ogólnych i MPZP. Zasób WEZ, wg stanu na 10.03.2024 r., liczył 7 549 pozycji[5], z czego blisko 40% to obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków (2 815[6] wg stanu na 31.12.2023 r.). W przybliżeniu stanowi to niespełna 4% zasobu krajowego, plasując województwo na 14. miejscu w Polsce[7].

Tab.1. Liczba obiektów w rejestrze zabytków nieruchomych w województwie łódzkim

Rok	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba obiektów nieruchomych w rejestrze zabytków	**2 716**	**2 732**	**2 745**	**2 758**	**2 778**	**2 793**	**2 802**	**2 815**

Podstawową formą ochrony obiektów i obszarów zabytkowych jest **wpis do rejestru zabytków**. W latach 2020-2023 do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego wpisano **64 nowe obiekty** w ramach 33 decyzji (w tym zespoły obiektów i pojedyncze zabytki)[8]. Jednocześnie w tym samym okresie odnotowano 7 skreśleń z rejestru 5 decyzjami MKiDN[9].

Struktura rozmieszczenia zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru na terytorium województwa w podziale na poszczególne powiaty (rys. 1.) przedstawia się następująco:

- powyżej 200 – 2 powiaty (Łódź - miasto i łowicki),
- od 101 do 200 - 11 powiatów,
- od 51 do 100 – 5 powiatów,
- do 50 – 6 powiatów.

[5] Liczbę zabytków w WEZ ustalono na podstawie danych serwisu: Zabytek.pl, prowadzonego przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID).

[6] Opracowanie własne na podstawie dokumentu „Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w województwie łódzkim. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)" - stan na 30.04.2016 r.; a także zestawień dotyczących wpisów i skreśleń z rejestru zabytków w okresie 2016-2023, przekazywanych pisemnie przez WKZ. Dostępne publicznie źródła danych obrazujących faktyczną liczbę zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych w województwie łódzkim - bazy danych: NID (wykaz: „Rejestr zabytków nieruchomych (A) województwa łódzkiego - stan na 30.09.2019 r.; portal mapowy: mapy.zabytek.gov.pl/nid/ - stan na 10.03.2024 r.), Geoportal województwa łódzkiego - są niespójne. Analiza wykazała, że rozbieżności w obrębie zbiorów zasobu wynikają głównie, poza oczywistymi omyłkami (w tym braki), z różnic metodologicznych przy zliczaniu danych, zwłaszcza dotyczących obiektów wchodzących w skład wpisów obszarowych i zespołowych (kwestia interpretacji zapisów poszczególnych decyzji WKZ) oraz praktyki postępowania stosowanej w odniesieniu do zabytków nieistniejących.

[7] Analizę przeprowadzono na poziomie danych na 30.04.2016 r. w oparciu o dane NID, na podstawie „Raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)" - wykres: Liczba zabytków w poszczególnych województwach - ze względu na brak aktualniejszych danych z poziomu krajowego (przy czym liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych w województwie łódzkim wynosiła wówczas 2 714).

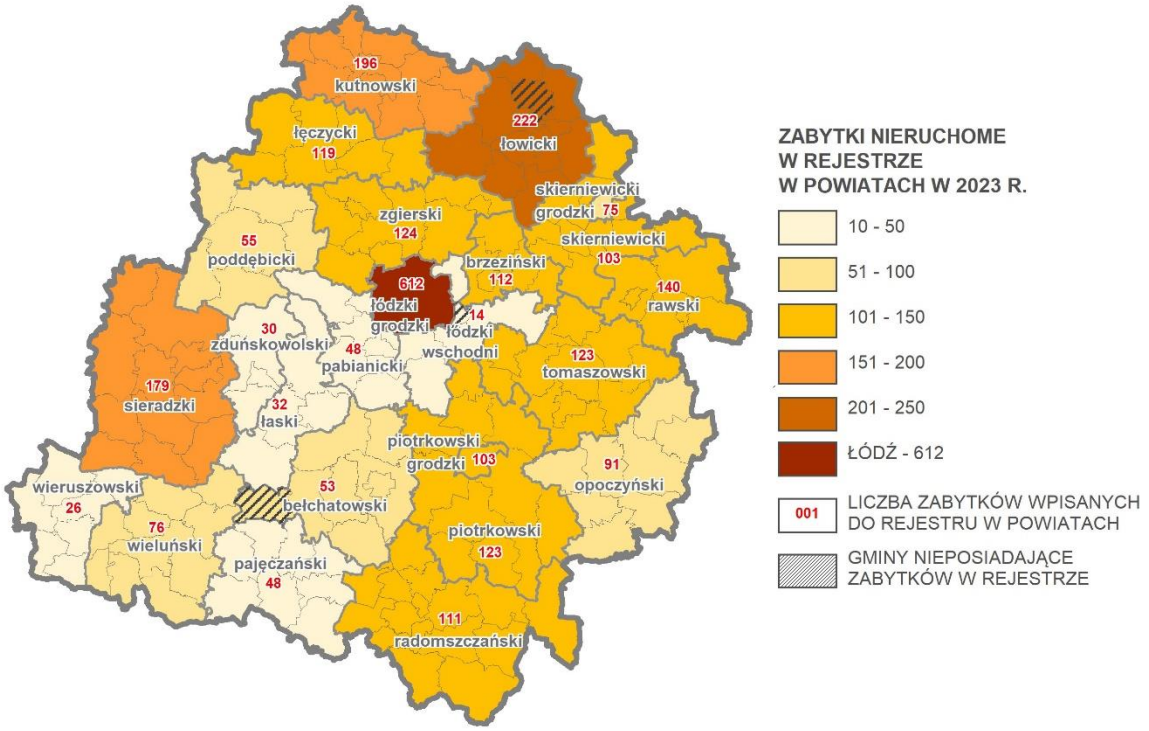
[8] Wartości ustalono na podstawie danych przekazanych przez WUOZ-Łódź w latach 2020-2023.

[9] Z danych przekazanych przez WUOZ-Łódź wynika, że w okresie 2020-2023 dokonano 7 skreśleń z rejestru zabytków nieruchomych decyzjami MKiDN: w 2020 r. - północny łącznik maszynowni w zespole fabrycznym tzw. Nowej Tkalni Towarzystwa Akcyjnego Wyrobów Bawełnianych K.W. Scheiblera (ul. Tymienieckiego 3/7, m. Łódź - 1 obiekt); w 2021 r. - budynki oznaczone literami 1G, 1H, 1I w historycznym zespole budowlanym tzw. Nowej Tkalni Towarzystwa Akcyjnego Wyrobów Bawełnianych K.W. Scheiblera (ul. Tymienieckiego 3/7, ul. Milionowa 2-4, m. Łódź - 3 obiekty), dwór (Parzno, gm. Kluki, pow. bełchatowski - 1 obiekt); budynek mieszkalny (ul. Piłsudskiego 35, m. Brzeziny, pow. brzeziński - 1 obiekt); budynek mieszkalny (Pl. Jana Pawła II nr 3, m. Ozorków, pow. zgierski - 1 obiekt).

Najwyższą wartość odnotowano dla powiatu łódzkiego grodzkiego (612), który zdecydowanie dystansuje kolejne jednostki: łowicki (222), kutnowski (196) i sieradzki (179). Najmniejsze nasycenie występuje w powiecie łódzkim wschodnim (14), a następnie w: wieruszowskim (26), zduńskowolskim (30) i łaskim (32).

Największa koncentracja zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków występuje w miastach, w tym w **Łodzi** (612 obiektów i obszarów zabytkowych), **Łowiczu** (110) i **Piotrkowie Trybunalskim** (103). Natomiast gminą wiejską z największą liczbą zabytków nieruchomych w rejestrze są **Bielawy** (35). Brak zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych w tym typie jednostek samorządu terytorialnego wykazują 3 gminy: **Andrespol**, **Chąśno** i **Rusiec**.

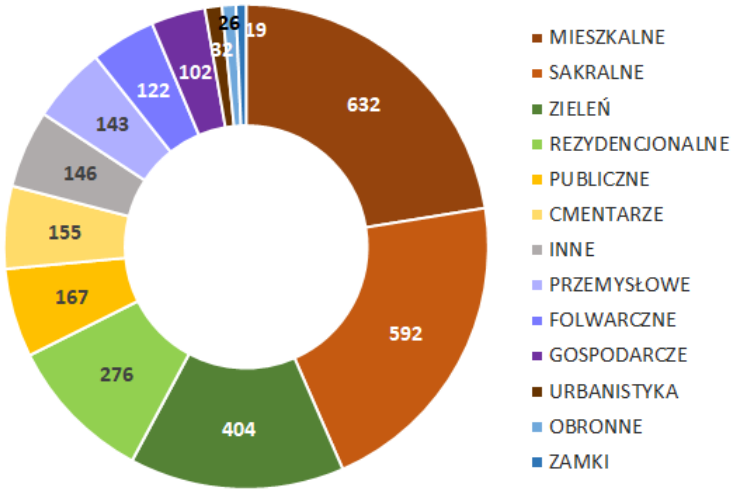
Rys. 1. Zabytki nieruchome w rejestrze województwa łódzkiego w 2023 r.

Źródło: opracowanie BPPWŁ na podstawie NID oraz WUOZ Łódź

Najliczniejszą grupą w regionie łódzkim, pośród zabytków wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych, są obiekty mieszkalne (22,5%) i zabytki sakralne (21%), następnie tereny zakomponowanej zieleni (14,4%) oraz obiekty rezydencjonalne (niemal 10%). Natomiast najmniejszy udział mają zamki (0,7%), budowle obronne (0,9%) oraz układy przestrzenne: urbanistyczne i ruralistyczne (1,1%).

Rys. 2. Zabytki nieruchome w województwie łódzkim w 2023 r. wg typologii funkcjonalnej

Źródło: opracowanie BPPWŁ na podstawie NID.

Ze zbioru obiektów i obszarów zabytkowych wyselekcjonowano grupę obiektów o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości regionu, tzw. **zabytki reprezentatywne**[10]. W aktualnej edycji WPOnZ na lata 2024-2027 poszerzono listę zabytków reprezentatywnych z 228 do **244** oraz utrzymano 30 zabytków archeologicznych wskazanych w poprzedniej edycji Programu. Największe zgrupowanie zabytków reprezentatywnych znajduje się w Łodzi (37), a najmniejsze w powiecie bełchatowskim (1) oraz powiatach łaskim, łódzkim wschodnim i pajęczańskim (po 3 obiekty). Natomiast reprezentatywne stanowiska archeologiczne występują najliczniej w powiatach: piotrkowskim (5) oraz wieluńskim i sieradzkim (po 4).

Dziedzictwo kulturowe determinuje tożsamość regionalną, trwałość więzi społecznych, a także standard i jakość życia. Jest także istotnym czynnikiem rozwoju turystyki, w szczególności na obszarach cennych kulturowo i krajobrazowo, terenach koncentracji dziedzictwa postindustrialnego oraz w dolinach rzecznych. Istotnym mankamentem, z punktu widzenia właściwej koordynacji działań na rzecz jego zachowania w jak najlepszym stanie, jest brak zintegrowanego i kompletnego systemu informacji o zasobie, w tym stanie i potrzebach ochrony[11].

[10] Lista zabytków reprezentatywnych pojawiła się w pierwszej edycji WPOnZ na lata 2008-2011 (152 zabytki nieruchome), ulegając modyfikacji w kolejnych dokumentach: 2012-2015 (198), 2016-2019 (205 zabytków nieruchomych i 30 zabytków archeologicznych) i 2020-2023 (228 zabytków nieruchomych i 30 zabytków archeologicznych).

[11] Narzędziem pozwalającym na prezentowanie informacji o zasobie dziedzictwa kulturowego w szerokim zakresie, w tym kart zabytków, modeli 3D etc. jest ogólnopolski portal Narodowego Instytutu Dziedzictwa (https://zabytek.pl/pl). Nie jest to jednak skończony projekt, wciąż bowiem trwają prace polecające m.in. na poprawianiu i uzupełnianiu treści.

II.2. POMNIKI HISTORII I PARKI KULTUROWE

Pomnik historii to najwyższa rangą forma ochrony, dedykowana najcenniejszym w skali kraju zabytkom nieruchomym, o szczególnej wartości dla kultury, wpisanym do rejestru zabytków lub będącym parkami kulturowymi[12]. Województwo łódzkie, z 5 obiektami uznanymi za pomniki historii, zajmuje 13. pozycję w kraju (ex aequo z lubuskim).

POMNIKI HISTORII	
Łowicz - Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny[13] (VII w.) (dawna Kolegiata Prymasowska) - miejsce synodów kościelnych, a także nekropolia arcybiskupów i innych dostojników kościelnych, w której znajdują się najwyższej klasy zabytki sztuki rzeźbiarskiej, będące dziełami najwybitniejszych artystów działających w Polsce doby nowożytnej.	
Sulejów - zespół opactwa cystersów[14] (XIII w.) - jedyne cysterskie opactwo warowne na terenie Polski z autentycznymi, zachowanymi i silnie rozwiniętymi, obwarowaniami klasztornymi oraz romańskim kościołem przedstawiającym wybitną wartość artystyczną, jako doskonały przykład przenikania się stylistyki późnoromańskiej z wczesnogotycką; kompleks wyróżniający się trwałością historycznego krajobrazu kulturowego.	
Nieborów i Arkadia – zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny[15] (XVII-XVIII w.) - obszar historycznie ukształtowanej przestrzeni barokowej wiejskiej rezydencji magnackiej z pałacem i rozległymi założeniami zakomponowanej zieleni oraz elementami infrastruktury towarzyszącej – ewenement w skali kraju ze względu na wybitną wartość zabytkową, unikatowość i autentyzm.	

[12] Definicję i tryb powoływania określa przepis art. 15 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r., poz. 840; ze zm.).

[13] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Łowicz - Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny" (Dz.U. z 2012 r., poz. 1239).

[14] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 listopada 2012 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Sulejów - zespół opactwa cystersów" (Dz.U. z 2012 r., poz. 1242).

[15] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 listopada 2017 r. w sprawie uznania za pomnik historii „Nieborowa i Arkadii - zespołu pałacowo-ogrodowego i ogrodu sentymentalno-romantycznego" (Dz.U. z 2017 r., poz. 2274).

Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego[16] (XIX w.) - jeden z największych w Europie XIX-wiecznych ośrodków przemysłu włókienniczego, który wyróżnia przenikanie się zabudowy poprzemysłowej z zabudową mieszkaniową i rezydencjonalną; odznaczający się wysoką wartością artystyczną i autentyzmem komponentów rozplanowania, obrazujących obok przemysłowego charakteru także jego wielokulturowy rodowód z układami urbanistycznymi: ul. Piotrkowskiej, pl. Wolności, ul. S. Moniuszki i oraz zespołem fabryczno - rezydencjonalnym L. Geyera, zespołem fabryczno-rezydencjonalno-mieszkalnym K.W. Scheiblera i zespołem fabryczno-rezydencjonalnym I.K. Poznańskiego, Starym Cmentarzem (chrześcijańskim) oraz Nowym Cmentarzem Żydowskim, który ze względu na ogromne znaczenie dla kultury, proponowany jest do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.	
Tum – zespół archikolegiaty pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny i św. Aleksego[17] (XI-XII w.) - archikolegiata jest perłą architektury romańskiej oraz jedną z najlepiej zachowanych tego typu budowli w Polsce. Historia świątyni wiąże się z założeniem opactwa benedyktynów. Po ich ustąpieniu w 1097 r. klasztor przekazano arcybiskupowi gnieźnieńskiemu i przemianowano kościół przyklasztorny na kolegiatę. Budowę obecnego kościoła rozpoczęto ok. 1141 – 1145 r. Archikolegiata była miejscem synodów kościelnych, uznawanych za pierwsze polskie sejmy. Obecnie jest sanktuarium św. Wojciecha. Świątynia została wybudowana z granitu, kamienia polnego, z zewnątrz pozbawiona jest ozdób poza elementami wykończeniowymi, które wykonane są z piaskowca krzemienistego, m.in. portal. Z elementów romańskich zachowały się m.in. tympanon i freski. Częścią PH jest położony w bezpośrednim sąsiedztwie kościół pw. św. Mikołaja wraz z otoczeniem.	

Źródło: opracowanie własne.

[16] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 lutego 2015 r. w sprawie uznania za pomnik historii Łódź - wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego (Dz.U. z 2015 r., poz. 315).

[17] Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 4 kwietnia 2022 r. w sprawie uznania za pomnik historii Tum – zespół archikolegiaty pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny i św. Aleksego (Dz.U. z 2022 r., poz. 808).

Park kulturowy jest formą ochrony krajobrazu kulturowego oraz obszarów wyróżniających się krajobrazowo, z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla lokalnej tradycji budowlanej i osadniczej. W granicach województwa wg stanu na 31 grudnia 2023 r. funkcjonują 3 parki kulturowe[18] (7. pozycja w kraju).

PARKI KULTUROWE	
Park kulturowy „Miasto Tkaczy" w Zgierzu[19] (XIX w.) – w obrębie którego przedmiotem ochrony jest dziedzictwo kulturowe związane z XIX-wieczną historią osady sukienników. W efekcie przeprowadzonych działań rewitalizacyjnych przywrócono historyczny charakter części przestrzeni miejskiej. Odrestaurowane budynki pełnią funkcje kulturalne i turystyczne: „Dom Pod Lwami" – Muzeum Miasta Zgierza, Muzeum Miejsca, Muzeum Lalek, Centrum Konserwacji Drewna, Dom Turysty, Punkt Informacji turystycznej.	
Park kulturowy „Wzgórze Zamkowe" w Sieradzu[20] (XIII w.) - obejmuje swoim zasięgiem unikatowy układ przestrzenny grodu z podgrodziem o wczesnośredniowiecznej metryce (z późniejszymi nawarstwieniami). W efekcie przeprowadzonych prac uporządkowano i zagospodarowano przestrzeń grodu otoczonego fosą wraz z przyległym otoczeniem na cele rekreacyjne.	
Park kulturowy etnograficznego podregionu kutnowskiego związanego z poetą romantycznym Józefem Bohdanem Zaleskim w Leszczynku[21] (XVIII w.) - utworzony w obrębie zabytkowego zespołu dworsko-parkowego w celu ochrony walorów krajobrazu kulturowego i cech charakterystycznych materialnej i niematerialnej kultury regionu oraz zachowania pamięci o związanym z tym miejscem poecie. W ramach rewaloryzacji zieleni parkowej z układem wodnym oraz zespołu budynków przeprowadzono adaptację na cele kulturalne.	

Źródło: opracowanie własne.

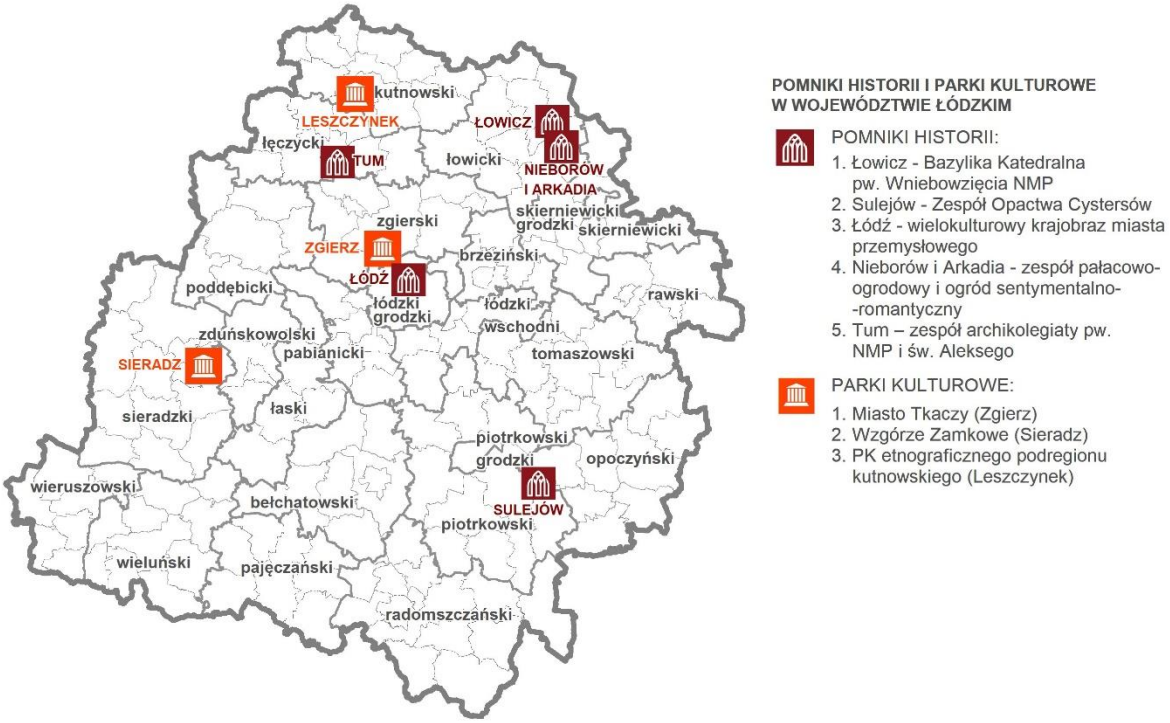
[18] Dla PK obowiązkowo sporządza się plan ochrony (zatwierdzany przez radę gminy) i miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Kompletu wymaganych dokumentów nie mają PK: w Zgierzu (Plan ochrony z 2007 r. nie zatwierdzony) i Leszczynku (brak planu ochrony). PK ulicy Piotrkowskiej w Łodzi utworzono Uchwałą Rady Miejskiej w Łodzi Nr XXI/483/15 z dnia 9 grudnia 2015 r., jednakże z powodów formalnych (braku planu ochrony), ww. uchwała w sprawie utworzenia Parku Kulturowego ulicy Piotrkowskiej na mocy wyroku NSA (II OSK 3243/20) z dnia 26.09.2023 r.) została uchylona w całości. Władze miasta Łodzi od 2024 r. podjęły działania mające na celu ponowne utworzenie Parku Kulturowego ulicy Piotrkowskiej w poszerzonym zasięgu.

[19] PK „Miasto Tkaczy" w Zgierzu utworzony Uchwałą Rady Miasta Zgierza Nr XV/142/03 z dnia 30 grudnia 2003 r.

[20] PK „Wzgórze Zamkowe" w Sieradzu utworzony Uchwałą Rady Miejskiej w Sieradzu Nr XXXVI/322/2009 z dnia 29 października 2009 r. Plan ochrony Parku Kulturowego Wzgórze Zamkowe w Sieradzu przyjęty Uchwałą Nr XLIII/381/2010 Rady Miejskiej w Sieradzu z dnia 22.04.2010 r. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w rejonie Wzgórza Zamkowego oraz ulic: Rynek Praski, Zamkowa i Podzamcze w Sieradzu, zatwierdzony Uchwałą Nr IV/22/2011 Rady Miejskiej w Sieradzu z dnia 10.02.2011 r.

[21] PK w Leszczynku utworzony Uchwałą Rady Gminy Kutno Nr VI/35/2015 z dnia 28 kwietnia 2015 r.

Rys. 3. Rozmieszczenie pomników historii i parków kulturowych w województwie łódzkim w 2023 r.

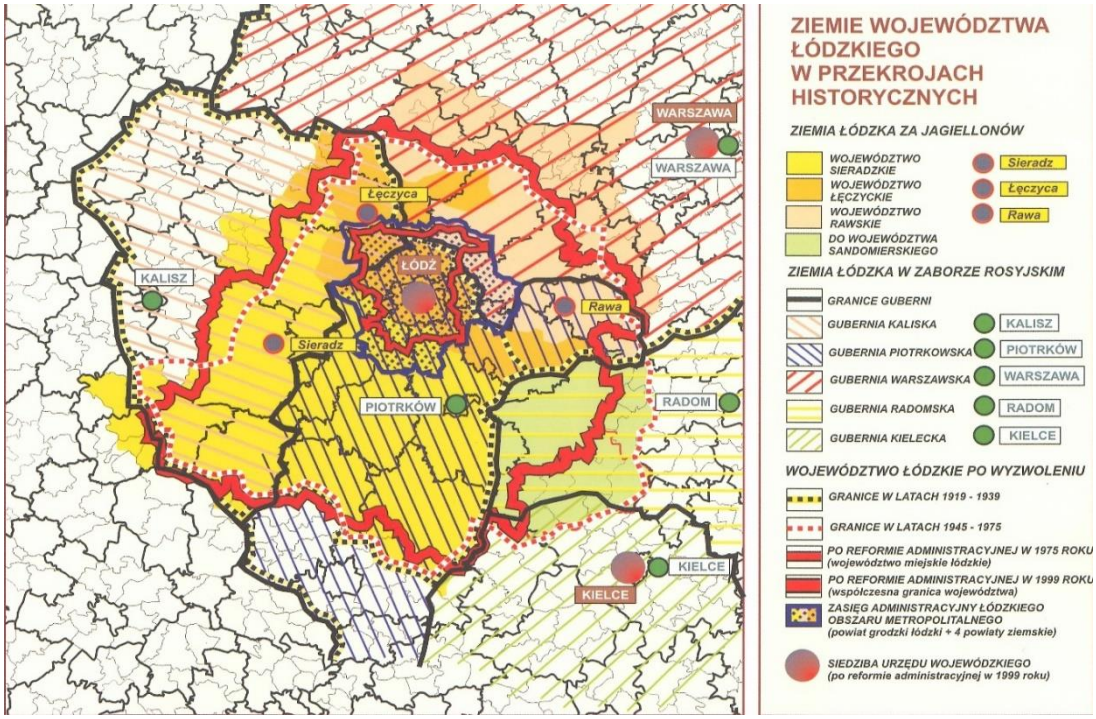

Źródło: opracowanie własne.

II.3. SYNTETYCZNA CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU

Współczesne województwo łódzkie, w kształcie po reformie administracyjnej z 1999 r., zajmuje obszar o powierzchni 18 219,0 km^2. Na jego strukturę administracyjną składają się 24 powiaty, w tym 3 miasta na prawach powiatu grodzkiego (stołeczna Łódź, Piotrków Trybunalski i Skierniewice) oraz 177 gmin (w tym 18 miejskich, 42 miejsko-wiejskich i 117 wiejskich[22]). Łódzkie obejmuje swoim zasięgiem kilka historycznych jednostek administracyjnych tzw. Polski Środkowej[23]. Zasadniczy zrąb jego terytorium stanowią ziemie: łęczycka, sieradzka, wieluńska, część ziemi rawskiej z Księstwem Łowickim, a także Opoczyńskie.

Rys. 4. Podział administracyjny województwa łódzkiego w aspekcie historycznym

Źródło: Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2008-2011.

Zachowane układy przestrzenne historycznych jednostek osadniczych, zwłaszcza małych miast, miasteczek i wsi, tworzą specyficzny krajobraz kulturowy województwa, w którym wyróżniają się miejscowości wskazane w Programie jako **sieć ośrodków historycznych**. Jednakże w wyniku rozwoju współczesnej zabudowy, w tym suburbanizacji, pojawiają się zagrożenia, zarówno dla zachowania tradycyjnego charakteru krajobrazu ukształtowanego przez historyczne układy przestrzenne, jak również walorów ekspozycyjnych panoram ośrodków historycznych. Łódzkie ze swoim dziedzictwem kulturowym wpisuje się w kontekst europejski poprzez:

- współtworzenie sieci Europejskich Szlaków Kulturowych, której część stanowią szlaki: Bursztynowy, Cysterski i Romański oraz Europejski Szlak Dziedzictwa Przemysłowego ERIH, na którym znajdują się łódzkie zabytki związane z rozwojem włókiennictwa i przemysłu, w tym: Manufaktura (zespół fabryczno-rezydencjonalny I.K. Poznańskiego), Centralne Muzeum Włókiennictwa i EC1 Łódź – Miasto Kultury;
- dołączenie Łodzi do międzynarodowej Sieci Miast Kreatywnych (UCCN) w 2017 r. działającej pod egidą UNESCO, jako Miasto Filmu;
- wpisanie na listę UNESCO w 2021 r. tradycji dywanów kwiatowych tworzonych na Boże Ciało;

[22] Na mocy rozporządzeń Rady Ministrów w latach 2020-2024 prawa miejskie uzyskało łącznie 15 ośrodków: w 2020 r. – Lututów (1); w 2021 r. – Lutomiersk (1); w 2022 r. – Bolimów (1), w 2023 r. – Dąbrowice, Jeżów, Rozprza i Ujazd (4); w 2024 r. – Białaczów, Bolesławiec, Grabów, Inowłódz, Kiernozia, Osjaków, Parzęczew, Żarnów (8).

[23] Koter M., Historyczno-geograficzne podstawy oraz proces kształtowania się regionu łódzkiego, [w:] Miasto-region-gospodarka w badaniach geograficznych. W stulecie urodzin profesora Ludwika Straszewicza, pod red. T. Marszała, Łódź 2016.

- zdobycie w 2020 r. przez MONOPOLIS (zrewitalizowane pofabryczne budynki dawnej fabryki Polmos w Łodzi) prestiżowej nagrody w międzynarodowym konkursie MIPIM AWARDS, zwaną Oskarem nieruchomości dla kategorii „Best Mixed-Use" poprzez połączenie m.in. przestrzeni dla wydarzeń kulturalnych, spędzania wolnego czasu i relaksu oraz innych funkcji.

❖ ZABYTKOWE UKŁADY PRZESTRZENNE

Łowicz. Układ przestrzenny (fot. MW)

Wieluń. Układ przestrzenny (fot. JJ)

Piotrków Trybunalski. Układ przestrzenny (fot .EW)

Łęczyca. Układ przestrzenny (fot .JJ)

Spośród historycznych jednostek osadniczych o potwierdzonym rodowodzie miejskim (ok. 100), najcenniejszymi układami urbanistycznymi odznaczają się **miasta o genezie średniowiecznej** (78)[24]. W tej grupie wyróżniają się zwłaszcza: Łęczyca, Łowicz, Piotrków Trybunalski i Sieradz (prezentujące dobrze zachowany model układu szachownicowego) oraz Wieluń (z wyjątkowym w skali województwa rozplanowaniem opartym na schemacie wrzecionowatym). O ich wysokiej wartości stanowią dobrze zachowane historyczne rozplanowania przestrzenne wypełnione zabytkową strukturą, m.in. w postaci wysokiej wartości zespołów architektonicznych (sakralnych i świeckich, w tym, stanowiących w regionie rzadkość, pozostałości architektury obronnej zamków i murów miejskich). W tym kontekście należy wspomnieć również o Inowłodzu, Kutnie, Opocznie, Pabianicach, Pajęcznie, Poddębicach, Radomsku, Rawie Mazowieckiej, Skierniewicach, Uniejowie, Warcie, Wieruszowie, Wolborzu i Zgierzu, a także o miasteczkach takich jak Bolesławiec, Przedbórz, Szadek, Ujazd, Złoczew czy Żarnów.

Na tym tle zupełnie wyjątkowy charakter, zdominowany przez dziedzictwo mające źródła w XIX-wiecznej tradycji przemysłowej i wielokulturowej, posiada Łódź i otaczające ją ośrodki, m.in: Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Ozorków, Tomaszów Mazowiecki i Zelów.

W Łódzkiem zachowały się również przykłady cennych **założeń ruralistycznych** odznaczające się wyjątkowymi walorami krajobrazowo-kulturowymi, spośród których wyróżniają się: Nowosolna (z unikatowym radialnym schematem rozplanowania, reliktem XIX-wiecznego osadnictwa fryderycjańskiego), Spycimierz (średniowieczna wielodrożnica z grodziskiem kasztelańskim), Złaków Borowy (liniowa jednorzędówka z XIX w.), Złaków Kościelny (XIX-wieczna rzędówka z reliktem średniowiecznej ulicówki - z zespołem kościoła i mini skansenem budownictwa księżackiego w organizacji) oraz Chróścin i Chełmo (m.in. z reliktami grodu obronnego), a także Bąkowa Góra i Majkowice z pozostałościami założeń obronnych, Gidle i Poświętne z cennymi zespołami klasztornymi oraz Spała m.in. z myśliwskimi tradycjami carskimi.

[24] Krzysztofik R, Lokacje miejskie na obszarze Polski. Dokumentacja geograficzno-historyczna, Katowice 2007.

❖ MIASTA ZWIĄZANE Z PRZEMYSŁEM WŁÓKIENNICZYM

Łódź. Księży Młyn (fot. EW)

Pabianice. Pałac Enderów (fot. EW)

Zgierz. Domy Tkaczy (fot. PRz)

Pabianice. Zabudowania pofabryczne (fot. EW)

Charakterystyczną cechą miast związanych z epoką XIX-wiecznego uprzemysłowienia są zachowane założenia **fabryczno-rezydencjonalne**, wyróżniające się zarówno pod względem bogactwa form architektonicznych jak i kompozycyjno-funkcjonalnym.

Miastem wyjątkowym pod tym względem w skali Europy jest Łódź, w której wykształcił się unikatowy wielokulturowy krajobraz wielkomiejski, obejmujący zespoły zabudowy industrialnej i rezydencjonalnej pochodzącej z XIX oraz XX w., charakteryzujący się interesującą architekturą, w szczególności neoklasyczną, eklektyczną, historyczną, secesyjną i modernistyczną[25]. W przestrzeni Łodzi zachowały się jedne z największych w Europie zespoły fabryczno-rezydencjonalno-mieszkaniowe K. W. Scheiblera i I.K. Poznańskiego, imponujące fabryki (m.in. „Biała Fabryka" L. Geyera), pałace i wille (m.in. E. Herbsta, L. Grohmana, J. Heinzla, L. Rappaporta, rodzin Kindermanów i Richterów), jak również zespół wielkomiejskich kamienic ul. Piotrkowskiej, będących świadectwem XIX- i XX-wiecznej potęgi miasta. O randze łódzkich obiektów postindustrialnych świadczy fakt uznania Manufaktury (obejmującej imperium przemysłowe I. K. Poznańskiego) i „Białej Fabryki" Geyera w Łodzi za punkty kotwiczne Europejskiego Szlaku Dziedzictwa Przemysłowego (ERIH).

Poza Łodzią, w województwie rozwinęło się wiele innych ośrodków włókienniczych, zakładanych na surowym korzeniu (Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki), jak i ulokowanych w istniejących jednostkach osadniczych (m.in. Brzeziny, Ozorków, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, Zduńska Wola, Zgierz). Miasta te wyróżniają zachowane drewniane domy tkaczy (m.in. w Ozorkowie, Aleksandrowie Łódzkim, Konstantynowie Łódzkim, Pabianicach, Tomaszowie Mazowieckim, Zduńskiej Woli i Zgierzu) oraz fabrykanckie pałace (m.in. Enderów w Pabianicach, Ostrowskich w Tomaszowie Mazowieckim, Schlösserów w Ozorkowie), często otoczone założeniami zakomponowanej zieleni.

Ochrona **dziedzictwa postindustrialnego** stanowi istotny element podejmowanych w ostatnich dekadach działań rewitalizacyjnych, realizowanych na największą skalę w Łodzi. Najbardziej spektakularny wymiar przybrało przedsięwzięcie obejmujące imperium poprzemysłowe I. K. Poznańskiego, a powstałe w jego wyniku centrum handlowo-kulturalno-rozrywkowe stało się symbolem Łodzi i marką województwa. Zakłada się, że rozpoczęte i kontynuowane działania rewaloryzacyjne i rewitalizacyjne

[25] Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego, rekomendowana przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kandydowała do tytułu: „Znak Dziedzictwa Europejskiego" (ZDE) w edycji na 2017 r.

obszarów poindustrialnych (np. kompleks fabryczny K. Scheiblera i L. Grohmanna „Fuz<ja", „Ogrody Geyera", WIMA Widzewska Manufaktura) przyczyniają się do przywrócenia świetności zarówno pojedynczym obiektom przemysłowym i rezydencjonalnym, jak również całym zespołom urbanistycznym.

❖ MIASTA-OGRODY

Łask-Kolumna. Willa drewniana (fot. JD)

Miasta-ogrody, zakładane na terenach leśnych w okolicach Łodzi w latach dwudziestych XX w., powstały jako odpowiedź na potrzeby mieszkańców dynamicznie rozwijających się miast przemysłowych. Przykładami jednostek o takim rodowodzie są: Sokolniki, Tuszyn, Grotniki i Kolumna. Każde z miast-ogrodów z założenia miało specyficzny schemat rozplanowania, a ich cechą charakterystyczną była drewniana zabudowa willowo-pensjonatowa o niepowtarzalnym sposobie ukształtowania, wzorowana na uzdrowiskowej architekturze szwajcarskiej.

❖ ZESPOŁY SAKRALNE

Tum. Archikolegiata NMP i św. Aleksego (fot. RLK)

Żarnów. Kościół św. Mikołaja (fot. RLK)

Do najliczniej reprezentowanych i najcenniejszych należą zabytki architektury sakralnej. Szczególne miejsce zajmują budowle o genezie **romańskiej**, tworzące Szlak Romański: unikatowa archikolegiata w Tumie k. Łęczycy (największa zachowana świątynia romańska w Polsce), wyjątkowy pod względem wartości artystycznych kościół w opactwie cysterskim w Sulejowie-Podklasztorzu, świątynie w Inowłodzu, Strońsku, Rudzie k. Wielunia, Żarnowie oraz Buczku.

Wśród świątyń o późniejszym rodowodzie wybitną wartością odznacza się bazylika katedralna w Łowiczu (dawna Kolegiata Prymasowska). Wysoką wartość przedstawiają ponadto średniowieczne i nowożytne kościoły parafialne oraz założenia klasztorne, m.in.: w Będkowie, Brzezinach, Brzeźniu, Gidlach, Łasku, Łagiewnikach (ob. część Łodzi), Pabianicach, Paradyżu, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku, Sieradzu, Poświętnem, Smardzewicach, Szadku, Uniejowie, Warcie, Wieluniu, Wieruszowie, Witowie i Złoczewie, będące również współcześnie ośrodkami kultu, niektóre jako sanktuaria (41), często o znaczeniu krajowym, jak w przypadku Świnic Warckich związanych z kultem św. Faustyny.

Charakterystycznym elementem pejzażu kulturowego województwa są zabytki **drewnianej architektury sakralnej** (135 obiektów: kościołów, dzwonnic oraz kaplic). Szczególne nagromadzenie kościołów drewnianych występuje w powiatach: wieluńskim (14), radomszczańskim (12) i sieradzkim (12), a także zgierskim

Inowłódz. Kościół św. Idziego (fot. MK)

Kadłub. Drewniany kościół św. Andrzeja (fot. EBH)

Gaszyn. Drewniany kościół św. Jana Chrzciciela (fot. MPM)

(10), łęczyckim (9) oraz wieruszowskim (9). Do najcenniejszych należą kościoły św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Boguszycach oraz św. Trójcy w Grębieniu (z unikatowymi w skali kraju renesansowymi polichromiami wnętrz), ten ostatni wraz z grupą XVI-wiecznych świątyń powiatu wieluńskiego (w Gaszynie, Kadłubie, Łaszewie, Łyskorni, Popowicach, Wieluniu i Wiktorowie), należących do odmiany wieluńskiej kościołów wielkopolskich[26] - uznane za perły niżowej architektury ludowej. Ponadto, w okolicach Wielunia, równie cenne świątynie drewniane znajdują się w: Białej, Łagiewnikach, Raczynie, Skomlinie oraz Kamionie (kaplica). Wśród pozostałych wyróżniają się kościoły w: Czerniewicach (połowa XV w.), Gidlach z XV/XVI w., Kamiennej (o metryce wczesno nowożytnej), Ochędzynie Starym z XVI w., Modlnej z XVII w. oraz Kałowie, Topoli Królewskiej, Tumie, Pleckiej Dąbrowie i Rossoszycy.

Zabytkowe obiekty kultu są niezwykle cennymi wyróżnikami krajobrazu kulturowego województwa. Stanowią dobrze zachowane oraz harmonijnie zakomponowane dominanty wzbogacające widoki panoram wielu historycznych jednostek osadniczych.

❖ ZAŁOŻENIA REZYDENCJONALNE

Walewice. Zespół pałacowo-parkowy (fot. PRz)

Szczególną osobliwością regionu jest koncentracja XIX-wiecznych **fabrykanckich rezydencji miejskich** w Łodzi (26) oraz w niektórych miejscowościach podłódzkich, m.in. w Pabianicach i Ksawerowie. Region charakteryzują również niewielkie **założenia dworsko-parkowe** osadzone w krajobrazie wiejskim (152[27] wpisane do rejestru), których nagromadzenie występuje zwłaszcza w powiatach: kutnowskim (26), sieradzkim (17), łęczyckim i rawskim (po 13). Wyjątkowymi walorami odznacza się modrzewiowy dwór alkierzowy w Ożarowie (z XVIII w).

Założenia realizujące pełny program pałacowy należą w województwie do rzadkości. Wśród nich

[26] Drewniane kościoły odmiany wieluńskiej kościołów wielkopolskich (nazywane również kościołami tzw. typu wieluńskiego lub kościołami wieluńskimi) charakteryzują się smukłymi proporcjami bryły oraz strzelistymi dachami, przy czym nawa i prezbiterium mają dach wspólny (z kalenicą na jednej wysokości), kryty gontem, z wydatnym okapem w strefie prezbiterium podpartym krokształynami. Są to budowle orientowane, wzniesione w konstrukcji zrębowej, pierwotnie bezwieżowe.

[27] Liczba założeń dworsko-parkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych w latach 2020-2023 arytmetycznie nie uległa zmianie. W 2021 r. dwór w Parznie (gm. Kluki, pow. bełchatowski) został wykreślony z rejestru decyzją MKiDN, z kolei w 2023 r. do rejestru wpisany został zespół dworsko-parkowy w Makowiskach (gm. Pajęczno, pow. pajęczański).

Wolbórz. Zespół pałacowo-parkowy (fot. EW)

Nieborów. Zespół pałacowo-parkowy (fot. RLK)

Ożarów. Dwór drewniany (fot. MW)

szczególną pozycję zajmuje, unikatowy w skali ponadregionalnej, krajobrazowy **zespół pałacowo-parkowy** w Nieborowie (z ogrodem w Arkadii). Wysokimi wartościami odznaczają się ponadto założenia pałacowe w Białaczowie, Bratoszewicach, Gostkowie, Krośniewicach, Kutnie, Sokolnikach, Walewicach, Wolborzu i Złoczewie.

W województwie stosunkowo nielicznie zachowały się XVI- i XVII-wieczne murowane dwory o cechach obronnych. Przykładami takich siedzib są dwory w Chorzenicach, Łopatkach, Mikorzycach, Siemkowicach i Solcu, a także dwór arcybiskupów gnieźnieńskich w Kamionce i jego miejska odmiana w Pabianicach. Zupełnie nietypową i unikatową formą odznacza się dwór-willa w Poddębicach, z charakterystyczną loggią arkadową.

Zespoły rezydencjalne, które zachowały się wraz z komponowanym założeniem parkowym, zabudowaniami folwarcznymi, układem otaczających pól uprawnych, kompleksami stawów itp., stanowią pozytywny wyróżnik otwartego krajobrazu wiejskiego w Łódzkiem.

❖ BUDOWNICTWO OBRONNE

Łęczyca. Zamek (fot. JB)

Zabytki **architektury obronnej** stanowią zaledwie 1,3% zasobu województwa. Liczba zachowanych murowanych zamków, bądź jedynie ich pozostałości, wynosi 25[28], z czego 19 obiektów ma genezę średniowieczną[29]. Pozostałych 6 to kreacje gotycko-renesansowe lub całkowicie nowożytne[30].

Wśród założeń o metryce gotyckiej, 8 należy do grupy tzw. zamków kazimierzowskich odmiany nizinnej[31], z których szczególnymi wartościami odznaczają się: zamek w Łęczycy (częściowo odbudowany) oraz ruiny zamków w Bolesławcu i Inowłodzu.

[28] Kajzer L., Zamki i dwory obronne w Polsce Centralnej, Warszawa 2004; Kajzer L., Kołodziejski S., Salm J., Leksykon zamków w Polsce, Warszawa 2001. Z tego w rejestrze zabytków nieruchomych znajdują się 22 obiekty.

[29] Bąkowa Góra, Besiekiery, Bolesławiec, [Nowa] Brzeźnica, Inowłódz, Lutomiersk, Łęczyca, Łowicz, Opoczno, Oporów, Przedbórz, Rawa Mazowiecka, Sieradz, Skierniewice, Sobota, Ujazd, Uniejów, Wieluń, Wolbórz.

[30] Piotrków Trybunalski, Byki, Drzewica, Gorzkowice, Majkowice, Wojsławice.

[31] Związane z inicjatywą króla Kazimierza Wielkiego, wzniesione w latach 1330 - 1370 lub ukończone po 1370; lokowane na surowym korzeniu lub jako adaptacje starszych warowni, głównie w centrach administracji państwowej czyli w stolicach województw: Łęczyca i Sieradz, oraz w ośrodkach powiatowych: Inowłódz, Opoczno, Wieluń, Bolesławiec, Nowa Brzeźnica, Przedbórz.

Rawa Mazowiecka. Zamek (fot. MPM)

Besiekiery. Ruiny zamku (fot. JJ)

Poza tym, na szczególną uwagę zasługują: jako najlepiej zachowany gotycki zamek nizinny w Polsce - zamek biskupi w Uniejowie, a także zamek w Łowiczu - będący główną siedzibą arcybiskupów gnieźnieńskich, natomiast jednym z bardziej malowniczych jest Oporów, będący przykładem gotyckiego zamku rodowego. Wyjątkowy pod względem formy jest zamek w Piotrkowie Trybunalskim będący gotycko-renesansową wieżą mieszkalną. Wysokie walory krajobrazowe prezentują także pozostałości zamku książąt mazowieckich w Rawie Mazowieckiej, a także relikty późnośredniowiecznych założeń w Besiekierach i Bąkowej Górze oraz, już nowożytnych, w Majkowicach, Drzewicy, Wojsławicach i Woli Wężykowej. Pozostałości średniowiecznych fortyfikacji miejskich zachowały się jedynie w Wieluniu, Łęczycy, Piotrkowie Trybunalskimi i Opocznie[32]. Przykładami rzadkich średniowiecznych warownych założeń klasztornych są zespoły cystersów w Sulejowie i norbertanów w Witowie.

❖ BUDOWNICTWO DREWNIANE ZWIĄZANE Z TRADYCYJNĄ GOSPODARKĄ WIEJSKĄ

Złaków Borowy. Tradycyjna zabudowa wiejska (fot. MW)

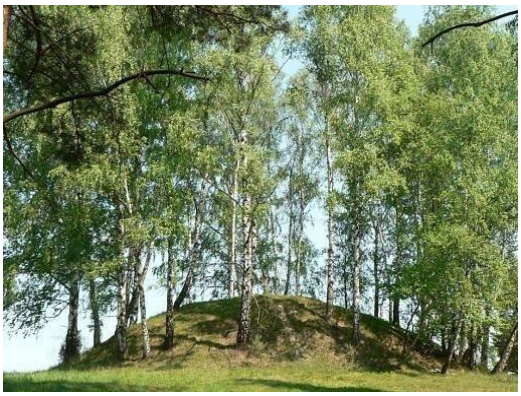

Ldzań-Talar. Młyn drewniany (fot. MPM)

Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat największym przeobrażeniom w regionie uległ **krajobraz wiejski**. Na skutek procesu „wypierania" zabudowy drewnianej do dziś na terenach wiejskich przetrwały jedynie nieliczne, rozproszone przykłady tradycyjnego zagrodowego budownictwa drewnianego. Do wyjątkowych miejscowości z nagromadzeniem drewnianych domów należą Złaków Kościelny i Złaków Borowy, a także Głuchów, Gomunice, Kraśnica, Kurowice, Nowostawy Dolne, Przyłęk, Strugienice itd. Z pejzażu dolin rzecznych i wsi regionu znikają także pozostałe typy tradycyjnego budownictwa drewnianego, w tym młyny i wiatraki. Tym cenniejsze stają się obiekty zachowane, a wśród nich wodne (wodno-elektryczne) młyny drewniane nad rzekami: m.in. Grabią (Ldzań-Talar), Wartą (Kępowizna, Kajdas, Konopnica), Mrogą (Kołacin), Prosną (Ług, Kamionka-Krupka) i dopływami Pilicy (Fryszerka, Ponikła, Stefanów), oraz wiatraki (m.in. w Kocilewie-Ożarowie, Kwiatkówku, Uniejowie, Dąbrowie, Sługach, Włocinie). Spośród drewnianych obiektów o funkcji magazynowej prawdziwymi unikatami w skali kraju są: spichlerz z XVII w. w obrębie zespołu klasztornego w Gidlach oraz modrzewiowy spichlerz w Skomlinie z XVIII w.

[32] Związane z zamkami miejskimi są elementem programu militarnego realizowanego przez króla Kazimierza Wielkiego.

❖ ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Przywóz. Kurhany (fot. RLK)

Tum. Grodzisko (fot. JJ)

Liczba stanowisk archeologicznych na terytorium województwa szacowana na podstawie badań Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) wynosi ok. 25 000, z czego do rejestru zabytków zostało wpisanych 142[33]. Najwięcej wpisanych do rejestru stanowisk archeologicznych znajduje się w powiecie wieluńskim (32) i piotrkowskim (18) oraz łowickim i sieradzkim (odpowiednio 14 i 11), a najmniej w łaskim i radomszczańskim (po 2). Wartości w pozostałych powiatach zawierają się w przedziale 3-8. Większość stanowią zabytki o metryce średniowiecznej (84), a pozostałe związane są z okresami pradziejowymi (59). Niemal połowę zasobu w rejestrze stanowią grodziska, z czego jedynie 26 zachowało formę terenową. Ważną grupą, ze względu na walory krajobrazowe, są ponadto groby i cmentarzyska kurhanowe (12). Treści archeologiczne kryją również miasta (wśród nich jedynie wpis do rejestru Wieruszowa odnosi się także do warstw archeologicznych). Ocenia się, że blisko 70% tego zasobu stanowią zabytki zagrożone zniszczeniem, w tym także zakwalifikowane do grupy szczególnie cennych, m.in. grodzisko wczesnośredniowieczne w Spycimierzu.

❖ CMENTARZE WOJENNE

Inowłódz. Cmentarz wojskowy z I wojny światowej (fot. RLK)

Istotnym elementem dziedzictwa kulturowego regionu są cmentarze wojenne z okresu I i II wojny światowej, ich największa koncentracja obiektów występuje w centralnej i północno-wschodniej części województwa. Zdecydowana większość cmentarzy wojennych jest związana z walkami podczas Operacji Łódzkiej, które toczyły się na przełomie listopada i grudnia 1914 r. w okolicach Bolimowa oraz w dolinach rzek Rawki i Bzury. Dokładna liczba cmentarzy i kwater wojennych jest trudna do określenia, większość z nich jest zagrożona zniszczeniem.

[33] Dane na podstawie: NID – Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w województwie łódzkim. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi A i C), Warszawa 2017, oraz informacji WUOZ-Łódź.

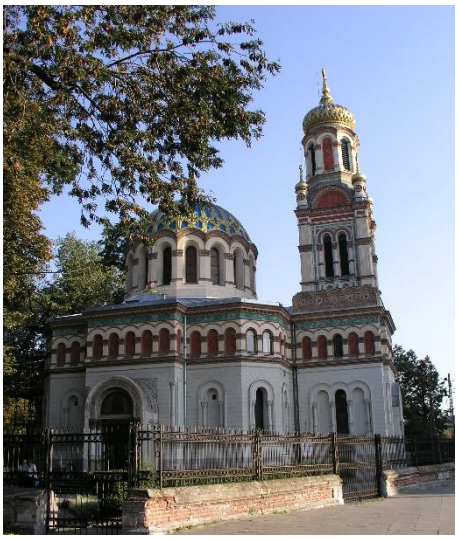
II.4. DZIEDZICTWO MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I WYZNANIOWYCH

Wielokulturowe tradycje regionu wiążą się z obecnością historycznych **mniejszości narodowościowych i wyznaniowych**. Ich świadectwem jest zachowane dziedzictwo kulturowe: materialne (architektura świecka i sakralna oraz cmentarze) oraz niematerialne (zwyczaje, tradycje, kulinaria). To **wielokulturowe oblicze regionu** łódzkiego w największym stopniu tworzyli **Żydzi, Niemcy i Rosjanie**. Pozostawili oni po sobie najliczniej zachowane dziedzictwo, w tym świątynie, cmentarze i obiekty świeckie (m.in: fabryki, pałace, wille, rezydencje, kamienice oraz domy mieszkalne)[34]. Pozostałe mniejszości narodowe zamieszkujące województwo łódzkie, jak **Czesi, Tatarzy i Holendrzy**, pozostawiły tylko nieliczne ślady swej bytności (m.in. domy, cmentarze).

Największa koncentracja mniejszości narodowych znajdowała się w Łodzi, a zachowane zabytki przyczyniły się do powstania unikatowego krajobrazu kulturowego miasta, największego w kraju i jednego z największych w Europie ośrodków przemysłu włókienniczego XIX i XX wieku z wyjątkowym układem urbanistycznym śródmieścia, uznanym za pomnik historii. Znaczny wpływ na wykształcenie krajobrazu industrialnego i rezydencjonalnego, zarówno Łodzi, jak i regionu, mieli przedsiębiorcy i fabrykanci niemieckiego oraz żydowskiego pochodzenia, którzy prześcigali się we wznoszeniu coraz doskonalszych rezydencji i pałaców nieopodal swoich fabryk. Obiekty te do dziś zachwycają formą architektoniczną i są namacalnym śladem po obecności wielkich rodów fabrykanckich (m.in. Scheiblerów, Poznańskich, Geyerów, Herbstów, Grohmanów, Enderów). Natomiast Nowy Cmentarz Żydowski stanowi fragment pomnika historii „Wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego" oraz posiada potencjał predestynujący do wpisania go na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO ze względu na ogromne znaczenie dla kultury żydowskiej, stanowiącej jeden z istotnych elementów tradycji i wielokulturowości Łodzi.

Piotrków Trybunalski. Dawna synagoga (RLK).

Łódź. Cerkiew A. Newskiego (RLK)

3 **Społeczność żydowska** zostawiła po sobie liczne i wartościowe dziedzictwo (w tym rezydencje, pałace, wille, fabryki i nekropolie). Do najcenniejszych i najbardziej okazałych należy zaliczyć kompleks fabryczno-rezydencjonalny I.K. Poznańskiego, który po rewaloryzacji stał się wizytówką Łodzi.

Po wyznawcach judaizmu pozostało także wiele cmentarzy. Poza łódzką nekropolią żydowską (jedną z największych w Europie) wśród lepiej zachowanych w regionie należy wymienić cmentarze m.in. w Aleksandrowie Łódzkim, Drzewicy, Kutnie, Łasku, Łowiczu, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim, Radomsku, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim, Warcie, Wieruszowie i Zduńskiej Woli. Niestety wiele niewielkich nekropolii zostało zdewastowanych.

Spośród żydowskich świątyń w województwie łódzkim obecnie funkcjonują tylko 2 domy modlitw

[34] Przedstawiciele społeczności mniejszości narodowych (Żydów, Niemców i Rosjan) osiedlali się przede wszystkim w miastach.

(synagogi) w Łodzi, jednak większość obiektów nie przetrwała do dzisiaj[35]. Jeden z domów modlitw, synagoga Reicherów, mieszczący się w oficynie kamienicy (ul. Rewolucji 1905 r. nr 28), zachował wystrój wnętrza i pełni nadal pierwotne funkcje[36]. Wśród obiektów, które najlepiej utrzymały zewnętrzną formę architektoniczną są Wielka i Mała Synagoga (ob. biblioteka) w Piotrkowie Trybunalskim. Ponadto, architektura dawnych domów modlitw ocalała także w: Grabowie, Inowłodzu, Lututowie, Opocznie, Osjakowie, Radomsku, Sieradzu i Skierniewicach.

Wielokulturowe tradycje znajdują odzwierciedlenie również w kuchni regionalnej np.: w rejonie Przedborza i Radomska przyrządza się kugiel (typowy dla kuchni żydowskiej), a w menu łódzkich restauracji można odnaleźć dania inspirowane kuchnią niemiecką, żydowską i rosyjską.

Świadectwem po mniejszościach narodowych głównie społeczności niemieckiej i żydowskiej (fabrykantów i sukienników) związanej z przemysłem włókienniczym są domy tkaczy oraz fabryki m.in. w Aleksandrowie Łódzkim, Konstantynowie Łódzkim, Ozorkowie, Pabianicach i Zgierzu.

Ogromną grupę obiektów zabytkowych stanowią także kamienice, które zostały wybudowane w różnych stylach i zachwycają swoją urodą do dziś.

3 **Społeczność niemiecka**, podobnie jak żydowska, najwięcej śladów swej bytności pozostawiła w Łodzi. Rozwój przemysłowej Łodzi zapoczątkował L. Geyer, który jako pierwszy przemysłowiec zainstalował maszynę parową, stając się prekursorem produkcji mechanicznej, przyczyniając się do rozkwitu przemysłu włókienniczego na szeroką skalę. Ponadto jednym z najcenniejszych łódzkich zabytków jest kompleks fabryczno-mieszkalny na Księżym Młynie K. Scheiblera, gdzie obiektom fabrycznym towarzyszą osiedla robotników (tzw. famuły) wraz z niezbędną infrastrukturą (m.in. szkołą, sklepami, strażą pożarną). Imponujące skalą i formą są również m.in.: pałac E. Herbsta, willa L. Grohmana oraz pałac rodziny Enderów w Pabianicach. Ślady obecności społeczności niemieckiej są również czytelne w krajobrazie wiejskim w formie tzw. besarabek (niewielkie drewniane domy mieszkalne o stromych dwuspadowych dachach krytych czerwoną dachówką, np. w gminie Grabica i w powiecie łęczyckim) budowanych przez ludność przesiedloną w czasie II wojny światowej z położonej we wschodniej części Europy Besarabii.

3 Trzecią co do wielkości, w wielokulturowej Łodzi, była **społeczność rosyjska**, która pozostawiła po sobie trwałe ślady zwłaszcza w postaci architektury sakralnej. Cerkwie prawosławne[37] wyróżniają się w krajobrazie miejskim specyficznymi cechami architektury. Pozostało ich niewiele[38], a te które ocalały znajdują się: w Łodzi (2) i Piotrkowie Trybunalskim. Najokazalsze z nich to katedralna cerkiew prawosławna św. Aleksandra Newskiego w Łodzi, która uzyskała rangę soboru oraz konkatedralna cerkiew Wszystkich Świętych w Piotrkowie Trybunalskim. Ponadto w Łodzi funkcjonuje prawosławna cerkiew (kaplica) cmentarna. Nieużytkowane kaplice (mauzolea) znajdują się także w Chróścinie (gm. Bolesławiec) i Orzeszkowie - Kolonii (gm. Uniejów).

[35] Wiele łódzkich synagog zostało zniszczonych przez niemieckich nazistów w okresie 1939-1940. Wśród nich znajdują się: Wielka Synagoga w Łodzi (przy ul. Spacerowej, dziś al. Kościuszki), synagoga Alte Szil (ul. Wolborska 29), synagoga Ezras Izrael (ul. Wólczańska 6) oraz synagoga Wilker Shul (ul. Zachodnia 56, dziś Zachodnia 70).

[36] Prywatny dom modlitwy Wolfa Reichera z dniem 19 maja 2023 r. został wpisany na mocy decyzji ŁWKZ do rejestru zabytków nieruchomych (w ramach tej decyzji do rejestru wpisano również kamienicę Wolfa Reichera, nieruchomość gruntową, a także historyczny zespół budowlany obejmujący ww. elementy oraz układ zabudowy posesji).

[37] W województwie łódzkim 3 cerkwie przekształcono na inne cele, w tym: cerkiew garnizonową św. Aleksego w Łodzi, pozbawioną charakterystycznych cebulastych hełmów, na kościół garnizonowy św. Jerzego - Sanktuarium Matki Bożej Hetmanki Żołnierza Polskiego. Niegdyś pięciokopułową świątynię, cerkiew garnizonową w Skierniewicach przebudowano i pozbawiono właściwych cech świadczących o jej rodowodzie – obecnie budowla pełni funkcję kościoła rzymskokatolickiego. Dawna cerkiew w Wieluniu, również pozbawiona swoich cech, pełni funkcję Wieluńskiego Domu Kultury.

[38] Nie pozostał ślad po okazałych cerkwiach w Łasku, Łowiczu, Łęczycy, Opocznie, Radomsku, Sieradzu, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim.

Wyznawcy prawosławia pozostawili po sobie także liczne nekropolie. Cmentarze prawosławne, znajdują się w Łodzi, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim, Rawie Mazowieckiej, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim oraz Babsku[39].

- Pozostałe mniejszości narodowe zamieszkujące województwo łódzkie pozostawiły tylko nieliczne ślady bytności. Niewielką grupą narodowościową byli **osadnicy czescy**, którzy rozwinęli przemysł tkacki w Zelowie. Ich potomkowie mieszkają do dziś w województwie łódzkim i kultywują tradycje swojego narodu. Pamięć o kulturze i języku czeskim jest kultywowana przez Parafię Ewangelicko-Reformowaną w Zelowie. Zachowały się tam dawne inskrypcje w języku czeskim m.in. na tablicach pamiątkowych, szyldach sklepowych. Przetrwały także tradycje kulinarne w postaci potraw, tj.: knedle kudłate, buchty domowe, staroczeskie ciasto z marchwią. Mniejszość czeska jest równocześnie mniejszością wyznaniową. Do czasów obecnych zbory ewangelicko-reformowane (protestanckie) działają w Bełchatowie, Kleszczowie, Łodzi, Zelowie, Żychlinie. Natomiast cmentarze wyznania protestanckiego stanowią największą grupę spośród nekropolii mniejszości i znajdują się w wielu miejscowościach regionu m.in. w Łodzi i miastach aglomeracji łódzkiej, a także Bełchatowie, Łęczycy, Łowiczu, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim i Wieluniu.

- Obecność innych nacji widoczna jest także w okolicach Radomska zamieszkiwanych przez **Tatarów**, po których zachowała się drewniana zabudowa siedliska w Stobiecku Miejskim (obecnie część Radomska)[40].

- Ślady innych historycznych mniejszości występujących endemicznie, takich jak np. **osadnictwo olęderskie**, zachowały się współcześnie jedynie w toponomastyce (m.in. w nazwach miejscowości: Holendry, Olędry, Olendry itp.).

Obecnie w województwie łódzkim działają **organizacje skupiające przedstawicieli mniejszości narodowych**:

- czeskiej - w Zelowie działa Stowarzyszenie Czechów w Polsce[41], zrzeszające członków mniejszości czeskiej oraz Klub Czeski, w którym zarówno dzieci, jak i dorośli mają kontakt z językiem w literaturze i filmie. W Zelowie znajduje się także muzeum - Ośrodek Dokumentacji Dziejów Braci Czeskich, wyznaczono także turystyczny szlak pieszy „Osady Braci Czeskich" prowadzący przez miejscowości związane z osadnictwem braci czeskich;
- żydowskiej - Gmina Wyznaniowa Żydowska w Łodzi, gdzie znajduje się Biuro Rabina Łodzi.

W ramach Uniwersytetu Łódzkiego działa Centrum Badań Żydowskich im. Filipa Friedmana (instytucja naukowo-badawcza), które zajmuje się prowadzeniem badań z zakresu historii Żydów w Polsce[42].

W 2010 r. powstało Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi, które zajmuje się popularyzowaniem i promocją wielokulturowego i wieloetnicznego dziedzictwa Łodzi ze szczególnym uwzględnieniem kultury żydowskiej oraz innych kultur mających znaczący wpływ na rozwój miasta. Ta samorządowa instytucja kultury upowszechnia idee tolerancji oraz przeciwdziała przejawom rasizmu, ksenofobii i braku szacunku dla ludzi odmiennych światopoglądów, pochodzenia i kultury, realizuje projekty artystyczne i wydarzenia upamiętniające m.in. łódzką społeczność żydowską, prowadzi działalność szkoleniową i edukacyjną z zakresu wielokulturowości oraz wymiany międzynarodowej.

[39] Na mapie uwzględniono cmentarze wyznaniowe mniejszości znajdujące się w rejestrze i ewidencji zabytków (z pominięciem cmentarzy wojennych).

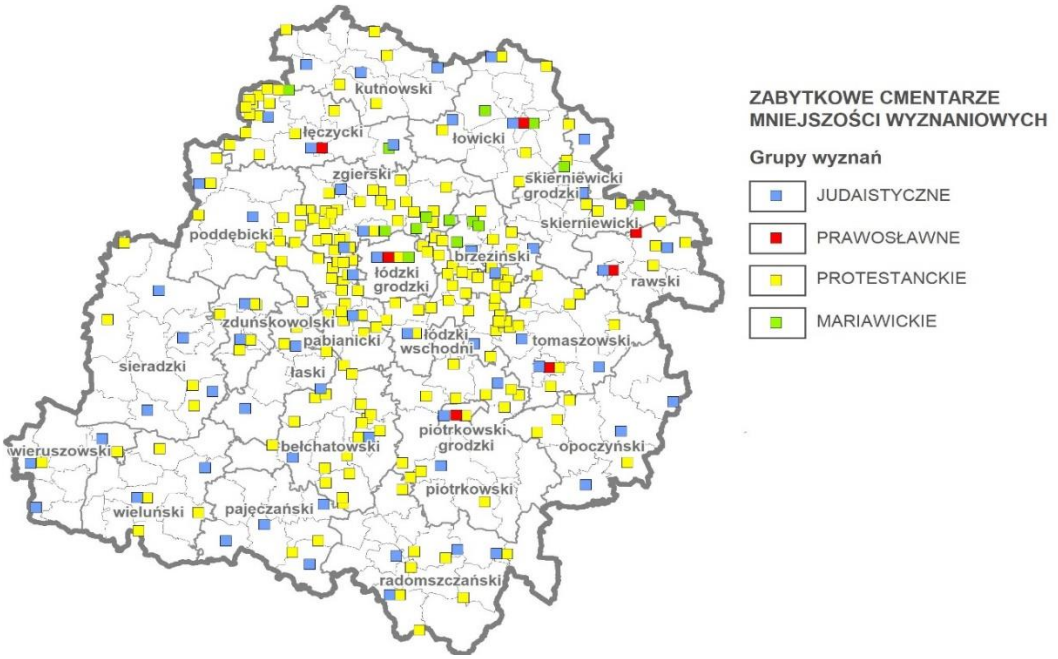
[40] Zagroda tatarska składała się z chałupy krytej strzechą, usytuowanej szczytem do drogi, stajni, obory, stodoły i przylegającej do domu szopy z wozownią, chlewikiem dla drobiu i drwalnią.

[41] Stowarzyszenie Czechów w Polsce (z siedzibą w Zelowie) cyklicznie realizuje finansowane z dotacji celowych MSWiA zadania publiczne mające na celu ochronę i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości narodowych i etnicznych lub zachowanie i rozwój języka regionalnego oraz utrzymanie działalności Ośrodka Kultury Czeskiej „Klub Czeski" w Zelowie (świetlica dla dzieci, młodzieży i dorosłych członków Stowarzyszenia a dla sympatyków zajęcia i aktywności dotyczące historii i rozwoju mniejszości czeskiej w Polsce. W latach 2022 i 2023 wartość finansowania wyniosła odpowiednio: 54 610,00 zł i 65 014,00 zł.

[42] Centrum Badań Żydowskich zostało powołane w dn. 1 lipca 2005 r. przy Instytucie Historii UŁ.

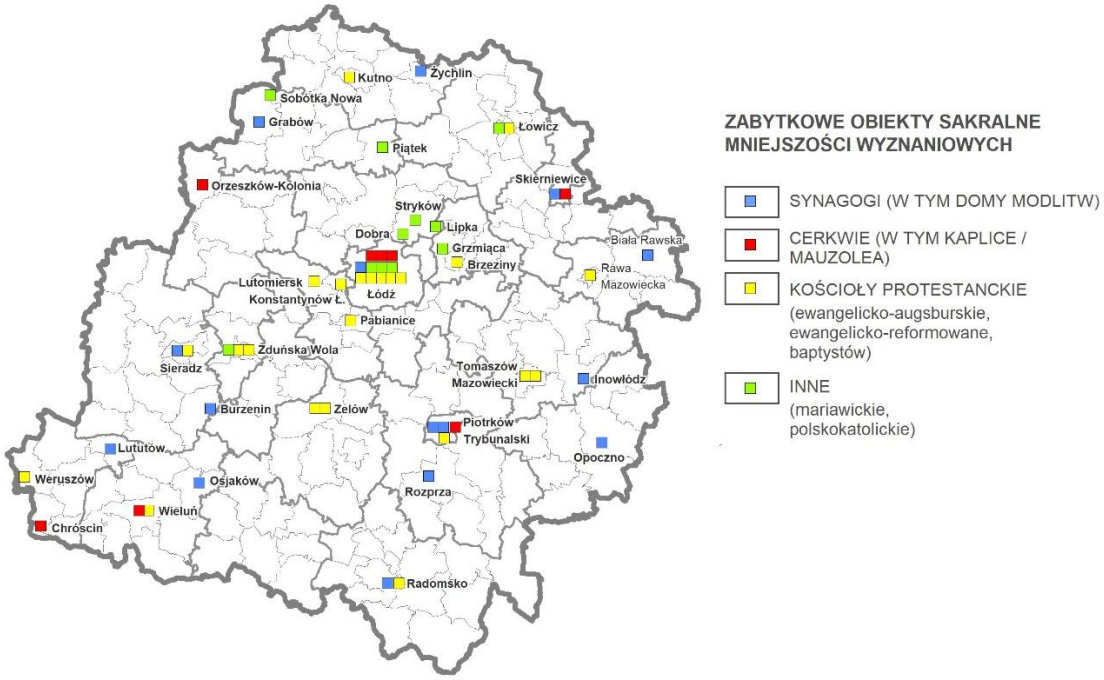
Promocja tradycji wielonarodowościowych w regionie odbywa się m.in. poprzez organizowanie projektów artystycznych, cyklicznych festiwali, w tym Festiwal Łódź Czterech Kultur[43] czy wystawa stała „Na wspólnym podwórku - łódzki tygiel kultur i wyznań" w Pałacu Poznańskich (Muzeum Miasta Łodzi). Na tej fali np. w Piotrkowie Trybunalskim powstał Trakt Wielu Kultur ukazujący m.in. wielokulturowe dziedzictwo miasta, w tym Trakt Luterański, Trakt Prawosławny, Trakt Żydowski. W Łódzkiem wyznaczono także szlak turystyczny (samochodowy) Szlak Frontu Wschodniego I Wojny Światowej, na którym znajdują się cmentarze różnych wyznań.

Rys. 5. Cmentarze różnych wyznań

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 6. Obiekty sakralne różnych wyznań

Źródło: opracowanie własne.

[43] Od 2024 r. festiwal zmienia formułę, skupiając się na wielokulturowości miasta, stąd jego nowa nazwa „Festiwal Łódź Wielu Kultur". W latach 2002-2009 funkcjonował pod nazwą „Festiwal Dialogu Czterech Kultur".

II.5. TOŻSAMOŚĆ KULTUROWA

Na tożsamość kulturową województwa łódzkiego, powstałego w obecnym kształcie w wyniku reformy administracyjnej z 1999 r., składają się **tradycje i dziedzictwo odrębnych ziem historycznych, warunkujących wykształcenie etnograficznych podregionów kulturowych**[44] – z charakterystycznymi przejawami folkloru: łęczyckiego, łowickiego, opoczyńskiego, rawskiego oraz sieradzkiego (z piotrkowskim) i wieluńskiego oraz **podregionu łódzkiego**, o swoistej specyfice, wynikającej z XIX-wiecznych tradycji przemysłowych opartych na wielokulturowym potencjale. Zbliżone warunki naturalne i warunki działalności gospodarczej, przy nieco odmiennych doświadczeniach historycznych (pomostowe położenie pomiędzy: Wielkopolską, Mazowszem, Małopolską i Śląskiem), nie doprowadziły do wykształcenia się silnych odrębności kulturowych, jednakże każdy podregion stworzył **indywidualny model kulturowy**, odznaczający się zestawem specyficznych cech, które przetrwały jedynie w niewielkim stopniu. Budowaniu poczucia więzi z regionem i wzmacnianiu tożsamości kulturowej służy zwłaszcza utrwalanie materialnych i niematerialnych przejawów tradycji historycznych, pamięci o zdarzeniach historycznych oraz wybitnych postaciach związanych z regionem, wielokulturowej spuścizny (w wymiarze etnicznym i religijnym), a także dziedzictwa związanego z XIX-wiecznym przemysłem włókienniczym, sztuką awangardową i filmem oraz szeroko pojętą kulturą ludową, szczególnie narażoną na zanik.

Maurzyce. Skansen wsi łowickiej (fot. EW)

Złaków Kościelny. Skansen wsi łowickiej (fot. PRz)

PODREGION ŁOWICKI

Najbardziej efektowny i rozpoznawalny w skali kraju jest **folklor łowicki** (księżacki)[45]. Na obszarze dawnego Księstwa Łowickiego żywa jest m.in. tradycja używania stroju ludowego (uroczystości kościelne związane z celebrą świąt Wielkanocnych oraz Bożego Ciała, np. w Łowiczu i Złakowie Kościelnym), który odznacza się barwnością i bogactwem motywów zdobniczych (zwłaszcza haft łowicki i łowickie pasiaki). Na tle pozostałych podregionów województwa bogactwem form i barw wyróżnia się również księżackie rzemiosło tradycyjne, m.in. w Bolimowie kultywowana jest tradycja wytwarzania charakterystycznej ceramiki (białe naczynia z niebiesko-brązowymi motywami zdobniczymi). Podregion jest najaktywniejszym ośrodkiem plecionkarstwa w regionie. Folklor łowicki przejawia się też poprzez zespoły pieśni i tańca, m.in. „Boczki Chełmońskie", który ma w swoim repertuarze programy artystyczne związane z obrzędami ludowymi (np. Wesele Łowickie, Dożynki, Wianki). Tradycyjne łowickie budownictwo wiejskie odznacza się wymalowaniem ścian zewnętrznych drewnianych, krytych strzechą domostw, na niebiesko z białymi zdobieniami o motywach roślinnych lub geometrycznych. Najlepiej prezentują je zasoby skansenu w Maurzycach oraz w Złakowie Kościelnym (w organizacji).

[44] http://www.historycznie.uni.lodz.pl/ludowa.htm.

[45] Księstwo Łowickie, powstałe na przełomie XVIII i XIX w., historycznie przynależące do Mazowsza, cechowało się większą zamożnością mieszkańców, a co za tym idzie, wyższym poziomem kultury materialnej i niematerialnej niż otaczające obszary, co przejawiało się w wielu aspektach życia codziennego.

PODREGION ŁĘCZYCKI

Charakterystyczne cechy materialnej kultury ludowej **ziemi łęczyckiej** (w obliczu niemal całkowitego zaniku form tradycyjnego budownictwa wiejskiego - jedynym świadectwem budowlanej tradycji tego podregionu jest ekspozycja skansenu w Kwiatkówku k/Tumu) przetrwały w rzemiośle, takim jak garncarstwo, plecionkarstwo i rzeźba. Ta ostatnia odgrywa istotną rolę w tożsamości regionalnej. Od lat 50. XX w. Łęczyca jest rozpoznawalnym ośrodkiem rzeźbiarskim. Prace lokalnych artystów są wykonane z drewna, najczęściej lipowego lub topolowego. Rzeźby najczęściej przedstawiają pojedyncze figurki postaci (ludzi, zwierząt, postaci z legend), rzadziej grupy postaci. Prace mają charakter statyczny, cechują się kompozycją liniową. Proporcje poszczególnych części postaci tj. duże głowy, czasem dłonie i stopy czynią je rozpoznawalnymi. Popularnym tematem dzieł jest problematyka sakralna; zwłaszcza przedstawienia chrystologiczne związane z cierpieniem Jezusa oraz wizerunki maryjne. Znaczącą inspiracją twórców z tego ośrodka są miejscowe legendy i opowieści ludowe, których głównym bohaterem jest diabeł Boruta. Innymi popularnymi motywami są Kazimierzowski Zamek w Łęczycy, kolegiata w Tumie oraz zwyczaje i obrzędy ludowe. W latach 70. XX w. z łęczyckiego ośrodka wyodrębnił się **kutnowski ośrodek rzeźbiarski**. Prace artystów kutnowskich mają wiele cech wspólnych z pracami z ośrodka łęczyckiego, wyróżnia je większa złożoność, często są to wielopostaciowe, wielopoziomowe kompozycje powstałe z jednego kawałka drewna[46]. Tradycją wielkanocną w Grabowie jest mecz palanta we wtorek po lanym poniedziałku.

Łowicz. Procesja Bożego Ciała (fot. EW)

Spycimierz. Dywany kwiatowe podczas procesji Bożego Ciała (fot. EW)

PODREGION RAWSKI

Podregion rawski wyróżnia się tradycjami muzycznymi, ale „najżywszymi" elementami folkloru jest obrzędowość związana ze świętami kościelnymi, której towarzyszy charakterystyczny strój ludowy. W twórczości ludowej przetrwała tradycja wytwarzania charakterystycznych elementów zdobniczych wystroju wnętrz: wycinanki w kształcie drzewek (rózgi rawskie), kwiaty z bibuły, haftowane i wyszywane serwety oraz poduszki (rawskie słynęło niegdyś z tkactwa i koronkarstwa). Słabo obecnie zachowane, tradycyjne drewniane budownictwo wiejskie charakteryzowała zrębowa konstrukcja bielona wapnem.

PODREGION OPOCZYŃSKI

Na obszarze **Opoczyńskiego**, oprócz reliktów tradycyjnej gospodarki wiejskiej, zachowały się także skromne pozostałości osadnictwa związanego z górnictwem i hutnictwem. Nielicznie dziś występujące, charakterystyczne drewniane chałupy, malowane na niebiesko (czasami zdobione stylizowanym ornamentem geometryczno-roślinnym), odznaczały się bogatym wystrojem wnętrz mieszkalnych (typowa zabudowa mieszkalna znajduje się w skansenowskiej zagrodzie w Niebowie). Podregion wyróżnia się barwnym strojem ludowym i specyficznym rodzajem haftu krzyżykowego, wycinankami z papieru. a także tradycjami muzycznymi (charakterystyczny oberek). Kultywowane są m.in. tradycje wielkanocne, w tym zdobienia, palmy, girlandy. W Bielowicach odbywa się Festiwal Twórczości Ludowej pamięci Józefa Dąbrowskiego. Wydano słownik gwary opoczyńskiej oraz zbiór przyśpiewek weselnych.

[46] Chlebowska B., Świercz M., Koło czasu. Tradycyjna obrzędowość doroczna w rzeźbie łęczyckiej i kutnowskiej. W: Zeszyty Wiejskie, t. 21, 2015, str. 195-228.

PODREGION SIERADZKI

Folklor sieradzki odznacza się charakterystycznym strojem ludowym (nie tak barwnym jak w innych rejonach). Kultywowane są dawne obrzędy, m.in. Wiliorze, Herody, Zapusty, a najbardziej znanym zwyczajem jest układanie kwiatowych dywanów i procesja Bożego Ciała w Spycimierzu. Słabo zachowane budownictwo regionalne nie wyróżnia się wyjątkowymi cechami (w rejonie Wielunia małe spichlerzyki, tzw. sółki), natomiast odznacza się elementami zdobnictwa wnętrza: jednokolorowe papierowe wycinanki, kwiaty i bukiety z bibuły oraz tzw. pająki. Charakterystycznym wytworem są wielkanocne rózgi wykonywane z suszonych kwiatów polnych, tkaniny wytwarzane z własnej przędzy lnianej lub wełnianej. Region przodował na tle sąsiednich w garncarstwie. Sieradzkie wyroby ceramiczne wyróżniało zdobienie pobiałką oraz glazurowanie w kolorze jasno- i ciemnobrązowym, zielonym lub kremowym, a także ozdobny element o charakterze pasowym. Tradycje ludowego rękodzielnictwa podtrzymywali dość licznie do niedawna działający twórcy ludowi. Szczególnym uznaniem na arenie ogólnopolskiej oraz międzynarodowej cieszą się zwłaszcza sieradzcy rzeźbiarze ludowi. Materialne przykłady folkloru sieradzkiego najlepiej prezentują zasoby skansenu w Sieradzu.

PODREGION WIELUŃSKI

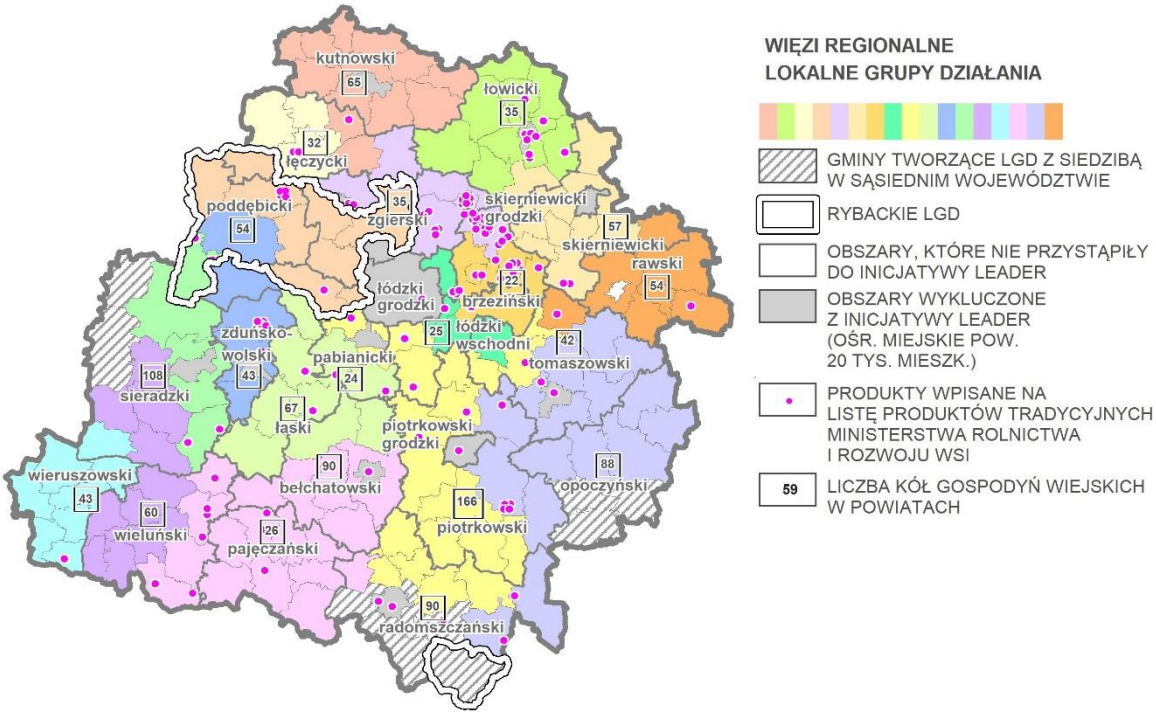
W **Wieluńskiem** wyjątkowym zjawiskiem są licznie zachowane kościoły drewniane z XVI w. wykazujące wspólne cechy formalne w sposobie kształtowania bryły. Dla budownictwa mieszkalnego typowe było wznoszenie domów tzw. wąskofrontowych, których wnętrza zdobiły bogate dekoracje (m.in. pająki, bukiety na „koliku" oraz „odcydzoki" będące oryginalną ozdobą charakterystyczną tylko dla tego regionu). Charakterystyczne dla krajobrazu regionu są dość licznie zachowane drewniane młyny i wiatraki. Region wyróżniał specyficzny strój ludowy, w starszej odmianie zwany „burokiem" (od koloru czerwonego). W podtrzymaniu lokalnych tradycji mają udział zespoły folklorystyczne popularyzujące obrzędy i pieśni ludowe.

Walory kulturowe regionu łódzkiego w wymiarze etnograficznym zostały wielokrotnie dostrzeżone przez ekspertów: Spycimierz posiada certyfikat przynależności do Sieci Najciekawszych Wsi przyznawany przez Stowarzyszenie Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi[47]; obrzędy związane z obchodami Bożego Ciała w Łowiczu, tradycje kwiatowych dywanów na procesję Bożego Ciała w Spycimierzu oraz rzeźba kutnowska widnieją na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego sporządzanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa[48]; zaś tradycje kwiatowych dywanów na procesję Bożego Ciała w Spycimierzu są wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości UNESCO[49].

Kultywowaniu tradycji folklorystycznych sprzyja zrzeszanie się w organizacjach lokalnych, takich jak **Koła Gospodyń Wiejskich** (KGW), czy **Lokalne Grupy Działania** (LGD), których celem statutowym jest m.in. dbałość o tradycje, budowanie silnych więzi mieszkańców z miejscem zamieszkania oraz wspieranie lokalnych twórców. Na obszarze województwa funkcjonuje 1226 Kół Gospodyń Wiejskich (4. miejsce w kraju[50]) oraz 18 Lokalnych Grup Działania (8. miejsce w kraju[51]), przyczyniając się potencjalnie do wzmacniania poczucia tożsamości mieszkańców i więzi z regionem. Łódzki Dom Kultury wspiera merytorycznie ok. 60 twórców ludowych[52] zajmujących się rzeźbą, malarstwem, haftem, koronkami, papieroplastyką, ceramiką oraz plecionkarstwem.

[47] http://siecnajciekawszychwsi.pl/7/strona-glowna.html
[48] https://niematerialne.nid.pl/en/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe/krajowa-lista-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego/
[49] https://spycimierskiebozecialo.pl/pl/lista-unesco/
[50] KRKGW 2023.
[51] Baza Lokalnych Grup Działania 2014-2020.
[52] Twórców ludowych jest znacznie więcej, jednak nie wszyscy są zrzeszeni. Według kwerendy przeprowadzonej przez Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego (BPPWŁ) na potrzeby opracowania audytu krajobrazowego w województwie działa około 450 twórców ludowych.

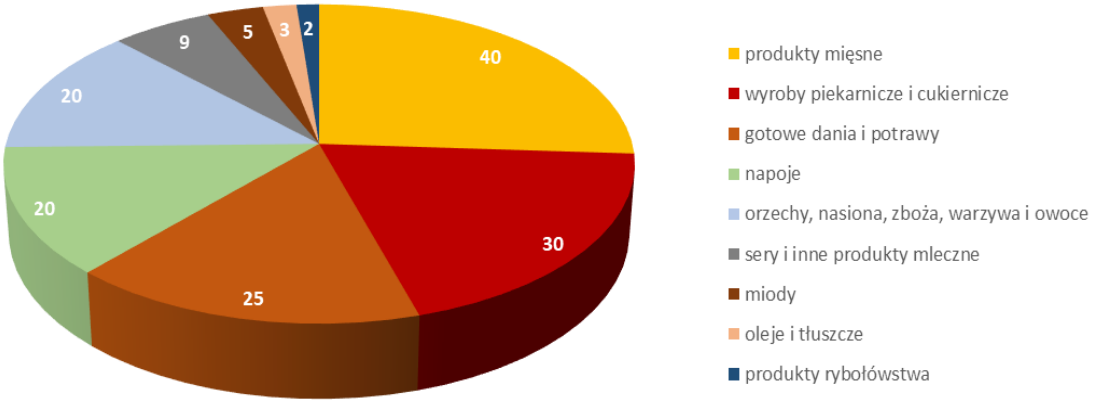
Rys. 7. Więzi regionalne – Lokalne Grupy Działania

Źródło: opracowanie własne.

Kolejnym ważnym aspektem pielęgnowania folkloru są kulinaria. Wytwarzanie produktów spożywczych z tradycyjnych surowców, z zachowaniem tradycyjnego sposobu produkcji, umożliwia umieszczenie na **Liście Produktów Tradycyjnych** prowadzonej przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi.[53] Województwo łódzkie, ze **154** produktami, zajmuje 6. miejsce w kraju pod względem liczby produktów tradycyjnych ujętych na ministerialnej liście (np. Sok śliwkowy z Kałęczewa, Sok wiśniowy z Kałęczewa, Chleb łęczycki żytni razowy pełnoziarnisty, Piernikowa chatka znad rzeki Mrogi, Jeżowski żur z ziemniaczkami, Szynka dojrzewająca z Białej Góry)[54].

Rys. 8. Produkty tradycyjne w województwie łódzkim (stan na 2023 r.)

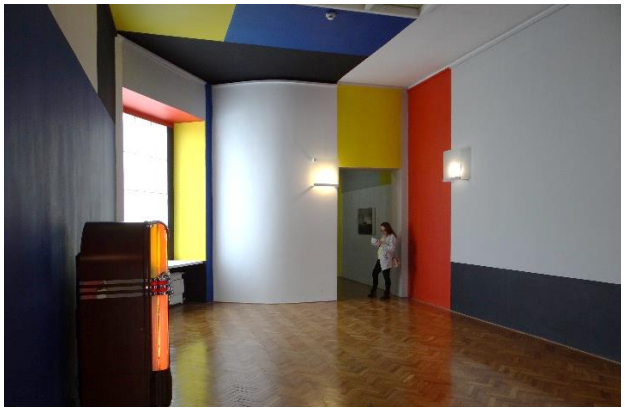

Źródło: opracowanie własne.

[53] Wpis na listę służy zbieraniu i rozpowszechnianiu informacji związanych z wytwarzaniem produktów tradycyjnych.
[54] Stan na 2023 r.

Istotnymi wyznacznikami tożsamości kulturowej **podregionu łódzkiego** są: dziedzictwo XIX-wiecznego przemysłu włókienniczego, wielokulturowość oraz spuścizna twórców awangardowych z lat 20. i 30. XX w.

Liczne i często unikatowe relikty z czasów najintensywniejszej **industrializacji** w formie zabudowy (m.in. zespołów fabrycznych, rezydencji miejskich) i układów rozplanowania są wciąż widoczne w przestrzeni miast regionu, zwłaszcza: Łodzi, Aleksandrowa Łódzkiego, Brzezin, Konstantynowa Łódzkiego, Ozorkowa, Pabianic, Zgierza, Zduńskiej Woli, Tomaszowa Mazowieckiego, Zelowa, a także w miejscowościach: Grzeszyn i Moszczenica. Przykłady tradycyjnej zabudowy domów rzemieślników są dostępne zarówno in situ (Park Kulturowy Miasto Tkaczy w Zgierzu), jak również w Łódzkim Parku Kultury Miejskiej w Łodzi (wcześniej: Skansen Łódzkiej Architektury Drewnianej). Elementami **dziedzictwa poprzemysłowego** okolic Łodzi są także zabytki techniki w postaci historycznych linii kolejowych (m.in. Kolej Warszawsko-Wiedeńska) oraz podmiejskich linii tramwajowych (do Pabianic, Konstantynowa Łódzkiego i Lutomierska, Zgierza).

Łódź. Muzeum Sztuki Sala Neoplastyczna (fot. EW)

EC1 Łódź – Miasto Kultury (fot. EW)

W 1. poł. XX w. Łódź była **silnym ośrodkiem awangardy** – tworzyli tu prekursorzy tego kierunku w sztuce: Katarzyna Kobro oraz Władysław Strzemiński. Kanony estetyczne tworzone w tym okresie, motywy i kolorystyka zostały wykorzystane w systemie identyfikacji wizualnej miasta.

Tożsamość Łódzkiego odwołuje się również do **tradycji filmowych**, gdyż obok Mazowsza jest najbardziej „filmowym" regionem w Polsce. Łódź, uznana za Miasto Filmu w Sieci Miast Kreatywnych UNESCO, to siedziba wielu instytucji związanych z kinematografią (np. Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna, Muzeum Kinematografii, Narodowe Centrum Kultury Filmowej[55]). W regionie funkcjonuje Szlak Filmowy Województwa Łódzkiego (Filmowe Łódzkie) prowadzący przez miejscowości wykorzystywane jako plenery filmowe, na którym leżą kluczowe ośrodki: Łódź, Piotrków Trybunalski, Inowłódz, Lipce Reymontowskie, Nieborów, Poświętne, Skierniewice, Sulejów, Wolbórz, Zgierz.

W wielu historycznych ośrodkach województwa łódzkiego znajdują się obiekty świadczące o przenikaniu się i współistnieniu **społeczności różnych narodowości i wyznań** (najliczniejszymi mniejszościami byli Żydzi, Niemcy, Rosjanie oraz Czesi)[56]. Istotnym elementem tożsamości jest wymiar duchowy związany z religijnością, której najważniejszym przejawem jest funkcjonowanie 53 sanktuariów (m.in. Charłupia Mała, Domaniewice, Gidle, Głogowiec, Smardzewice, Stare Skoszewy, Studzianna - Poświętne, Paradyż, Wieluń).

Ważnym elementem tożsamości jest również **kultywowanie pamięci o wydarzeniach i wybitnych postaciach** związanych z regionem, takich jak m.in. W. S. Reymont, A. Rubinstein, J. Tuwim, M. Konopnicka, J. Długosz, J. Kitowicz, św. M. Kolbe, św. Faustyna Kowalska, W. Strzemiński, A. Cierplikowski.

[55] NCKF, będące częścią EC1 Łódź - Miasto Kultury, jest instytucją współprowadzoną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

[56] Są to: Aleksandrów Łódzki, Bełchatów, Będków, Biała Rawska, Błaszki, Bolesławiec, Bolimów, Brzeziny, Burzenin, Chróścin, Działoszyn, Głowno, Gorzkowice, Grabów, Inowłódz, Jeżów, Kamieńsk, Kiernozia, Koluszki, Konstantynów Łódzki, Krośniewice, Kutno, Lutomiersk, Lututów, Łask, Łęczyca, Łowicz, Łódź, Opoczno, Osjaków, Ozorków, Pabianice, Pajęczno, Piątek, Piotrków Trybunalski, Pławno, Poddębice, Przedbórz, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Rozprza, Sieradz, Skierniewice, Spała, Stara Brzeźnica, Stryków, Sulejów, Szadek, Szczerców, Tomaszów Mazowiecki, Tuszyn, Ujazd, Uniejów, Warta, Widawa, Wieluń, Wolbórz, Wieruszów, Zduńska Wola, Zelów, Zgierz, Złoczew, Żarnów, Żychlin.

Poświętne. Sanktuarium w kościele Filipinów (fot. ZB)

Piotrków Trybunalski. Zamek – muzeum (fot. EW)

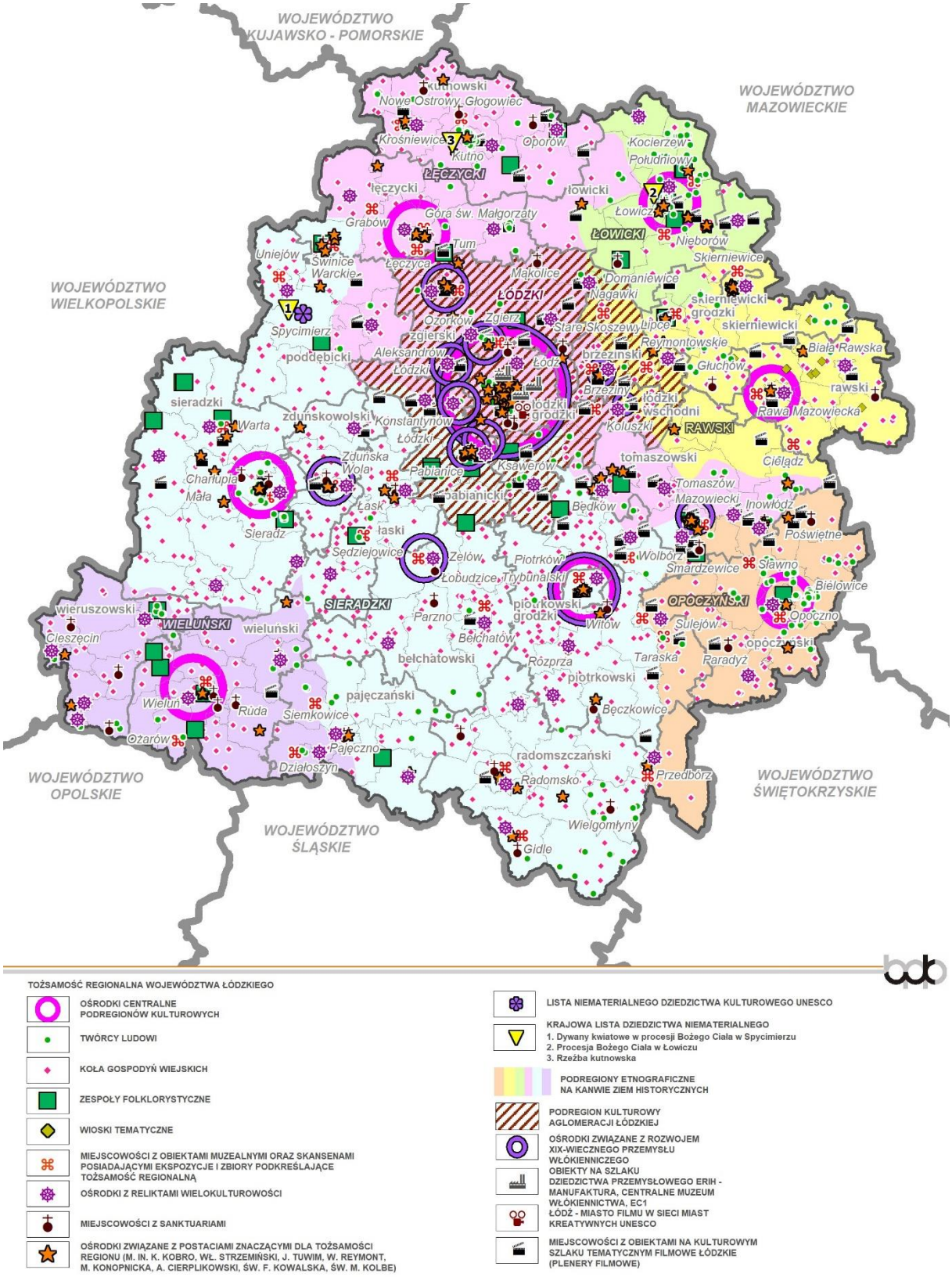
Sieradz. Pomnik Antoine'a Cierplikowskiego (fot. EBH)

Kwiatkówek. Skansen (fot. JJ)

Istotne znaczenie dla zachowania dziedzictwa identyfikującego tożsamość województwa ma działalność muzeów (w tym skansenów, które są alternatywą przy braku możliwości zachowania *in situ* reliktów budownictwa wiejskiego). Ponad 100 działających instytucji o profilu muzealnym (w tym muzea i izby muzealne, skanseny, galerie plenerowe, izby regionalne, para-muzea, zarówno publiczne jak i prywatne) gromadzą zbiory dokumentujące bogatą przeszłość regionu. Wyjątkowymi w skali kraju instytucjami o tym profilu działania, ze względu na jakość lub rodzaj zgromadzonych zbiorów, są w szczególności: placówki kultury działające w Łodzi (Muzeum Sztuki, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Centrum Nauki i Techniki EC1 Miasto Kultury, Muzeum Kinematografii), Muzeum w Nieborowie i Arkadii czy Giganty Mocy w Bełchatowie.

Rys. 9. Tożsamość regionalna województwa łódzkiego

Źródło: opracowanie własne.

II.6. KRAJOBRAZ KULTUROWY WOJEWÓDZTWA

Krajobraz województwa łódzkiego jest **słabo zróżnicowany pod względem rzeźby,** w której dominują tereny równinne i faliste ukształtowane w wyniku działalności lądolodu, porozcinane siecią dolin rzecznych Warty, Pilicy i Bzury i ich dopływów, oraz urozmaicony niewielkimi wzniesieniami pochodzenia polodowcowego. Położenie w pasie nizin, z bardzo niewielkim udziałem wyżyn na południu, wpłynęło na to, że w **Łódzkiem dominują krajobrazy przyrodniczo-kulturowe** rolnicze, urozmaicone osadnictwem wiejskim, enklawami zadrzewień i lasów. Najcenniejsze krajobrazy województwa związane są dolinami rzek Warty, Pilicy i Bzury, które od czasów pradziejowych stwarzały dogodne warunki dla rozwoju osadnictwa. Natomiast krajobraz kulturowy centralnej części Łódzkiego został ukształtowany przede wszystkim w okresie XIX-wiecznego uprzemysłowienia.

Typologia krajobrazów[57] przeprowadzona na podstawie wydzielenia powierzchni o jednorodnym tle krajobrazowym[58] pozwoliła wyróżnić krajobrazy w ramach trzech **głównych grup:**

- krajobrazów przyrodniczych,
- krajobrazów przyrodniczo-kulturowych,
- krajobrazów kulturowych.

[57] Projekt audytu krajobrazowego województwa łódzkiego (stan na 10.04.2024 r.).

[58] Tło krajobrazowe - obszar wyróżniany na podstawie kryterium pokrycia terenu, który ma wyraźne granice, w obrębie którego mogą występować inne drobnoskalowe elementy przestrzenne.

O specyfice poszczególnych grup krajobrazów decydują elementy materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Przy czym krajobrazy kulturowe i przyrodniczo-kulturowe w największym stopniu powiązane są z przestrzenią historycznie ukształtowaną przez działalność człowieka.

Krajobrazy przyrodniczo-kulturowe zajmują **71% powierzchni województwa**. Ukształtowane w wyniku jednoczesnego działania zarówno czynników naturalnych, jak i antropogenicznych, tworzą mozaikę użytków rolnych z elementami kulturowymi w postaci sylwet ośrodków osadniczych z dominantami wież kościelnych, historycznie bądź współcześnie ukształtowanych podziałów pól, siecią dróg, a także zadrzewieniami śródpolnymi i przydrożnymi. Wśród nich szczególnie **cennymi walorami kulturowymi i widokowo-kompozycyjnymi** wyróżniają się, m.in.:

1. fragmenty **Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej** urozmaiconej miejscami cennymi kulturowo od Łowicza po Łęczycę;

Krajobraz rolniczy pradoliny warszawsko-berlińskiej z Tumem i Kwiatkówkiem (fot. PRz)

2. **wyżynny krajobraz strefy krawędziowej Wzniesień Łódzkich** z dolinami Moszczenicy, Mrożycy i Mrogi, z reliktami tradycyjnej zabudowy i lokalnie występujących głazów narzutowych (m.in. Skoszewy Stare, Byszewy);

Krajobraz strefy krawędziowej Wzniesień Łódzkich z sanktuarium w Skoszewach Starych (fot. PRz)

3. **węzeł hydrograficzny Warty, Widawki** i ich dopływów z malowniczymi przełomami Warty w okolicy Strońska i Belenia wraz z młynami wodnymi;

Panorama wsi Strońsko od strony Doliny Warty (fot. EK)

4. **krajobraz jurajski Wyżyny Wieluńskiej** w okolicach Załęczańskiego Łuku Warty z malowniczymi przełomami – Działoszyńskim i Krzeczowskim, pozostałościami pieców do wypału wapna, stanowiskami archeologicznymi o własnych formach terenowych (kurhany, grodziska);

Krajobraz Wyżyny Wieluńskiej z nieczynnymi wapiennikami w Raciszynie i doliną Warty w tle (fot. PRz)

5 **Wyżyna Przedborska** (północne skłony pasma Przedborsko-Małogoskiego i Wzgórz Łopuszańskich) wraz **z doliną Pilicy w okolicach Przedborza**, w tym cennymi układami przestrzennymi nadpilicznych wsi (Bąkowa Góra, Majkowice);

5

Majkowice w dolinie Pilicy (fot. EW)

6 **dolina Pilicy na odcinku od Sulejowa do Inowłodza** z Lasami Spalskimi i historycznymi ośrodkami osadniczymi, w których zachowały się m.in. zabytki sakralne w stylu romańskim (Inowłódz, Sulejów);

6

Dolina Pilicy z panoramą na zespół klasztorny Cystersów w Sulejowie-Podklasztorzu (fot. PRz)

7 pozostałości **Puszczy Bolimowskiej** ze **śladami tradycyjnej gospodarki leśnej** (np. Polana Siwica) wraz z doliną Rawki;

7

Polana Siwica – relikt osadnictwa budników (fot. EW)

8 **krajobraz rolniczy wzdłuż południowej granicy województwa** o wyjątkowym, prawie niezmienionym wstęgowym układzie pól i zabudowy zagrodowej w okolicach Ożarowa, Wielunia, Radomska, Opoczna;

8

Wstęgowy układ pól na Wyżynie Wieluńskiej (fot. JJ)

9 **komponowane układy architektury, zieleni i wód**, w tym m.in. zespoły pałacowo-parkowe w Nieborowie i Walewicach, założenia dworsko-parkowe (m.in. Kalinowa), park w Arkadii.

9

Walewice – założenie pałacowo-parkowe otoczone wielkoobszarowymi polami dawnego folwarku (fot. PRz)

Krajobrazy kulturowe[59] zajmują nieco ponad **2% powierzchni województwa**. Zostały ukształtowane przez działalność ludzką, związane są z: ośrodkami miejskimi, terenami przemysłowymi, wodno-gospodarczymi, górniczymi i komunikacyjnymi).
Specyficzny **krajobraz kulturowy** tworzą zwłaszcza:

1. **zachowane układy przestrzenne historycznych miejskich jednostek osadniczych**, o dobrze zachowanych i eksponowanych panoramach z zabytkowymi dominantami, np. Sieradz, Łęczyca, Wieluń.

Układ przestrzenny Łęczycy (fot. EW)

2. **poprzemysłowy krajobraz miejski w Łodzi,** gdzie przenika się zabudowa wielkomiejska z kompleksami pofabrycznymi z XIX i początku XX w.

Poprzemysłowy krajobraz miejski w Łodzi (fot. EW)

3. **obszary odkrywkowej eksploatacji surowców naturalnych** w rejonie Działoszyna i Sulejowa w kopalniach wapieni jurajskich, kopalni surowców szklarskich w okolicach Tomaszowa Mazowieckiego (Biała Góra) oraz najbardziej rozległe w rejonie kopalni węgla brunatnego Bełchatów i Szczerców. Te ostatnie stanowią najsilniej przekształcone obszary, których pierwotny charakter jest niemożliwy do odtworzenia, a wszystkie sposoby rekultywacji, ze względu na ogromną powierzchnię obszaru zdegradowanego, jedynie w niewielkim stopniu zminimalizują negatywne przekształcenia w krajobrazie.

Panorama kopalni surowców szklarskich w Białej Górze (fot. MK)

[59] Krajobraz kulturowy to postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka – definicja zapisana w Ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., w art. 3 pkt. 14.

Krajobrazy przyrodnicze zajmują ponad **27% powierzchni województwa** i związane są z terenami leśnymi oraz dolinami rzek, które do dziś na niektórych odcinkach zachowały swój naturalny meandrujący charakter. W dolinach często występują ekstensywnie użytkowane łąki. Krajobrazy przyrodnicze nie są jednak pozbawione elementów dziedzictwa kulturowego, które przede wszystkim występują w formie:

1. **stanowisk archeologicznych** (w tym grodzisk i kurhanów) m.in. w dolinie Warty (Konopnica, Przywóz) i **budowli warownej** w dolinie Prosny w Bolesławcu;

Dolina Prosny z zamkiem w Bolesławcu (fot. PRz)

2. **młynów** m.in. w dolinie Grabi, Rawki, Warty, Pilicy, Prosny.

Dolina Grabi z siedliskiem młyńskim w Ldzaniu-Talarze (fot. MK)

3. **cmentarzy**, zarówno wojennych, jak i wyznaniowych, rozsianych po całym województwie. Koncentracja dobrze zachowanych cmentarzy wojennych związanych z operacją łódzką (1914-1915) występuje m.in. w Puszczy Bolimowskiej, na Wzniesieniach Łódzkich i w okolicach Pabianic.

Las w Joachimowie Mogiłach, w dolinie Rawki, kryje miejsca pamięci związane z Powstaniem Styczniowym i I wojną światową (fot. EW)

Uzupełnieniem kontekstu krajobrazowego w zakresie dziedzictwa kulturowego w województwie jest zachowana zabudowa historyczna o cechach zabytkowych będąca nośnikiem **lokalnych form architektonicznych** (LFA) zidentyfikowanych zarówno na obszarach wiejskich, jak i w miastach. Zidentyfikowane LFA to przede wszystkim z zabudowa o funkcji mieszkalnej o zróżnicowanej, często specyficznej formie, np.:

- kamienica wielkomiejska o zróżnicowanej typologii (charakterystyczna zwłaszcza dla Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego),
- drewniany dom tkaczy (związany z tradycją osad rękodzielniczych), typowy głównie dla Łodzi, Zgierza, Ozorkowa i Pabianic,
- drewniany dom wiejski, który odnaleźć można zwłaszcza na południowych rubieżach województwa (w tym w dolinach Pilicy i Warty),
- murowany dom z kamienia wapiennego (charakterystyczny m. in. dla północno-zachodniej części województwa).

PRZYKŁADY LOKALNYCH FORM ARCHITEKTONICZNYCH W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

Gidle. Zabudowa drewniana

Człopy. Dom z kamienia wapiennego

Łódź. Kamienica czynszowa wielkomiejska stylowa

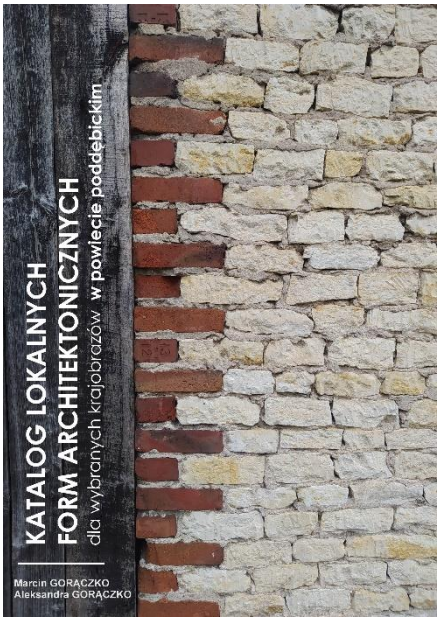
Piotrków Trybunalski. Kamienice czynszowe

Rozpoznanie zasobu obiektów będących nośnikiem lokalnej formy architektonicznej jest zagadnieniem kluczowym w kontekście skutecznej ochrony i zarządzania krajobrazem. Katalogi LFA powinny służyć jako narzędzie do przygotowania modelowych wzorców dla nowej zabudowy, która skalą i sposobem ukształtowania powinna nawiązywać do lokalnych form architektonicznych. Kontynuacja LFA pozwoli na właściwie zachowanie tożsamości krajobrazu poprzez ochronę jego indywidualnych cech. Aktualnie dla obszaru województwa rozpoznanie w zakresie lokalnych form architektonicznych przeprowadzono w sposób metodyczny dla trzech obszarów:

- krajobrazów wiejskich w zachodniej części powiatu poddębickiego,
- krajobrazu wielkomiejskiego śródmieścia Łodzi,
- krajobrazu miejskiego centrum Piotrkowa Trybunalskiego.

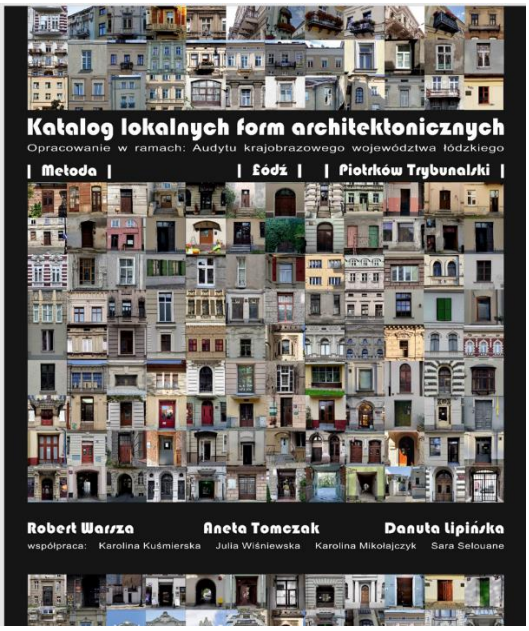
KATALOGI LOKALNYCH FORM ARCHITEKTONICZNYCH W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

dla krajobrazów wiejskich

Katalog lokalnych form architektonicznych dla wybranych krajobrazów w powiecie poddębickim (sporządzenie 2022 r.)

dla krajobrazów miejskich

Katalog lokalnych form architektonicznych dla wybranych krajobrazów miejskich Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego (sporządzenie 2023 r.)

Analizy widokowo-kompozycyjne[60] przeprowadzone dla krajobrazów województwa łódzkiego, zarówno panoram ośrodków miejskich, w makrownętrzach krajobrazowych Warty, Pilicy i Bzury, wnętrzach dolin mniejszych rzek[61], jak również w krajobrazie otwartym cennym kulturowo zidentyfikowały wiele zagrożeń, wśród których przeważały **zagrożenia dla możliwości zachowania obiektów dziedzictwa kulturowego**, w tym m.in.:

- zaburzanie struktury miejskich i wiejskich zabytkowych układów przestrzennych przez nowe inwestycje;
- brak należytej ochrony i konserwacji zabytkowych obiektów i zespołów architektonicznych;
- wprowadzanie do harmonijnych zespołów architektoniczno-krajobrazowych materiałów i obiektów degradujących wyraz stylistyczny i funkcjonalność całego zespołu;
- zanik cech architektury regionalnej; unifikacja materiałów i form architektury wiejskiej i miejskiej oraz jej bezpośredniego kontekstu krajobrazowego (ogrodzenia, podjazdy, zieleń);
- wprowadzanie zabudowy letniskowej do harmonijnych krajobrazów dolin rzecznych.

Choć wiele miejscowości województwa łódzkiego, zwłaszcza tych niewielkich, zachowało historyczny układ przestrzenny, np. Poświętne, Majkowice, Łubnice, Spycimierz czy Gidle, to coraz wyraźniej obserwuje się **stopniowy zanik i zacieranie się cech tych specyficznych zabytkowych układów rozplanowania**, poprzez zdominowanie walorów dziedzictwa kulturowego (które powinno stanowić wyróżnik krajobrazu) nowymi inwestycjami, powodującymi dysharmonię w obrębie panoram widokowych.

Niedocenianie wagi walorów ekspozycyjnych obiektów zabytkowych, wprowadzanie **elementów dysharmonijnych** oraz **przeładowanie krajobrazu elementami infrastruktury technicznej i reklamami** prowadzi do zaburzenia ładu przestrzennego w krajobrazie. Jest to wynikiem niewłaściwego planowania oraz projektowania, a sytuację utrudnia także **znikoma świadomość społeczna w zakresie problemów ochrony i właściwego kształtowania krajobrazu**.

W ostatnich latach degradacja krajobrazu kulturowego następuje również na skutek **postępujących zmian klimatycznych**. Zarówno pojedyncze obiekty, jak również całe struktury przestrzenne ulegają niszczeniu

[60] Ekspertyza pt. „Diagnoza walorów widokowo-kompozycyjnych oraz zagrożeń dla możliwości ich zachowania w województwie łódzkim", Pracownia Projektowa URBIOSIS Agnieszka Kowalewska, grudzień 2018 r.

[61] Czarna Maleniecka, Czarna Włoszczowska, Drzewiczka, Grabia, Luciąża, Moszczenica, Mroga, Mrożyca, Ner, Nieciecz, Ochnia, Oleśnica, Prosna, Rawka, Słudwia, Widawka i Wolbórka.

w wyniku pojawiających się ekstremalnych zjawisk pogodowych tj. powodzie (w tym miejskie), podtopienia, opady nawalne, wichury. Ponadto zjawisko suszy oddziałuje negatywnie na zabytkową zieleń oraz tereny otwarte stanowiące otoczenie zabytków. Dziedzictwo kulturowe województwa łódzkiego jest szczególnie narażone na skutki zmian klimatu, gdyż w jego zasięgu występują zarówno obszary zagrożenia powodzią oraz dotknięte permanentnym niedoborem wody.

Podsumowując należy przy tym podkreślić, że znaczna część terenów, zawierających obiekty i zespoły odznaczające się wyjątkowymi walorami zabytkowymi oraz krajobrazowo-kulturowymi, **wymaga wzmocnienia obszarowej ochrony prawnej ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu krajobrazowego ochrony ekspozycji i panoram, którą należy stanowić skutecznie i niezwłocznie**.

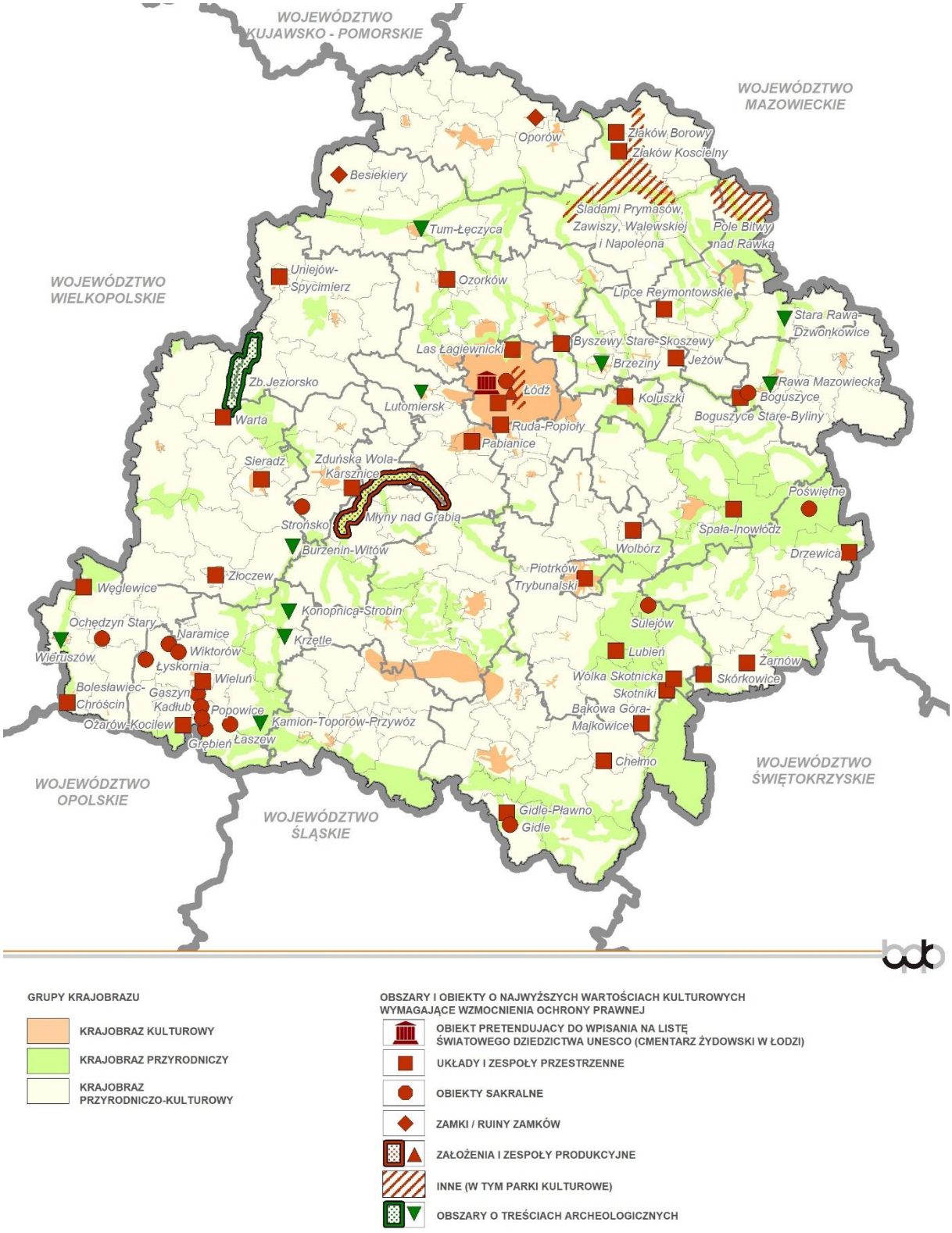
Wśród nich znajdują się stanowiące o naszej regionalnej specyfice: obiekty, zespoły przestrzenne, a także obszary obejmujące swoim zasięgiem kilka miejscowości. Są to w szczególności[62]:

- **układy i zespoły przestrzenne:** układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego, Sieradz – układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, układ przestrzenny Pabianic, Warta – układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, układ przestrzenny Gidle-Pławno, Ruda-Popioły – zespół willi letniskowych w Łodzi, Uniejów-Spycimierz, ul. Piotrkowska w Łodzi, Las Łagiewnicki w Łodzi, osiedle pracowników kolei w Koluszkach, założenie przestrzenne Złoczewa, Ożarów-Kocilew, założenie przestrzenne Żarnowa z zespołem kościoła i grodem kasztelańskim (tzw. Szwedzka Góra), Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny), osiedle kolejowe w Zduńskiej Woli-Karsznicach, układ urbanistyczny Jeżowa, rejon Boguszyc (Boguszyce-Stare Byliny), Spała-Inowłódz, dolina Prosny (Bolesławiec-Chróścin), założenie przestrzenne z zespołem pałacowym w Wolborzu, założenie przestrzenne Złoczewa, Drzewica – układ przestrzenny (miasto z zamkiem), Sulejów z Podklasztorzem, układ urbanistyczny Wielunia;
- **obiekty sakralne**: cerkiew św. Aleksandra Newskiego w Łodzi, zespół kościoła romańskiego w Strońsku, zespół klasztorny filipinów z sanktuarium św. Rodziny w Poświętnem, zespoły sakralne (z sanktuarium maryjnym dominikanów) w Gidlach, grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich, zespół XVI-wiecznego drewnianego kościoła w Boguszycach,
- **zamki i ruiny zamków:** Besiekiery, zespół zamku w Oporowie,
- **założenia i zespoły produkcyjne:** młyny nad Grabią, Posiadła wodno-fabryczne w dolinie rzeki Jasień w Łodzi,
- **układy ruralistyczne** z zasięgiem siedliska obejmującym tradycyjną zabudowę wiejską wraz z układem pól - miejscowości: Bąkowa Góra, Chełmo, Lubień, Majkowice, Skotniki, Skórkowice, Węglewice, Wólka Skotnicka, Złaków Borowy i Złaków Kościelny[63],
- **obszary związane z historycznymi wydarzeniami lub postaciami:** pole bitwy nad Rawką, rejon gmin: Łowicz, Zduny, Kiernozia, Bielawy (związane z Prymasami, Zawiszą, Walewską i Napoleonem), Lipce Reymontowskie (Wł. Reymont), dolina Moszczenicy Byszewy - Stare Skoszewy (J. Iwaszkiewicz),
- **obszary o treściach archeologicznych**: zespół osadniczo-przestrzenny Tum – Łęczyca, osada Krakówek w Brzezinach, Stara Rawa – Dzwonkowice, wokół zbiornika Jeziorsko, Konopnica-Strobin, Krzętle, „Wioska Lutomiersk", Burzenin – Witów, Kamion – Toporów – Przywóz, w Rawie Mazowieckiej i Wieruszowie.

[62] Wskazane w WPOnZ na lata 2016-2019 oraz projekcie SUiKZP Łodzi do ustanowienia parków kulturowych. Zbiór rekomendacji nie ma charakteru listy zamkniętej. W przypadku stanowienia Pomnika Historii propozycję wraz z dokumentacją zgłaszający składa do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. W odniesieniu do Parków Kulturowych inicjatywa należy do samorządów, które zgodnie z przepisami obowiązującymi w dziedzinie ochrony zabytków mogą tworzyć parki kulturowe na podstawie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

[63] Na podstawie ekspertyzy pt. „Identyfikacja układów ruralistycznych o istotnych wartościach krajobrazowych i kulturowych w skali województwa łódzkiego i ich waloryzacja pod kątem rekomendacji do wyznaczania krajobrazów priorytetowych", M. Wójcik, K. Dmochowska-Dudek, Łódź 2018 r.

Rys. 10. Wybrane elementy krajobrazu kulturowego na tle grup krajobrazowych w województwie łódzkim

Źródło: opracowanie własne

II.7. OBSZARY I OBIEKTY REPREZENTATYWNE

Wcześniejsze edycje Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie łódzkim zawierały wyselekcjonowany zbiór zabytków o szczególnym znaczeniu dla krajobrazu kulturowego i tożsamości regionu, w postaci listy obiektów i obszarów reprezentatywnych[64] (zwanych dalej w tekście – reprezentatywnymi). W edycji dokumentu na lata 2020-2023 lista obejmowała 228 obiektów, którym dedykowano szczegółowe zadania mające na celu ich zachowanie w jak najlepszym stanie, w ramach realizacji Celu operacyjnego: Atrakcyjność krajobrazu kulturowego, i koordynacji działań systemowych w dziedzinie zarządzania dziedzictwem (w tym finansowania prac przy zabytkach).

Program na lata 2024-2027 kontynuuje tę formułę. Istniejący zbiór zmodyfikowano poprzez wprowadzenie porządkowych zmian redakcyjnych[65] istniejących pozycji oraz uzupełnienie go o **16** kolejnych wskazanych metodą ekspercką obiektów, którym również dedykowano zakres prac.

Aktualny zbiór **zabytków reprezentatywnych** w województwie łódzkim liczy **244** pozycje. Wśród najcenniejszych obiektów i obszarów zabytkowych, które uznano za reprezentatywne, najliczniej występują (pojedyncze) obiekty sakralne (73), zespoły architektoniczne świeckie (58) oraz układy i zespoły przestrzenne (45). Najmniejszą grupę stanowią zespoły architektoniczne sakralne (40) i (pojedyncze) obiekty świeckie (28). Największe zgrupowanie zabytków reprezentatywnych występuje w powiecie łódzkim grodzkim (37) oraz w powiatach: wieluńskim (20), łowickim i zgierskim (po 18), najmniejszą liczbą odznaczają się powiaty bełchatowski (1), łódzki wschodni, łaski i pajęczański (po 3).

Spośród 244 obiektów reprezentatywnych bardzo dobry stan zachowania cechuje 91 obiektów (37,2%), spośród których 71 obiektom dedykowano **bieżące prace utrzymaniowe** (BPU), pozostałym (20 obiektów) **lokalne działania konserwatorsko-remontowe** (LDKR). Najliczniejszą grupę stanowią zabytki w stanie dobrym – 96 obiektów (39,3%) z rekomendacją głównie **kontynuacji rewaloryzacji/rewitalizacji** (KR, 63 obiekty) oraz lokalnych działań konserwatorskich/remontowych (LDKR, 22 obiekty). Natomiast stan zachowania 47 obszarów i obiektów reprezentatywnych (18,9%) oceniono jako średni, wymagający złożonych remontów konserwatorskich w ramach **kompleksowej rewaloryzacji/rewitalizacji** (RR, 27 obiektów). Najmniej licznie występującym zabytkom reprezentatywnym w złym stanie zachowania - 10 obiektów (4,1%), wśród których przeważają długotrwale zaniedbane zespoły dworsko i pałacowo-parkowe[66], również dedykowane są działania w formie kompleksowej rewaloryzacji/rewitalizacji (RR). Co istotne, stan zachowania żadnego spośród 228 obiektów reprezentatywnych nie uległ pogorszeniu w okresie 4 lat obowiązywania poprzedniej edycji WPOnZ na lata 2020-2023.

Ponadto listę zabytków reprezentatywnych uzupełnia wykaz 30 stanowisk archeologicznych[67].

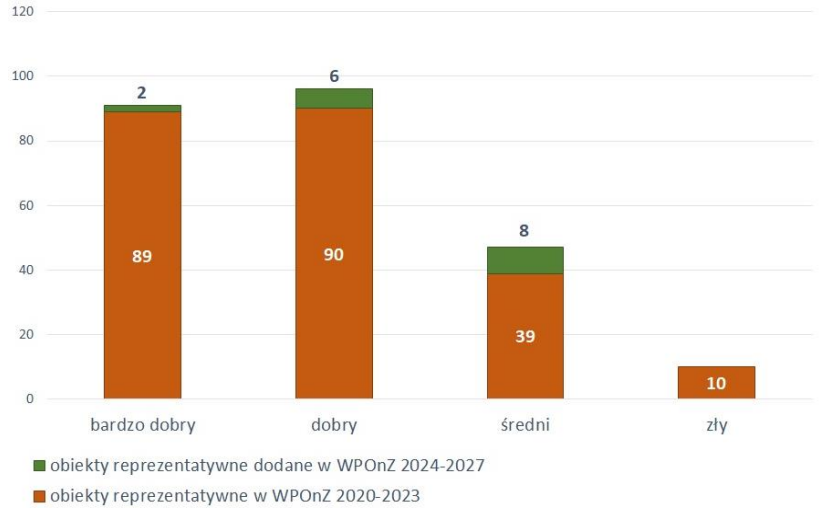
[64] Lista zabytków reprezentatywnych powstała w WPOnZ na lata 2008-2011 i liczyła pierwotnie 152 pozycje. W kolejnych edycjach była aktualizowana i uzupełniana w konsultacjach w przebiegu prac nad dokumentem ze środowiskiem ekspertów i specjalistów współpracujących z zespołem autorskim w ramach Komisji ds. WPOnZ, w przebiegu prac nad dokumentem.

[65] Np. Dłutów - zespół dworsko-parkowy poszerzono o teren folwarku.

[66] W Białaczowie, Bratoszewicach, Dłutowie, Krośniewicach, Moszczenicy, Nakielnicy i Ustkowie. Ponadto w tej grupie znajduje się układ przestrzenny Krośniewickiej Kolei Dojazdowej, kaplica cmentarna w Białyninie, a także wyjątkowy w skali kraju układ przestrzenny Nowosolnej (wyłączony w 2019 r. z wojewódzkiej ewidencji zabytków). Ze zbioru zabytków reprezentatywnych w złym stanie technicznym ubył odbudowany po pożarze kościół św. Doroty w Łodzi Mileszkach, gruntownie zrewaloryzowany zespół dworsko-parkowy w Zgniłym Błocie i zespół kościoła Wszystkich Świętych z tzw. Przytuliskiem w Złakowie Kościelnym (częściowo, ponieważ budynek Przytuliska nadal pozostaje w złym stanie technicznym).

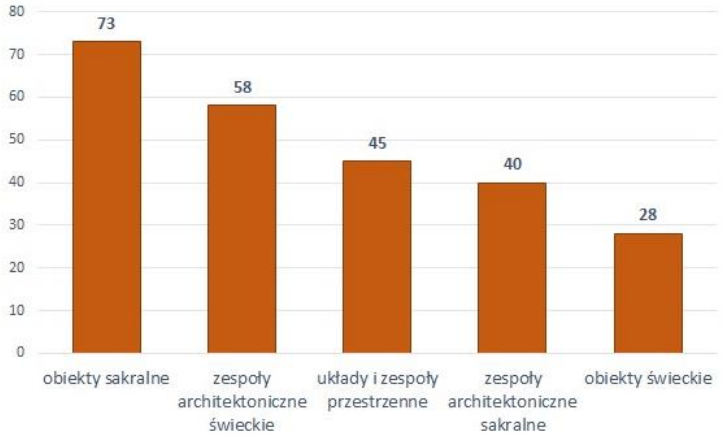
[67] W tym zbiorze nie wprowadzono zmian, jest on zgodny z wykazem z poprzednimi edycjami WPOnZ (2016-2019; 2020-2023).

Rys. 11. Stan zachowania zabytków reprezentatywnych (stan na 2024 r.)

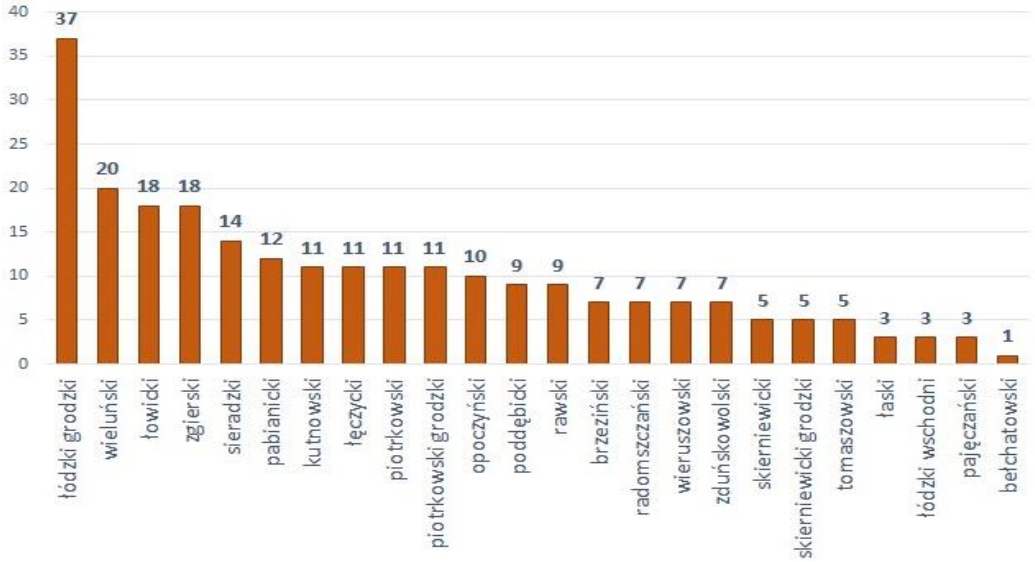
Źródło: opracowanie własne.

Rys. 12. Struktura zabytków reprezentatywnych (stan na 2024 r.)

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 13. Liczba zabytków reprezentatywnych w powiatach (stan na 2024 r.)

Źródło: opracowanie własne.

PRZYKŁADOWA KARTA OCENY STANU ZACHOWANIA DLA OBIEKTÓW REPREZENTATYWNYCH

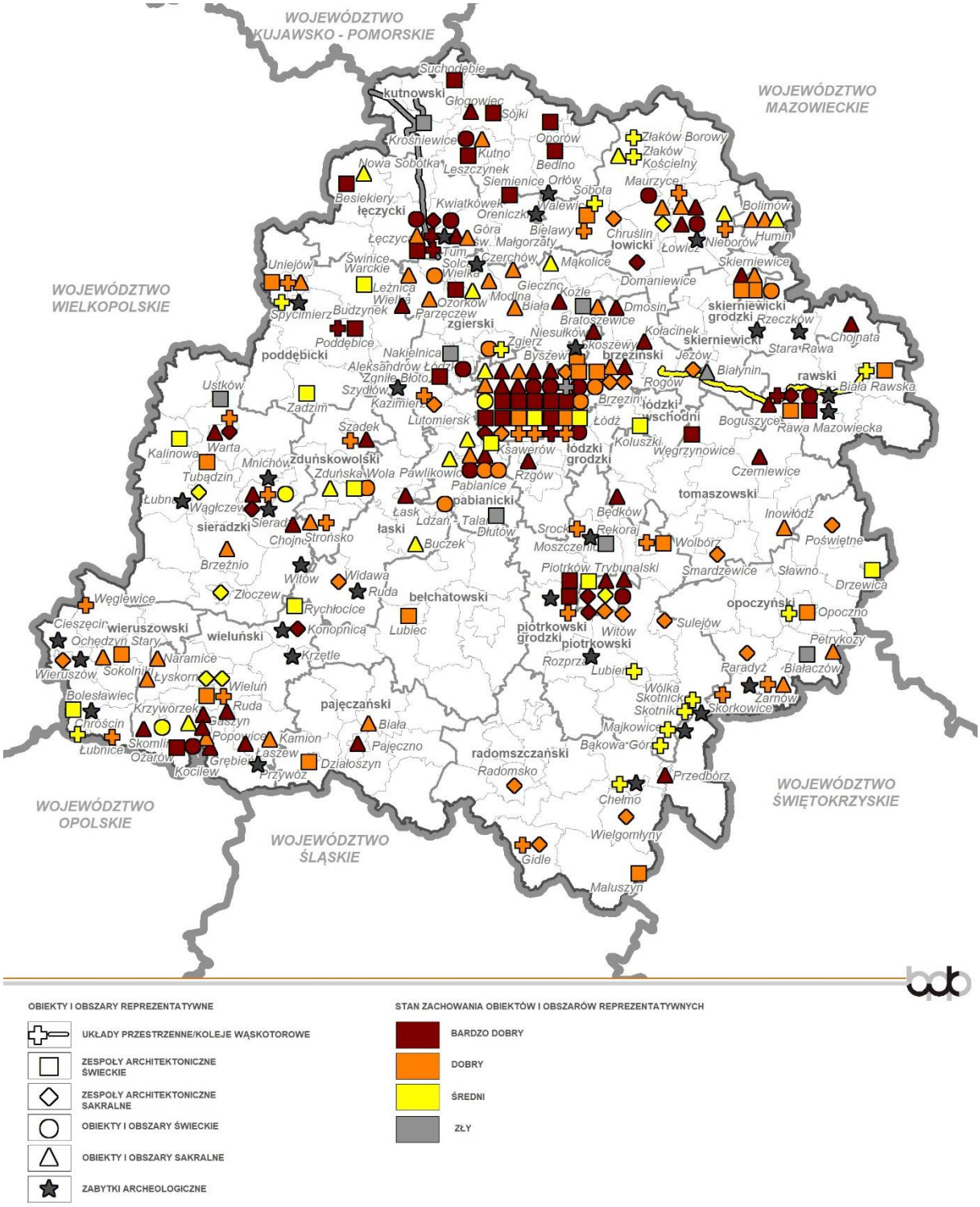
KOŚCIÓŁ PARAFIALNY ŚŚ. DOROTY I JANA CHRZCICIELA Z DZWONNICĄ (XVIII w.)
ŁÓDŹ MILESZKI, POMORSKA 445, GM. ŁÓDŹ M., POW. ŁÓDZKI

Ocena stanu zachowania w **2020** r.	**zły** (ZL)	Ocena stanu zachowania w **2023** r.	**bardzo dobry** (BDB)

Rys. 14. Stan zachowania obiektów i obszarów reprezentatywnych

Źródło: opracowanie własne

Tab. 2. Obiekty i obszary reprezentatywne – ocena stanu zachowania (na koniec 2023 r.) oraz rekomendowane działania do podjęcia w latach 2024-2027.

Objaśnienia do skali oceny stanu zachowania:	**BDB** bardzo dobry	**DB** dobry	**SR** średni	**ZL** zły
Objaśnienia do działań rekomendowanych:	**BPU** bieżące prace utrzymaniowe	**LDKR** lokalne działania konserwatorsko-remontowe	**KR** kontynuacja rewaloryzacji/rewitalizacji	**RR** kompleksowa rewaloryzacja/ rewitalizacja

Wytypowane obiekty i obszary reprezentatywne jako uzupełnienie listy w ramach WPOnZ na lata 2024-2027

Obiekty i obszary reprezentatywne, które otrzymały dotacje na poprawę stanu zachowania w latach 2020-2023

Pogrubioną, czerwoną czcionką wyróżniono priorytetowe rekomendacje do prac dla zabytków reprezentatywnych w złym stanie zachowania.

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Chronologia	Adres	Stan zachowania na 2020 r.	Stan zachowania na 2023 r.	Rekomendowane działania
1.	**Aleksandrów Łódzki**	Aleksandrów Łódzki	zgierski	ratusz z jatkami	XIX	Kościuszki pl. 1	BDB-	BDB-	BPU
2.	**Bąkowa Góra**	Ręczno	piotrkowski	układ przestrzenno-krajobrazowy z zespołem kościoła parafialnego św. Trójcy		Bąkowa Góra	SR+	SR+	RR
3.	**Bedlno**	Bedlno	kutnowski	zespół pałacowo-parkowy	XIX	Bedlno 31	BDB	BDB	BPU
4.	**Besiekiery**	Grabów	łęczycki	zespół przestrzenny zamku rycerskiego	XVI	Besiekiery 33	BDB-	BDB-	LDKR
5.	**Będków**	Będków	tomaszowski	kościół parafialny Narodzenia NMP	XV	Parkowa 5	BDB	BDB	BPU
6.	**Biała**	Zgierz	zgierski	kościół parafialny śś. Piotra i Pawła	XVIII	Kościelna 28	DB+	DB+	LDKR
7.	**Biała**	Rząśnia	pajęczański	kościół parafialny św. Jana Chrzciciela	XVI	Biała 44	DB+	DB+	LDKR
8.	**Biała Rawska**	Biała Rawska	rawski	układ urbanistyczny	XVI	śródmieście	SR+	SR+	KR
9.	**Biała Rawska**	Biała Rawska	rawski	zespół zamkowo-parkowy	XIX	Przemysłowa 4	SR	DB	KR
10.	**Białaczów**	**Białaczów**	**opoczyński**	**zespół pałacowo-parkowy Małachowskich**	XVIII	Piotrkowska 19	ZL	ZL	RR
11.	**Białynin**	**Głuchów**	**skierniewicki**	**kaplica cmentarna**	XVI/XVII	Białynin	ZL	ZL	RR
12.	**Bielawy**	Bielawy	łowicki	układ urbanistyczny z kościołem parafialnym Nawiedzenia NMP	XV	Bielawy	DB	DB	KR
13.	**Boguszyce**	Rawa Mazowiecka	rawski	kościół parafialny św. Stanisława bpa	XVI	Garłów 14	BDB	BDB	LDKR
14.	**Bolesławiec**	Bolesławiec	wieruszowski	zespół przestrzenny zamku królewskiego	XIV	Podbolesławiec	SR	SR	RR

15.	**Bolimowska Wieś, Humin, Joachimów-Mogiły**	Bolimów	skierniewicki	zespół cmentarzy wojennych z I i II wojny światowej	XX	Joachimów-Mogiły, Bolimowska Wieś, Humin	-	**SR**	RR
16.	**Bolimów**	Bolimów	skierniewicki	kościół filialny św. Anny	XVII	Kozia 4 b	DB-	DB	KR
17.	**Bolimów**	Bolimów	skierniewicki	kościół parafialny św. Trójcy	XVII	Farna 32	DB-	DB-	KR
18.	**Bratoszewice**	**Stryków**	**zgierski**	**zespół pałacowo - parkowy**	XX	Staszica S. 14	ZL	ZL	RR
19.	**Bratoszewice**	Stryków	zgierski	kościół parafialny św. Augustyna	XV	Staszica S. 4	DB	DB	KR
20.	**Brzeziny**	Brzeziny	brzeziński	zespół klasztorny franciszkanów z kościołem św. Franciszka	XVIII	Reformacka 1	DB	DB+	KR
21.	**Brzeziny**	Brzeziny	brzeziński	zespół klasztorny bernardynek z kościołem św. Ducha	XVIII	Kościuszki 1/3	DB	DB+	KR
22.	**Brzeziny**	Brzeziny	brzeziński	kościół filialny św. Anny	XVIII	Anny św. 43	BDB	BDB	BPU
23.	**Brzeziny**	Brzeziny	brzeziński	kościół parafialny Podwyższenia Krzyża Św.	XIV/XV-XVI	Kościuszki 48	SR+	DB	KR
24.	**Brzeźnio**	Brzeźnio	sieradzki	kościół parafialny św. Idziego	XVIII	Kościelna 13	DB	DB	LDKR
25.	**Buczek**	Buczek	Łaski	kościół parafialny św. Jana Chrzciciela	XIII	Główna 3	SR	SR	KR
26.	**Budzynek**	Dalików	poddębicki	kościół parafialny Ścięcia św. Jana Chrzciciela	XVII	Budzynek 21	DB	DB	LDKR
27.	**Byszewy**	Nowosolna	łódzki wschodni	zespół pałacowo-parkowy	XVIII/XIX	Byszewy 43	DB+	DB+	LDKR*
28.	**Chełmo**	Masłowice	radomszczański	zespół przestrzenny wsi z założeniem pałacowym i kościołem	XIII	siedlisko z zespołami: rezydencjalnym i sakralnym	SR	SR	RR
29.	**Chojnata**	Kowiesy	skierniewicki	kościół pobenedyktyński, ob. parafialny św. Marcina	XIV	Chojnata 27	BDB-	BDB-	LDKR
30.	**Chojne**	Sieradz	sieradzki	kościół parafialny św. Anny	XVI	Główna 4 a	DB+	BDB	LDKR
31.	**Chróścin**	Bolesławiec	wieruszowski	układ ruralistyczny	XIX		SR+	SR+	RR
32.	**Chruślin**	Bielawy	łowicki	zespół kościoła parafialnego św. Michała Arch.	XVI	Chruślin 20	DB-	DB-	RR
33.	**Czerniewice**	Czerniewice	tomaszowski	kościół parafialny św. Małgorzaty	XV-XVIII	Czerniewice 65	BDB	BDB	BPU
34.	**Dłutów**	**Dłutów**	**pabianicki**	**zespół dworsko-parkowy**	XIX	Główna 4/6	ZL	ZL	RR
35.	**Dmosin**	Dmosin	brzeziński	zespół kościoła parafialnego śś. Andrzeja Apostoła I Małgorzaty	XVIII	Dmosin 5	BDB	BDB	LDKR
36.	**Domaniewice**	Domaniewice	łowicki	zespół kaplicy Nawiedzenia NMP	XVII	Główna/Kolejowa	BDB	BDB	BPU
37.	**Drzewica**	Drzewica	opoczyński	zespół przestrzenny zamkowo-parkowy z zamkiem Drzewieckich	XVI	Sikorskiego W. gen.	SR	SR	KR
38.	**Działoszyn**	Działoszyn	pajęczański	zespół pałacowo - parkowy z pałacem Męcińskich	XVII	Zamkowa 22	DB+	DB+	LDKR
39.	**Gaszyn**	Wieluń	wieluński	kościół parafialny Najświętszego Imienia Maryi	XVI	Kościelna 10	BDB	BDB	LDKR

40.	**Gidle**	Gidle	radomszczański	zespół przestrzenny Gidle - Pławno		Gidle-Pławno	DB	DB+	KR
41.	**Gidle**	Gidle	radomszczański	zespół klasztorny dominikanów	XVII	Maja 1. pl. 6	DB	DB	KR
42.	**Gieczno**	Zgierz	zgierski	kościół parafialny Wszystkich Świętych	XVIII	Główna 19 a	DB	DB	LDKR
43.	**Głogowiec**	Kutno	kutnowski	kościół parafialny Narodzenia NPM i św. Wojciecha Bpa M	XV	Głogowiec 10	DB	BDB-	LDKR
44.	**Góra Św. Małgorzaty**	Góra Św. Małgorzaty	łęczycki	zespół kościoła parafialnego z kontekstem krajobrazowym	XIII-XIX	Góra Św. Małgorzaty 38 a	DB-	DB-	KR*
45.	**Grębień**	Pątnów	wieluński	kościół filialny św. Trójcy	XVI	Grębień	BDB	BDB	LDKR
46.	**Inowłódz**	Inowłódz	tomaszowski	kościół cmentarny św. Idziego	XI	Hermana 2	DB	DB	LDKR
47.	**Jeżów**	Jeżów	brzeziński	zespół kościołów (z kościołem pobenedyktyńskim)	XII-XX	Maja 3. 30	SR+	DB	KR
48.	**Kadłub**	Wieluń	wieluński	kościół św. Andrzeja	XVI	Kadłub 2 a	BDB	BDB	BPU
49.	**Kalinowa**	Błaszki	sieradzki	zespół przestrzenny dworsko-parkowy z dworem murowanym Zarembów i z kościołem parafialnym św. Marii Magdaleny	XV-XIX	Kalinowa 15, Kalinowa 99	SR	SR	RR
50.	**Kamion**	Wierzchlas	wieluński	kaplica	XVIII	Kamion	DB	DB	LDKR
51.	**Kazimierz nad Nerem**	Lutomiersk	pabianicki	układ urbanistyczny z kościołem i zespołem stodół	XIV		DB-	DB-	KR
52.	**Kocilew**	Mokrsko	wieluński	wiatrak	XX	Kocilew	BDB	BDB	LDKR
53.	**Koluszki**	Koluszki	łódzki wschodni	zespół budowlany osiedla kolejarzy wraz z budynkami gospodarczymi i wieża ciśnień	XIX	Kolejowa	-	**SR**	RR
54.	**Kołacinek**	Dmosin	brzeziński	kościół parafialny Wszystkich Św.	XVIII	Kołacinek 46	BDB	BDB	LDKR
55.	**Konopnica**	Konopnica	wieluński	zespół klasztorny popauliński	XVII	Rynek 6	DB	BDB	LDKR
56.	**Koźle**	Stryków	zgierski	kościół parafialny św. Szczepana	XVIII	Koźle 57	BDB	BDB	BPU
57.	**Krośniewice**	**Krośniewice**	**kutnowski**	**zespół pałacowo-parkowy**	XIX	Toruńska 7	ZL	ZL	RR
58.	**Krośniewice (Daszyna, Dąbrowice, Ostrowy, Sierpów, Topola Królewska, Łęczyca)**	**Krośniewice (Daszyna, Dąbrowice, Nowe Ostrowy, m. i gm. Ozorków i Łęczyca)**	**kutnowski**	**układ przestrzenny kolei wąskotorowej**	XX	*passim*	ZL	ZL	RR
59.	**Krzyworzeka**	Mokrsko	wieluński	kościół parafialny śś. Piotra i Pawła z dzwonnicą	XIII	Krzyworzeka 159	SR	SR	RR
60.	**Ksawerów**	Ksawerów	pabianicki	zespół pałacowo-parkowy, pałac O. Kindlera	XIX	Szkolna 12	SR	SR	KR
61.	**Kutno**	Kutno	kutnowski	ratusz	XIX	Piłsudskiego 20	BDB-	BDB	BPU

62.	**Kutno**	Kutno	kutnowski	kościół parafialny św. Wawrzyńca	XIX	Wyszyńskiego 4	DB	DB	LDKR
63.	**Kwiatkówek**	Łęczyca	łęczycki	wiatrak	XIX	Kwiatkówek 26 a	BDB	BDB	BPU
64.	**Ldzań**	Dobroń	pabianicki	zespół młyna	XIX	Ldzań – Talar 1	DB	DB	KR
65.	**Leszczynek**	Kutno	kutnowski	zespół dworsko-parkowy	XIX	Leszczynek 49 a	DB+	BDB	BPU
66.	**Leźnica Wielka**	Parzęczew	zgierski	kościół parafialny św. Jakuba Apostoła	XVIII	Leźnica Wielka	DB	BDB	BPU
67.	**Lubiec**	Szczerców	bełchatowski	zespół dworsko-parkowy	XIX	Lubiec 61	SR	DB	KR
68.	**Lubień**	Rozprza	piotrkowski	układ przestrzenny			SR	SR	RR
69.	**Lutomiersk**	Lutomiersk	pabianicki	zespół klasztorny poreformacki	XV-XVIII	Kopernika 3	DB	DB	KR
70.	**Łask**	Łask	łaski	kolegiata Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła	XVI-XVIII	Warszawska 15	BDB	BDB	LDKR
71.	**Łaszew**	Wierzchlas	wieluński	kościół parafialny św. Jana Chrzciciela	XVI	Łaszew	BDB-	BDB-	LDKR
72.	**Łęczyca**	Łęczyca	łęczycki	układ urbanistyczny	XIV	Stare Miasto	DB	BDB	BPU
73.	**Łęczyca**	Łęczyca	łęczycki	zespół zamkowy	XIV	Zamkowa 1	DB	BDB	BPU
74.	**Łęczyca**	Łęczyca	łęczycki	zespół klasztorny bernardynów, z kościołem Niepokalanego Poczęcia NMP	XVII	Poznańska 18	BDB	BDB	BPU
75.	**Łęczyca**	Łęczyca	łęczycki	ratusz	XVIII	Konopnickiej M. 14	BDB	BDB	BPU
76.	**Łęczyca**	Łęczyca	łęczycki	kościół parafialny św. Andrzeja	XV	Kościelna 4	DB	DB	KR
77.	**Łęczyca - Tum**	Łęczyca	łęczycki	zespół przestrzenno-osadniczy	X-XII	Stara Łęczyca-Tum	SR	BDB	BPU
78.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	układ urbanistyczny	XIV	Stare Miasto	DB	DB	KR
79.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	zespół klasztorny pobernardyński	XVI	Stanisławskiego 31	SR-	SR-	RR
80.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	ratusz	XIX	Stary Rynek	BDB	BDB	BPU
81.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	kolegiata (bazylika katedralna) Wniebowzięcia NMP i św. Mikołaja	XV	Stary Rynek	BDB	BDB	BPU
82.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	kościół parafialny św. Ducha i św. Małgorzaty	XV	Długa 1	DB+	DB+	LDKR
83.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	kościół parafialny pijarów NPM i św. Wojciecha	XVII	Pijarska 2	DB	BDB	BPU
84.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	kościół filialny śś. Leonarda i Małgorzaty	XVII	Sienkiewicza 1	DB+	DB+	LDKR
85.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół fabryczny d. przędzalni K.W. Scheiblera i L. Grohmana	XIX	Tymienieckiego/ Przędzalniana 71	DB	DB	KR
86.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół ul. Piotrkowskiej z kwartałami	XIX	Piotrkowska (N), pl. Wolności - al. Mickiewicza	DB-	DB	KR
87.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół urbanistyczno-architektoniczny Księżego Młyna	XIX	Milionowa/ Przędzalniana/ Tymienieckiego	DB-	DB	KR

88.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół budownictwa przemysłowego I.K. Poznańskiego	XIX	Ogrodowa 17	BDB	BDB	LDKR
89.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół szpitala im. Anny Marii, ob. im. J. Korczaka	XX	Piłsudskiego J. al. 71	BDB	BDB	BPU
90.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół pałacowy Karola Wilhelma Scheiblera	XIX	Zwycięstwa pl. 1	DB	DB	KR
91.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół pałacu I.K. Poznańskiego z ogrodem	XIX	Ogrodowa 15	BDB-	BDB	LDKR
92.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół pałacowy Poznańskich	XX	Gdańska 32	BDB	BDB	BPU
93.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół pałacowy Poznańskich	XIX	Więckowskiego 36	BDB	BDB	BPU
94.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół willi Edwarda Herbsta	XIX	Przędzalniana 72	BDB	BDB	BPU
95.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół willi Reinholda Richtera	XX	Skorupki (d. Worcella) 6/8	SR+	BDB-	BPU
96.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół willi Józefa Richtera	XIX	Skorupki (d. Worcella) 10/12	DB	DB+	KR
97.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół willi Leopolda Kindermana	XX	Wólczańska 31/33	BDB	BDB	BPU
98.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół pałacowy Fryderyka Wilhelma Schweikerta	XX	Piotrkowska 262/264	BDB	BDB	BPU
99.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół fabryczny - Fabryka Wyrobów Bawełnianych Towarzystwa Akcyjnego Ludwika Geyera	XIX	Piotrkowska 282/284	BDB	BDB	BPU
100.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół cerkwi św. Aleksandra Newskiego ze stróżówką	XIX	Kilińskiego 54	DB	DB+	KR
101.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół cmentarzy: rzymskokatolicki, ewangelicko-augsburski, prawosławny	XIX/XX	Ogrodowa 39-43	DB-	DB+	KR
102.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	ratusz	XIX	Wolności pl. 1	SR+	SR+	RR
103.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	budynek użyteczności publicznej dawnego Towarzystwa Kredytowego Miejskiego	XIX	Pomorska 21	BDB	BDB	BPU
104.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	park Źródliska (I i II)	XIX	Przędzalniana/ Fabryczna/ Targowa/ Piłsudskiego	BDB	BDB	BPU
105.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	kościół parafialny św. Józefa Oblubieńca	XVIII	Ogrodowa 22	SR+	DB	RR
106.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	bazylika archikatedralna św. Stanisława Kostki	XX	Piotrkowska 265	BDB	BDB	BPU
107.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	kościół ewangelicko - augsburski św. Mateusza	XX	Piotrkowska 279	DB+	DB+	LDKR
108.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	kościół parafialny Najświętszego Imienia Jezus	XIX	Sienkiewicza 60	DB	BDB	BPU
109.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	Nowy Cmentarz Żydowski	XIX	Bracka 40	SR	SR+	RR
110.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	kościół parafialny św. Ducha	XIX	Piotrkowska 2	DB	BDB	BPU
111.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	kamienica Rappaporta	XX	Rewolucji 1905 r. nr 44	-	BDB	BPU
112.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	kamienica	XX	Kościuszki al. 93	-	DB	BPU

113.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	Fabryka Towarzystwa Akcyjnego Łódzkiej Fabryki Nici wraz z osiedlem robotniczym	XIX/XX	Niciarniana 6	-	SR	RR
114.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	budynek dawnego Niemieckiego Gimnazjum Reformowanego	XX	Kościuszki al. 65	-	BDB	BPU
115.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół willi modernistycznych	XX	Plac Komuny Paryskiej	-	DB	BPU
116.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	d. Centrala Telefoniczna Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej	XX	Kościuszki 12	-	SR	RR
117.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	osiedle mieszkaniowe im. Montwiłła-Mireckiego	XX	Srebrzyńska, Jarzynowa, Unii Lubelskiej	-	DB	KR
118.	**Łódź Łagiewniki**	Łódź m.	łódzki grodzki	zespół klasztorny franciszkanów	XVIII	Okólna 185	DB	BDB-	BPU
119.	**Łódź Łagiewniki**	Łódź m.	łódzki grodzki	kaplice św. Antoniego i św. Rocha	XVII	Wycieczkowa 75	BDB	BDB	BPU
120.	**Łódź Mileszki**	Łódź m.	łódzki grodzki	kościół parafialny śś. Doroty i Walentego z dzwonnicą	XVIII	Pomorska 445	ZL	BDB	BPU
121.	**Łódź Nowosolna**	**Łódź m.**	**łódzki grodzki**	**układ przestrzenny - osiedle sukienników tzw. osadnictwa fryderycjańskiego**	XIX	Łódź Nowosolna	ZL	ZL	RR
122.	**Łubnice**	Łubnice	wieruszowski	układ ruralistyczny		Łubnice	DB	DB	KR
123.	**Łyskornia**	Biała	wieluński	kościół parafialny św. Marii Magdaleny	XVII	Łyskornia 103	DB	DB+	LDKR
124.	**Majkowice**	Ręczno	piotrkowski	układ ruralistyczny z zamkiem		Majkowice	SR	SR	RR
125.	**Maluszyn**	Żytno	radomszczański	zespół przestrzenny pałacowo-parkowy z kościołem parafialnym	XIX/XX	Wolności 1 i 5 /Kasztanowa/AK	SR	DB	RR
126.	**Maurzyce**	Zduny	łowicki	most na rzece Sludwi	XX		BDB	BDB	BPU
127.	**Mąkolice**	Głowno	zgierski	kościół parafialny śś. Wojciecha, Stanisława, Klemensa i Katarzyny	XVI	Mąkolice 90	SR	SR	RR
128.	**Modlna**	Ozorków	zgierski	kościół parafialny Bożego Ciała	XVI	Modlna 27	DB	DB+	LDKR
129.	**Moszczenica**	**Moszczenica**	**piotrkowski**	**zespół przestrzenny - rezydencja Enderów z częścią produkcyjno-mieszkalną**	XIX-XX	Piotrkowska 15	ZL	ZL	RR
130.	**Nakielnica**	**Aleksandrów Łódzki**	**zgierski**	**zespół dworsko-parkowy**	XIX	Nakielnica 37	ZL	ZL	RR
131.	**Naramice**	Biała	wieluński	kościół parafialny Wszystkich Świętych	XVI-XVIII	Naramice 99	SR	DB	RR
132.	**Nieborów**	Nieborów	łowicki	założenie przestrzenne pałacowo-parkowe i ogrodowe Radziwiłłów	XVIII	Nieborów 232, Arkadia	DB	DB	KR
133.	**Nieborów**	Nieborów	łowicki	kościół parafialny MB Bolesnej	XIX	Legionów Polskich al. 63	SR	DB	RR
134.	**Niesułków**	Stryków	zgierski	kościół parafialny św. Wojciecha	XVII	Niesułków 70	DB	BDB	BPU
135.	**Nowa Sobótka**	Grabów	łęczycki	zespół kościoła Mariawitów śś. Rocha i Mateusza wraz z budynkiem plebanii	XX	Nowa Sobótka 18	-	SR	KR

136.	**Opoczno**	Opoczno	opoczyński	układ urbanistyczny	XIV	Stare Miasto	SR	SR	KR
137.	**Opoczno**	Opoczno	opoczyński	zamek królewski	XIV	Zamkowy pl. 1	DB	DB	KR
138.	**Oporów**	Oporów	kutnowski	zespół zamkowo-parkowy	XV-XIX	Oporów 34	BDB	BDB	LDKR
139.	**Ozorków**	Ozorków m.	zgierski	zespół pałacowy H.W. Schlossera	XIX	Łęczycka 7	BDB	BDB	LDKR
140.	**Ozorków**	Ozorków m.	zgierski	kościół ewangelicki Dwunastu Apostołów Jezusa Chrystusa	XIX	Zgierska 2	SR	SR	KR
141.	**Ożarów**	Mokrsko	wieluński	zespół dworsko-parkowy	XVIII	Ożarów	DB+	BDB	BPU
142.	**Pabianice**	Pabianice m.	pabianicki	dwór kapituły krakowskiej	XVI	Stary Rynek 1	DB+	DB+	LDKR
143.	**Pabianice**	Pabianice m.	pabianicki	pałac Enderów	XIX	Piłsudskiego J. 2	DB-	BDB	BPU
144.	**Pabianice**	Pabianice m.	pabianicki	kościół parafialny śś. Mateusza i Anny	XVI	Stary Rynek 22	DB+	BDB	BPU
145.	**Pabianice**	Pabianice m.	pabianicki	kościół ewangelicko – augsburski św. Piotra i Pawła	XIX	Zamkowa 8/ Kilińskiego	DB	DB	LDKR
146.	**Pabianice**	Pabianice	pabianicki	dom podcieniowy (tzw. łużycki)	XIX	Jana św. 20	-	DB	BPU
147.	**Pajęczno**	Pajęczno	pajęczański	kościół parafialny Wniebowzięcia NMP	XVIII	Dworcowy pl. 2	BDB	BDB	BPU
148.	**Paradyż**	Paradyż	opoczyński	zespół klasztorny bernardynów z sanktuarium Chrystusa Cierniem Koronowanego	XVIII-XIX	Konecka 6	DB-	DB	KR
149.	**Parzęczew**	Parzęczew	zgierski	kościół cmentarny św. Rocha	XVI	Rocha św. 2 a	SR	DB	RR
150.	**Pawlikowice**	Pabianice	pabianicki	cmentarz żołnierzy z I wojny światowej	XX	Pawlikowice	-	SR	RR
151.	**Petrykozy**	Białaczów	opoczyński	kościół parafialny św. Doroty	XVIII	Petrykozy 41 a	DB-	DB-	KR
152.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	układ urbanistyczny	XIV	Stare Miasto	DB	DB	KR
153.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	zamek królewski	XVI	Zamkowy pl. 4	BDB	BDB	BPU
154.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	zespół zamkowo-parkowy Bykowskich	XVII	Kasztelańska 9	SR	SR	RR
155.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m	piotrkowski grodzki	zespół dworca kolei Warszawsko –- Wiedeńskiej	XIX	POW 5	SR+	BDB-	BPU
156.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski M.	piotrkowski grodzki	zespół klasztorny jezuitów	XVIII	Pijarska 2/4	BDB	BDB	BPU
157.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	zespół klasztorny bernardynów	XVII	Słowackiego 2	DB	DB	KR
158.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	zespół klasztorny Panien Dominikanek	XVII	Stronczyńskiego 3	BDB	BDB	BPU
159.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	cerkiew prawosławna Wszystkich Świętych	XIX	Słowackiego 15/16	BDB	BDB	BPU

160.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	zespół cmentarzy: rzymskokatolicki, prawosławny, wojskowy, żydowski	XVIII, XIX	Cmentarna 10, Spacerowa, Kręta	SR	SR	KR
161.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	sąd	XX	Słowackiego 5	BDB	BDB	BPU
162.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski m.	piotrkowski grodzki	kościół parafialny św. Jakuba	XIV	Krakowskie Przedmieście 2	DB+	BDB-	BPU
163.	**Poddębice**	Poddębice	poddębicki	układ urbanistyczny	XVI	śródmieście	BDB-	BDB-	LDKR
164.	**Poddębice**	Poddębice	poddębicki	zespół pałacowo-parkowy renesansowy	XVII	Mickiewicza 9/11	BDB	BDB	BPU
165.	**Popowice**	Pątnów	wieluński	kościół filialny Wszystkich Świętych	XVI	Popowice	DB-	DB-	KR
166.	**Poświętne**	Poświętne	opoczyński	zespół klasztorny filipinów	XVIII	Główna 7	DB-	DB-	KR
167.	**Przedbórz**	Przedbórz	radomszczański	kościół parafialny św. Aleksego	XIII	Kościelna 1	DB	BDB	BPU
168.	**Radomsko**	Radomsko	radomszczański	zespół klasztorny franciszkanów	XIV-XVIII	Narutowicza 3	DB+	DB+	LDKR
169.	**Rawa Mazowiecka**	Rawa Mazowiecka	rawski	układ urbanistyczny	XIV-XIX	Stare Miasto	DB	BDB	BPU
170.	**Rawa Mazowiecka**	Rawa Mazowiecka	rawski	zamek książąt mazowieckich	XIV	Zamkowa 3	BDB	BDB	BPU
171.	**Rawa Mazowiecka**	Rawa Mazowiecka	rawski	zespół willi	XX	Miła 4	DB	DB	LDKR
172.	**Rawa Mazowiecka**	Rawa Mazowiecka	rawski	zespół klasztorny jezuitów	XVII	Piłsudskiego J. pl. 9	BDB	BDB	BPU
173.	**Rawa Mazowiecka**	Rawa Mazowiecka	rawski	ratusz	XIX	Piłsudskiego J. pl. 5	BDB	BDB	BPU
174.	**Rogów - Rawa Mazowiecka - Biała Rawska**	Rogów, Biała Rawska, Rawa Mazowiecka	rawski (brzeziński)	układ przestrzenny kolei wąskotorowej	XX	Rogów-Rawa Mazowiecka-Biała Rawska	SR	SR	KR
175.	**Ruda**	Wieluń	wieluński	kościół parafialny św. Wojciecha	XIII-XIX	Rudzka 1	BDB	BDB-	LDKR
176.	**Rychłocice**	Konopnica	wieluński	zespół przestrzenny dworsko-parkowo-folwarczny z kaplicą	XVIII	Rychłocice 100	SR	SR	RR
177.	**Rzgów**	Rzgów	łódzki wschodni	kościół parafialny św. Stanisława Biskupa	XVII	500-lecia pl. 7	DB+	BDB	BPU
178.	**Siemienice**	Krzyżanów	kutnowski	zespół pałacowo-parkowy	XIX	Siemienice 24	BDB	BDB	BPU
179.	**Sieradz**	Sieradz	sieradzki	układ urbanistyczny	XIV	Stare Miasto	DB	DB	KR
180.	**Sieradz**	Sieradz	sieradzki	zespół klasztorny podominikański	XIII	Dominikańska 16	BDB	BDB	BPU
181.	**Sieradz**	Sieradz	sieradzki	kamienica, tzw. pojagiellońska	XVII-XIX	Dominikańska 2	SR	SR	RR
182.	**Sieradz**	Sieradz	sieradzki	kościół parafialny Wszystkich Świętych	XIV	Kolegiacka 11	BDB	BDB	BPU
183.	**Skierniewice**	Skierniewice	skierniewicki grodzki	zespół pałacowo-parkowy - pałac prymasowski	XVII	Konstytucji 3. Maja	DB+	DB	KR

184.	**Skierniewice**	Skierniewice	skierniewicki grodzki	zespół dworca kolei Warszawsko - Wiedeńskiej	XIX	Łowicka 1	DB-	DB-	KR
185.	**Skierniewice**	Skierniewice	skierniewicki grodzki	ratusz	XIX	Rynek 1	DB-	DB-	KR
186.	**Skierniewice**	Skierniewice	skierniewicki grodzki	kościół parafialny św. Jakuba Apostoła	XVIII	Senatorska 11	BDB	BDB	BPU
187.	**Skierniewice**	Skierniewice	skierniewicki grodzki	cmentarz św. Rocha	XVIII-XIX	Stanisława św. 1-3 (Stanisławska 1-3)	DB	DB	KR
188.	**Skomlin**	Skomlin	wieluński	spichlerz	XVIII	Parkowa 8	SR+	SR	KR
189.	**Skomlin**	Skomlin	wieluński	kościół parafialny śś. Filipa i Jakuba	XVIII	Tysiąclecia 18	BDB	BDB	BPU
190.	**Skotniki**	Aleksandrów	piotrkowski	układ przestrzenny	XVI	Skotniki	SR	SR	RR
191.	**Skórkowice**	Żarnów	opoczyński	układ ruralistyczny		Skórkowice	SR-	DB	RR
192.	**Smardzewice**	Tomaszów Mazowiecki	tomaszowski	zespół klasztorny franciszkanów	XVIII	Główna 5	DB	BDB	BPU
193.	**Sobota**	Bielawy	łowicki	zespół przestrzenny z kościołami i założeniem dworskim	XIV-XV	Sobota	SR	SR	RR
194.	**Sokolniki**	Sokolniki	wieruszowski	zespół pałacowo-parkowy Sułkowskich	XVIII	Wrocławska 4	DB-	DB-	KR
195.	**Solca Wielka**	Ozorków	zgierski	wiatrak	XIX	Solca Wielka 59	DB	DB	LDKR
196.	**Sójki**	Strzelce	kutnowski	zespół dworsko-parkowy	XIX	Sójki 1	BDB	BDB	BPU
197.	**Spycimierz**	Uniejów	poddębicki	układ ruralistyczny		Spycimierz	SR+	SR+	KR
198.	**Srock**	Moszczenica	piotrkowski	układ przestrzenny		Srock	DB-	DB-	KR
199.	**Stary Gostków**	Wartkowice	poddębicki	zespół pałacowo-parkowy	XIX	Stary Gostków 3	SR+	SR+	KR
200.	**Stary Ochędzyn**	Sokolniki	wieruszowski	kościół parafialny św. Anny	XV/XVI	Stary Ochędzyn 32	DB+	DB+	LDKR
201.	**Strońsko**	Zapolice	zduńskowolski	kościół parafialny św. Urszuli	XIII	Strońsko 8	DB	DB	KR
202.	**Strońsko**	Zapolice	zduńskowolski	układ ruralistyczny		Strońsko	DB	DB	KR
203.	**Suchodębie**	Łanięta	kutnowski	zespół dworsko-parkowy	XIX	Suchodębie 69	BDB	BDB	BPU
204.	**Sulejów - Podklasztorze**	Sulejów	piotrkowski	zespół klasztorny cystersów	XIII	Opacka 13	DB	DB	KR
205.	**Szadek**	Szadek	zduńskowolski	układ urbanistyczny	XIV	Szadek	DB-	DB-	KR
206.	**Szadek**	Szadek	zduńskowolski	kościół Wniebowzięcia NMP i św. Jakuba z dzwonnicą	XIV	Ogrodowa 1	DB	BDB	BPU
207.	**Tubądzin**	Wróblew	sieradzki	zespół dworsko-parkowy Walewskich	XIX	Tubądzin 31 a	DB	DB	KR
208.	**Tum**	Góra Św. Małgorzaty	łęczycki	archikolegiata NMP i św. Aleksego	XII	Tum 8	BDB	BDB	LDKR
209.	**Uniejów**	Uniejów	poddębicki	układ urbanistyczny	XIV	Uniejów	DB	DB	KR

210.	**Uniejów**	Uniejów	poddębicki	zespół zamkowo-parkowy	XIV	Zamkowa 2	DB	DB	KR*
211.	**Uniejów**	Uniejów	poddębicki	kościół parafialny Wniebowzięcia NPM	XIV-XVI	Plac Kolegiacki 2	DB-	DB-	KR
212.	**Ustków**	**Warta**	**sieradzki**	**zespół dworsko-parkowy**	XIX	Ustków	ZL	ZL	RR
213.	**Walewice**	Bielawy	łowicki	zespół pałacowo-parkowy	XVIII	Walewice 38	DB	DB	KR
214.	**Warta**	Warta	sieradzki	układ urbanistyczny	XIII	śródmieście	DB-	DB	KR
215.	**Warta**	Warta	sieradzki	zespół klasztorny bernardynów	XV-XVIII	Klasztorna 9	SR+	BDB	BPU
216.	**Warta**	Warta	sieradzki	kościół parafialny św. Mikołaja	XIV	Kaliska 1	BDB	BDB	BPU
217.	**Wągłczew**	Wróblew	sieradzki	zespół klasztorny kanoników regularnych	XVII	Wągłczew 53	SR+	SR+	KR
218.	**Węglewice**	Galewice	wieruszowski	układ ruralistyczny		Węglewice	DB+	DB+	KR
219.	**Węgrzynowice**	Budziszewice	tomaszowski	zespół dworsko-parkowy	XVIII	Węgrzynowice 47	BDB	BDB	BPU
220.	**Widawa**	Widawa	łaski	zespół klasztorny pobernardyński	XVII-XVIII	Kościuszki 14	DB	DB	KR
221.	**Wielgomłyny**	Wielgomłyny	radomszczański	zespół klasztorny paulinów	XV	Rynek 8	DB-	DB	KR
222.	**Wieluń**	Wieluń	wieluński	układ urbanistyczny	XIV	Stare Miasto	DB	DB	KR
223.	**Wieluń**	Wieluń	wieluński	zespół obwarowań miejskich	XIV	Stare Miasto	DB	DB	KR
224.	**Wieluń**	Wieluń	wieluński	zespół klasztorny poreformacki	XVII	Reformacka 1	SR+	SR+	KR
225.	**Wieluń**	Wieluń	wieluński	zespół klasztorny pobernardyński	XVII	Narutowicza 13	-	SR+	KR
226.	**Wieruszów**	Wieruszów	wieruszowski	zespół klasztorny paulinów	XVII-XVIII	Dąbrowskiego 12	DB	DB	KR
227.	**Witów**	Sulejów	piotrkowski	zespół klasztorny ponorbertański	XVIII	Witów Kolonia 32/34	DB-	DB	KR
228.	**Wolbórz**	Wolbórz	piotrkowski	układ urbanistyczny	XVII	Wolbórz	DB	DB	KR
229.	**Wolbórz**	Wolbórz	piotrkowski	zespół pałacowo-parkowy - pałac biskupów kujawskich	XVII	Modrzewskiego 107	DB	DB	KR
230.	**Wólka Skotnicka**	Aleksandrów	piotrkowski	układ ruralistyczny		Wólka Skotnicka	SR+	SR+	RR
231.	**Wymysłów-Piaski**	Dobroń	pabianicki	cmentarz żołnierzy z I wojny światowej	XX	Wymysłów-Piaski 21	-	SR	RR
232.	**Zadzim**	Zadzim	poddębicki	zespół przestrzenny pałacowo-parkowy i kościół parafialny św. Małgorzaty	XVII-XVIII	Zadzim 35 i 62	SR+	SR+	KR
233.	**Zduńska Wola**	Zduńska Wola	zduńskowolski	skansen kolejowy w zespole lokomotywowni przy węźle Zduńska Wola - Karsznice	XX	Zduńska Wola - Karsznice	SR	SR	KR
234.	**Zduńska Wola**	Zduńska Wola	zduńskowolski	cmentarz żydowski	XIX	Kacza 18	SR	SR	KR
235.	**Zduńska Wola**	Zduńska Wola	zduńskowolski	zespół domów tkaczy (tzw. jurydyka)	XIX	Złotnickiego	-	DB	BPU
236.	**Zgierz**	Zgierz	zgierski	zespół urbanistyczny ul. Długiej	XIX	Zgierz	SR+	SR	KR
237.	**Zgierz**	Zgierz	zgierski	zakład kąpielowy	XX	Łęczycka 24	-	DB	KR

238.	**Zgniłe Błoto**	Aleksandrów Łódzki	zgierski	zespół dworsko-parkowy	XIX	Zgniłe Błoto 23	ZL	BDB	BPU
239.	**Złaków Borowy**	Zduny	łowicki	układ ruralistyczny	XIX	Złaków Borowy	SR	SR	RR
240.	**Złaków Kościelny**	Zduny	łowicki	układ ruralistyczny	XIX	Złaków Kościelny	SR	SR	RR
241.	**Złaków Kościelny**	Zduny	łowicki	zespół kościoła Wszystkich Świętych z Przytuliskiem	XIX	Złaków Kościelny 76	ZL	SR	RR
242.	**Złoczew**	Złoczew	sieradzki	zespół klasztorny pobernardyński	XVII	Sieradzka 3	SR+	SR+	KR
243.	**Żarnów**	Żarnów	opoczyński	układ urbanistyczny	XII	Żarnów	DB	DB	KR
244.	**Żarnów**	Żarnów	opoczyński	kościół parafialny św. Mikołaja	XII	Szkolna 12	DB+	DB+	LDKR

* Poprawy wymaga kontekst krajobrazowy

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 3. Lista zabytków archeologicznych uznanych za obszary i obiekty reprezentatywne

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Numer stanowiska	Rodzaj stanowiska (chronologia)
1.	**Chełmo**	Masłowice	radomszczański	1	Gród wyżynny, ośrodek kultu (IX-X w.)
2.	**Cieszęcin**	Wieruszów	wieruszowski	1	Cmentarzysko kurhanowe kultury trzcinieckiej i przedłużyckiej (EB)
3.	**Czerchów**	Ozorków	zgierski	b.d.	Grodzisko wczesnośredniowieczne (IX-X w.)
4.	**Konopnica**	Konopnica	wieluński	1	Grodzisko średniowieczne
5.	**Krzętle**	Osjaków	wieluński	1	Cmentarzysko kurhanowe (VII-VIII w.)
6.	**Łowicz**	Łowicz	łowicki	1	Zamek arcybiskupów gnieźnieńskich (XIV w.)
7.	**Łubna**	Błaszki	sieradzki	1	Cmentarzysko kurhanowe kultury trzcinieckiej (EB)
8.	**Majkowice**	Ręczno	piotrkowski	1	Tzw. grodzisko stożkowate (XIII-XIV w.) - drewniana siedziba rycerska Jelitczyków
9.	**Majkowice**	Ręczno	piotrkowski	9	Relikt zamku rycerskiego „Surdęga” (XIV-V w.) - murowana siedziba Jelitczyków
10.	**Mnichów**	Sieradz	sieradzki	1	Grodzisko wczesnośredniowieczne (IX-XI w.)
11.	**Oreniczki**	Piątek	łęczycki	1	Tzw. grodzisko stożkowate (XIII-XIV w.)
12.	**Orłów**	Bedlno	kutnowski	1	Tzw. grodzisko stożkowate (XIII-XIV w.)
13.	**Podbolesławiec**	Bolesławiec	wieruszowski	1	Zamek królewski (XIV w.)
14.	**Podzamcze**	Wieruszów	wieruszowski	1	Grodzisko kultury łużyckiej (HD)
15.	**Przywóz**	Wierzchlas	wieluński	1	Dwa kurhany, tzw. książęce (okres rzymski)
16.	**Rawa Mazowiecka**	Rawa Mazowiecka	rawski	1	Grodzisko średniowieczne (XIII-XIV w.), z reliktem murowanej kaplicy (gród stołeczny Mazowsza Rawskiego, tzw. Anielska Góra)
17.	**Rawa Mazowiecka**	Rawa Mazowiecka	rawski	1a	Obronne podgrodzie średniowieczne (m.in. z pracowniami rzemieślniczymi)
18.	**Rękoraj**	Moszczenica	piotrkowski	1	Grodzisko (X-XI w.)
19.	**Rokszyce**	Wola Krzysztoporska	piotrkowski	1	Tzw. grodzisko stożkowate (XIII-XIV w.)
20.	**Rozprza**	Rozprza	piotrkowski	1	Gród stołeczny kasztelański (XI-XIV w.)
21.	**Ruda**	Wieluń	wieluński	1	Gród kasztelanii rudzkiej (XII-XIII w.) - w miejscowości Widoradz
22.	**Rzeczków**	Skierniewice	skierniewicki	1	Grodzisko średniowieczne (XIII-XIV w.)
23.	**Sieradz**	Sieradz	sieradzki	1	Zespół grodu i osad (XI - XIII w.) - gród stołeczny kasztelański z reliktem ceglanej rotundy (XIII w.) oraz zamkiem (XIV w.) na miejscu grodu
24.	**Skoszewy Stare**	Nowosolna	łódzki wschodni	1	Grodzisko wczesnośredniowieczne (VIII-X w.)
25.	**Spycimierz**	Uniejów	poddębicki	1	Gród stołeczny kasztelański (XI-XIV w.)
26.	**Stara Rawa**	Nowy Kawęczyn	skierniewicki	1	Grodzisko średniowieczne (XIII-XIV w.)
27.	**Szydłów**	Lutomiersk	pabianicki	1	Grodzisko (IX-X w.)
28.	**Tum**	Góra św. Małgorzaty	łęczycki	1	Grodzisko stołeczne kasztelańskie (X-XIII w.)
29.	**Witów**	Burzenin	sieradzki	1	Grodzisko wczesnośredniowieczne (IX-X w.)
30.	**Żarnów**	Żarnów	opoczyński	1	Grodzisko stołeczne kasztelańskie (XI-XIII w.)

Źródło: opracowanie własne.

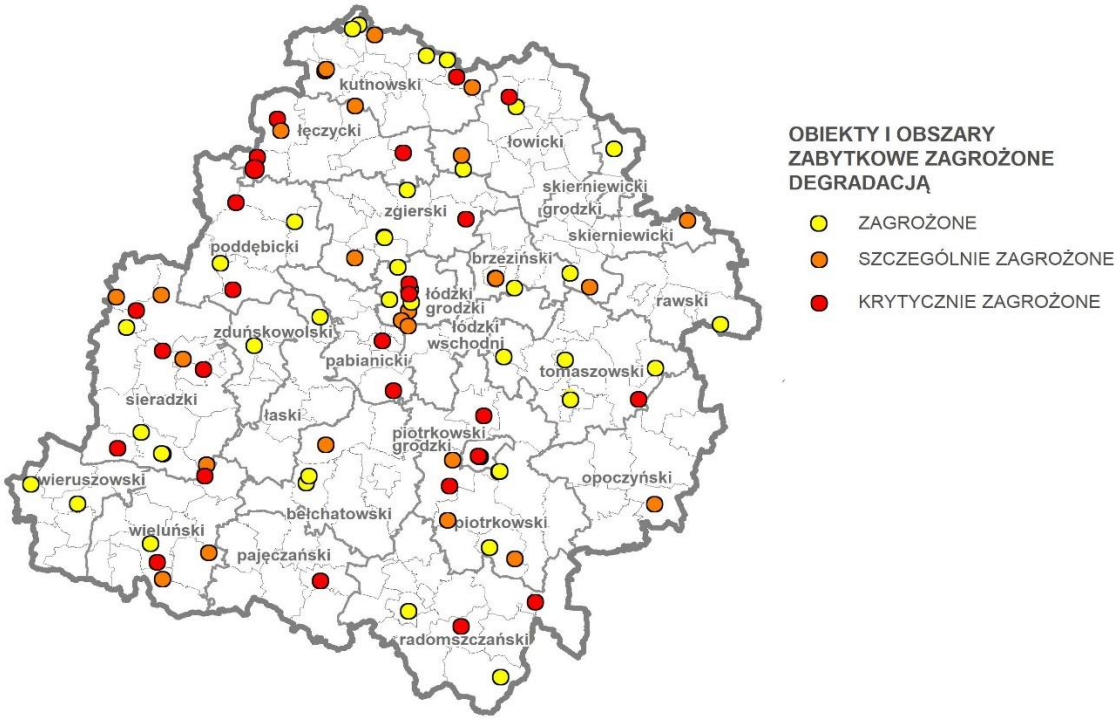
II.8. ZABYTKI ZAGROŻONE

Wśród zabytków nieruchomych województwa łódzkiego licznie występują obiekty zagrożone utratą walorów historycznych i krajobrazowych cechujące się najczęściej złym lub średnim stanem technicznym oraz wymagające pilnych prac zabezpieczających i remontowych. Wstępną listę obiektów zagrożonych sporządzono w oparciu o wskazania przedstawicieli urzędów gmin. Następnie uzupełniono zbiór o obiekty wskazane na podstawie wiedzy eksperckiej popartej wizjami terenowymi obiektów zabytkowych prowadzonymi w ramach opracowywania audytu krajobrazowego województwa łódzkiego. Za główne kryterium przyjęto ogólny stan zachowania oraz sposób użytkowania, w tym brak użytkowania lub użytkowanie niewłaściwe względem pierwotnej/pożądanej funkcji zabytku. W zależności od stopnia zagrożenia degradacją substancji zabytkowej i sposobu użytkowania podzielono zbiór (96 obiektów[68]) na trzy kategorie:

1) obiekt zagrożony (40),
2) obiekt szczególnie zagrożony (26),
3) obiekt krytycznie zagrożony (30).

Wśród zabytków zagrożonych utratą walorów historycznych i krajobrazowych najliczniej reprezentowane są założenia pałacowo-parkowe i dworsko-parkowe oraz obiekty im towarzyszące, w tym zabudowania folwarczne (52 obiekty, przeważnie prywatne), następnie domy mieszkalne, kamienice i wille (15, w tym rezydencje fabrykanckie). Dodatkowo do listy zarekomendowano zagrożone w skali województwa cmentarze wyznaniowe[69] i wojenne. Działania naprawcze planowane dla obiektów zagrożonych powinny być traktowane priorytetowo w konkursach na pozyskanie środków finansowych na prace konserwatorsko-remontowe, zwłaszcza w przypadku zabytków rejestrowych i reprezentatywnych.

Rys. 15. Zabytki zagrożone według WPOnZ 2024-2027 – stan na 2024 r.

Źródło: opracowanie własne.

[68] Zbiór zagrożonych obiektów zabytkowych ma charakter otwarty i może podlegać zmianom oraz uzupełnieniom w kolejnych edycjach WPOnZ. Pominięte zostały zabytki nieruchome pozostające w formie „trwałej ruiny", w przypadku których w czasie nie następuje wyraźna utrata wartości kulturowych.

[69] Do grupy tej zaliczyć należy wszystkie cmentarze żydowskie, jak również miejsca gdzie historycznie te obiekty się znajdowały. Według WUOZ-Łódź na terenie województwa identyfikuje się ponad 70 cmentarzy żydowskich.

Tab. 4. Lista obiektów i obszarów zagrożonych według WPOnZ 2024-2027 – stan na 2024 r.

Lp.	Miejscowość	Gmina	Powiat	Obiekt	Chronologia	Stopień zagrożenia
1.	**Białaczów**	Białaczów	opoczyński	zespół pałacowo-parkowy Małachowskich	XVIII	szczególnie zagrożony
2.	**Białynin**	Głuchów	skierniewicki	kaplica cmentarna	XVI/XIX	zagrożony
3.	**Biernacice**	Wartkowice	poddębicki	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
4.	**Bolimów**	Bolimów	skierniewicki	kościół parafialny św. Trójcy	XVII	zagrożony
5.	**Bratoszewice**	Stryków	zgierski	zespół pałacowo – parkowy Rzewuskich	XVIII/XX	krytycznie zagrożony
6.	**Brzeziny**	Brzeziny	brzeziński	kamienica, ul. Joselewicza 2	XIX	zagrożony
7.	**Brzeziny**	Brzeziny	brzeziński	kamienica, ul. Staszica 8	XIX	szczególnie zagrożony
8.	**Bujały**	Sadkowice	rawski	dwór	XIX	zagrożony
9.	**Byszew**	Kutno	kutnowski	założenie dworskie (ze wskazaniem gminy na oficyny)	XIX	szczególnie zagrożony
10.	**Dłutów**	Dłutów	pabianicki	zespół dworsko-parkowy	XIX	krytycznie zagrożony
11.	**Domaniew**	Dalików	poddębicki	kościół parafialny pw. św. Floriana	XVI	zagrożony
12.	**Drużbin**	Pęczniew	poddębicki	zespół kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Bpa i Męczennika	XIX	zagrożony
13.	**Dzierlin**	Sieradz	sieradzki	dwór	XVII/VXIII	szczególnie zagrożony
14.	**Gieczno**	Zgierz	zgierski	dwór	XIX	zagrożony
15.	**Głuchów**	Głuchów	skierniewicki	dwór	XVIII	szczególnie zagrożony
16.	**Grabów**	Grabów	łęczycki	synagoga	XIX/XX	szczególnie zagrożony
17.	**Janowice**	Piątek	kutnowski	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
18.	**Kalinowa**	Błaszki	sieradzki	zespół przestrzenny dworsko-parkowy z dworem murowanym Zarembów i z kościołem parafialnym św. Marii Magdaleny	XV-XIX	zagrożony
19.	**Kamionka**	Pątnów	wieluński	dwór	XVI	krytycznie zagrożony
20.	**Klonowa**	Klonowa	sieradzki	wiatrak	-	krytycznie zagrożony
21.	**Kobiele Wielkie**	Kobiele Wielkie	radomszczański	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
22.	**Kochlew**	Wierzchlas	wieluński	młyn	-	szczególnie zagrożony
23.	**Krąków**	Warta	sieradzki	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
24	**Krośniewice**	Krośniewice	kutnowski	zespół pałacowo-parkowy	XIX	szczególnie zagrożony

25.	**Krośniewice (Daszyna, Dąbrowice, Ostrowy, Sierpów, Topola Królewska, Łęczyca)**	Krośniewice (Daszyna, Dąbrowice, Nowe Ostrowy, Ozorków m. i gm., Łęczyca m. i gm.)	kutnowski	układ przestrzenny kolei wąskotorowej	XX	krytycznie zagrożony
26.	**Krześlów**	Zelów	bełchatowski	zespół dworski	XIX	szczególnie zagrożony
27.	**Lubczyna**	Wieruszów	wieruszowski	obora I w zespole dworskim	-	zagrożony
28.	**Lućmierz**	Zgierz	zgierski	spichlerz	XIX	zagrożony
29.	**Lućmierz**	Zgierz	zgierski	zespół folwarczny	XIX	zagrożony
30.	**Łanięta**	Łanięta	kutnowski	zespół pałacowo-parkowy	XIX	zagrożony
31.	**Łaznów**	Rokiciny	tomaszowski	kościół pw. Matki Boskiej Różańcowej	XVIII	zagrożony
32.	**Łęki Szlacheckie**	Łęki Szlacheckie	piotrkowski	dwór	XIX	szczególnie zagrożony
33.	**Łódź**	Łódź m.	łódzki grodzki	budynek użyteczności publicznej dawnego Towarzystwa Kredytowego Miejskiego, ul. Pomorska 21	XIX	zagrożony
34.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	zespół rezydencjonalny F. Koniga, ul. Pabianicka 49	XIX	szczególnie zagrożony
35.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy Habika, ul. Pabianicka 238	XIX	szczególnie zagrożony
36.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	zespół zabudowy willowo-rezydencjonalnej ul. Okulickiego, 11. Listopada, Bema	XIX	zagrożony
37.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	szpital im. Heleny Wolff, ul. Łagiewnicka 34/36	XX	krytycznie zagrożony
38.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	zespół willowy Kellerów ul. Gdańska 49/53	XIX	krytycznie zagrożony
39.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	kamienica wielkomiejska Nissena Rosenbluma al. Kościuszki 21	XIX	krytycznie zagrożony
40.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	rezydencja K. W. Scheiblera ul. Piotrkowska 266/268	XIX	zagrożony
41.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	wille secesyjne na Rudzie Popioły (willa „Hygiea" Romana Saurera, d. pensjonat Teodora Steigerta, willa Karola Goepperta)	XIX	szczególnie zagrożony
42.	**Łódź**	Łódź	łódzki grodzki	zespół folwarczny Biedermannów ul. Konstantynowska 107	XX	zagrożony
43.	**Małecz**	Lubochnia	tomaszowski	założenie dworsko-parkowe	XIX/XX	zagrożony
44.	**Moszczenica**	Moszczenica	piotrkowski	zespół przestrzenny - rezydencja Enderów z częścią produkcyjno-mieszkalną	XIX/XX	krytycznie zagrożony
45.	**Mroga**	Bielawy	łowicki	dwór	XIX	szczególnie zagrożony
46.	**Nakielnica**	Aleksandrów Łódzki	zgierski	zespół dworsko-parkowy	XIX	szczególnie zagrożony
47.	**Niechcice**	Rozprza	piotrkowski	zespół pałacowo-parkowy	XIX	szczególnie zagrożony

48.	**Niechmirów**	Burzenin	sieradzki	oficyna dworska	XVIII/XIX	szczególnie zagrożony
49.	**Niedrzew Pierwszy**	Strzelce	kutnowski	dwór	XIX	szczególnie zagrożony
50.	**Pabianice**	Pabianice	pabianicki	Kinoteatr „Luna”	XX	krytycznie zagrożony
51.	**Pątnów**	Pątnów	wieluński	dwór	XX	szczególnie zagrożony
52.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	kamienica pl. Kościuszki 4	XIX	krytycznie zagrożony
53.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	kamienica ul. Dąbrowskiego 9	XIX	krytycznie zagrożony
54.	**Piotrków Trybunalski**	Piotrków Trybunalski	piotrkowski grodzki	zespół willi „Wanda” ul. Dąbrowskiego 14	XX	szczególnie zagrożony
55.	**Pobórz**	Oporów	kutnowski	dwór	XX	zagrożony
56.	**Przedbórz**	Przedbórz	radomszczański	zamek (fragment)	-	krytycznie zagrożony
57.	**Psary**	Bielawy	łowicki	pałac	XIX	zagrożony
58.	**Radomsko**	Radomsko	radomszczański	budynek Teatru Kinema	XIX	zagrożony
59.	**Retki**	Zduny	łowicki	kaplica sakralna	XIX/XX	zagrożony
60.	**Rokszyce**	Wola Krzysztoporska	piotrkowski	dwór	XIX/XX	szczególnie zagrożony
61.	**Rudzisko**	Szczerców	bełchatowski	młyn wodny	-	zagrożony
62.	**Rzeczyca**	Rzeczyca	tomaszowski	karczma, ul. ks. J. Kitowicza 13	XXXVIII	zagrożony
63.	**Sędzice**	Wróblew	sieradzki	dwór	XVIII	krytycznie zagrożony
64.	**Sieradz**	Sieradz (m.)	sieradzki	poniemiecki schron z lat. 40. XX w. typu Regelbau 668	XX	krytycznie zagrożony
65.	**Silniczka**	Żytno	radomszczański	kaplica ariańska	XVII	zagrożony
66.	**Sokolniki**	Sokolniki	wieruszowski	oficyna w zespole pałacowo-parkowym Sułkowskich	XVIII	zagrożony
67.	**Srebrna**	Grabów	łęczycki	dwór	XX	krytycznie zagrożony
68.	**Starce**	Brąszewice	sieradzki	dwór	XIX	zagrożony
69.	**Strzelce Wielkie**	Strzelce Wielkie	pajęczański	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
70.	**Szczercowska Wieś**	Szczerców	bełchatowski	młyn wodny	-	zagrożony
71.	**Śleszynek**	Żychlin	kutnowski	dwór z parkiem krajobrazowym	XX	szczególnie zagrożony
72.	**Świechów**	Oporów	kutnowski	dwór	XX	zagrożony
73.	**Świnice Kaliskie**	Goszczanów	sieradzki	kaplica dworska	XVIII	szczególnie zagrożony
74.	**Świnice Warckie**	Świnice Warckie	łęczycki	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
75.	**Tomaszów Mazowiecki**	Tomaszów Mazowiecki	tomaszowski	kościół ewangelicki Św. Trójcy	XIX	zagrożony
76.	**Tomaszów Mazowiecki**	Tomaszów Mazowiecki	tomaszowski	willa Piescha, ul. Barlickiego 32	XIX	zagrożony
77.	**Trzepnica**	Łęki Szlacheckie	piotrkowski	dwór	XIX	zagrożony
78.	**Tworzyjanki**	Brzeziny	brzeziński	willa letniskowa nr 11	XIX	zagrożony
79.	**Ustków**	Warta	sieradzki	zespół dworsko-parkowy	XIX	szczególnie zagrożony
80.	**Wieluń**	Wieluń	wieluński	budynek dawnej plebanii kościoła ewangelickiego	-	zagrożony

81.	**Witoldów**	Łanięta	kutnowski	młyn zbożowy	XX	zagrożony
82.	**Witów-Kolonia**	Sulejów	piotrkowski	kuźnia	-	krytycznie zagrożony
83.	**Witów-Kolonia**	Sulejów	piotrkowski	kuchnia w zespole klasztornym	-	zagrożony
84.	**Wodzierady**	Wodzierady	łaski	dwór	XIX	zagrożony
85.	**Wojsławice**	Zduńska Wola	zduńskowolski	dwór	XIX	zagrożony
86.	**Wola Krzysztoporska**	Wola Krzysztoporska	piotrkowski	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
87.	**Wola Pękoszewska**	Kowiesy	skierniewicki	dwór	XIX	szczególnie zagrożony
88.	**Wolnica Niechmirowska**	Burzenin	sieradzki	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
89.	**Zadzim**	Zadzim	poddębicki	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
90.	**Zakościele**	Inowłódz	tomaszowski	willa Stefanówka	XIX	krytycznie zagrożony
91.	**Zbylczyce**	Świnice Warckie	łęczycki	dwór	XIX	krytycznie zagrożony
92.	**Złaków Kościelny**	Zduny	łowicki	dom mieszkalny tzw. „Przytulisko”	XIX	krytycznie zagrożony
93.	**Złoczew**	Złoczew	sieradzki	oficyna południowo-zachodnia w zespole pałacowo-parkowym	XVII	szczególnie zagrożony
94.	**Złoczew**	Złoczew	sieradzki	ogrodzenie z bramą w zespole klasztornym kamedułek	XVII	zagrożony
95.	**Żychlin**	Żychlin	kutnowski	synagoga	XIX	krytycznie zagrożony
96.	obszar całego województwa			cmentarze wyznaniowe i wojenne	-	zagrożone

Obiekty i obszary reprezentatywne

Źródło: opracowanie własne.

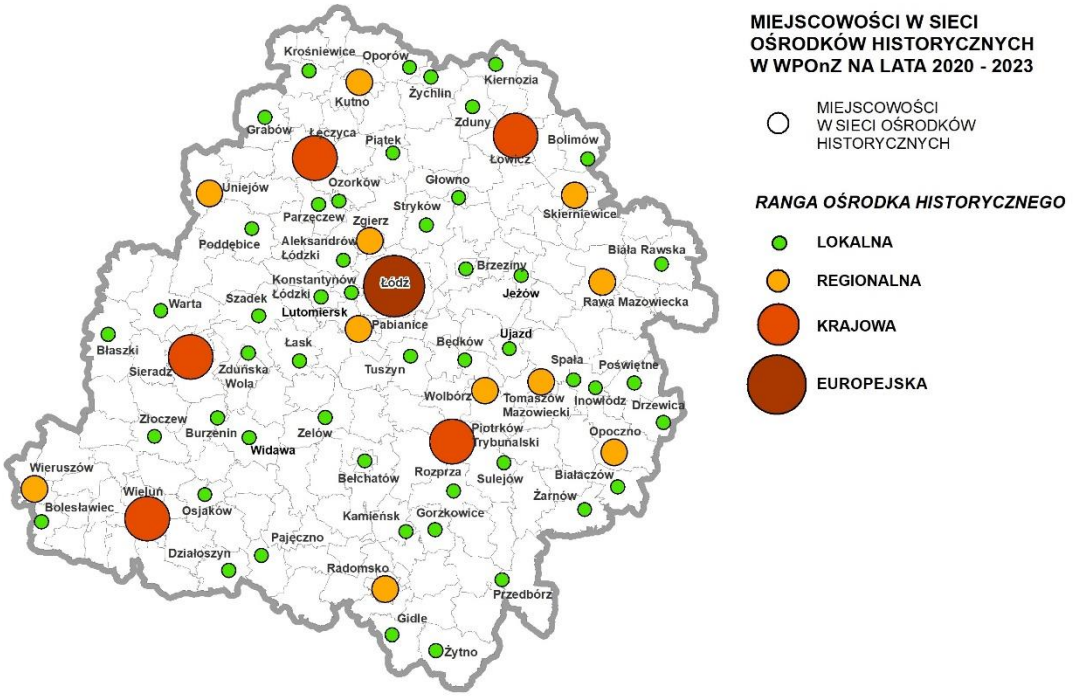
II.9. SIEĆ OŚRODKÓW HISTORYCZNYCH

Mając na uwadze potrzebę wzmocnienia opieki nad specyficznymi i cennymi pod względem kulturowym i krajobrazowym układami przestrzennymi miast i wsi województwa łódzkiego Wojewódzki Program Opieki nad zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027 definiuje sieć ośrodków historycznych. Aktualny zbiór 66 miejscowości stanowi kontynuację wskazanego w poprzedniej edycji Programu, które tworzą **sieć ośrodków historycznych o zróżnicowanej randze** (europejskiej, krajowej, regionalnej i lokalnej) **i potrzebach działań rewaloryzacyjnych w ich historycznych przestrzeniach i zabytkowych zespołach zabudowy**. W grupie sieci znalazły się miasta o **genezie średniowiecznej:** Łęczyca, Łowicz, Piotrków Trybunalski i Sieradz, prezentujące model układu szachownicowego, oraz Wieluń, wyjątkowy w skali regionu przykład założenia opartego na schemacie wrzecionowatym. O ich wysokiej wartości stanowią **dobrze zachowane rozplanowania przestrzenne** wypełnione zabytkową strukturą, a także atrybuty m.in. w postaci murów miejskich. Wśród pozostałych **historycznych miast o najstarszej genezie wysokimi walorami** odznaczają się: Inowłódz, Kutno, Lutomiersk, Opoczno, Pabianice, Pajęczno, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Uniejów, Warta, Widawa, Wieruszów, Wolbórz, Zgierz. **Wartościowe zespoły architektoniczno-budowlane** zawierają także: Biała Rawska, Bolesławiec, Kamieńsk, Przedbórz, Szadek, Złoczew i Żarnów. Spośród ośrodków miejskich wyjątkowy charakter wynikający z **wielokulturowych tradycji XIX-wiecznych** cechuje: Łódź, Aleksandrów Łódzki, Konstantynów Łódzki, Ozorków, Tomaszów Mazowiecki i Zelów. Wiele miejscowości województwa łódzkiego, zwłaszcza tych niewielkich, posiada historyczny układ przestrzenny. W województwie zachowały się przykłady **cennych założeń ruralistycznych**, spośród których wyróżniają się Gidle i Poświętne z cennymi zespołami klasztornymi, będące znaczącymi w skali regionu ośrodkami pielgrzymkowymi.

Podstawowym kryterium wytypowania ośrodków były walory przestrzenne i aspekty niematerialne, a także instytucjonalne atrybuty pozwalające pełnić im rolę centrów kulturotwórczych na różnych poziomach. **W ramach sieci wskazano:**

- **1 ośrodek o randze europejskiej**: Łódź;
- **5 ośrodków o randze krajowej**: Łowicz, Łęczyca, Piotrków Trybunalski, Sieradz, Wieluń;
- **11 ośrodków o randze regionalnej:** Kutno, Opoczno, Pabianice, Radomsko, Rawa Mazowiecka, Skierniewice, Tomaszów Mazowiecki, Uniejów, Wieruszów, Wolbórz, Zgierz;
- **49 ośrodków o randze lokalnej**: Aleksandrów Łódzki, Bełchatów, Biała Rawska, Będków, Białaczów, Błaszki, Bolesławiec, Bolimów, Brzeziny, Burzenin, Drzewica, Działoszyn, Gidle, Głowno, Gorzkowice, Grabów, Inowłódz, Jeżów, Kamieńsk, Kiernozia, Konstantynów Łódzki, Krośniewice, Lutomiersk, Łask, Oporów, Osjaków, Ozorków, Pajęczno, Parzęczew, Piątek, Poddębice, Poświętne, Przedbórz, Rozprza, Spała, Stryków, Sulejów, Szadek, Tuszyn, Ujazd, Warta, Widawa, Zduny, Zduńska Wola, Zelów, Złoczew, Żarnów, Żychlin, Żytno.

Rys. 156. Sieć ośrodków historycznych w województwie łódzkim

Źródło: opracowanie własne.

II. 9.1. OBSZARY PRIORYTETOWE W OŚRODKACH HISTORYCZNYCH

W ramach opracowywania Programu w granicach poszczególnych ośrodków historycznych wyznaczono **obszary priorytetowe**, które wskazują najcenniejsze fragmenty układów przestrzennych oraz ich lokalizację w przestrzeni. W celu delimitacji ww. obszarów priorytetowych, jak również aktualizacji lub modyfikacji obszarów wcześniej wyznaczonych przeprowadzone zostały szczegółowe studia i analizy przestrzenne, morfologiczne i funkcjonalne ośrodków historycznych. Podstawowym kryterium wyboru obszaru priorytetowego i wskazania jego granic była identyfikacja cennych układów przestrzennych urbanistycznych i ruralistycznych. Wykorzystano również informacje o koncentracji przestrzennej zabytków (rejestrowych i reprezentatywnych), jak również o występowaniu innych obiektów o cechach charakterystycznych i typowych dla danego ośrodka historycznego (np. zabudowa małomiasteczkowa, drewniana zabudowa wiejska, zabudowa zagrodowa), zwłaszcza ich skupień w obrębie historycznych układów przestrzennych. Wartościowe układy przestrzenne ośrodków historycznych zidentyfikowano i wyznaczono na podstawie różnorodnych informacji i dokumentów, tj.:

- karty ewidencyjne układu urbanistycznego lub układu ruralistycznego (na podstawie gminnych ewidencji zabytków i danych WUOZ),
- zasięgi wpisów obszarowych zabytków nieruchomych wg danych NID[70], w tym założenia zieleni komponowanej,
- zasięgi stref ochrony konserwatorskiej (strefa „A" – pełnej ochrony konserwatorskiej; strefa „B" – ograniczonej ochrony konserwatorskiej) na podstawie opracowań planistycznych tj. studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

W przypadku ośrodków wiejskich wykorzystywano również wnioski zawarte w ekspertyzie dotyczącej waloryzacji układów ruralistycznych[71], która pozwoliła na identyfikację układów ruralistycznych o istotnych

[70] Narodowy Instytut Dziedzictwa, mapy.zabytek.gov.pl.

[71] Ekspertyza pt. „Identyfikacja układów ruralistycznych o istotnych wartościach krajobrazowych i kulturowych w skali województwa łódzkiego i ich waloryzacja pod kątem rekomendacji do wyznaczania krajobrazów priorytetowych", Wójcik M., Dmochowska-Dudek K., Łódź, 2018 r.

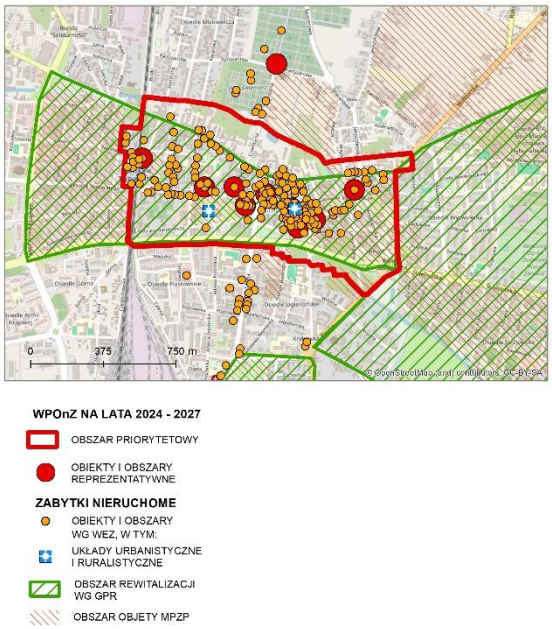
wartościach krajobrazowych i kulturowych w skali województwa łódzkiego. Na podstawie wielokryterialnego podejścia obejmującego różne źródła informacji o przeszłości osadniczej oraz współczesnym stanie zagospodarowania obszarów wiejskich zidentyfikowano szereg cennych układów ruralistycznych, spośród których te najwyżej ocenione wskazane zostały jako obiekty reprezentatywne w zasięgu siedliska wsi wyznaczonego na potrzeby ekspertyzy.

Przebieg granic obszarów priorytetowych uszczegółowiano poprzez prospekcje terenowe w miejscowościach w sieci ośrodków przeprowadzone celem identyfikacji i aktualizacji miejsc skupień zabudowy o charakterze historycznym. Wykorzystano również dane Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Łodzi oraz szereg źródeł informacji przestrzennej, tj.:

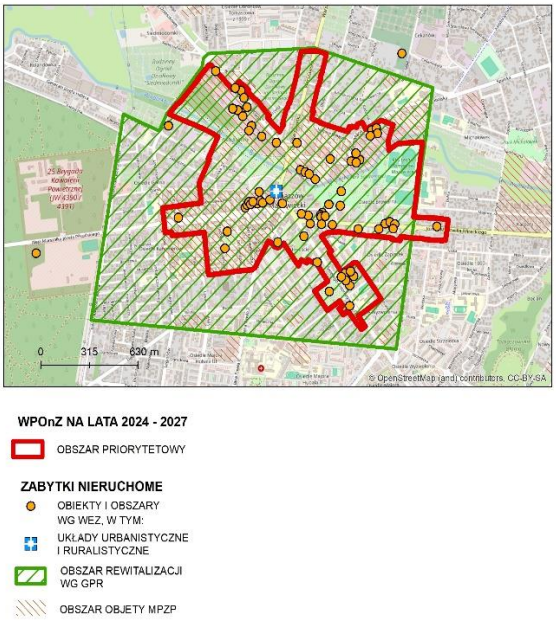
- systemy informacji przestrzennej (geoportale: gminne, powiatowe, wojewódzki),
- cyfrowy portal mapowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa[72],
- satelitarne i lotnicze zobrazowania przestrzenne (np. ortofotomapa Geoportalu Województwa Łódzkiego, ortofotomapa Google Maps).

Rys. 17. Obszary priorytetowe zdelimitowane w ośrodkach historycznych (Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki)

Piotrków Trybunalski

Tomaszów Mazowiecki

II.9.2. DIAGNOZA ZAGROŻEŃ DLA WALORÓW KRAJOBRAZOWYCH OŚRODKÓW HISTORYCZNYCH

Zachowane zabytkowe dominanty i układy przestrzenne historycznych jednostek osadniczych kształtują **krajobraz kulturowy**, który w wielu rejonach województwa posiada swój **specyficzny, wartościowy charakter**, zarówno pod względem wglądów do wnętrz miejscowości, jak i z zewnątrz, na ich panoramy. Jego aktualny wygląd to efekt przemian, zarówno pozytywnych, ale w przeważającej większości negatywnych - stanowiących źródło **zagrożeń dla harmonijnego wizerunku krajobrazu**. Krajobraz podlega dynamicznym przemianom. Najbardziej intensywne przemiany zachodzą w tkance osadniczej, co wpływa na wizerunek krajobrazu kulturowego w wyznaczonych historycznych jednostkach osadniczych obszarach priorytetowych. Zauważalny w krajobrazie otwartym **proces rozwoju zabudowy**, zarówno mieszkaniowej, jak i przemysłowej, czy też logistycznej, może stanowić przyczynę zaburzania widoków z zewnątrz na historycznie ukształtowane sylwety jednostek osadniczych. Istotnym problemem dla zachowania ładu w krajobrazie kulturowym jest jego **przeładowanie elementami infrastruktury technicznej i reklamami**. Wszystkie powyższe zjawiska, jakkolwiek niemożliwe do powstrzymania,

[72] Obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków nieruchomych (https://mapy.zabytek.gov.pl/nid/).

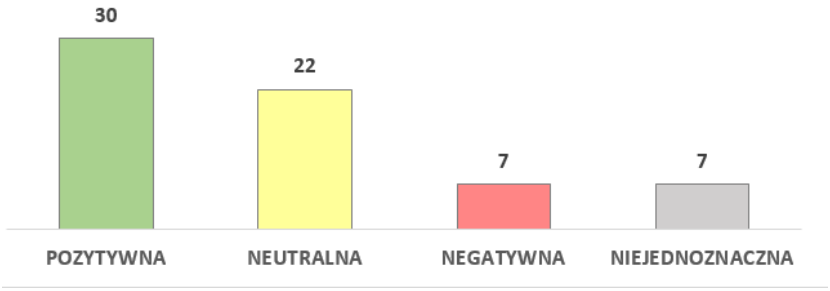
można jednak kontrolować poprzez uchwalanie i egzekwowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (zwanych dalej mpzp) oraz uchwał reklamowych. Z założenia wprowadzone planem ograniczenia powinny zapobiegać powstawaniu agresywnych wizualnie obiektów zaburzających ekspozycję np. w historycznych centrach, uniemożliwiać wykorzystywanie materiałów budowlanych niedostosowanych do lokalnych form architektonicznych, oraz ograniczać rozlewanie się zabudowy na przedpolach ekspozycji panoram z zewnątrz całych jednostek osadniczych. Mimo, iż w praktyce egzekwowanie zapisów mpzp nie zawsze przynosi zamierzony efekt ochrony krajobrazu, to jednak potencjalnie daje większe szanse harmonijnego kształtowania zabudowy, niż na obszarach nie objętych mpzp. Sytuację jednak utrudnia znikoma świadomość społeczna dotycząca problemów ochrony i właściwego kształtowania krajobrazu.

Degradacja zabytkowych struktur przestrzennych znajdujących się w sieci historycznych jednostek została oceniona w dwóch aspektach:

- panoram historycznych jednostek osadniczych,
- historycznych wnętrz architektonicznych jednostek osadniczych pod względem stopnia ich zachowania ośrodków historycznych.

Ocena panoram[73] **w odniesieniu do jednostek osadniczych znajdujących się w sieci historycznych** wykazała, że najwięcej ośrodków posiadało **panoramy zwaloryzowane pozytywnie (30),** jednak **7 jednostek osadniczych** posiadało **panoramy ocenione negatywnie**. W przypadku niespełna połowy analizowanych ośrodków panoramy oceniono jako **neutralne** (ze względu np. na niską czytelnością samej panoramy lub słabą ekspozycją pozytywnych dominant) lub **niejednoznacznie** (wówczas gdy sylweta jednostki osadniczej oceniana była z więcej niż jednego wglądu, a ich oceny były przeciwstawne).

Rys. 18. Ocena zachowania walorów panoram historycznych jednostek osadniczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie Diagnoza walorów widokowo-kompozycyjnych oraz zagrożeń dla możliwości ich zachowania w województwie łódzkim; Pracownia Projektowa URBIOSIS Agnieszka Kowalewska, grudzień 2018.

Miejscowościami o utrudnionej ekspozycji panoram z zewnątrz są **ośrodki o intensywnie rozbudowujących się przedmieściach**. Zagrożenie stanowi zarówno niepozorna zabudowa jednorodzinna rozlewająca się na przedpolach ekspozycji, jak i wielkopowierzchniowa zabudowa składów magazynowych i przemysłowa. Mało zróżnicowane ukształtowanie terenu dodatkowo utrudnia możliwość wyodrębnienia sylwety w krajobrazie. Wizerunek ocenianych negatywnie widoków zakłócony został dysharmonijnymi elementami, takimi jak infrastruktura drogowa (także na etapie budowy), techniczna lub liczne i różnorodne instalacje reklamowe.

[73] Diagnoza walorów widokowo-kompozycyjnych oraz zagrożeń dla możliwości ich zachowania w województwie łódzkim; Pracownia Projektowa URBIOSIS Agnieszka Kowalewska, grudzień 2018.

Tab. 5. Degradacja krajobrazu kulturowego – panoramy historycznych jednostek osadniczych

Lp.	Nazwa ośrodka	Ranga ośrodka	Ocena stopnia zachowania panoram	Zagrożenia dla możliwości zachowania panoram widokowych w zakresie			
				elementów dziedzictwa przyrodniczego	elementów dziedzictwa kulturowego	fizjonomii krajobrazu	walorów akustycznych i zapachowych
1.	Aleksandrów Łódzki	lokalna	POZYTYWNA				
2.	Bełchatów	lokalna	NIEJEDNOZNACZNA		#		
3.	Będków	lokalna	POZYTYWNA				
4.	Biała Rawska	lokalna	NEUTRALNA				
5.	Białaczów	lokalna	POZYTYWNA				
6.	Błaszki	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
7.	Bolesławiec	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
8.	Bolimów	lokalna	NIEJEDNOZNACZNA	#	#	#	#
9.	Brzeziny	lokalna	NEUTRALNA		#	#	
10.	Burzenin	lokalna	NEUTRALNA		#	#	#
11.	Drzewica	lokalna	NIEJEDNOZNACZNA		#	#	
12.	Działoszyn	lokalna	NEUTRALNA			#	
13.	Gidle	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
14.	Głowno	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
15.	Gorzkowice	lokalna	NEUTRALNA			#	
16.	Grabów	lokalna	POZYTYWNA		#		
17.	Inowłódz	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
18.	Jeżów	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
19.	Kamieńsk	lokalna	POZYTYWNA				#
20.	Kiernozia	lokalna	NEUTRALNA		#	#	
21.	Konstantynów Łódzki	lokalna	NEGATYWNA			#	#
22.	Krośniewice	lokalna	POZYTYWNA			#	
23.	Kutno	regionalna	POZYTYWNA		#	#	#
24.	Lutomiersk	lokalna	POZYTYWNA			#	
25.	Łask	lokalna	NIEJEDNOZNACZNA			#	
26.	Łęczyca	krajowa	POZYTYWNA			#	
27.	Łowicz	krajowa	POZYTYWNA		#	#	
28.	Łódź	międzynarodowa	POZYTYWNA				
29.	Opoczno	regionalna	POZYTYWNA		#	#	#
30.	Oporów	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
31.	Osjaków	lokalna	NEUTRALNA		#	#	#
32.	Ozorków	lokalna	NEUTRALNA			#	#
33.	Pabianice	regionalna	NEUTRALNA		#	#	#
34.	Pajęczno	lokalna	NEGATYWNA		#	#	#
35.	Parzęczew	lokalna	POZYTYWNA				#
36.	Piątek	lokalna	NIEJEDNOZNACZNA			#	
37.	Piotrków Trybunalski	krajowa	NEGATYWNA			#	

Lp.	Nazwa ośrodka	Ranga ośrodka	Ocena stopnia zachowania panoram	Zagrożenia dla możliwości zachowania panoram widokowych w zakresie			
				elementów dziedzictwa przyrodniczego	elementów dziedzictwa kulturowego	fizjonomii krajobrazu	walorów akustycznych i zapachowych
38.	Poddębice	lokalna	POZYTYWNA			#	#
39.	Poświętne	lokalna	POZYTYWNA		#		#
40.	Przedbórz	lokalna	POZYTYWNA			#	
41.	Radomsko	regionalna	NEGATYWNA		#	#	#
42.	Rawa Mazowiecka	regionalna	NEUTRALNA		#	#	
43.	Rozprza	lokalna	NEUTRALNA		#	#	
44.	Sieradz	krajowa	POZYTYWNA	#	#	#	
45.	Skierniewice	regionalna	NEUTRALNA		#	#	
46.	Spała	lokalna	NEUTRALNA			#	#
47.	Stryków	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
48.	Sulejów	lokalna	NIEJEDNOZNACZNA		#	#	#
49.	Szadek	lokalna	NEGATYWNA		#	#	
50.	Tomaszów Mazowiecki	regionalna	NEGATYWNA		#	#	#
51.	Tuszyn	lokalna	NEUTRALNA		#	#	#
52.	Ujazd	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
53.	Uniejów	regionalna	NEUTRALNA		#	#	#
54.	Warta	lokalna	POZYTYWNA	#	#	#	
55.	Widawa	lokalna	POZYTYWNA		#	#	
56.	Wieluń	krajowa	NEUTRALNA		#	#	
57.	Wieruszów	regionalna	NEUTRALNA		#		
58.	Wolbórz	regionalna	POZYTYWNA		#	#	#
59.	Zduny	lokalna	NEUTRALNA		#		
60.	Zduńska Wola	lokalna	NIEJEDNOZNACZNA			#	
61.	Zelów	lokalna	NEUTRALNA		#	#	
62.	Zgierz	regionalna	NEGATYWNA			#	
63.	Złoczew	lokalna	NEUTRALNA		#	#	#
64.	Żarnów	lokalna	NEUTRALNA		#	#	#
65.	Żychlin	lokalna	NEUTRALNA		#	#	#
66.	Żytno	lokalna	POZYTYWNA				

Źródło: opracowanie własne.

Oceniając poszczególne komponenty panoram zidentyfikowano zagrożenia dla możliwości ich zachowania w odniesieniu do:

- elementów dziedzictwa przyrodniczego w przypadku **3 ośrodków**,
- elementów dziedzictwa kulturowego w przypadku **45 ośrodków**,
- fizjonomii krajobrazu w przypadku **53 ośrodków**,
- walorów akustycznych i zapachowych w przypadku **23 ośrodków**.

Wszystkie jednocześnie zagrożenia pojawiły się w Bolimowie, a kumulacja co najmniej 3 zagrożeń dotyczyła 27% wszystkich analizowanych ośrodków.

Najczęściej diagnozowanymi niekorzystnymi dla zachowania walorów widokowo-kompozycyjnych panoram jednostek historycznych są zagrożenia odnoszące się do dziedzictwa kulturowego, fizjonomii krajobrazu oraz walorów sensorycznych. Są powodowane czynnikiem ludzkim, a ich źródłem jest szeroko rozumiana presja antropogeniczna na otaczającą przestrzeń. Najczęstsze zagrożenia diagnozowane w stosunku do dziedzictwa

kulturowego to zanik cech architektury regionalnej wraz z unifikacją materiałów i form. Natomiast dla ogólnego wizerunku krajobrazu zagrożenie stanowi przypadkowa i nieestetyczna zabudowa i infrastruktura.

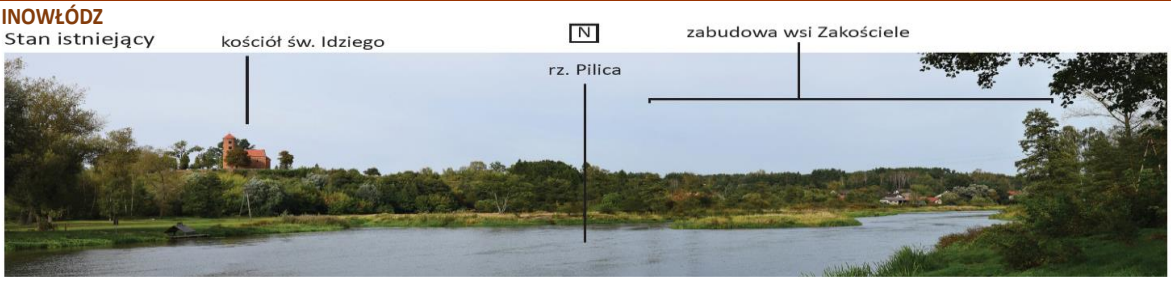
Odczucia odbiorcy fizjonomii krajobrazu wiążą się z wrażeniami estetycznymi i warunkowane są różnymi czynnikami. Zaburzenie odbioru może być spowodowane chaosem przestrzennym, stylistycznym, wizualnym itd. Chaos z kolei wywołują pewnego rodzaju dysproporcje, dysharmonia, przesycenie ilościowe, kolorystyczne czy funkcjonalne przestrzeni publicznych. Odbiór krajobrazu zakłócają np. liczne reklamy, zwłaszcza te przydrożne w otwartym krajobrazie oraz wielkopowierzchniowe w centrach miast. Niejednokrotnie obserwator krajobrazu przytłaczany jest gabarytami obiektów budowlanych i elementów infrastrukturalnych, nagromadzeniem stylów i form zagospodarowania terenu. W efekcie otaczająca przestrzeń staje się nieestetyczna.

Szczególnego rodzaju uciążliwością dla percepcji krajobrazu są zagrożenia związane z hałasem i odorami. Zdiagnozowane zostały w miejscach o nasilonym ruchu komunikacyjnym lub intensywnej działalności przemysłowej, zwłaszcza związanej z przetwórstwem spożywczym, przemysłową hodowlą zwierząt, oczyszczaniem ścieków bądź magazynowaniem i składowaniem odpadów.

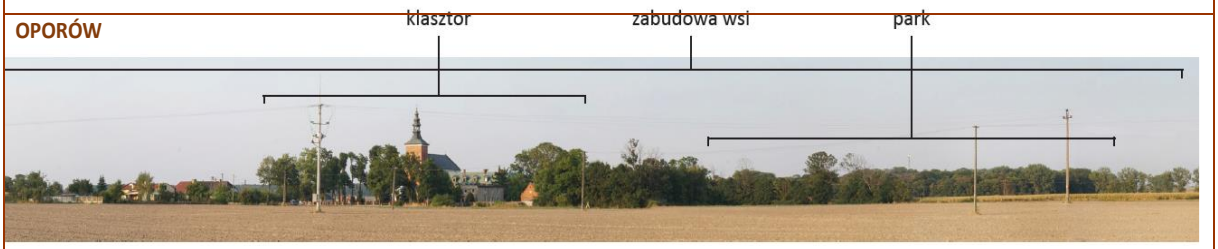
Niezależnie od powyższego należy podkreślić, że mimo zdiagnozowanych zagrożeń, **zachowało się wiele cennych panoram historycznych jednostek osadniczych**, które zlokalizowane na stokach dolin rzecznych wykorzystują naturalne atuty ukształtowania terenu w ekspozycji swoich sylwet. Dominanty w postaci zabytków reprezentatywnych są najefektowniej eksponowane w panoramach ocenianych pozytywnie.

PRZYKŁADY PANORAM OCENIONYCH POZYTYWNIE

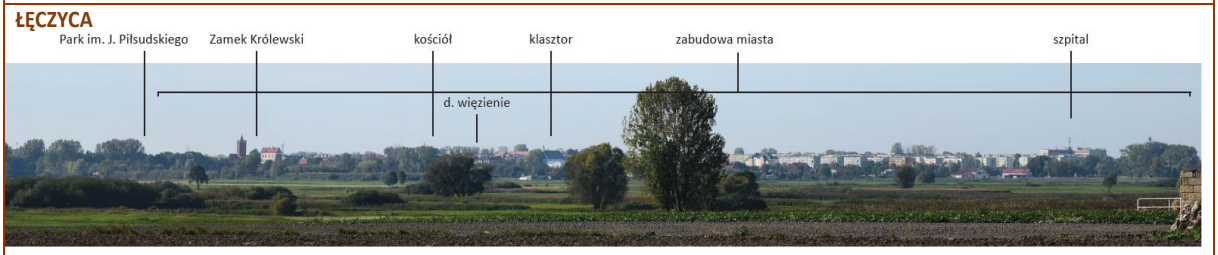
INOWŁÓDZ

OPORÓW

ŁĘCZYCA

SIERADZ

PRZYKŁADY PANORAM OCENIONYCH NEGATYWNIE

PIOTRKÓW TRYBUNALSKI

TOMASZÓW MAZOWIECKI

KONSTANTYNÓW ŁÓDZKI

PAJĘCZNO

W odniesieniu do panoram ośrodków historycznych dostrzegalna jest zależność, że tam gdzie rozwój przestrzenny miejscowości nie odbywa się na zasadach określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, tylko poprzez pojedyncze decyzje o warunkach zabudowy, walory dziedzictwa kulturowego, które powinny stanowić wyróżnik krajobrazu, zostają zdominowane przez nowe inwestycje. Często w rozwoju budownictwa stosuje się katalogowe projekty i nowoczesne materiały budowlane, kierując się aktualną modą, a nie lokalnym charakterem zabudowy. Prowadzi to do zaniku cech architektury lokalnej i regionalnej oraz ujednolicenia wyglądu osiedli zabudowy jednorodzinnej oraz małej architektury w mieście i na wsi.

Należy zatem uznać, że obejmowanie ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jedynie fragmentów obszarów cennych kulturowo i krajobrazowo nie przynosi spodziewanych efektów. Skuteczna ochrona krajobrazu kulturowego obszarów priorytetowych historycznych jednostek osadniczych wymaga działań nie tylko w zasięgu ich granic, ale również z zewnątrz całych jednostek osadniczych. Wynika to z konieczności ochrony przedpoli ekspozycji panoram, których dominantami są zabytkowe kościoły, zespoły klasztorne i inne cenne obiekty dziedzictwa kulturowego.

W procesie rozwoju przestrzennego zabytkowe struktury o zachowanych historycznych układach rozplanowania narażone są na szereg niekorzystnych oddziaływań, głównie za sprawą: chaotycznego rozprzestrzeniania się zabudowy i braku harmonii w sposobie jej komponowania oraz stopniowego zaniku lokalnych form architektonicznych i tradycyjnych form zagospodarowania. W efekcie tych negatywnych zjawisk następuje sukcesywny zanik czytelności specyficznych cech układów przestrzennych (w tym także będących świadectwem historycznej obecności w przestrzeni regionu mniejszości narodowych oraz wyznaniowych).

Bardzo ważnym elementem fizjonomii jednostek osadniczych związanym z percepcją krajobrazu kulturowego są **wnętrza architektoniczne**, inaczej **wnętrza urbanistyczne**. W ramach niniejszego opracowania uproszczonej ocenie poddano również wnętrza architektoniczne zlokalizowane w zasięgu obszarów priorytetowych. Ocena wnętrz historycznych polegała na analizie stopnia zachowania i przekształcenia tkanki historycznej tworzącej ściany, podłogi i pozostałe elementy wnętrz.[74]

Wśród wszystkich historycznych jednostek osadniczych znajdujących się w sieci, z wyjątkiem Łodzi, do oceny wytypowano 73 wnętrza, spośród których:

- **53%** otrzymało **ocenę neutralną** (elementy pozytywne równoważyły się z elementami negatywnymi);
- **21%** oceniono **pozytywnie**. Ich cechą wspólną była dobrze zachowana tkanka historyczna, a także spójność i optymalna jednorodność zabudowy. Wiele z wnętrz pozytywnych było poddanych rewitalizacji i odznaczało się wysoką estetyką przestrzeni. Zdecydowana większość analizowanych obszarów posiadała ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- **26%** oceniono **negatywnie**, co wynikało m.in. ze słabo zachowanej historycznej zabudowy i układów przestrzennych, dysharmonijnych elementów wnętrza, czy też ogólnego braku estetyki.

Prawie wszystkie wnętrza, w tym także te ocenione neutralnie i pozytywnie, dotknięte były chaosem przestrzennym spowodowanym przez liczne szyldy i reklamy, choć najbardziej agresywnie zjawisko to zaznaczało się w ocenie niekorzystnej. Niepokojący jest fakt, że większość wnętrz ocenionych negatywnie posiada ustalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w obrębie obszaru analizy. Świadczy to o niewystarczającej skuteczności ochrony tego narzędzia wynikającej często z nieodpowiednio formułowanych ustaleń mpzp lub braku egzekwowania zapisów mpzp. Zależność ta wskazuje potrzebę przyjmowania przez rady gmin **uchwał krajobrazowych**, inaczej **reklamowych**, które byłyby dodatkowym narzędziem porządkującym zabytkową przestrzeń miast i wsi regionu.

Szerszą analizę, ze względu na skalę przeprowadzono w odniesieniu do wnętrz Łodzi, w której ocenie poddano 17 wnętrz urbanistycznych, spośród których:

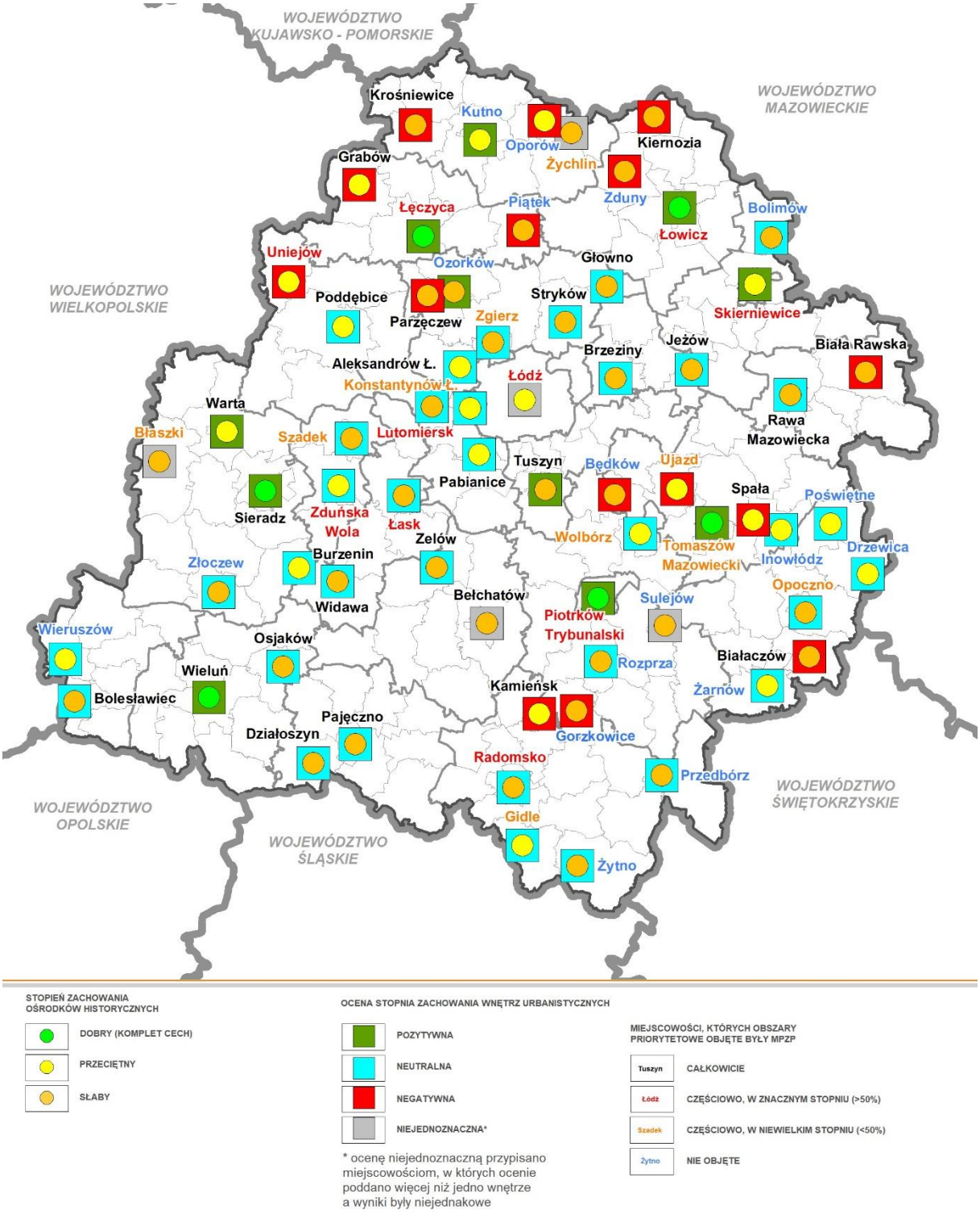
- **59% wnętrz oceniono pozytywnie**. W grupie tej znalazły się wnętrza reprezentacyjne dla miasta oraz zrewitalizowane. Są to: ul. Piotrkowska od Al. Piłsudskiego do Placu Wolności, OFF Piotrkowska, woonerf ulic 6 Sierpnia oraz Traugutta, Plac Katedralny, wnętrze zielone w Parku Reymonta przy Białej Fabryce, Stary Rynek, Rynek Łódzkich Włókniarek przy centrum handlowym Manufaktura, zielone wnętrza skwerów na osiedlu Montwiłła-Mireckiego oraz wnętrze w rejonie ul. Księży Młyn, od skrzyżowania z ul. Tymienieckiego (od budynku dawnej przędzalni) do dawnej szkoły przy ul. Księży Młyn.
- **negatywną ocenę przypisano** m.in. ze względu na chaos przestrzenny spowodowany standardem estetycznym wielkopowierzchniowej zabudowy handlowej (Plac Barlickiego i Rynek Bałucki), brak jednorodności i spójności w zabudowie ścian wnętrza (Plac Niepodległości) lub słabo zachowaną tkankę historyczną i brak estetyki (Aleja Schillera[75]).
- **neutralna ocena** wynikała głównie z występowania równoważących się zjawisk o charakterze pozytywnym i negatywnym i przypisano ją Alei Rubinsteina, Placowi Wolności i Placowi Reymonta.

Dla Łodzi przyjęto ogólną dobrą ocena wnętrz urbanistycznych Łodzi jest efektem prowadzonych procesów rewitalizacyjnych.

[74] Ocena ekspercka, której poddano najważniejsze wnętrza urbanistyczne zlokalizowane w zasięgu wyznaczonych obszarów priorytetowych, głównie rynki, place oraz inne przestrzenie pełniące istotne funkcje reprezentacyjne i społeczne. W ocenie brano pod uwagę harmonijność wnętrza przejawiającą się przez kompletność i/lub jednorodność zabudowy pod względem stylistycznym, ilość i rodzaj elementów reklamowych oraz infrastruktury technicznej, zagospodarowanie przestrzeni zielenią, a także ogólną estetykę.

[75] Wnętrza urbanistyczne Alei Schillera (pasażu) i Placu Wolności w Łodzi oceniane były przed rozpoczęciem ich przebudowy.

Rys. 19. Degradacja krajobrazu kulturowego – zabytkowe struktury przestrzenne i wnętrza urbanistyczne historycznych jednostek osadniczych

Źródło: opracowanie własne.

II.10. REWITALIZACJA W GMINACH I OŚRODKACH HISTORYCZNYCH

Dla osiągnięcia wysokiej jakości dziedzictwa kulturowego i przestrzeni publicznych niezbędne jest podejmowanie działań o charakterze naprawczym. Poprawę stanu zachowania i właściwe wykorzystanie dziedzictwa kulturowego uzyskać można dzięki **kompleksowym rewitalizacjom** historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich, z uwzględnieniem zachowania specyficznych cech ich struktury budowlanej i nadania odpowiedniego standardu estetycznego przestrzeniom publicznym, przy jednoczesnym ograniczaniu barier architektonicznych. Rewitalizacja powiązana z konserwacją, restauracją i rewaloryzacją obiektów i obszarów zabytkowych, szczególnie reprezentatywnych i zagrożonych zniszczeniem (nieużytkowanych lub użytkowanych niewłaściwie), przyczynić się może do ponownego i właściwego ich wykorzystania, z uwzględnieniem wyeksponowania ich wartości oraz dostępności turystycznej. Zapisy *Ustawy o rewitalizacji* z dnia 9 października 2015 r. (Dz.U. z 2024 r., poz. 278) podkreślają, iż rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. Władze lokalne wskazują **obszary rewitalizacji wymagające szczególnej interwencji**[76] kierując się znaczną koncentracją przestrzenną negatywnych zjawisk głównie o charakterze społecznym. Znaczenie stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w procesie delimitacji obszarów rewitalizacji jest marginalizowane, wskutek czego niestety stosunkowo niewiele uwagi poświęcane jest obszarom i obiektom zabytkowym, w tym ich renowacji i rewaloryzacji, w trakcie realizacji procesów rewitalizacji. Szczególnie istotne jest opracowanie i realizacja projektów zintegrowanych rewitalizacyjnych uwzgledniających działania na rzecz dziedzictwa kulturowego z poszanowaniem jego wartości i specyfiki ochrony obiektów i obszarów zabytkowych.

W latach 2020-2023 w województwie łódzkim w Wykazie pozytywnie zweryfikowanych programów rewitalizacji znajdowało się 49 programów[77], ocenionych na podstawie „Procedury weryfikacji programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym (IZ RPO) Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 pod kątem zgodności z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020". Zdelimitowane obszary rewitalizacji obowiązywały w granicach 35 z 66 ośrodków historycznych (53%). W wielu spośród ośrodków historycznych realizowano działania zmierzające do poprawy stanu zachowania historycznych przestrzeni, które ze względu na złożoność zagadnień i duże potrzeby wymagają kompleksowej rewitalizacji, uwzględniającej sfery przestrzenne, techniczne, gospodarcze i społeczne. Dotyczyło to m.in. Bolimowa, Kutna, Opoczna, Pabianic, Piotrkowa Trybunalskiego, Sieradza, Skierniewic, Rawy Mazowieckiej, Uniejowa, Wielunia, Zduńskiej Woli. W Łodzi istotne znaczenie miały projekty podejmowane w ramach rewitalizacji obszarowej[78] obejmującej cenne fragmenty zabytkowego układu przestrzennego miasta, jak również działania rewaloryzacyjne i rewitalizacyjne obszarów poindustrialnych przyczyniające się do przywrócenia świetności cennym obiektom przemysłowym i rezydencjonalnym, w tym m.in. EC-1 południowy wschód (projekt zakończony w 2023 r.)[79], kompleks fabryczny K. Scheiblera i L. Grohmanna, w tym Księży Młyn (projekt zakończony w 2023 r.) i „Fuz<ja" (w realizacji), a także „Ogrody Geyera" (w realizacji).

Szczególne znaczenie mają prace rewitalizacyjne prowadzone w obszarach i obiektach o wysokiej wartości dziedzictwa kulturowego, które zostały wskazane w postaci obszarów priorytetowych zdelimitowanych w ośrodkach historycznych oraz przy obiektach reprezentatywnych, zwłaszcza tych zagrożonych degradacją (nieużytkowanych lub niewłaściwie użytkowanych). W obszarach rewitalizacji znajdowało się więcej niż jedna trzecia (78) wszystkich obiektów reprezentatywnych w województwie, spośród których żaden nie był w złym stanie zachowania, a tylko w 6 przypadkach ich stan oceniano jako średni (na koniec 2023 r. były to 4 obiekty). W Łodzi aż 22 na 27 obiektów reprezentatywnych zlokalizowane były w granicach obszaru rewitalizacji. Poza

[76] Obszary rewitalizacji mogą obejmować maksymalnie 20% powierzchni danej jednostki terytorialnej.
[77] Wśród nich przeważającą liczbę stanowiły lokalne programy rewitalizacji. Na przyjęcie gminnych programów rewitalizacji zdecydowało się 7 gmin: Bełchatów, Brzeziny, Koluszki, Konopnica, Łódź, Moszczenica, Opoczno. Ponadto 3 ośrodki historyczne (Aleksandrów Łódzki, Krośniewice, Łowicz) posiadały lokalne programy rewitalizacji nie poddane ocenie IZ RPO.
[78] W przypadku 6 (na 8) przedsięwzięć w ramach tzw. rewitalizacji obszarowej w Łodzi termin realizacji został wydłużony do 30.06.2024 r. (5 działań) i 31.12.2024 r. (1 działanie).
[79] Centrum Komiksu i Narracji Interaktywnej stanowiące część przedsięwzięcia zostało otwarte w październiku 2023 r.

zdelimitowanymi obszarami rewitalizacji w ośrodkach historycznych: (Łask, Łęczyca - 5, Poddębice - 2, Sulejów, Zduńska Wola) znajdowało się 10 obiektów reprezentatywnych. Z kolei poza ośrodkami historycznymi w obszarach rewitalizacji usytuowanych było 10 kolejnych obiektów i obszarów reprezentatywnych w 9 miejscowościach, będących ośrodkami wiejskimi (Ksawerów, Gostków, Rychłocice, Leszczynek, Konopnica, Strońsko (2), Głogowiec, Czerniewice, Moszczenica).

Do końca 2023 r. gminy miały możliwość wyboru ścieżki rewitalizacji – mogły ją prowadzić na podstawie *Ustawy o samorządzie gminnym*[80] albo na podstawie *Ustawy o rewitalizacji*. W przypadku wyboru pierwszej drogi gminy mogły (choć nie musiały) oprzeć się na procedurach opisanych w Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020[81]. Od 1 stycznia 2024 r. procesy rewitalizacyjne mogą być prowadzone wyłącznie według zasad *Ustawy o rewitalizacji* na podstawie Gminnych Programów Rewitalizacji, co stosownie do zapisów ww. *Ustawy*… daje możliwość wykorzystania specjalistycznych narzędzia tj. wyznaczenie Specjalnej Strefy Rewitalizacji[82] oraz opracowanie Miejscowego Planu Rewitalizacji. Jednocześnie, mimo że wcześniejsze programy rewitalizacji (z lat 2015-2023) formalnie przestały obowiązywać, niesfinalizowane dotychczas projekty wciąż mogą być realizowane. Część gmin województwa łódzkiego przygotowując się do w/w zmian przepisów przystąpiło w latach 2021-2023 do tworzenia nowych lub uaktualnienia dotychczas obowiązujących gminnych programów rewitalizacji. Uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji przyjęło do końca 2023 r. łącznie 14 gmin (w tym 12 **z ośrodkami historycznymi**): **Radomsko** m. (2021), **Biała Rawska**, Dalików, **Łask**, Pątnów, **Tomaszów Mazowiecki** (2022), **Drzewica**, **Gidle**, **Osjaków**, **Piotrków Trybunalski**, **Skierniewice** m., **Ujazd**, **Warta**, **Żychlin** (2023)[83], jednak przygotowane gminne programy rewitalizacji nie zostały dotychczas zaopiniowane przez IZ FEŁ2027 w zakresie zgodności z Ustawą o rewitalizacji oraz z Zasadami realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027. W perspektywie 2021-2027 ocena GPR odbywa się na podstawie zapisów procedury przyjętej w dniu 23 czerwca 2023 r.[84]

Departament Polityki Regionalnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego w 2022 r. zakończył realizację zadania polegającego na wzmacnianiu zdolności gmin do programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych poprzez przeprowadzenie spotkań edukacyjnych dla gmin, wsparcie doradcze, wypracowanie systemu monitorowania rewitalizacji, jak również integrowanie środowisk zainteresowanych rewitalizacją. Aktualnie (początek 2024 r.) trwają przygotowania do uruchomienia kolejnego programu wsparcia gmin w prowadzeniu procesów rewitalizacyjnych w ramach Wojewódzkiej Inicjatywy Rewitalizacyjnej (WIR)[85]. Narodowy Instytut Dziedzictwa w ramach swoich kompetencji włączy się do wspomnianego programu celem wsparcia gmin w ujmowaniu dziedzictwa kulturowego w procesie rewitalizacji.

[80] Ustawa o samorządzie gminnym art. 18 ust. 2 pkt 6.

[81] https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/media/23916/Wytyczne_dot_rewitalizacji_po_aktualizacji-zatwierdzone02082016clear.pdf; (Wybór prowadzenia rewitalizacji zgodnie z przepisami zawartymi w Wytycznych… pozwalał na skorzystanie ze środków unijnych).

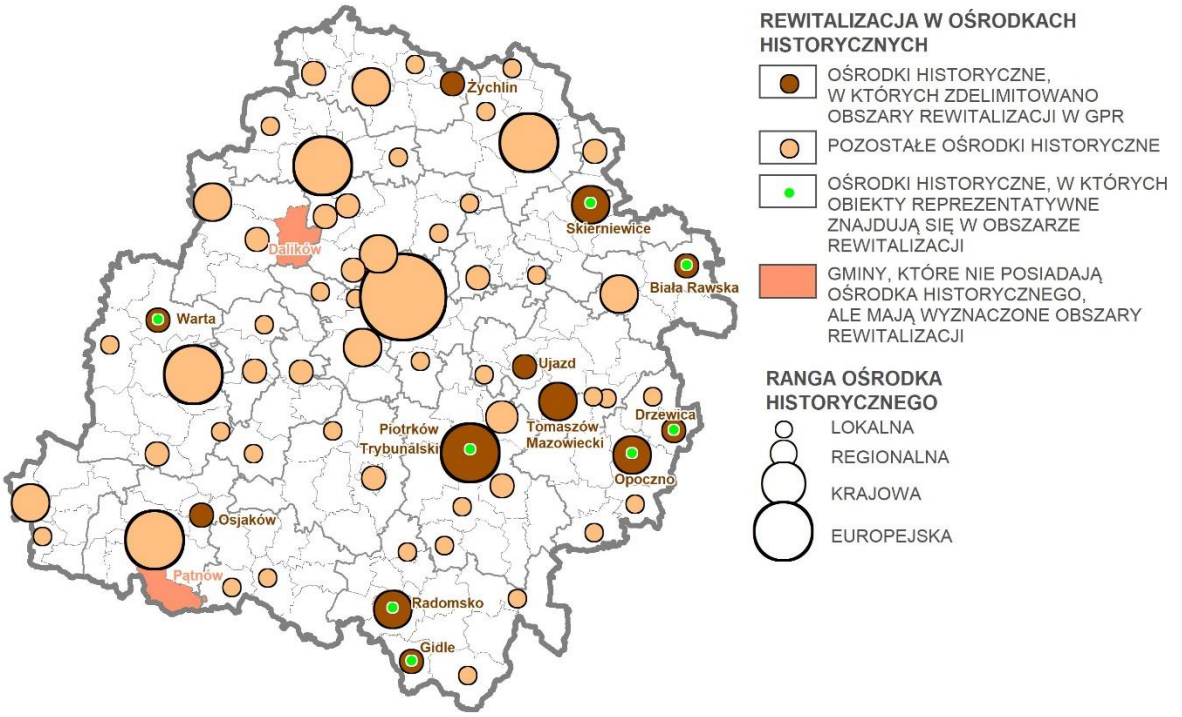
[82] Specjalna Strefa Rewitalizacji powstaje w drodze uchwały i stanowi akt prawa miejscowego.

[83] Do końca 1. kwartału 2024 r. uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji przyjęły jeszcze trzy gminy (Błaszki, Inowłódz, Kutno m.).

[84] „Procedura oceny gminnych programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej programem regionalnym Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2021-2027".

[85] https://funduszeue.lodzkie.pl/rewitalizacja

Rys. 20. Rewitalizacja w ośrodkach historycznych – przyjęte uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji (stan na 2023 r.)

Źródło: opracowanie własne.

II.11. UDZIAŁ PRAWA MIEJSCOWEGO W REALIZACJI OCHRONY ZABYTKÓW

Jednym z **narzędzi ochrony zabytków nieruchomych** zarówno znajdujących się w rejestrze zabytków, jak i w ewidencji, są **ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego**. Ich zadaniem jest m.in. określanie rozwiązań niezbędnych do: zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu, a także uwzględnianie opieki nad zabytkami przy ustalaniu przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu (w tym sposobu kształtowania zabudowy), np. poprzez wyznaczenie odpowiednio do potrzeb stref ochrony konserwatorskiej, w których obrębie stanowić można ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę zabytków znajdujących się na danym obszarze. Należy przy tym podkreślić, że ustalenia mpzp stanowią formę ochrony dla zabytków znajdujących się ewidencji, a nie wpisanych do rejestru zabytków, jedyną jeśli chodzi o zachowanie właściwego kontekstu krajobrazowego zabytków.

W latach 1995-2019 na obszarze województwa łódzkiego uchwalono 3 231 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (ze zmianami), w tym 199 w 2019 r. Następnie w latach 2020-2023 opracowano kolejnych 1720 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (ze zmianami) o łącznej powierzchni 48 010 ha, ale żaden plan nie obejmował jednostki administracyjnej w całości. Najwięcej inicjatyw planistycznych podjęto w tym okresie w gminach: Pabianice (234), Parzęczew (115), Mokrsko (96), Zelów (53), Rozprza i Stryków (po 40) oraz w miastach: Łodzi (64) i Skierniewicach (37). W pozostałych gminach miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w latach 2020-2023 objęto jedynie niewielkie fragmenty obszarów gmin. Ponadto obszarem, który w 2022 r. niemal w całości pokryty został zmianami w planie miejscowym jest gmina Czerniewice.

Na koniec 2023 r. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmowały niewiele ponad 1/3 powierzchni województwa[86] (641 210 ha – 35,2% powierzchni województwa). W odniesieniu do poszczególnych gmin stopień pokrycia tego typu dokumentami jest zróżnicowany. Ze 177 jednostek

[86] Okres ten obejmuje lata 1995-2023.

administracyjnych, aż 171 gmin posiada obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, z czego większość to plany fragmentaryczne, jedynie 38 gmin jest nimi objęta w całości, obejmując zaledwie 21,5% powierzchni województwa łódzkiego. Sześć gmin nie posiada na swoim obszarze mpzp, są to: Bedlno, Brąszewice, Czastary, Łęki Szlacheckie, Oporów i Poświętne.

Odrębnym zagadnieniem jest sposób formułowania ustaleń w zakresie ochrony zabytków (brak jednolitych zasad) oraz ocena ich aktualności i skuteczności oddziaływania w praktyce.

Niewątpliwie brak miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ich nieprecyzyjne (lub archaiczne) ustalenia, skutkują **chaosem w procesach urbanizacyjnych** i niedostateczną ochroną wartości zabytkowych obiektów i obszarów. Następstwem niedostatku w tym zakresie jest postępująca degradacja cennych krajobrazów kulturowych oraz przyrodniczo-kulturowych, poprzez pogorszenie walorów ekspozycyjnych obszarów cennych widokowo, m.in. w wyniku zakłócania ekspozycji zabytków czy przesłaniania panoram historycznych jednostek osadniczych (wpływ na kontekst krajobrazowy zabytków, a nie na samą tkankę zabytkową). Skutki rozwoju gospodarczego i towarzyszącej mu suburbanizacji wyraźnie zaznaczają się w fizjonomii krajobrazu. Najbardziej widoczne są obiekty wielkogabarytowe związane z logistyką, rozwijające się na otwartych terenach przedmieść. Związane z zainwestowaniem infrastrukturalnym i przemysłowym obiekty są niezbędne, lecz powstają bez analizy ich wpływu na przestrzeń, powodując przeładowanie krajobrazu elementami infrastruktury technicznej i reklamami, a w efekcie dysharmonię wywołaną przez obiekty dominujące wysokościowo lub obszarowo. Podobny efekt zakłócania walorów widokowych w krajobrazach kulturowych wywołuje rozwój budownictwa mieszkaniowego w strefach podmiejskich. Wszystkie gminy niezależnie od istniejącej i prognozowanej sytuacji demograficznej i procesów depopulacji, przewidują **wzrost powierzchni terenów przeznaczonych na funkcję mieszkaniową**, jednak tendencja ta jest zdecydowanie większa na obszarach wiejskich. Niekorzystnym zjawiskiem jest również wkraczanie terenów z inwestycjami w cenne krajobrazowo doliny rzeczne oraz obszary zagrożenia powodziowego.

O skali potrzeb w zakresie stanowienia uregulowań w formie ochrony obszarowej, uwzględniającej kontekst krajobrazowy, świadczy fakt, że wciąż tylko nieco ponad połowa spośród zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru (52%)[87] znajduje się w zasięgu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i podlega ochronie na podstawie ich ustaleń - najmniej w powiatach: piotrkowskim (1,5%), radomszczańskim (10%) i piotrkowskim grodzkim (13,7%). Korzystniej sytuacja kształtuje się w powiatach: brzezińskim (90,5% zabytków wpisanych do rejestru na terenach objętych mpzp), łódzkim wschodnim (85,8%) i rawskim (76,4%).

W przypadku grupy obiektów i obszarów reprezentatywnych wskazanych we WPOnZ na lata 2020-2023 struktura przedstawia się nieco lepiej – 137, spośród 228 (co stanowi 60,1%)[88], znajdowało się na obszarze objętym ustaleniami miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Najwięcej zabytków reprezentatywnych położonych w obszarze objętym mpzp znajduje się w powiatach łódzkim grodzkim (24), zgierskim (13) oraz w wieluńskim i łowickim (po 12), minimalna ich liczba zaś w powiatach: radomszczańskim i skierniewickim (po 1 obiekcie). Z kolei w bełchatowskim, piotrkowskim i zduńskowolskim żaden zabytek reprezentatywny nie znajduje się w zasięgu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Oprócz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego do ochrony zarówno zabytków, jak i krajobrazu kulturowego służą tzw. uchwały krajobrazowe (zwane również kodeksami reklamowymi) ustalane przez właściwe miejscowo rady gmin na podstawie art. 37a ust. 1 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W latach 2020-2023 w województwie łódzkim nie ustanowiono żadnej nowej uchwały krajobrazowej. Według stanu na koniec tego okresu wciąż obowiązywały tylko dwie tego typu uchwały. Pierwsza z nich to Uchwała Nr XXXVII/966/16 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 16 listopada 2016 r. w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane, dla miasta Łodzi. Kodeks reklamowy, w zależności od strefy, określa zasady zachowania i kształtowania ładu przestrzennego, ochrony krajobrazu kulturowego oraz tożsamości miasta Łodzi, poprawy jego wizerunku, przeciwdziałania dysharmonii i agresji wizualnej spowodowanej m.in. przez liczne reklamy[89]. Kolejnym

[87] Stan na 31.12.2023 r. Wartość ta odnosi się do liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru (patrz rozdział II.1. Ewidencja i rejestr zabytków) – odnotowano wzrost wskaźnika o około 3%, co należy uznać za pozytywną sytuację.

[88] Stan na 31.12.2023 r. Wartość ta odnosi się do liczby zabytków reprezentatywnych (patrz rozdział II.7. Obszary i obiekty reprezentatywne).

[89] Należy jednak mieć na uwadze, że na mocy wyroku NSA ws. łódzkiego „kodeksu reklamowego", który zapadł 15 października 2019 r. (sygn. II OSK 2880/17), wynika, iż sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania

dokumentem regulującym sytuowanie reklam w mieście jest uchwała nr XVIII/203/2020 Rady Miejskiej w Łasku z dnia 5 lutego 2020 r. w sprawie zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane.

W latach 2020-2023 nieskuteczną procedurę przygotowania uchwały reklamowej prowadziły miasta: Aleksandrów Łódzki, Bełchatów[90] i Zgierz[91]. Nie kontynuowano także działań w tym zakresie zainicjowanych w wcześniejszych latach w miastach: Wieluń[92] i Zduńska Wola[93] (2015), Konstantynów Łódzki i Lututów (2016), Kutno i Opoczno (2017), a także Radomsko (2019).

(http://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/16F1406D5F). Jednocześnie powiązanie z uchyloną przez NSA uchwałą o powołaniu Parku kulturowego ulicy Piotrkowskiej pogłębia wątpliwości co do podstaw i skuteczności funkcjonowania uchwały reklamowej dla Łodzi.

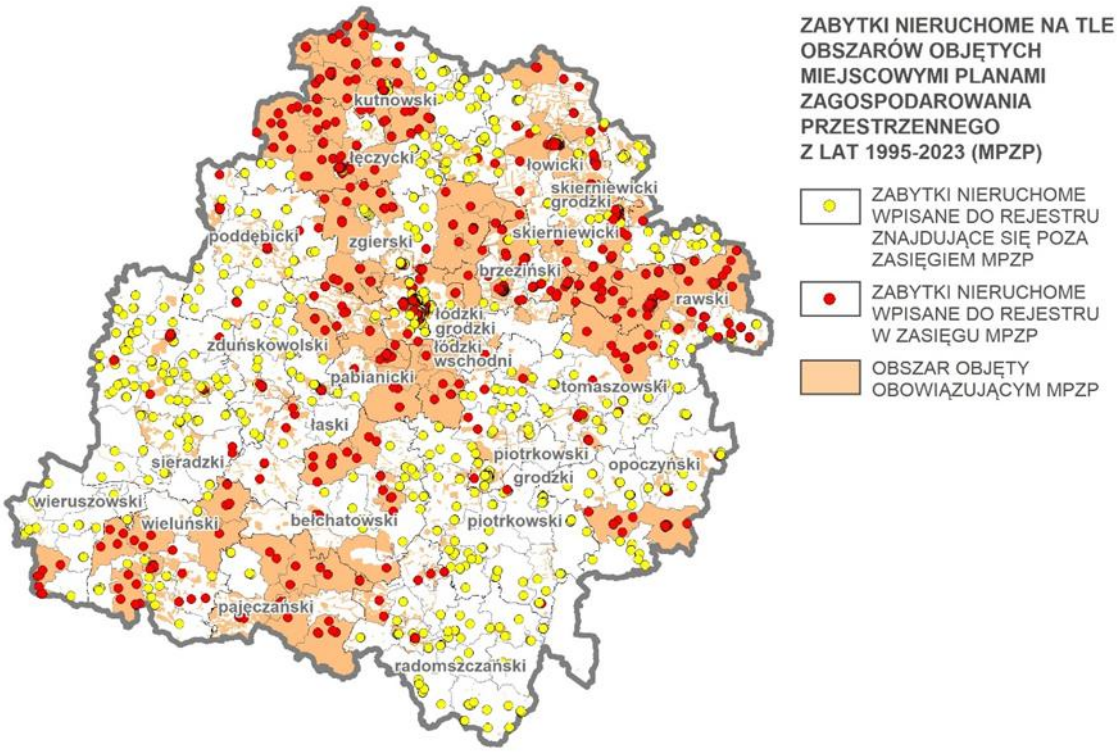
[90] Podjęcie uchwały o przystąpieniu do sporządzenia uchwały reklamowej dla miasta Bełchatowa nastąpiło w dn. 30.11.2017 r. Projekt uchwały reklamowej poddany konsultacjom społecznym poprzez wyłożenie publiczne projektu w dniu 26 października 2020 r. (https://sprzatamyreklamy.org/uchwaly-krajobrazowe-w-polsce/).

[91] Miasto rozpoczęło w dniu 17 czerwca 2019 r. konsultacje społeczne dotyczące procedury sporządzania uchwały krajobrazowej. W ramach konsultacji przeprowadzona została tzw. ankieta krajobrazowa, której wyniki zostały omówione i zaprezentowane w dniu 18 lutego 2020 r (.https://www.miasto.zgierz.pl/pl/page/uchwala-krajobrazowa/).

[92] Uchwała intencyjna w sprawie zasad sytuowania m.in. tablic reklamowych.

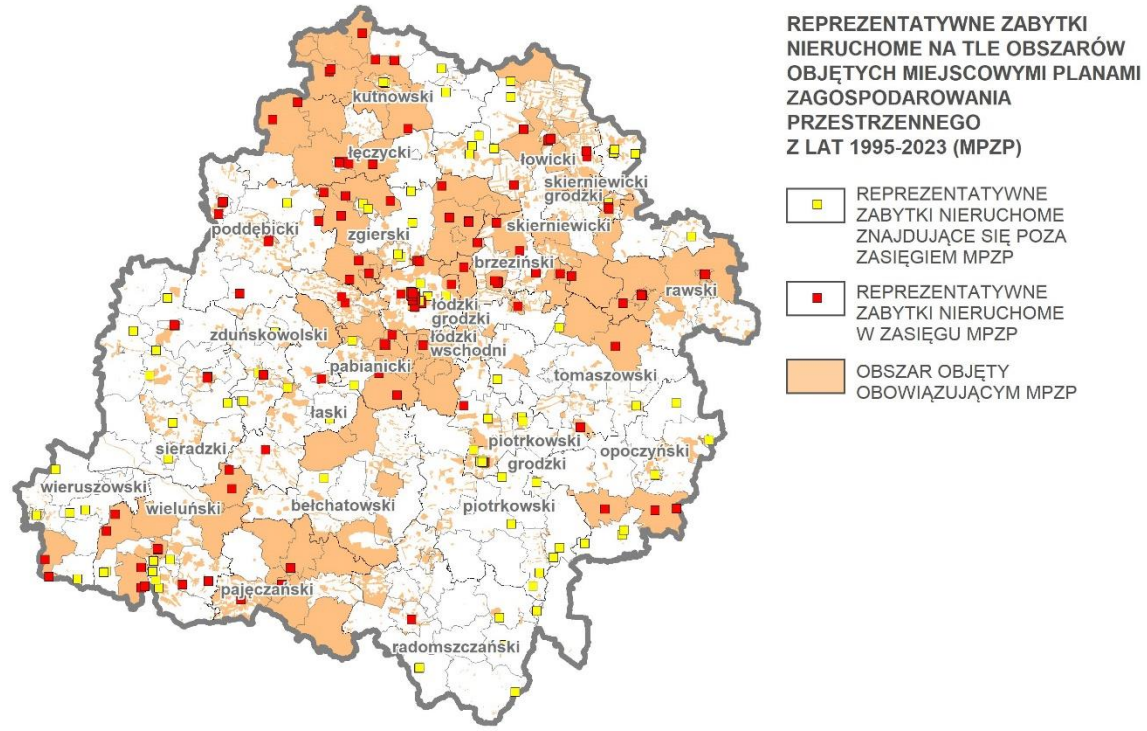
[93] Prace nad założeniami do Kodeksu Krajobrazowego dla miasta Zduńska Wola zostały wstrzymane z uwagi na niewielkie zainteresowanie mieszkańców.

Rys. 21. Zabytki nieruchome na tle obszarów objętych mpzp – stan na 2023 r.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 22. Zabytki reprezentatywne na tle obszarów objętych mpzp – stan na 2023 r.

Źródło: opracowanie własne.

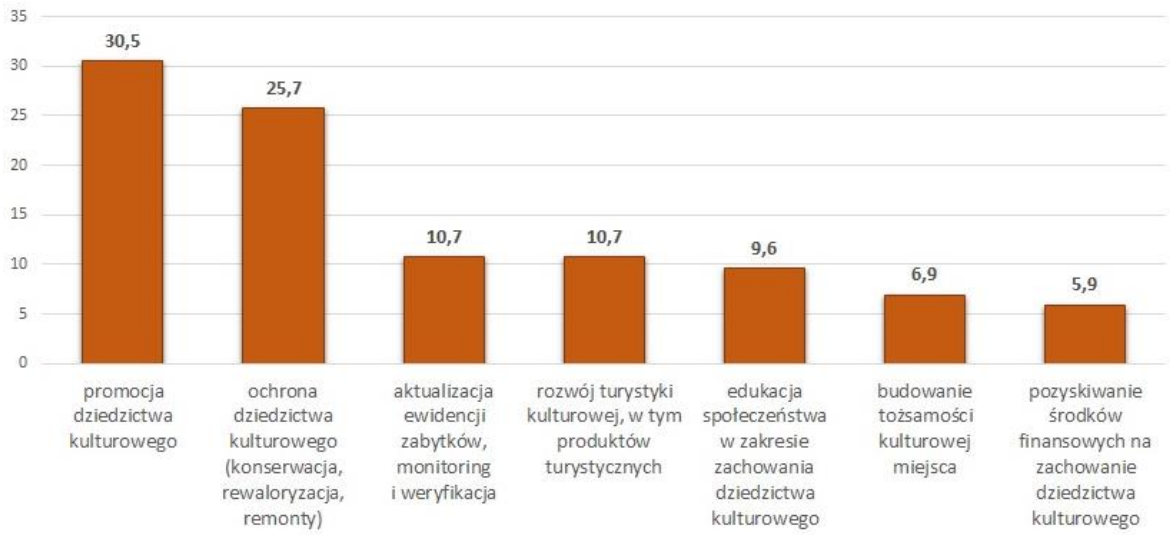
II.12. USTALENIA GMINNYCH I POWIATOWYCH PROGRAMÓW OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Od momentu wprowadzenia obowiązku sporządzania programów opieki nad zabytkami, **gminne programy opieki nad zabytkami (GPOnZ)**[94] w województwie łódzkim opracowała mniej niż połowa samorządów gminnych (74 gminy, 41,8%)[95], z kolei obowiązujące wg stanu na 31.12.2023 r. GPOnZ posiadała blisko jedna trzecia gmin (57 gmin, 32,2%)[96]. W dokumentach zapisane są zadania adresowane do podmiotów mogących w praktyce uczestniczyć w procesie opieki nad zabytkami (m.in. do właścicieli zabytków, władz samorządu terytorialnego, miejscowych organizacji i osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym), jednostkowo niewyczerpujące wszystkich zagadnień związanych z problematyką ochrony zabytków.

W **obowiązujących GPOnZ** najczęściej **wskazywanymi zadaniami** są te, które służą upowszechnieniu i promowaniu dziedzictwa kulturowego oraz dotyczą poprawy stanu obiektów i obszarów zabytkowych, w tym działań rewaloryzacyjnych (remontowo-konserwatorskich) oraz rewitalizacyjnych. W znacznym zakresie zwrócono także uwagę na potrzebę aktualizacji ewidencji zabytków, rozwoju turystyki kulturowej, m.in. produktów turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym oraz edukacji społeczeństwa w zakresie zachowania historycznej przestrzeni zabytkowych zespołów i układów urbanistycznych i ruralistycznych, w tym popularyzacji wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.

Analogiczny obowiązek w zakresie opracowywania programów opieki nad zabytkami ciąży na powiatach. W województwie łódzkim **powiatowy program opieki nad zabytkami** (PPOnZ) sporządzono dotychczas dla 10 powiatów: bełchatowskiego (na lata 2021-2024), brzezińskiego (2022-2025), łowickiego (2018-2021; 2022-2025), radomszczańskiego (2022-2025), rawskiego (2022-2025), wieruszowskiego (2018-2022; 2023-2026), a także łaskiego, opoczyńskiego, piotrkowskiego, skierniewickiego (te 4 ostatnie wymienione dokumenty straciły aktualność przed rozpoczęciem 2024 r.)[97].

Rys. 23. Udział najczęściej wskazywanych zadań w obowiązujących GPOnZ [%] – stan na 2023 r.

Źródło: opracowanie własne.

[94] Obowiązek powstał w 2003 r. GPOnZ opracowywane są na cztery kolejne lata.

[95] W okresie od 2006 do 2023 r. łącznie 74 gminy województwa łódzkiego chociaż raz uchwaliły program opieki nad zabytkami, które zostały opublikowane i są ogólnie dostępne (dane do 31.12.2023 r. na podstawie Dziennika Urzędowego Województwa Łódzkiego oraz badań własnych - ankiet). Jednocześnie w latach 2007-2013 programy takie opracowano również dla gmin: Piątek, Rawa Mazowiecka gm., Stryków, Zgierz gm. (archiwum NID Łódź), a także prawdopodobnie dla gmin: Aleksandrów, Łanięta, Oporów, Ostrówek, Złoczew jednak w przypadku tych gmin zawartość dokumentów jest nieweryfikowalna z uwagi na ich nieupublicznienie, podobnie jak ich faktyczne wykorzystanie. Z tego powodu nie zostały one uwzględnione w ogólnej statystyce.

[96] Liczba GPOnZ znacząco wzrosła w latach 2020-2023 względem obowiązujących w 2019 r. 22 dokumentów (o 159%). Należy jednak zwrócić uwagę, że 9 spośród 57 programów przestało być aktualne z początkiem 2024 r. Są to programy dla gmin: Brójce, Kluki, Koluszki, Krośniewice, Łowicz m., Radomsko m., Sieradz m., Uniejów. Zduńska Wola gm.

[97] W 2024 r. aktualność PPOnZ zachowuje 6 powiatów.

Rys. 24. Najczęściej występujące w obowiązujących GPOnZ zadania dotyczące promocji dziedzictwa kulturowego [%] – stan na 2023 r.

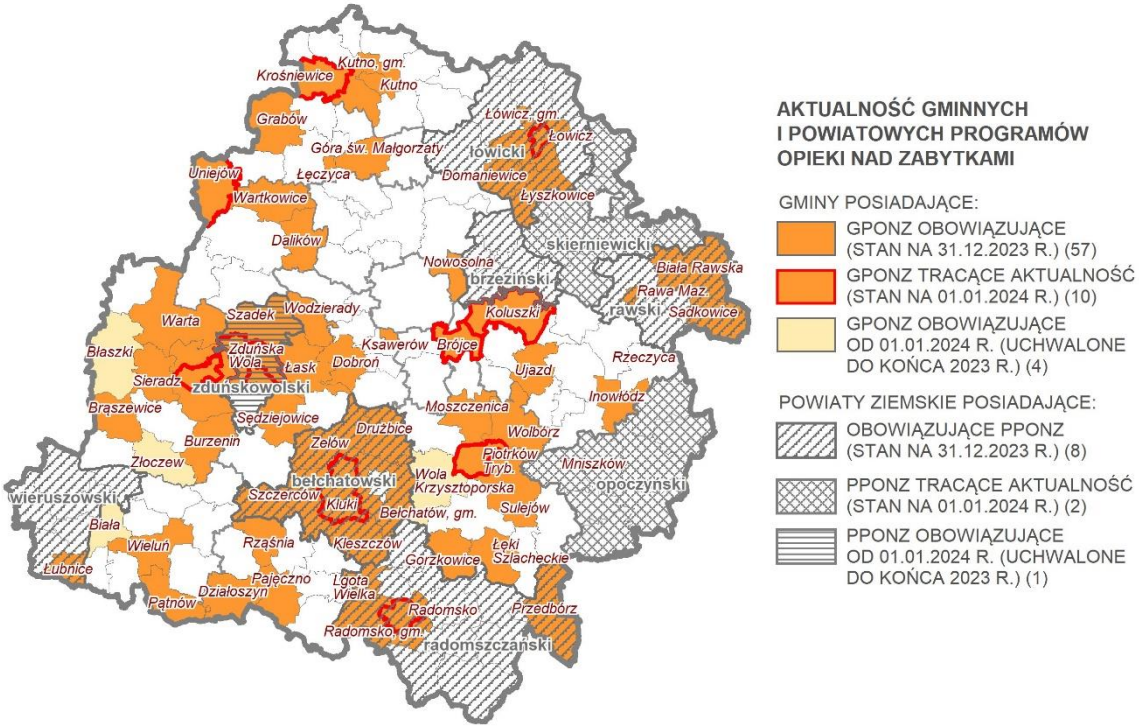

Rys. 25. Najczęściej występujące w obowiązujących GPOnZ zadania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego [%] – stan na 2023 r.

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 26. Aktualność programów opieki nad zabytkami – stan na 2023 r.

Źródło: opracowanie własne.

II.13. EDUKACJA KULTUROWA I PROMOCJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

W ramach edukacji kulturowej działające na terenie województwa w latach 2020-2023 instytucje kultury zrealizowały szereg działań mających na celu kształtowanie i wzmocnienie świadomości tożsamości regionalnej wśród mieszkańców. Popularyzowano oraz promowano najistotniejsze walory dziedzictwa kulturowego regionu poprzez organizację konkursów i publikację wydawnictw.

Przeprowadzono cykliczne **konkursy o zasięgu regionalnym**, w tym m.in.: „Łódzkie pełne tradycji" – zmierzające do utrwalania tradycji w naszym województwie, „Łódzkie pełne kultury" – mające na celu kształtowanie świadomych odbiorców kultury oraz przekazanie praktycznych narzędzi do realizacji edukacji kulturalnej; „Kulturalnie regionalnie" – mające na celu wzbogacenie oferty kulturalnej regionu, pielęgnowanie i rozwój tradycji kulturowej i prezentacji dorobku dziedzictwa kulturowego, a także zwiększanie wiedzy i podnoszenie świadomości mieszkańców województwa łódzkiego o wybitnych postaciach historycznych[98] oraz konkursy fotograficzne (m.in. „Piękne i nieznane zakątki Ziemi Łódzkiej w obiektywie jej mieszkańców", „Województwo Łódzkie Ogrodem Polski" (edycje w czterech porach roku), „Między ziemią obiecaną a złym miastem" – Łódź w obiektywie). Wśród konkursów o zasięgu krajowym w 2023 r. miał miejsce konkurs fotograficzny „Potęga Łodzi - Power of Łódź", którego celem jest dostrzeżenie piękna miasta tam gdzie o nie trudno oraz wydobycie dodatkowych znaczeń tam gdzie jego uroda jest oczywista. W 2023 r. odbyła się I edycja Festiwalu Sztuki Aktorskiej TEATROPOLIS zorganizowanego w zrewitalizowanym obiekcie Monopolis, który stał się jednym z centrów miejskiego życia kulturalnego.

Wydano szereg **publikacji** o charakterze turystyczno-krajoznawczym, popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym regionu łódzkiego, w tym przewodniki, mapy i informatory. Wśród przewodników znalazły się: „Łódzkie między Bzurą, Pilicą i Wartą" i „W Sercu Ziemi Sieradzkiej". W 2022 r. wydano czasopismo turystyczno-krajoznawcze "Wędrownik" dedykowane zrewitalizowanym atrakcjom turystycznym regionu łódzkiego. W latach 2020-2023 ukazały się m.in. mapy tematyczne: Zamki w regionie łódzkim; Pałace i dwory regionu łódzkiego; Obiekty architektury drewnianej regionu łódzkiego; Obiekty techniki regionu łódzkiego; Szlak samochodowy I wojny światowej w regionie łódzkim front wschodni 1914-15; Obiekty militarne regionu łódzkiego; Smaki regionu łódzkiego.

Przykładowe tematyczne mapy i przewodniki regionu łódzkiego związane z dziedzictwem kulturowym

Źródło: Departament Klimatu i Turystyki; www.lodzkie.pl

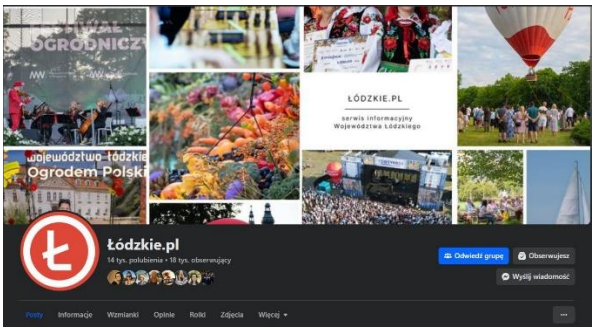
[98] W 2022 r. byli to: Maria Konopnicka, Józef Mackiewicz, Józef Wybicki; a w 2023 r. m.in.: Jerzy Nowosielski, Aleksander Fredro, Jadwiga Zamoyska.

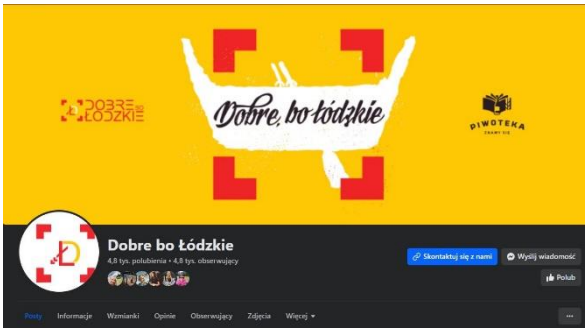
Upowszechnienie kultury, dziedzictwa kulturowego i krajoznawstwa odbywało się również poprzez organizowanie spacerów krajoznawczych m.in. Szlakiem Architektury Drewnianej – Łódzkie; Literackie wędrowanie z Konopnicką i Reymontem; Krajoznawstwo na terenie województwa łódzkiego dla osób z niepełnosprawnościami. Odbyły się także wycieczki krajoznawcze Łódzką Koleją Aglomeracyjną „Aktywne Niedziele", a także wirtualne spacery, w tym: „Wirtualny spacer po powiecie opoczyńskim". Na 2024 r. planowane jest otwarcie Wojewódzkiego Punktu Informacji Turystycznej, które pełnić będzie istotną rolę również w edukacji i promowaniu dziedzictwa kulturowego województwa łódzkiego.

W ramach promocji prowadzono aktualizację elektronicznego kalendarza imprez kulturalnych (m.in. na stronach internetowych Urzędu Miasta Łodzi, Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Łódzkiego oraz na portalu Region Kultury, prowadzonym przez Łódzki Dom Kultury)[99]. Ponadto, informacje dotyczące nadchodzących wydarzeń są dostępne na oficjalnych profilach Łódzkiego Domu Kultury, na portalu Facebook oraz na stronie Fundacji na Rzecz wspierania Kultury Plaster łódzki (plasterlodzki.pl).

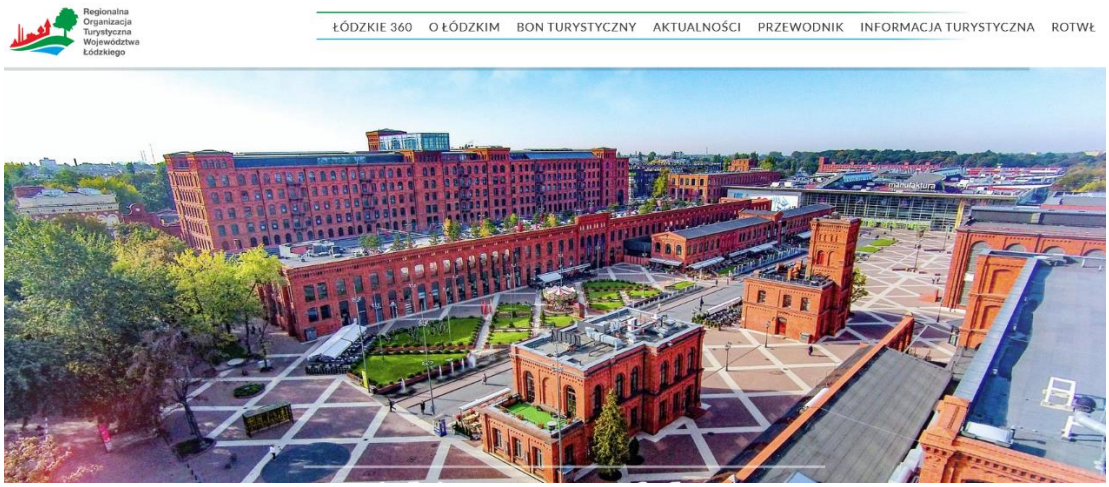
Przykładowe tematyczne oficjalne profile Łódzkiego prowadzone w ramach mediów społecznościowych

Źródło: www.lodzkie.pl

Źródło: www.rotwl.pl; www.lodzkie.pl

[99] Strony zawierające kalendarium: Łódzki Dom Kultury: http://www.ldk.lodz.pl//kalendarz/; https://www.e-kalejdoskop.pl/wiadomosci-a230/lodzkie-promuje-r376; https://uml.lodz.pl/kalendarz-wydarzen/; http://www.regionkultury.pl/; https://lodzkie.travel/.

Wśród **portali promujących dziedzictwo kulturowe Łódzkiego** znajdują się strony prowadzone przez jednostki organizacyjne Samorządu Województwa Łódzkiego (www.lodzkie.pl, www.dziedzictwo.lodzkie.pl/; www.ldk.lodz.pl) oraz przez organizacje współpracujące z Urzędem Marszałkowskim (www.rotwl.pl[100]).

W ramach kreowania marki *Łódzkie* prowadzone są oficjalne profile z wykorzystaniem mediów społecznościowych: Facebook, Pinterest, Instagram, które także przekazują treści związane z zabytkami regionu, tożsamością i kulturą. Popularyzowanie materiałów filmowych promujących walory województwa odbywa się m.in. na oficjalnym profilu Łódzkie 360, na portalu Facebook oraz na kanałach Województwo Łódzkie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Strony prowadzone przez różne niezależne instytucje to m.in. katalog zabytków województwa będących w rejestrze zabytków (www.nid.pl), zbiór zamków i pałaców województwa (zamkilodzkie.pl), informacje na temat kultury i sztuki (www.lodz.travel). Informacje o obiektach dziedzictwa kulturowego i atrakcjach turystycznych naszego regionu odnaleźć można również na ogólnopolskich stronach dotyczących zabytków i turystyki (www.zabytek.pl, www.polskieszlaki.pl/atrakcje/woj-lodzkie/), czy na blogach podróżniczych (www.map4u.pl; www.mynaszlaku.pl/ wojewodztwo-lodzkie-50-miejsc-ktore-warto-zobaczyc-i-zwiedzic/). Portalem mapowym prezentującym w wąskim zakresie dane dotyczące lokalizacji obiektów materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest geoportal województwa łódzkiego (www.geoportal.lodzkie.pl).

Istnieje wiele stron internetowych, które prezentują treści dotyczące dziedzictwa kulturowego województwa. Są to portale związane z turystyką i kulturą, także portale mapowe. Brakuje jednego wspólnego portalu łączącego w całość treści związane z dziedzictwem kulturowym i poświęconego wyłącznie tej tematyce, tak jak ma to miejsce w innych województwach (https://dolnyslask.travel/kultura/).

Walory dziedzictwa kulturowego regionu były przedmiotem promocji na międzynarodowych i krajowych **targach turystycznych**. W 2020 r. Urząd Marszałkowski WŁ brał udział w Międzynarodowych Targach Turystycznych w Brnie - Holiday World & Region World. W latach 2022-2023 pośród targów krajowych Łódzkie pojawiło w Katowicach (Targi Globalnie Katowice), Nadarzynie (Targi World Travel Show), Poznaniu (Tour Salon) i Szczecinie (Piknik nad Odrą).

Jedną z form promocji dziedzictwa kulturowego regionu są **szlaki turystyczne**, zwłaszcza samochodowe szlaki kulturowe, łączące obiekty i obszary zabytkowe, w tym zwłaszcza:

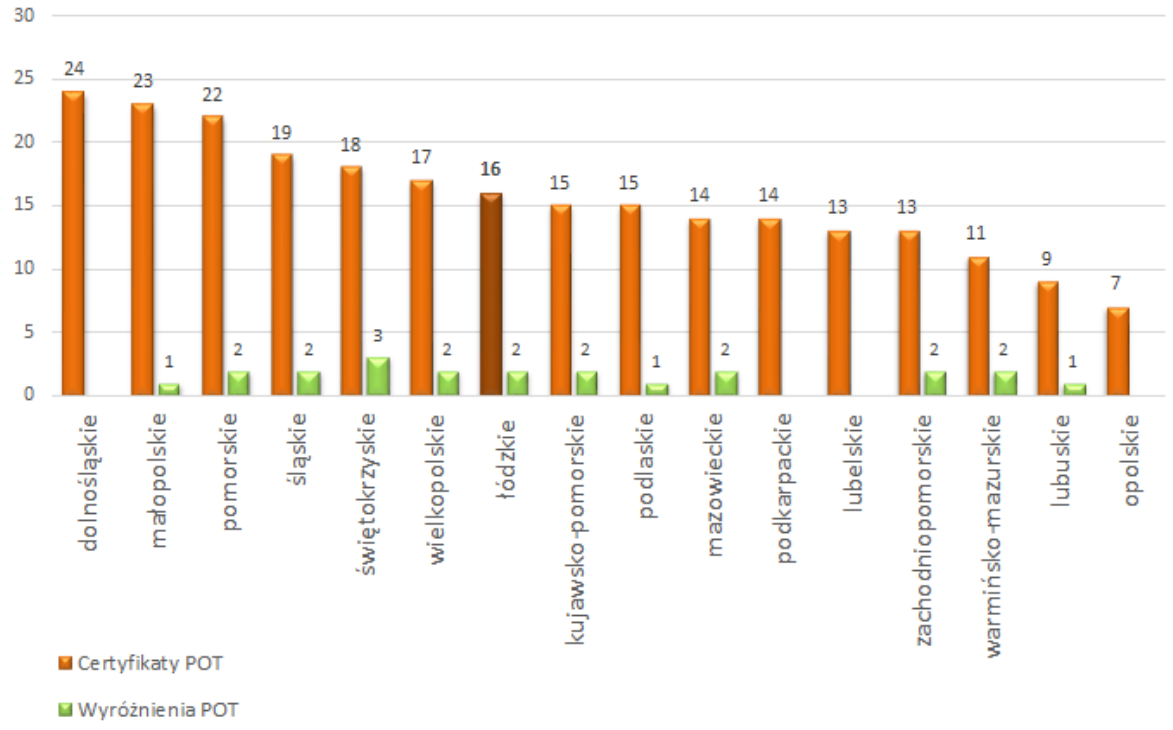
- Bursztynowy, Cysterski i Romański, będące częścią Europejskich Szlaków Kulturowych,
- Europejski Szlak Dziedzictwa Przemysłowego ERIH, na którym znajdują się obiekty zabytkowe związane z tematyką włókienniczą i przemysłową (w Łodzi – Manufaktura, Centralne Muzeum Włókiennictwa i EC1 Miasto Kultury),
- Szlak Zamków,
- Szlak turystyczny Front Wschodni 1914-1918, jako jedyny w województwie oznakowany w sposób kompletny z wykorzystaniem jednolitego systemu identyfikacji wizualnej,
- Szlak „Filmowe Łódzkie" prowadzący przez miejscowości, w których realizowano wiele znanych polskich filmów (m.in. Łódź, Piotrków Trybunalski, Inowłódz, Zgierz).

Formą promocji dziedzictwa kulturowego województwa są również certyfikowane produkty turystyczne. Do 2023 r. w województwie łódzkim przyznano 16 certyfikatów Polskiej Organizacji Turystycznej[101] dla produktów turystycznych, połowa z nich związana jest z dziedzictwem kulturowym. Prezentują one nie tylko atrakcje w Łodzi (10), ale również w Spale, Bełchatowie, Tomaszowie Mazowieckim. Do najciekawszych produktów turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe należą: Wędrowny Festiwal „Kolory Polski" obejmujący swym zasięgiem cały region; Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła Light. Move. Festiwal; Manufaktura Łódzka. W Królestwie Izraela Poznańskiego; Centrum Nauki i Techniki EC1 w Łodzi; Stare Kino Cinema Residence w Łodzi; Festiwal Łódź Czterech Kultur.

[100] Alias: www.lodzkie.travel

[101] „Se-ma-for Muzeum Animacji" zostało zamknięte do odwołania (część zbiorów przeniesiono do EC1 Miasto Kultury) i nie jest brane pod uwagę jako obiekt certyfikowany POT.

Rys. 27. Produkty Turystyczne z certyfikatami Polskiej Organizacji Turystycznej (POT) w 2023 r. i wyróżnienia na tle kraju[102]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z POT

[102] W 2023 r. w województwie łódzkim istniało 16 produktów turystycznych z certyfikatem POT z czego 10 produktów zlokalizowanych jest w Łodzi. Do najciekawszych należą m.in.: Centrum Nauki i Techniki EC1 (certyfikat z 2019 r.), Zoo Safari Borysew (2017 r.), Planetarium EC1 (2016 r.), Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła Light. Move. Festiwal. (2015 r.).

III. WNIOSKI Z EWALUACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2020-2023

III. WNIOSKI Z EWALUACJI WOJEWÓDZKIEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM NA LATA 2020 - 2023

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023 został uchwalony przez Sejmik Województwa Łódzkiego w dniu 27 października 2020 r. (Uchwała nr XXI/352/20, Dz. Urz. Woj. Łódz. z dnia 23.12.2020, poz. 7131). Założenia programowe opierały się na diagnozie, dotyczącej struktury zasobu i potrzeb w zakresie ochrony dziedzictwa, która stanowiła wstępną część dokumentu. Realizacji celu strategicznego: Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej - służyły 3 cele operacyjne, tj.:

- ***Cel operacyjny: Atrakcyjność krajobrazu kulturowego*:**
  - Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego,
  - Poprawa stanu zachowania zabytków.
- ***Cel operacyjny: zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym*:**
  - Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów,
  - Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego,
  - Poprawa bezpieczeństwa i dostępności zabytków ruchomych.
- ***Cel operacyjny: Tożsamość wielokulturowa regionu***
  - Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym,
  - Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Szczególny nacisk położono na konieczność zachowania kompletności, integralności i autentyzmu zasobu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego). Jednocześnie jako istotne wskazano:

- krajobrazowy kontekst ochrony zabytków,
- potrzebę badania i tworzenie dokumentacji dziedzictwa kulturowego,
- wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego (w tym instytucji i organizacji sektora kultury),
- kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym (w tym m.in. aktywizację lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków).

Główną zaletą Programu była wnikliwa analiza i identyfikacja indywidualnych potrzeb w zakresie ochrony dziedzictwa w poszczególnych obszarach oraz delegowanie zadań odpowiednio do zdiagnozowanych deficytów konkretnym obszarom, ośrodkom historycznym (ich władzom samorządowym) oraz instytucjom. Niewątpliwie za słabszą stronę dokumentu uznać należy strukturę komplikującą monitorowanie realizacji zadań, mimo wprowadzenia uproszczeń względem edycji WPOnZ na lata 2016-2019. Część z przyjętych wskaźników oceny postępów opieki nad zabytkami stwarzała problemy interpretacyjne ich wartości. Przeszacowano możliwości i potrzeby zaangażowania jednostek samorządu terytorialnego w procesy stanowienia form ochrony obszarowej z uwzględnieniem kontekstu krajobrazowego na terenach charakterystycznych dla historii i tradycji osadniczej regionu. Zbyt dużą istotność nadano również problematyce kształtowania tożsamości kulturowej regionu, zwłaszcza w latach nacechowanych obostrzeniami wynikającymi z pandemii SARS-CoV-2.

Założono, że osiągnięcie rezultatu w obszarach poszczególnych działań nastąpi poprzez realizację przypisanych im zadań (18), a miarą stopnia zaawansowania wykonania były wskaźniki (20). Na podstawie sprawozdania z realizacji w stadium 2020-2021[103] oraz w oparciu o pozyskane dane (niepełne) dla etapu 2022-2023, oszacowano ogólny stopień realizacji na poziomie ok. 75%.

Postęp odnotowano wśród zadań służących realizacji Celu operacyjnego nr 1 w zakresie działania - Poprawa stanu zachowania zabytków (podkreślić należy znaczący przyrost liczby gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami), mimo że nie została opracowana lista zabytków zagrożonych i nie podjęto prób przygotowania ekspertyz w zakresie oceny efektów rewitalizacji (aspekt jakości przestrzeni). Obszarami **o niskim**

[103] Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020 - 2021, Łódź, 2022 r.

stopniu realizacji są 2 działania związane z Celem operacyjnym nr 2: Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym – 1) Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zbiorów i 2) Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Nie odnotowano postępów w zakresie realizacji 2 zadań: opracowanie katalogów budownictwa regionalnego dla całego obszaru województwa[104] i stanowienia parków kulturowych. Negatywnie należy ocenić zmniejszenie liczby parków kulturowych (z 4 do 3) w świetle uchylenia na mocy wyroku NSA uchwały w sprawie utworzenia Parku Kulturowego ulicy Piotrkowskiej[105], pozytywnie natomiast ustanowienie nowego Pomnika Historii w Tumie pod Łęczycą. Rezultat zdecydowanie niższy od zakładanego zarejestrowano ponadto w sferze dokumentacyjnej (studialne opracowania historyczne), cyfryzacji (digitalizacji) zasobu GEZ oraz zbiorów muzealnych, a także unowocześniania (modernizacji) systemów wystawienniczych w muzeach i wyposażania obiektów zabytkowych w systemy zabezpieczeń przeciwpożarowych i antywłamaniowych.

Prace konserwatorskie realizowane w latach 2020-2023 przez zarządców zabytków w zdecydowanej większości były prowadzone przy wykorzystaniu wsparcia zewnętrznego.

Dotacje finansowe przyznane na różnych poziomach zarządzania ukierunkowanych na poprawę stanu obiektów ze środków krajowych (samorządy gminne, UMWŁ, ŁWKZ, MKiDN, WFOŚiGW) na prace przy zabytkach w okresie 2020-2021 wyniosły ogółem około 47,5 mln zł, natomiast w latach 2022-2023 - 76,3 mln zł (z czego 26,3 mln przypadało na promesy środków Rządowego Programu Odbudowy Zabytków[106]). Z tego, dla etapu 2020-2021 dotacje z budżetów JST stanowiły 17,7 mln zł, natomiast w latach 2022-2023 – 22 mln zł.

Łącznie z dotacji z różnych źródeł skorzystało ponad 200 obiektów, z czego około połowy stanowiły zabytki reprezentatywne. W efekcie realizacji prac konserwatorskich, remontowych i budowlanych odnotowano pozytywne zmiany w strukturze stanu zachowania zabytków reprezentatywnych (228). Wg oceny przeprowadzonej na koniec 2020 r. stan zachowania 62 zabytków oceniony był jako bardzo dobry, 101 – dobry, 52 – średni, a 13 zły. Obecnie w stanie bardzo dobrym jest 89 zabytków, w dobrym – 90, a 39 w średnim. Niestety w grupie zagrożonych kompletną degradacją pozostało 10 obiektów w stanie złym.

Znaczny wzrost nakładów na cele związane z ochroną i opieką nad zabytkami wyraźnie przekłada się na poprawę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, choć nie zaspokaja w pełni ogromu potrzeb w tym obszarze. Dlatego ważne jest utrzymanie finansowania na podobnym lub wyższym poziomie w latach następnych, a także zwiększenie liczby samorządów lokalnych angażujących się w dotowanie procesów ochrony i opieki nad zabytkami.

Przeprowadzona analiza i ustalenia zawarte w diagnozie potwierdzają aktualności celów przyjętych w WPOnZ na lata 2020-2023 oraz potrzeby kontynuowania przyjętych zadań, wskazując jednocześnie na konieczność korekty ich katalogu w niezbędnym zakresie. Szczególnie istotna wydaje się realizacja potrzeb i zmniejszenie deficytu w sferze badań i dokumentacji wartości zabytków oraz poprawy efektywności zarządzania dziedzictwem (w tym działania w odniesieniu do zabytków zagrożonych zniszczeniem). Priorytetowe znaczenie w tej sferze wciąż mieć powinno stworzenie dostępnej, kompletnej/kompleksowej, cyfrowej bazy danych o dziedzictwie kulturowym, jako narzędzia skutecznego zarządzania. Wsparcia wymaga krajobrazowe podejścia do ochrony zabytków (w tym w kontekście identyfikacji i propagowania lokalnych form architektonicznych). Niezbędna jest poprawa struktury zarządzania i monitoringu realizacji zadań, m.in. poprzez zredukowanie liczby i modyfikację wskaźników w sposób pozwalający na uproszczenie procesu pozyskiwania danych w toku oceny stopnia realizacji.

[104] Opracowano katalogi lokalnych form architektonicznych jako element projektu audytu krajobrazowego województwa łódzkiego dla historycznych centrów Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego oraz fragmentu powiatu poddębickiego.

[105] Władze miasta Łodzi od 2024 r. podjęły działania mające na celu ponowne utworzenie PK ulicy Piotrkowskiej.

[106] Rządowy Program Odbudowy Zabytków to specjalny fundusz przeznaczony dla jednostek samorządu terytorialnego na prace konserwatorskie i restauratorskie oraz roboty budowlane w należących do nich obiektach zabytkowych. W 2023 r. w dwóch edycjach RPOZ zadeklarowano przekazanie ponad 4,3 mld zł na więcej niż 8000 projektów odbudowy i konserwacji zabytków w całej Polsce. https://samorzad.pap.pl/kategoria/aktualnosci/sa-wyniki-drugiego-naboru-rzadowego-programu-odbudowy-zabytkow-listy

IV. WYZWANIA ROZWOJOWE W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

IV. WYZWANIA ROZWOJOWE W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Dziedzictwo kulturowe determinuje tożsamość regionalną, trwałość więzi społecznych, a także standard i jakość życia. Stanowi również istotny czynnik procesów gospodarczych (w tym rozwoju turystyki), w szczególności na obszarach cennych kulturowo i krajobrazowo.

Wśród **potencjałów regionu łódzkiego w zakresie dziedzictwa kulturowego** należy wskazać zwłaszcza:

- różnorodność krajobrazu kulturowego, którego wyróżnikiem jest dziedzictwo będące świadectwem wielokulturowych tradycji, w szczególności znajdujących odzwierciedlenie w sposobie ukształtowania zabytkowych układów przestrzennych oraz koncentracji postindustrialnego dziedzictwa związanego z przemysłem włókienniczym,
- modę na turystykę kulturową i działalność grup rekonstrukcyjnych, dającą możliwości pozytywnej komercjalizacji dziedzictwa kulturowego z wykorzystaniem zasobu i wprowadzeniem nowej jakości do przestrzeni zabytkowych oraz wykorzystanie zrewitalizowanych obszarów do budowania konkurencyjności gospodarczej.

Natomiast za **najbardziej istotne problemy w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego** regionu należy uznać:

- brak skutecznej ochrony prawnej cennych obiektów i obszarów zabytkowych, w tym niedostatek miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów o wartościach zabytkowych, zawierających ustalenia zapewniające ich ochronę, a także brak zintegrowanego systemu informacji o stanie i potrzebach dziedzictwa kulturowego, będące powodem znacznej skali degradacji obiektów i obszarów, w tym postindustrialnych stanowiących świadectwo włókienniczych tradycji regionu,
- zmiany fizjonomii krajobrazu na skutek zaniku tradycyjnych form zagospodarowania przestrzeni (w tym wykorzystania lokalnych materiałów budowlanych) i wprowadzanie form niedostosowanych (stylistycznie i materiałowo), powodujące degradację układów przestrzennych jednostek także w aspekcie krajobrazowym, poprzez unifikację i chaos przestrzenny,
- suburbanizację na obszarach cennych kulturowo i krajobrazowo oraz brak dbałości o wysoką jakość nowych form zagospodarowania przestrzeni (w aspekcie kompozycyjno-estetycznym),
- konflikty przestrzenne na obszarach cennych kulturowo i krajobrazowo, wynikające z działalności gospodarczej, w tym eksploatacji złóż oraz inwestycji infrastruktury technicznej i logistycznej, skutkujące chaosem przestrzennym i wizualnym, np. konkurencyjne dominanty wysokościowe i wielkopowierzchniowe, liczne i/lub wielkopowierzchniowe reklamy.

W oparciu o powyższe sformułowano następujące wyzwania:

- Osiągnięcie kompletności dokumentów tworzących uwarunkowania prawne i programowe na poszczególnych poziomach zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazem.
- Uzyskanie możliwie kompletnego rozpoznania wartości zachowanego zasobu dziedzictwa materialnego i niematerialnego.
- Powstrzymanie procesów degradacji historycznych układów przestrzennych na skutek unifikacji i deformacji ich struktur w procesie rozwoju przestrzennego.
- Zapewnienie należytej ochrony różnorodności kulturowej.
- Zapewnienie właściwego zagospodarowania i wykorzystania na cele użytkowe zasobu dziedzictwa, w tym poprzemysłowego, z poszanowaniem i wyeksponowaniem jego wartości, poprzez rewaloryzację i rewitalizację, z uwzględnieniem likwidacji barier i ograniczeń w dostępności oraz dostosowania oferty do potrzeb współczesnego społeczeństwa.
- Uzyskanie optymalnego stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków przed zagrożeniami, w tym przed skutkami zmian klimatycznych.
- Podniesienie jakości przestrzeni publicznych w historycznych układach przestrzennych, zwłaszcza w obszarach priorytetowych ośrodków historycznych oraz obiektach i obszarach reprezentatywnych.
- Osiągnięcie wystarczającego standardu infrastruktury kultury oraz poziomu wsparcia i zakresu współpracy instytucjonalnej.
- Podniesienie poziomu wykorzystania atutów dziedzictwa materialnego i niematerialnego do kreowania marki *Łódzkie*.
- Utrzymanie ciągłości/cykliczności organizacji wydarzeń propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego.

V. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA

V. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA

V.1. WIZJA I CEL STRATEGICZNY PROGRAMU

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami, pojmowana jako dążenie do **zachowania kompletności, integralności i autentyzmu zasobu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego)** realizowana w regionie przez jednostki administracji publicznej na różnych szczeblach zarządzania, we współpracy z instytucjami sektora kultury i nauki oraz podmiotami indywidualnymi, jest zadaniem ciągłym, opartym na wielopłaszczyznowych powiązaniach i uwarunkowaniach: kulturowych, prawnych, społecznych i gospodarczych. Istotą skuteczności podejmowanych w tej sferze działań jest **zachowanie ciągłości prowadzonej polityki i stopień jej zintegrowania na poszczególnych poziomach**. W długofalowej perspektywie wizja odzwierciedla pożądany stan województwa pod względem zachowania i właściwego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego, a jego osiągnięciu ma sprzyjać realizacja założonych **celów operacyjnych**, tj.:

1. **Atrakcyjny krajobraz kulturowy**
2. **Tożsamość wielokulturowa regionu**
3. **Sprawny system zarządzania opieką nad dziedzictwem kulturowym**

Aktualna pozostaje zatem **wizja rozwoju** nakreślona w poprzedniej edycji Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023, która brzmi:

REGION WYRÓŻNIAJĄCY SIĘ RÓŻNORODNOŚCIĄ WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I SPUŚCIZNY DZIEJOWEJ, STANOWIĄCYCH PODSTAWĘ WIELOKULTUROWEJ TOŻSAMOŚCI WOJEWÓDZTWA

W obliczu tak nakreślonej wizji nie zmienia się również w istotny sposób formuła **celu strategicznego**, określonego jako:

Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu jako istotnej części spuścizny dziejowej

Mając na względzie specyfikę zasobu regionalnego dziedzictwa kulturowego (w szczególności tradycje wielokulturowe, zabytki poprzemysłowe, historyczne ośrodki, budownictwo drewniane, folklor), jego niezadawalający wciąż stan zachowania oraz zidentyfikowane deficyty w sferze badań i dokumentacji, a także dostępne narzędzia sprawowania ochrony i opieki - w bieżącej edycji Programu przewiduje się kontynuację (w nieco zmodyfikowanej formule) celów operacyjnych i większości przypisanych im działań i zadań. Szczególny nacisk, poprzez uzupełnienie katalogu działań i zadań, położono na krajobrazowy kontekst ochrony zabytków oraz aspekt dotyczący badań i dokumentacji dziedzictwa kulturowego, a także konieczność wzmacniania instytucji działających na rzecz opieki nad dziedzictwem kulturowym (w tym instytucji i organizacji sektora kultury) i kreowania marki *Łódzkie* poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym (w tym m.in. aktywizację lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków).

V.2. CELE, DZIAŁANIA I ZADANIA O WYMIARZE HORYZONTALNYM

CEL STRATEGICZNY: ZACHOWANIE DLA PRZYSZŁYCH POKOLEŃ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO REGIONU JAKO ISTOTNEJ CZĘŚCI SPUŚCIZNY DZIEJOWEJ

CELE OPERACYJNE	DZIAŁANIA	ZADANIA
1.ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY	1.1. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego	Zadanie 1.1.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych
		1.1.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych
	1.2. Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków	1.2.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego
		1.2.2. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych
		1.2.3. Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych
2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	2.1. Kreowanie marki *Łódzkie* poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym	2.1.1. Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji
		2.1.2. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków
		2.1.3. Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych
	2.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym	2.2.1. Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu
		2.2.2. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego
		2.2.3. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego
3. SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	3.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	3.1.1. Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków
		3.1.2. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach
		3.1.3. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach
	3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego	3.2.1. Wspieranie współpracy instytucji, organizacji oraz jednostek administracji w zakresie ochrony dziedzictwa
		3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa

ZADANIA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA

ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM

Cel operacyjny 1.

ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY

Osiągnięciu rezultatu w postaci **wysokiej jakości krajobrazu kulturowego** będą sprzyjać działania polegające na tworzeniu uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego, zarówno w wymiarze **prawnym** oraz **programowym**, jak i **finansowym**. Kluczowe znaczenie dla osiągnięcia oczekiwanego rezultatu ma **stanowienie kompleksowej ochrony dziedzictwa kulturowego**, w tym zwłaszcza **kontekstu krajobrazowego** zabytkowych obszarów i obiektów, m.in. poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania. Dla poprawy jakości wnętrz zabytkowych zespołów przestrzennych (zwłaszcza urbanistycznych) niezbędne ponadto jest **stanowienie uchwał reklamowych** (zapobiegających chaosowi wizualnemu). Natomiast gminne i powiatowe programy opieki nad zabytkami powinny na poziomie lokalnym diagnozować i zabezpieczać najpilniejsze potrzeby, w tym także w zakresie identyfikacji dziedzictwa wymagającego objęcia ochroną lub jej wzmocnienia. Powstające Miejskie Plany Adaptacji do zmian klimatu muszą uwzględniać specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego. W przypadku gminnych programów rewitalizacji, w których obszary zdegradowane obejmują struktury zabytkowe, podejmowane działania rewitalizacyjne nie mogą prowadzić do degradacji wartości kulturowych, a jednocześnie uwzględniać rewaloryzacje i renowacje obiektów zabytkowych. **Zwiększenie skali i skuteczności ochrony zasobów kulturowych** wymaga wzrostu nakładów finansowych na ochronę zabytków i koordynacji działań w celu ich efektywnego wydatkowania, z uwzględnieniem wspierania alternatywnych form finasowania (finansowanie społecznościowe) i wdrażania mechanizmów wsparcia dla projektów obywatelskich. Powyższe uwarunkowania, a także badania wartości dziedzictwa (w tym badania archeologiczne, audyt krajobrazowy – w zakresie identyfikacji lokalnych form architektonicznych, studia historyczno-urbanistyczne), będą tworzyć **właściwe środowisko dla działań zmierzających do poprawy stanu zachowania zabytków**. Istotą tego procesu powinno być zachowanie kompletności i integralności zasobu, ze szczególnym uwzględnieniem jego specyficznych i unikatowych komponentów (m.in. ośrodków historycznych, zabytków reprezentatywnych, dziedzictwa poprzemysłowego, „drewnianego", a także związanego z mniejszościami, filmem i sztuką awangardową). Efektem podejmowanych działań powinno być włączenie zabytków w procesy gospodarcze, poprzez ich lepsze wykorzystanie na cele użytkowe, z uwzględnieniem funkcji społecznych (kulturalnych i turystycznych), zwiększenie dostępności oraz wykorzystanie w działaniach promocyjnych.

DZIAŁANIA I ZADANIA

1.1. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego

1.1.1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych, poprzez:

- stanowienie mpzp (w tym zmiany mpzp) z uwzględnieniem ochrony zabytków i ich ekspozycji, zwłaszcza obszarów o szczególnych wartościach zabytkowych, archeologicznych i krajobrazowych (w tym dla parków kulturowych), miejscowości w sieci ośrodków historycznych oraz z zabytkami na liście obiektów i obszarów reprezentatywnych;
- stanowienie uchwał reklamowych, przede wszystkim w ośrodkach historycznych, a szczególnie w tych, których wnętrza krajobrazowe wymagają kompleksowej interwencji w zakresie uporządkowania przestrzeni[107];
- opracowanie i aktualizacja gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami;
- opracowanie i aktualizacja gminnych programów rewitalizacji;
- wpisywanie zabytków nieruchomych do rejestru;
- aktualizacja zbioru zabytków zagrożonych;

[107] Potrzebę podejmowania przez rady gmin uchwał tzw. reklamowych/krajobrazowych stwierdzono przede wszystkim w miastach powiatowych, które ze względu na funkcję reprezentacyjną powinny stanowić źródło dobrych praktyk dla pozostałych ośrodków regionalnych. Wprowadzenia uchwał wymagają ośrodki, na obszarze których funkcjonują parki kulturowe i pomniki historii oraz zachowały się reprezentatywne układy przestrzenne. Ponadto wytypowano kilka dodatkowych ośrodków, w których przestrzeń ze względu na chaos przestrzenny spowodowany licznymi i nieuporządkowanymi reklamami, wymaga pilnej interwencji.

- umieszczenie zabytków na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO, m.in. cmentarza żydowskiego w Łodzi[108];
- stanowienie lub rozszerzanie zakresu **pomników historii** w odniesieniu do obiektów i zespołów odznaczających się wyjątkowymi wartościami zabytkowymi (utrwalonymi w powszechnej świadomości) i znaczeniem dla dziedzictwa kulturowego kraju, w szczególności są to[109]: zespół XVI-wiecznego drewnianego kościoła w Boguszycach, grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich, układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego, zespół kościoła romańskiego w Strońsku, zespół zamku w Oporowie;
- stanowienie **parków kulturowych** dla obszarów odznaczających się szczególnymi wartościami krajobrazu kulturowego (z wymaganymi dokumentami[110]): zespół osadniczo - przestrzenny Tum – Łęczyca, Pole bitwy nad Rawką, Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – łowicki park kulturowy (rejon gmin: Łowicz, Zduny, Kiernozia, Bielawy), ul. Piotrkowska w Łodzi, Ruda – Popioły – zespół willi letniskowych w Łodzi, młyny nad Grabią, Spała – Inowłódz, Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny), Gidle z zespołami sakralnymi (w tym z sanktuarium maryjnym dominikanów);
- stanowienie form ochrony obszarowej z uwzględnieniem kontekstu krajobrazowego na terenach charakterystycznych dla historii i tradycji osadniczej regionu[111], w tym:
  - ✓ *założeń przestrzennych miast, miasteczek i osiedli*: Drzewica – układ przestrzenny (miasto z zamkiem), Sieradz – układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, Sulejów z Podklasztorzem, Uniejów – Spycimierz, układ urbanistyczny Jeżowa, układ przestrzenny Pabianic, układ przestrzenny Gidle-Pławno, Posiadła wodno-fabryczne w dolinie rzeki Jasień w Łodzi, Warta – układ urbanistyczny z zespołami sakralnymi, układ urbanistyczny Wielunia, założenie przestrzenne z zespołem pałacowym w Wolborzu, założenie przestrzenne Złoczewa, założenie przestrzenne Żarnowa z zespołem kościoła i grodem kasztelańskim (tzw. Szwedzką Górą), osiedle pracowników kolei w Koluszkach, osiedle kolejowe w Zduńskiej Woli-Karsznicach;
  - ✓ *obszarów z cennymi zespołami obiektów obronnych, rezydencjalnych i sakralnych*: Besiekiery, rejon Boguszyc (Boguszyce – Stare Byliny), cerkiew Aleksandra Newskiego w Łodzi, zespół klasztorny filipinów z sanktuarium w Studziannej-Poświętnem, Las Łagiewnicki, Ożarów – Kocilew, dolina Prosny (Bolesławiec – Chróścin);
  - ✓ *cennych układów przestrzennych wsi*: Bąkowa Góra, Chełmo, Lubień, Majkowice, Skotniki, Skórkowice, Węglewice, Wólka Skotnicka, Złaków Borowy, Złaków Kościelny;
  - ✓ *obszarów związanych z historycznymi postaciami*: Lipce Reymontowskie (Wł. Reymont), dolina Moszczenicy Byszewy - Stare Skoszewy (J. Iwaszkiewicz), Tum – Łęczyca Grodzisko (Bolesław Krzywousty i Salomea z Bergu);
  - ✓ *obszarów o treściach archeologicznych* m.in.: osada Krakówek w Brzezinach, Stara Rawa – Dzwonkowice, wokół zbiornika Jeziorsko, Konopnica – Strobin, Krzętle, „Wioska Lutomiersk", Burzenin – Witów, Kamion – Toporów – Przywóz, w Wieruszowie i Rawie Mazowieckiej;
- opracowanie i aktualizacja planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (w tym przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych);
- opracowanie audytu krajobrazowego województwa łódzkiego z uwzględnieniem rekomendacji w zakresie dziedzictwa kulturowego dotyczących kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych i krajobrazów w obrębie obszarów lub obiektów, o których mowa w art. 38a ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

[108] Procedura i kryteria wpisu na Listę światowego dziedzictwa UNESCO - https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/procedura-wpisu/; https://whc.unesco.org/en/guidelines; https://www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/kryteria/

[109] Zbiór rekomendacji nie ma charakteru listy zamkniętej, propozycję wraz z dokumentacją zgłaszający składa do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

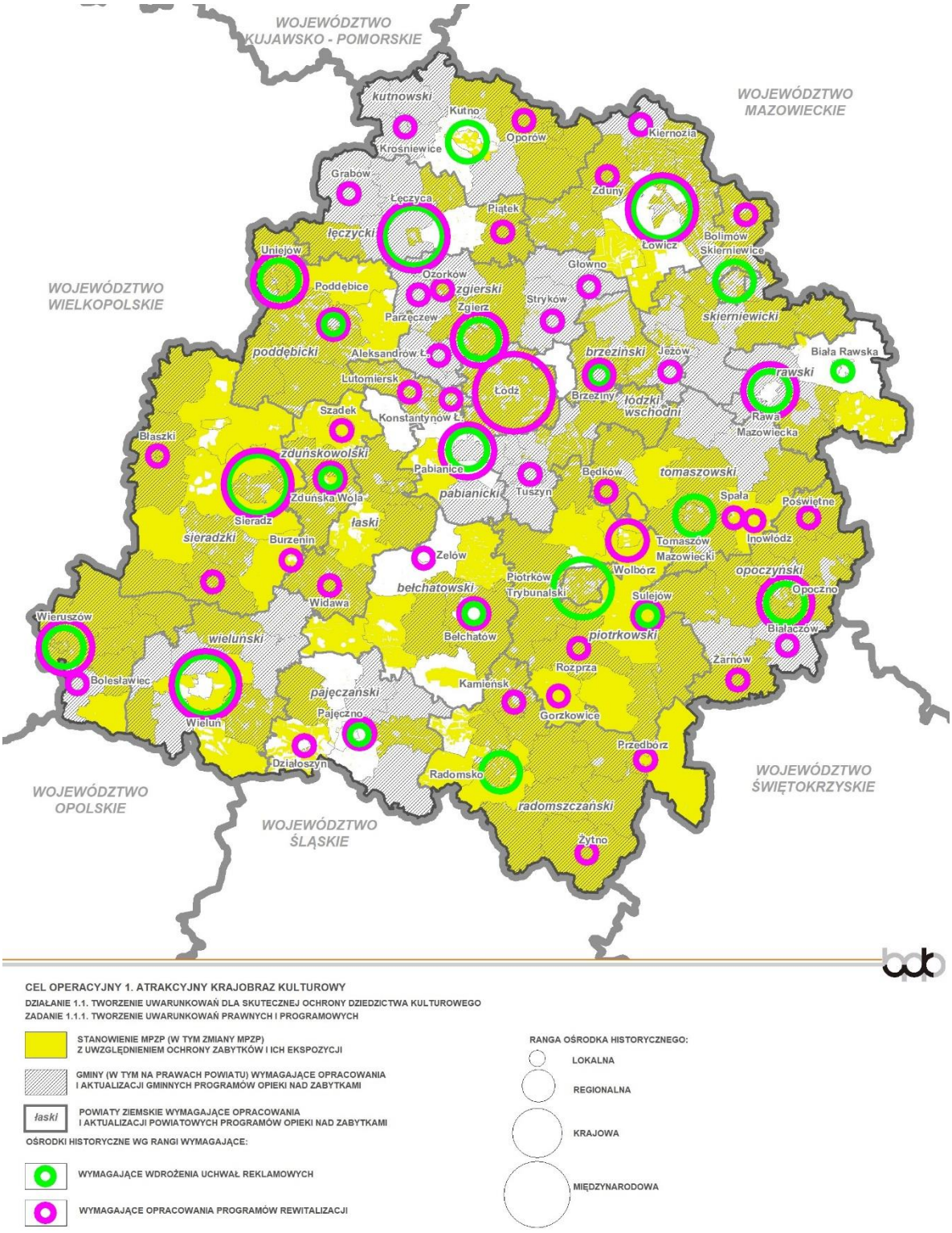
[110] Dla PK obowiązkowo sporządza się plan ochrony (zatwierdzany przez radę gminy) i miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

[111] Zbiór rekomendacji nie ma charakteru listy zamkniętej, inicjatywa należy do samorządów, które zgodnie z przepisami obowiązującymi w dziedzinie ochrony zabytków mogą tworzyć parki kulturowe na podstawie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

1.1.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych, poprzez:

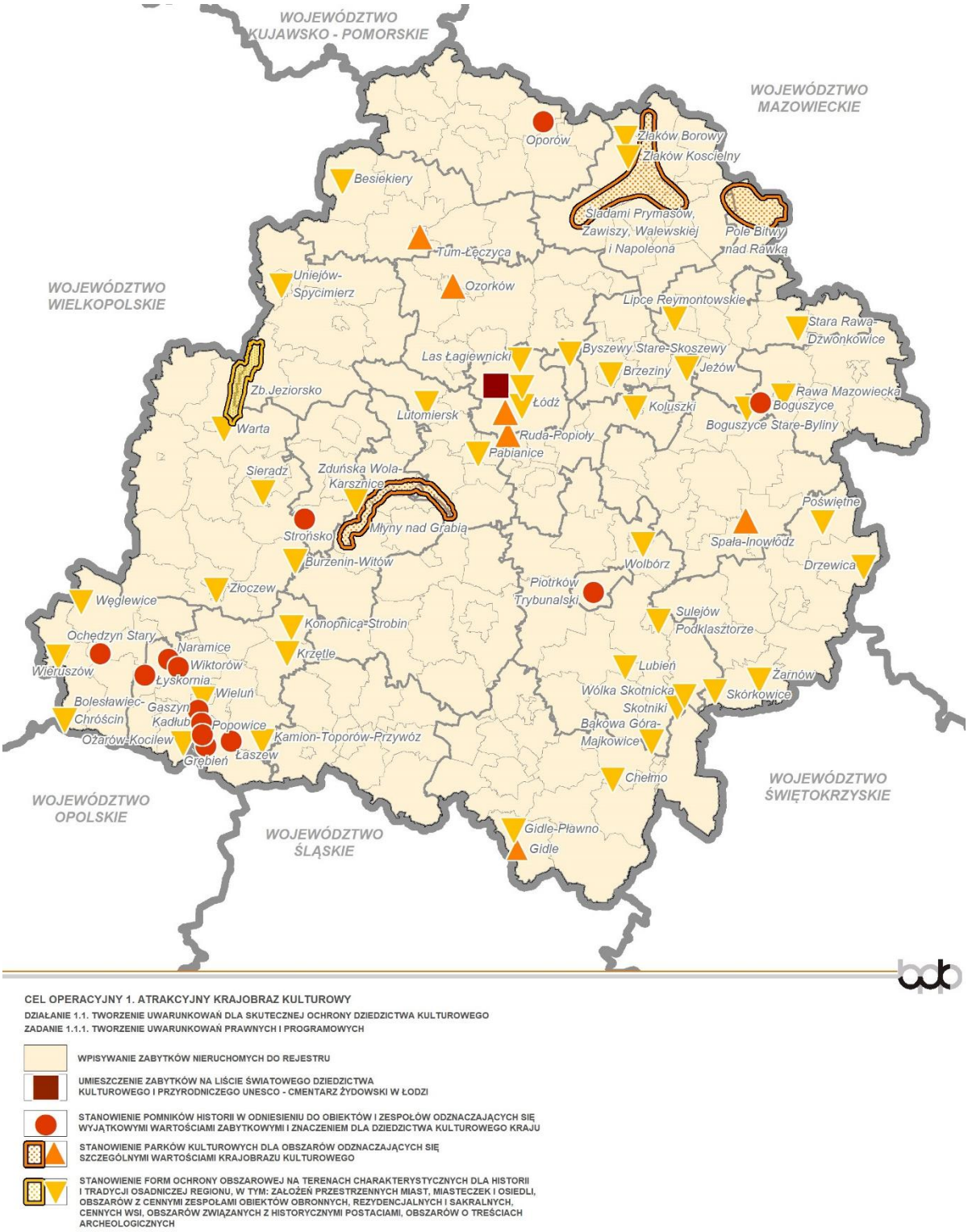
- przyznawanie dotacji finansowych na różnych poziomach zarządzania ukierunkowanych na poprawę stanu zachowania obiektów, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zagrożonych w złym stanie (w tym reprezentatywnych);
- wdrażanie mechanizmów wsparcia dla projektów obywatelskich dotyczących materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu (Budżet Obywatelski Województwa Łódzkiego „ŁÓDZKIE NA PLUS", organizacja konkursu ofert na realizację zadań publicznych województwa łódzkiego z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, organizacja konkursu na realizację projektów z zakresu edukacji kulturowej, organizowanego w ramach programu Narodowego Centrum Kultury – Bardzo Młoda Kultura 2023-2025, dofinansowanie projektów obywatelskich dotyczących materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu w ramach konkursu ofert na realizację zadań publicznych Województwa Łódzkiego z zakresu turystyki i krajoznawstwa oraz crowdfunding).

Rys. 28. Wybrane zadania z zakresu tworzenia uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 29. Wybrane zadania z zakresu stanowienia form ochrony

Źródło: opracowanie własne.

1.2. Poprawa stanu zachowania zabytków

1.2.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego, poprzez:

- specjalistyczne badania wartości zabytków nieruchomych, w tym układów przestrzennych, z uwzględnieniem przedpoli ekspozycji zabytków;
- specjalistyczne badania wartości stanowisk archeologicznych;
- specjalistyczne badania wartości krajobrazowych;
- dokumentacja wartości dziedzictwa (opracowania studialne, w tym historyczno-urbanistyczne etc., katalog lokalnych form architektonicznych, wspieranie prac naukowych);
- przygotowanie ekspertyz w zakresie oceny efektów rewitalizacji (aspekt jakości przestrzeni);
- opracowanie katalogów projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego województwa.

1.2.2. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych poprzez:

- rewaloryzację zabytków (w tym założeń zakomponowanej zieleni), zwłaszcza z listy obiektów i obszarów reprezentatywnych oraz zlokalizowanych w ośrodkach historycznych;
- rewaloryzację i właściwe zagospodarowanie zabytków zagrożonych zniszczeniem (nieużytkowanych lub użytkowanych niewłaściwie), zwłaszcza reprezentatywnych i zlokalizowanych w ośrodkach historycznych;
- wykorzystanie zabytków (z uwzględnieniem wyeksponowania ich wartości) na cele społeczne, w tym kulturalne i turystyczne, zwłaszcza reprezentatywnych i zlokalizowanych w ośrodkach historycznych;
- właściwe kształtowanie otoczenia zabytków (zwłaszcza układów i założeń przestrzennych oraz zespołów budowlanych), w szczególności reprezentatywnych oraz znajdujących się w obrębie ośrodków historycznych, poprzez zachowanie odpowiedniego kontekstu krajobrazowego, w tym ochronę stref ekspozycji;
- montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych;
- przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami;
- opracowanie Miejskich Planów Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniających specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego w miastach powyżej 20 tys. mieszkańców[112] (zwłaszcza w ośrodkach historycznych).

1.2.3. Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych, poprzez:

- rewaloryzację historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów priorytetowych w ośrodkach historycznych (podjęcia pilnych działań w zakresie poprawy jakości przestrzeni wymagają przede wszystkim: **Bełchatów**, **Będków**, Biała Rawska, **Białaczów**, **Błaszki**, Dalików, Gidle, **Grabów**, **Inowłódz**, **Kamieńsk**, **Kiernozia**, **Krośniewice**, Łask, Łódź[113], **Oporów**, Osjaków, **Paradyż**, **Parzęczew**, Pątnów, **Piątek**, Piotrków Trybunalski, **Przedbórz**, Skierniewice, **Spała**, **Sulejów**, Tomaszów Mazowiecki, Ujazd, **Uniejów**, **Zduny**, **Żarnów**, Żychlin[114]) oraz założeń zieleni (zwłaszcza spośród zabytków reprezentatywnych w niewłaściwym stanie zachowania, m.in. Białaczów, Bratoszewice, Dłutów, Krośniewice, Maluszyn, Nakielnica, Ustków);

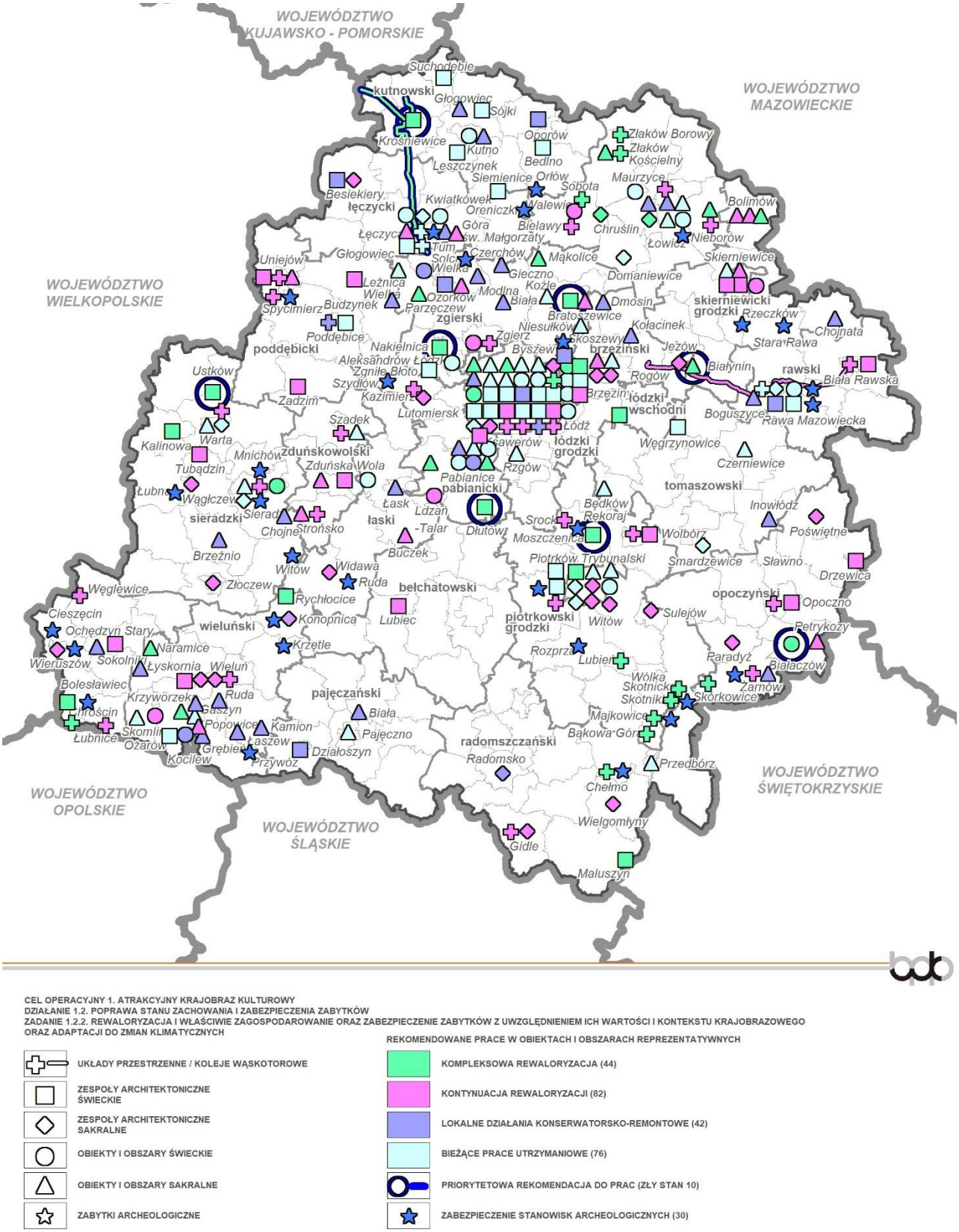
[112] Z wyłączeniem Łodzi posiadającej opracowany Miejski Plan Adaptacji (MPA).

[113] Ze względu na skalę potrzeb i ciągły deficyt w tym obszarze działań.

[114] Wytłuszczono nazwy gmin, które w latach 2022-2024 nie przyjęły uchwały o wyznaczeniu obszaru rewitalizacji, w ramach opracowywania gminnych programów rewitalizacji, zgodnie z Ustawą o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

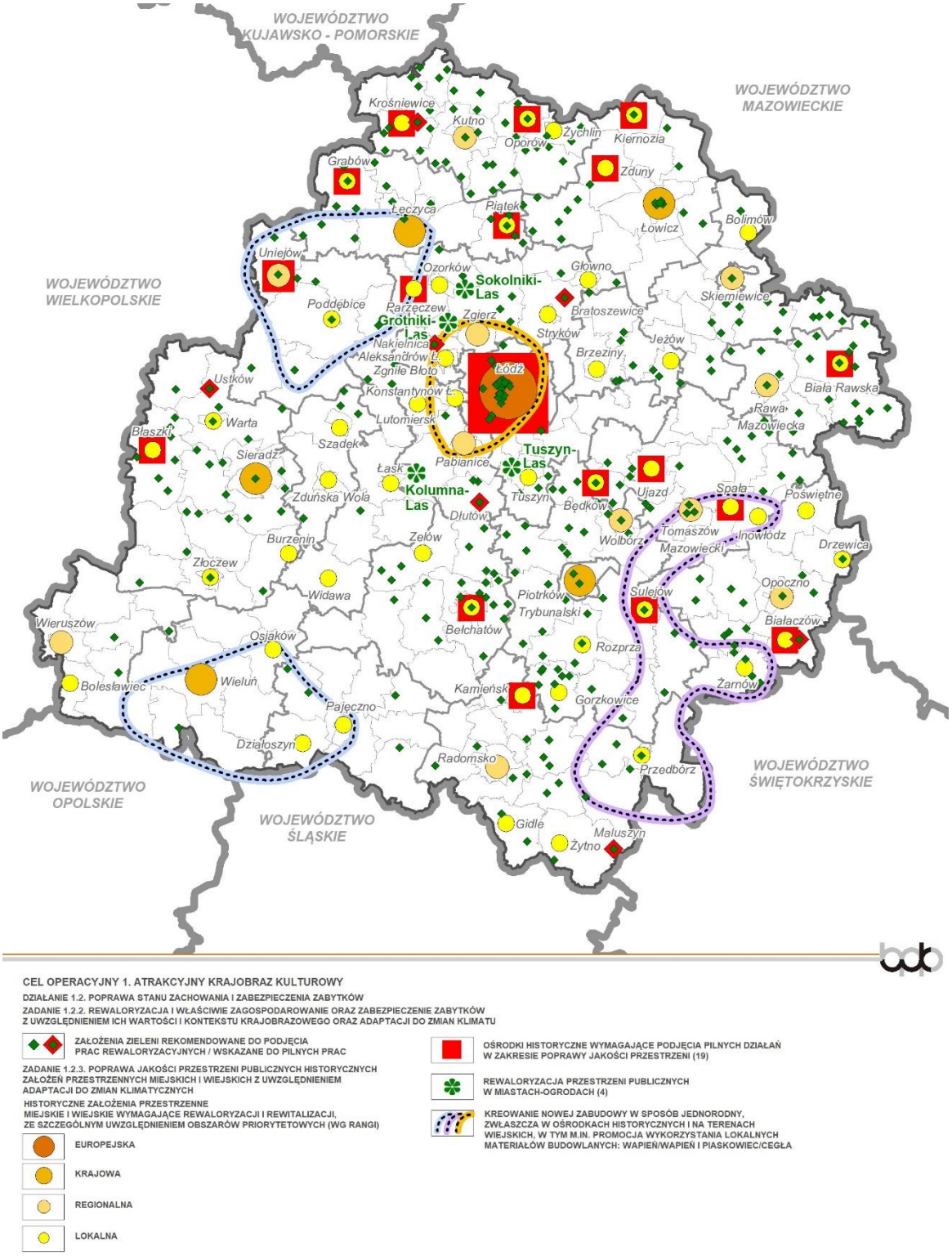
- rewaloryzację, która powinna wyeksponować i utrwalić specyficzne cechy zabytkowych układów przestrzennych, poprzez m.in. nawiązanie do lokalnych form architektonicznych w sposobie kształtowania struktury budowlanej (z uwzględnieniem właściwych gabarytów, proporcji, stylu i estetyki, wykorzystania lokalnych materiałów budowlanych). Konieczne jest nadanie odpowiedniego standardu estetycznego przestrzeniom publicznym przy uwzględnieniu: właściwych zasad kompozycji wnętrz, poprawy stanu małej architektury z wykorzystaniem materiałów wysokiej jakości i uwzględnieniem elementów symbolicznych, likwidacji barier architektonicznych i wprowadzania udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami;
- zachowanie i odtwarzanie zakomponowanej zieleni w ośrodkach historycznych oraz zwiększanie jej udziału z uwzględnieniem wartości zabytkowych przestrzeni, a także konieczności rozwoju powierzchni biologicznie czynnych w celu kształtowania odporności przestrzeni zabytkowych na zmiany klimatu (dla zachowania równowagi pomiędzy zielenią a innymi wartościami) (np. Białaczów, Bratoszewice, Maluszyn);
- rewaloryzację przestrzeni publicznych w miastach-ogrodach z uwzględnieniem zachowania optymalnego udziału zieleni decydującej o ich specyfice (Grotniki-Las, Łask – Kolumna-Las, Sokolniki-Las, Tuszyn-Las).

Rys. 30. Rekomendowane prace w obiektach i obszarach reprezentatywnych

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 31. Wybrane zadania z zakresu poprawy stanu zachowania zabytków, w tym założeń zieleni i przestrzeni publicznych

Źródło: opracowanie własne.

Cel operacyjny 2.

TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU

Wielokulturowa tożsamość regionu powinna stanowić istotny element wykorzystywany przy **kreowaniu marki *Łódzkie***, a podstawą do **kształtowania społecznych postaw i poczucia związków z regionem** i jego małymi ojczyznami jest również **rozwój edukacji kulturowej** i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym województwa łódzkiego. Służyć im powinno zwiększenie dostępności do materiałów edukacyjnych. Za szczególnie istotne z punktu widzenia zachowania i kształtowania wielokulturowej tożsamości uznano działania tworzące podstawę **do identyfikacji i promocji regionalnych tradycji**, co z kolei warunkuje możliwości wykorzystania specyficznych form tradycji przez lokalnych przedsiębiorców działających w sektorze przemysłów kreatywnych. Efektem podejmowanych działań powinna być aktywizacja społeczności lokalnych, rozwój współpracy na szczeblu lokalnym i regionalnym, jak również komercjalizacja wytworów ludowego rzemiosła i sztuki ludowej. Wśród podstawowych działań ulokowano rozwijanie wizerunkowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym. Zwiększenie zasięgu i skuteczności promocji niematerialnych i materialnych walorów województwa łódzkiego wymagać będzie z kolei organizacji wydarzeń w postaci wystaw, targów, konferencji, konkursów. Natomiast edukacja kulturowa powinna efektywnie wykorzystywać możliwości nowoczesnych środków przekazu, ze szczególnym uwzględnieniem zintegrowanej platformy cyfrowej, wspartej przez tematyczne profile udostępniane za pośrednictwem mediów społecznościowych. Z platformą cyfrową skojarzona powinna być aplikacja mobilna, ułatwiająca podróżowanie szlakami kulturowymi (np. Szlak Filmowy, Szlak dziedzictwa poprzemysłowego), znakowanymi według jednolitego systemu identyfikacji wizualnej dziedzictwa kulturowego.

DZIAŁANIA I ZADANIA

2.1. Kreowanie marki *Łódzkie* poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym

2.1.1. Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji, poprzez:

- zachowanie i promocję reliktów wielokulturowości regionu;
- identyfikację i rejestrację tradycyjnych produktów regionalnych, w tym aktualizacja Listy Produktów Tradycyjnych w Geoportalu Województwa Łódzkiego;
- wsparcie form tradycji w zakresie aplikowania na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa[115] (m.in. Haft sieradzki, Święto Palanta w Grabowie[116], Tradycje kulturowe regionu opoczyńskiego[117]);
- promocję form tradycji wpisanych na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa (procesji Bożego Ciała w Łowiczu, zwyczaju układania dywanów kwiatowych w procesji Bożego Ciała w Spycimierzu oraz tradycji rzeźbiarskich ośrodka w Kutnie);
- wsparcie form tradycji w zakresie aplikowania na Reprezentatywną Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO (m.in. procesji Bożego Ciała w Łowiczu) oraz promocja form tradycji znajdujących się na tej liście (tradycja układania kwiatowych dywanów na procesje Bożego Ciała w Polsce, m.in. w Spycimierzu).
- tworzenie warunków dla wykorzystania specyficznych form tradycji przez lokalnych przedsiębiorców działających w sektorze przemysłów kreatywnych, m.in.: wzornictwa, designu, muzyki.

2.1.2. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków, poprzez:

[115] Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa prowadzi Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Wnioski o wpis na rzecz Ministra opiniuje Rada ds. Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego działająca w MKiDN. Zgłoszenie elementu niematerialnego dziedzictwa kulturowego na Krajową listę musi odbywać się przy jak najszerszym zaangażowaniu jego depozytariuszy oraz za ich świadomą i dobrowolną zgodą.

[116] We wsiach Chorki, Stara Sobótka, Kadzidłowa działają szkoły podstawowe, do których uczęszczają dzieci biorące udział w rozgrywkach, z kolei z Besiekier i Pieczewa pochodzą aktywni gracze oraz osoby zaangażowane w przekaz tradycji.

[117] Największe skupisko twórców ludowych przypada na wieś Bielowice, gdzie obok sztuki hafciarskiej, kwitnie również pisankarstwo, na tle innych miejscowości wyróżniają się również: Wygnanów, Gawrony, Drzewica i Poświętne.

- aktualizację bazy twórców ludowych;
- włączanie twórców ludowych w proces „ożywiania" skansenów, m.in. w Maurzycach, Łowiczu, Lipcach Reymontowskich, Uniejowie, Sieradzu, Tomaszowie Mazowieckim, Tumie – Kwiatkówku;
- sieciowanie współpracy i objęcie merytorycznym oraz instytucjonalnym wsparciem inicjatyw oddolnych przez instytucje kultury (twórców indywidualnych, stowarzyszeń – w tym LGD, Kół Gospodyń Wiejskich i społecznej opieki nad zabytkami);
- komercjalizację wytworów ludowego rzemiosła i sztuki ludowej (m.in. kowalstwa artystycznego, garncarstwa, wikliniarstwa, tkactwa, hafciarstwa, wycinankarstwa, rzeźbiarstwa, w tym wzornictwa łowickiego, ceramiki bolimowskiej, łęczyckiej rzeźby o tematyce demonicznej, rzeźby kutnowskiej), poprzez m.in. organizację szkoleń dla pamiątkarzy;
- organizację punktów dystrybucji pamiątek regionalnych nawiązujących do specyficznych form tradycji;
- wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym, tj.:
  - **produktów z certyfikatem Polskiej Organizacji Turystycznej**, m.in.: Wędrowny Festiwal „Kolory Polski", w Łodzi: Festiwal Łódź Czterech Kultur[118], Manufaktura Łódzka - w Królestwie Izraela Poznańskiego, Ulica Piotrkowska - Letni Salon Łodzi, Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła - Light. Move. Festiwal, Centrum Nauki i Techniki EC1; Skansen Rzeki Pilicy „Muzeum bez Kapci" w Tomaszowie Mazowieckim, Trasa Turystyczna „Bunkier w Konewce", Ekspozycja PGE Giganty Mocy MCK w Bełchatowie, Muzeum Historii Miasta Łodzi;
  - **produktów turystycznych z certyfikatem Regionalnej Organizacji Turystycznej Województwa Łódzkiego,** m.in.: Loft Aparts - Apartamenty Hotelowe w Fabryce Scheiblera & Cafe Loft (Łódź), Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi, Festiwal Geyer Music Factory w Centralnym Muzeum Włókiennictwa, Miasto Tkaczy w Zgierzu, Centralny Łuk Turystyczny, Biesiada Łowicka w Maurzycach, Pałac i Stadnina Walewice, Nadwarciański Szlak Bursztynowy, Dzień na Dworze Polskim w Rzepiszewie, Grodzisko w Tumie i Skansen Łęczycka Zagroda Chłopska;
  - **potencjalnych produktów turystycznych**: Szlak Dziedzictwa Poprzemysłowego, Szlak Filmowy, Procesja Bożego Ciała w Łowiczu, Rogowska Kolejka Wąskotorowa, Piotrków Trybunalski – kolebka parlamentaryzmu polskiego, Łowicz – Centrum Turystyki i Kultury, Spała - Inowłódz, Skansen Lokomotyw w Zduńskiej Woli - Karsznicach, Skoszewy Stare i okolice - Spotkanie z Historią, Tradycją i Kulturą, Szlak św. Faustyny Kowalskiej, Wieluń Miastem Pokoju i Pojednania.

2.1.3. Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych, poprzez:

- promocję oraz oznakowanie obiektów na planowanych i istniejących szlakach kulturowych, z zastosowaniem jednolitego systemu identyfikacji wizualnej dziedzictwa kulturowego, m.in.:
  - **Szlak dziedzictwa poprzemysłowego**, na który składają się następujące elementy: Europejski Szlak Dziedzictwa Przemysłowego ERIH (istniejące elementy: Manufaktura, Centralne Muzeum Włókiennictwa, postulowane: EC1, kompleks fabryczny Scheiblera-Grohmana), Łódź – miasto wielokulturowe związane z XIX-wiecznym dziedzictwem poprzemysłowym na skalę krajową i europejską (w tym pomnik historii Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego, park kulturowy ulicy Piotrkowskiej w Łodzi, skansen Łódzkiej Architektury Drewnianej) oraz pozostałe miejscowości z XIX-wiecznym dziedzictwem wielokulturowym i poprzemysłowym (m.in. Aleksandrów Łódzki, Brzeziny, Grzeszyn, Konstantynów Łódzki, Moszczenica, Ozorków, Pabianice, Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki, Zduńska Wola, Zelów, Zgierz z parkiem kulturowym „Miasto Tkaczy w Zgierzu").
  - **Szlak Filmowy**, na który składają się: Łódź - Miasto Filmu w Sieci Miast Kreatywnych UNESCO (w tym m.in. PWSTviT, wytwórnie i plenery filmowe, Muzeum Kinematografii, Narodowe Centrum Kultury Filmowej, Łódzka Aleja Gwiazd, Szlak Dziedzictwa Filmowego Łodzi, planowana „Żywa" Ulica Filmowa Łodzi); miejscowości z plenerami filmowymi na Szlaku Filmowe Łódzkie, m.in. w Inowłodzu, Lipcach Reymontowskich, Nieborowie, Pabianicach, Piotrkowie Trybunalskim, Sulejowie, Zgierzu;

[118] Wcześniej pod nazwą: „Festiwal Dialogu 4 Kultur", a od 2024 r.: „Festiwal Łódź Wielu Kultur".

- **Szlak Romański**, na który składają się m.in. archikolegiata w Tumie, kościół w Strońsku, zespół cysterski w Sulejowie-Podklasztorzu, kościół św. Idziego w Inowłodzu, dzwonnica w Krzyworzece, kościół św. Wojciecha w Rudzie;
- **Szlak Cysterski**, z zespołem cysterskim w Sulejowie-Podklasztorzu;
- **Szlak Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej**, na który składają się obiekty kolejnictwa w: Skierniewicach (Parowozownia - Muzeum Kolejnictwa), Lipcach Reymontowskich, Koluszkach, Piotrkowie Trybunalskim;
- **Szlak Zamków,** na który składają się m.in. zamek w: Łęczycy, Uniejowie, Piotrkowie Trybunalskim, Drzewicy, Oporowie, Opocznie, Rawie Mazowieckiej, Inowłodzu;
- **Szlak Książąt Mazowieckich**, m.in. Rawa Mazowiecka, Łowicz;
- **Szlak turystyczny Front Wschodni 1914-1918**, na który składają się m.in. cmentarze wojenne z okresu I wojny światowej, muzea, linia kolejki wąskotorowej na odcinku Rogów-Rawa Mazowiecka

- reaktywację **Szlaku Bursztynowego**, m.in. poprzez wznowienie imprezy Europejskie Święto Bursztynu;
- stworzenie aplikacji mobilnej, ułatwiającej podróżowanie szlakami kulturowymi województwa łódzkiego.

2.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym

2.2.1. Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu, poprzez:

- wydanie przewodników, map, informatorów folderów, materiałów do edukacji regionalnej (tematyka obejmująca m.in. zabytki, krajobraz kulturowy, elementy kultury niematerialnej, wyniki badań archeologicznych).

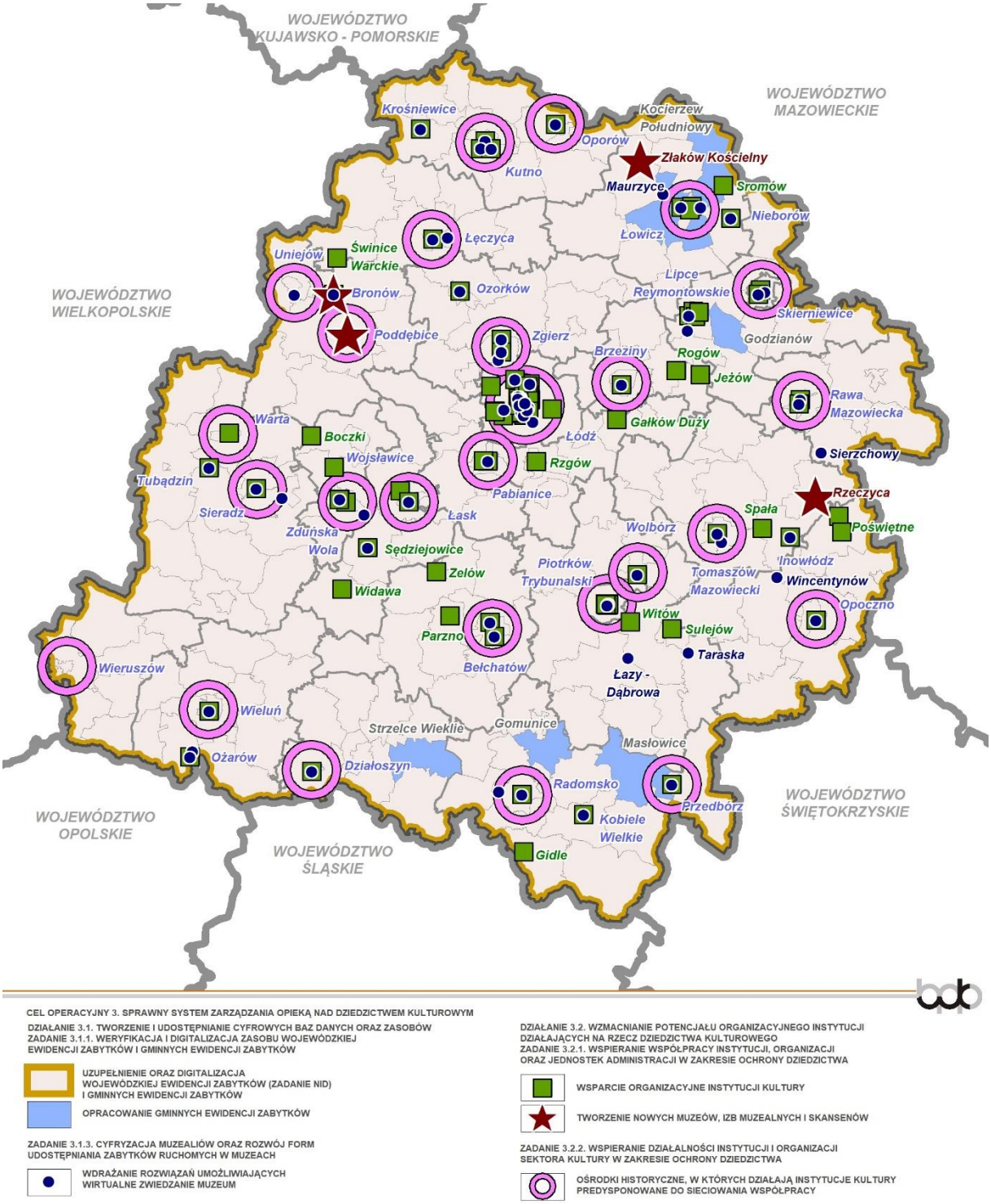
2.2.2. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego, poprzez:

- organizację konkursów rangi wojewódzkiej dotyczących dziedzictwa kulturowego w regionie, m.in. związanych z produktami tradycyjnymi (np. Łódzkie smakuje najlepiej, Tygiel smaków, Tradycyjne Pierniki Świąteczne), wiedzy o regionie, fotograficzne, plastyczne;
- organizację konferencji, sympozjów etc., dotyczących problematyki dziedzictwa kulturowego, w tym rewitalizacji;
- organizację warsztatów z zakresu edukacji kulturowej;
- udział w wydarzeniach targowo-konferencyjnych, prezentujących dziedzictwo kulturowe regionu (np. Smaki Regionów);
- organizację wystaw;
- obejmowanie patronatem Marszałka Województwa Łódzkiego wydarzeń i przedsięwzięć promujących dziedzictwo kulturowe regionu;
- organizację wydarzeń regionalnych i lokalnych promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego, w tym Europejskie Dni Dziedzictwa, Noc Muzeów.

2.2.3. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego, poprzez:

- prowadzenie stron internetowych;
- prowadzenie jednej rozpoznawalnej platformy Łódzkiego (Województwo Łódzkie, https://www.lodzkie.pl), z wykorzystaniem administrowanych przez jednostki UM stron internetowych prezentujących dziedzictwo kulturowe regionu (https://www.lodzkie.pl/kultura; https://www.lodzkie.pl/turystyka/10-najwiekszych-atrakcji-turystycznych-wojewodztwa-lodzkiego/lodzki-szlak-konny; https://lodzkie.pl/turystyka);
- prowadzenie oficjalnego profilu *Województwo Łódzkie*, w ramach mediów społecznościowych, np.: Instagram, X, Facebook, Pinterest.

Rys. 32. Wybrane zadania w ramach realizacji zintegrowanego systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym

Źródło: opracowanie własne.

Cel operacyjny 3.

SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM

Skuteczne i efektywne zarządzanie opieką nad dziedzictwem kulturowym będzie możliwe poprzez zbudowanie zintegrowanego systemu na poziomie regionu. Dla osiągnięcia efektu synergii w obszarze działań, podejmowanych na poszczególnych poziomach zarządzania, kluczowe znaczenie będzie mieć stworzenie **kompleksowej cyfrowej bazy zasobu**, dostępnej w systemie informacji przestrzennej. Zagadnieniem o strategicznym znaczeniu w tym kontekście jest uzupełnienie, weryfikacja i digitalizacja zbioru ewidencji zabytków. Istotnym elementem sytemu są również instytucje kultury (w szczególności muzea) działające w sferze ochrony dziedzictwa (szczególnie zabytków ruchomych i dziedzictwa niematerialnego). Uzyskaniu pożądanego rezultatu w tym obszarze zarządzania będzie sprzyjać **wspieranie współpracy** instytucji sektora kultury (zwłaszcza o zasięgu ponadregionalnym i regionalnym zlokalizowanych w ośrodkach historycznych), ułatwiające m.in. wymianę dobrych praktyk. Ważnym elementem tworzenia właściwego środowiska jest **wzmacnianie działających instytucji**, poprzez wsparcie ich działalności i modernizację.

DZIAŁANIA I ZADANIA

3.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów

3.1.1. Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków, poprzez:

- opracowanie, uzupełnienie oraz digitalizację wojewódzkiej[119] i gminnych ewidencji zabytków[120];
- udostępnianie zasobów gminnych ewidencji zabytków w Internecie.

3.1.2. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej, poprzez:

- stworzenie interaktywnego Systemu Informacji Przestrzennej (infrastruktura informacji/danych przestrzennych, ang. *Spatial Data Infrastructure*, SDI) na poziomie województwa, powiatów i gmin zawierającego kompletne, wysokiej jakości dane oraz zasilanego w aktualne informacje o zasobach dziedzictwa kulturowego.

3.1.3. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach, poprzez:

- digitalizację zabytków ruchomych wykorzystanie skanowania 3D oraz AR i VR;
- wprowadzanie w muzeach multimedialnych środków przekazu z uwzględnieniem potrzeb wszystkich grup wiekowych, osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami (np. interaktywne wystawy, audio przewodniki);
- wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum (w tym dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami).

[119] Zadanie wykonywane jest przez Narodowy Instytut Dziedzictwa (NID).
[120] Zwłaszcza w gminach, które nie wykazały dotychczas opracowania gminnej ewidencji zabytków.

3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego

3.2.1. Wspieranie współpracy instytucji, organizacji oraz jednostek administracji w zakresie ochrony dziedzictwa, poprzez**:**

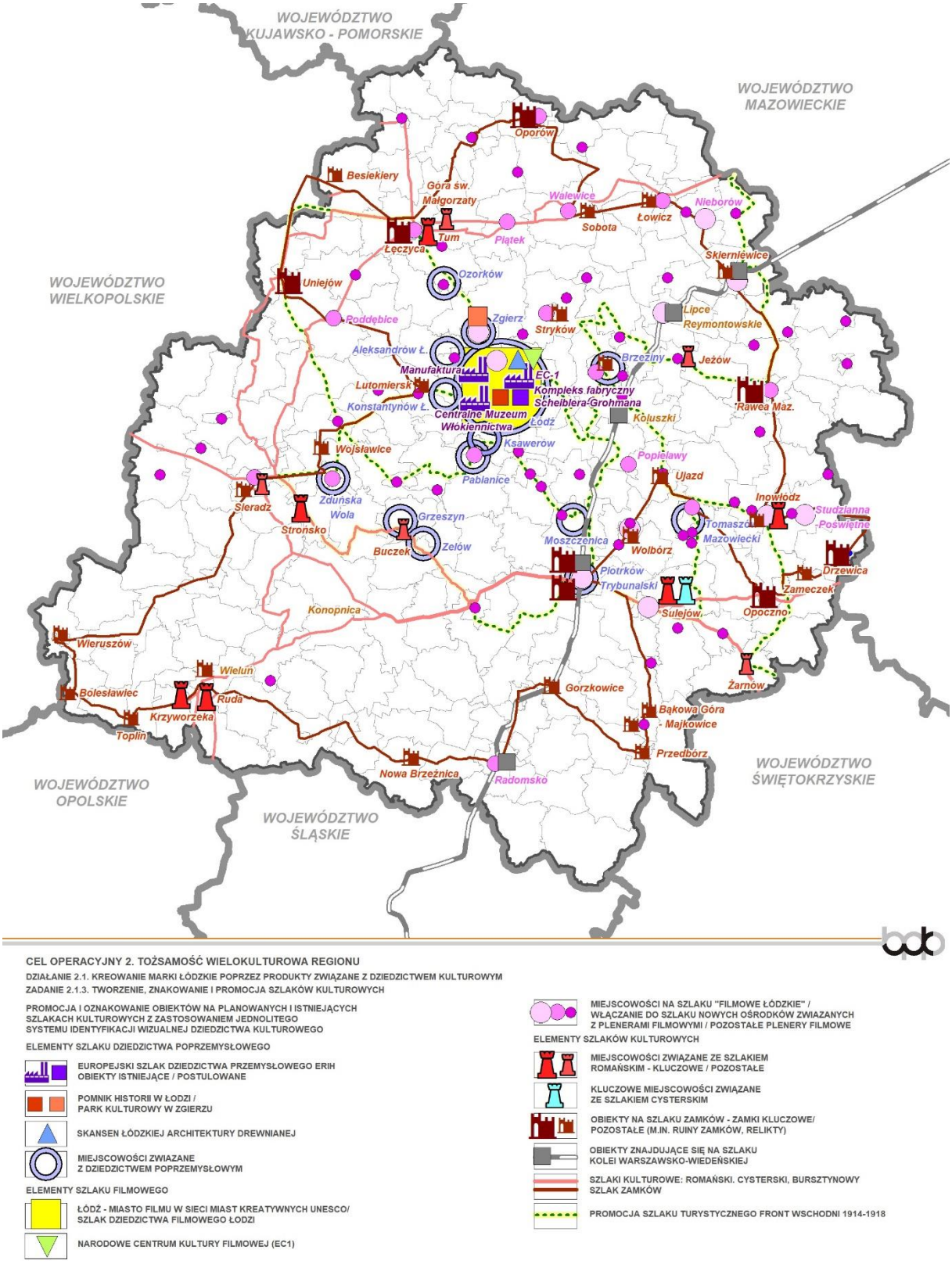
- stworzenie systemu współpracy w celu bardziej efektywnego wdrażania działań z zakresu opieki nad zabytkami na poziomie regionalnym i lokalnym, w tym wypracowanie formuły dialogu społecznego oraz popularyzacja koncepcji partnerstw PPP, PPS[121];
- poprawę zdolności gmin do programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych;
- utworzenie Regionalnego Obserwatorium Krajobrazu w celu koordynacji wdrażania rekomendacji wynikających z audytu krajobrazowego województwa łódzkiego oraz popularyzacji zagadnień związanych z ochroną krajobrazu kulturowego (w tym m.in. zasadności stanowienia uchwał reklamowych).

3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa, poprzez**:**

- wypracowanie mechanizmów współpracy sieciowej instytucji kultury, w tym muzeów (działających w sieci ośrodków historycznych) o zasięgu:
  - ponadregionalnym: w Łodzi (m.in. Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne, Muzeum Sztuki, Centralne Muzeum Włókiennictwa, Muzeum Kinematografii), Piotrkowie Trybunalskim, Sieradzu, Łęczycy, Łowiczu i Wieluniu;
  - regionalnym: w Kutnie, Opocznie, Oporowie, Pabianicach, Radomsku, Rawie Mazowieckiej, Skierniewicach, Tomaszowie Mazowieckim, Uniejowie, Wieruszowie, Wolborzu i Zgierzu, Bełchatowie, Brzezinach, Działoszynie, Łasku, Poddębicach, Przedborzu, Warcie, Zduńskiej Woli.
- wsparcie organizacyjne instytucji kultury (w tym m.in. pozostających w zarządzie samorządu województwa łódzkiego) w zakresie realizacji projektów związanych z dziedzictwem;
- wspieranie istniejących i tworzenie nowych muzeów, izb muzealnych, para-muzeów, skansenów i galerii plenerowych (gromadzących zbiory specyficzne dla dziedzictwa kulturowego regionu).

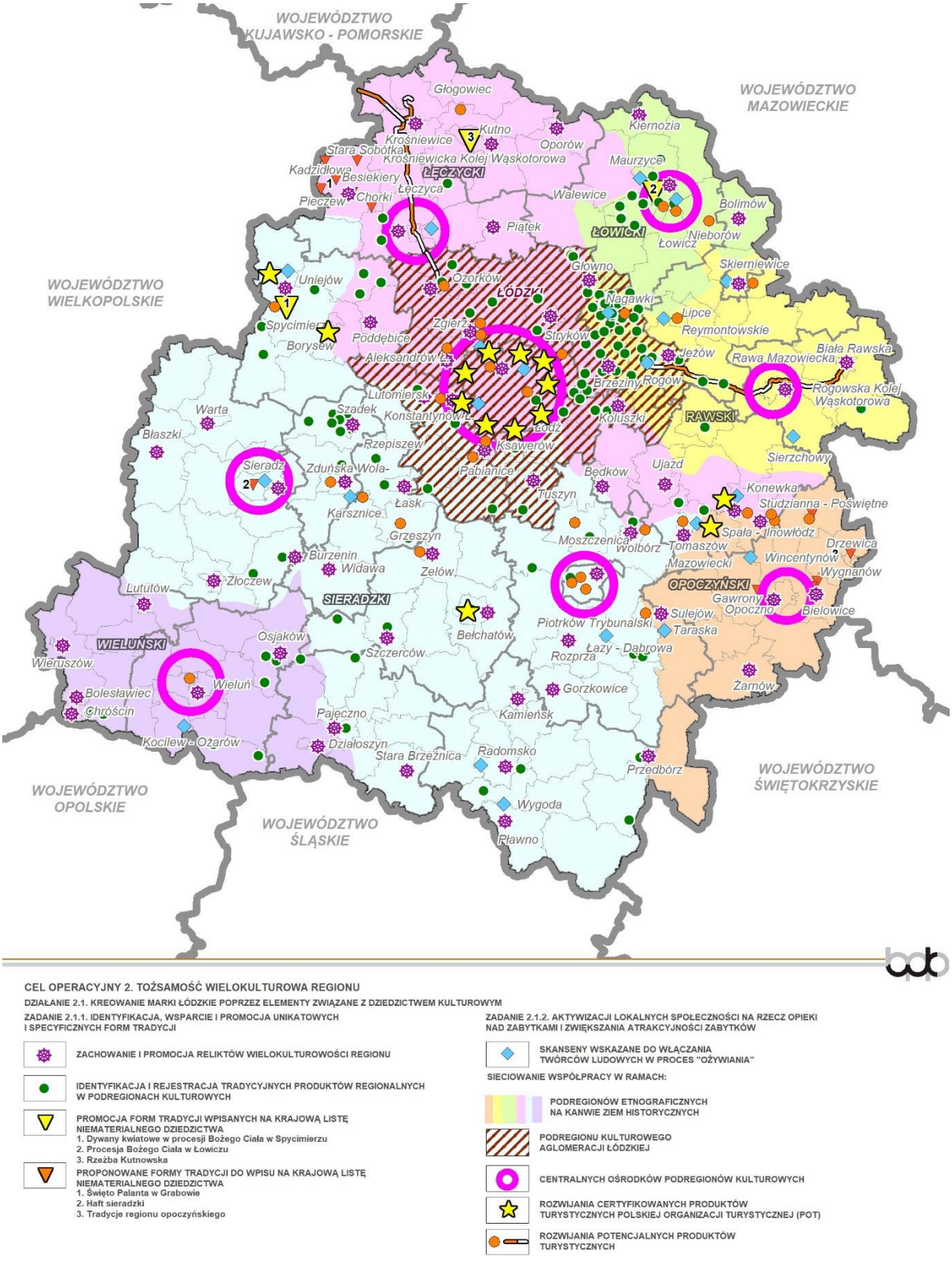
[121] https://samorzad.nid.pl/baza_wiedzy/budowa-systemu-ochrony-niematerialnego-dziedzictwa-kulturowego-przez-samorzad-lokalny-przyklad-spycimierza

Rys. 33. Wybrane zadania z zakresu tworzenia, znakowania i promocji szlaków kulturowych

Źródło: opracowanie własne.

Rys. 34. Wybrane zadania z zakresu kreowania marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym

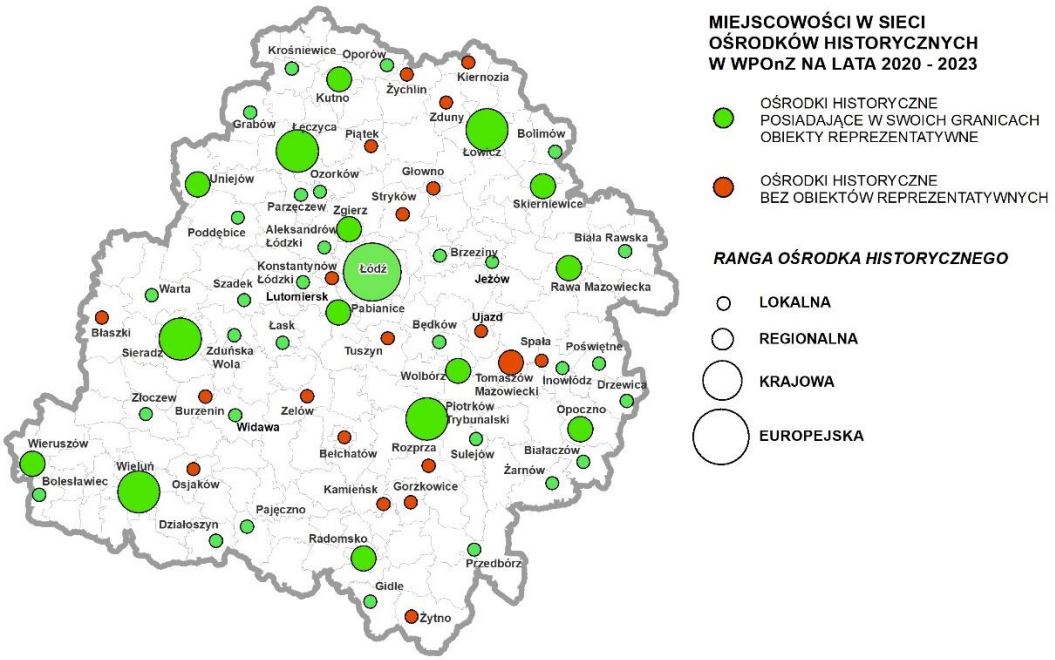
Źródło: opracowanie własne.

V.3. ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM

W WPOnZ na lata 2024-2027 utrzymano **66 ośrodków historycznych o zachowanych elementach dawnych układów rozplanowania**[122]. Tworzą one **sieć ośrodków historycznych** o zróżnicowanej randze, posiadających cenne historyczne układy przestrzenne i zabytkowe zespoły zabudowy. Szczegółowe analizy przestrzenne i studia dotyczące poszczególnych ośrodków historycznych pozwoliły na delimitację **obszarów priorytetowych**, w których występuje **znaczna koncentracja zabytków** wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych i zamieszczonych w ewidencji, oraz w których znajdują się obiekty reprezentatywne, a przede wszystkim zidentyfikowane zostały potrzeby działań rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych, istotne dla zachowania wartości dziedzictwa kulturowego. Ośrodkom historycznym, a w szczególności wyznaczonym w ich obrębie obszarom priorytetowym, przypisane zostały zestawy konkretnych działań i zadań, zamieszczone w zindywidualizowanych kartach (załączniki 4-7).

Generalny charakter zadań przewidzianych dla danego ośrodka historycznego wynika z horyzontalnego układu celów operacyjnych wskazanych do realizacji w WPOnZ na lata 2024-2027. Cele operacyjne wyznaczane w poprzednich edycjach Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim pozostają aktualne bądź częściowo ewoluują ze względu na zachodzące przemiany gospodarcze, społeczne i przestrzenne. Konieczna w związku z powyższym identyfikacja i priorytetyzacja zadań i działań dla konkretnych obszarów priorytetowych ośrodków historycznych została przeprowadzona na podstawie analizy wyników ankiet kierowanych do samorządów gminnych w związku z koniecznością pozyskania danych niezbędnych do przygotowania sprawozdań z realizacji Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023. Zadania wskazane zostały na podstawie oceny aktualności i stopnia zaawansowania prac służących realizacji zadań rekomendowanych na lata 2020-2023. Kolejna grupa działań przypisanych obszarom priorytetowym wynika z identyfikacji i adaptacji zadań zapisanych w aktualnych gminnych i powiatowych programach opieki nad zabytkami.

Rys. 35. Sieć ośrodków historycznych wg rangi w kontekście lokalizacji obiektów i obszarów reprezentatywnych

Źródło: opracowanie własne.

Należy podkreślić, że wskazane dla poszczególnych ośrodków zadania stanowią jedynie zbiór rekomendacji, które zdaniem autorów opracowania są istotne z punktu widzenia prowadzenia ochrony i opieki nad zabytkami, nie narzucając jednocześnie obowiązku ich realizowania przez poszczególne samorządy lokalne. Stanowią one jedynie otwarty katalog propozycji działań istotnych dla poprawy jakości przestrzeni w układach rozplanowania.

[122] Sieć ośrodków w takim kształcie została stworzona i zaprezentowana w WPOnZ na lata 2020-2023.

V.4. ZADANIA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO

LP.	ZADANIA SZCZEGÓŁOWE W RAMACH CELÓW OPERACYJNYCH, DZIAŁAŃ I ZADAŃ WPOnZ 2024-2027	KOMÓRKA ORGANIZACYJNA UCZESTNICZĄCA W REALIZACJI ZADANIA[124]	SPOSÓB REALIZACJI ZADANIA
CEL OPERACYJNY 1. ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY Działanie 1.1. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego Zadanie 1.1.2. Tworzenie uwarunkowań finansowych			
1.	**Wzmocnienie systemu finansowania prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych**	**ds. kultury i dziedzictwa kulturowego**	Przyznawanie w ramach konkursu dotacji na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego (ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zagrożonych i w złym stanie zachowania). Organizacja naboru do programu „Mała architektura zabytkowa", w ramach którego przyznawana jest pomoc finansowa na rzecz jednostek samorządu terytorialnego województwa łódzkiego w formie dotacji celowej, przeznaczonej na realizację zadań własnych.
		ds. wdrażania perspektywy finansowej 2021-2027	Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych w obiektach zabytkowych.
2.	**Wdrażanie mechanizmów wsparcia dla projektów obywatelskich dotyczących materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu**	**ds. edukacji**	Dofinansowanie projektów obywatelskich dotyczących materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu.
		ds. kultury i dziedzictwa kulturowego	Organizacja konkursu ofert na realizację zadań publicznych województwa łódzkiego z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
		ds. budżetu obywatelskiego	Prowadzenie procedury naboru projektów oraz nadzór nad realizacją zadań w ramach Budżetu Obywatelskiego Województwa Łódzkiego „ŁÓDZKIE NA PLUS".
CEL OPERACYJNY 1. ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY Działanie 1.2. Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków Zadanie 1.2.1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego			
3.	**Opracowanie audytu krajobrazowego**	**ds. polityki regionalnej**	Przygotowanie dokumentu przez Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi zawierającego wskazanie krajobrazów priorytetowych uwzględniających elementy dziedzictwa kulturowego.
4.	**Przyznawanie nagród za najlepsze prace naukowe z zakresu dziedzictwa kulturowego**	**ds. edukacji**	Organizacja konkursu o nagrody Marszałka Województwa Łódzkiego za najlepsze rozprawy i prace tematycznie związane z województwem łódzkim.

[124] Zgodnie z przypisanymi kompetencjami w strukturze UMWŁ.

Cel operacyjny 2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU Działanie 2.1. Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym Zadanie 2.1.1. Identyfikacja, promocja unikatowych i specyficznych form tradycji			
5.	**Identyfikacja i rejestracja tradycyjnych produktów regionalnych**	**ds. rolnictwa**	Bieżąca aktualizacja Listy Produktów Tradycyjnych dostępnej na stronie samorządu (https://www.lodzkie.pl/zywnosc-tradycyjna/produkty-tradycyjne-i-regionalne/lista-produktow-tradycyjnych-wojewodztwa-lodzkiego).
		ds. geodezji i kartografii	Aktualizacja warstwy obiektów Produkty Tradycyjne w Portalu Turystyka Regionalna w Geoportalu Województwa Łódzkiego (www.geoportal.lodzkie.pl).
6.	**Promocja form tradycji wpisanych na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa**	**ds. turystyki ds. promocji**	Kontynuacja wykorzystania procesji Bożego Ciała w Łowiczu oraz zwyczaju układania dywanów kwiatowych w procesji Bożego Ciała w Spycimierzu jako ważnego przedmiotu promocji.
7.	**Tworzenie warunków dla wykorzystania specyficznych form tradycji przez lokalnych przedsiębiorców działających w sektorze przemysłów kreatywnych**	**ds. promocji ds. przedsiębiorczości**	Popularyzacja specyficznych form tradycji wśród przedsiębiorców działających w sektorze przemysłów kreatywnych (m.in.: wzornictwa, designu, muzyki) na rzecz tworzenia produktów.
Cel operacyjny 2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU Działanie 2.1. Kreowanie marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym Zadanie 2.1.2. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków			
8.	**Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem**	**ds. turystyki**	Organizacja spotkań z podmiotami działającymi w sektorze kultury i turystyki w celu stworzenia warunków dla skutecznej kooperacji w zakresie komercjalizacji dziedzictwa kulturowego w ujęciu produktowym.
9.	**Wspieranie sieciowania współpracy instytucji kultury z lokalnymi społecznościami**	**ds. kultury i dziedzictwa kulturowego**	Promocja w instytucjach kultury koncepcji instytucjonalnego wsparcia działalności inicjatyw oddolnych (tj. twórcy indywidualni, stowarzyszenia – w tym LGD, Koła Gospodyń Wiejskich i społeczni opiekunowie zabytków).
Cel operacyjny 2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU Działanie 2.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym Zadanie. 2.2.1. Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu			
10.	**Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu (m.in. zabytki, krajobraz kulturowy, elementy kultury niematerialnej, wyniki badań archeologicznych)**	**ds. turystyki**	Publikacja map, broszur turystycznych, informatorów etc.
		ds. promocji	Publikacja broszur i opracowań dotyczących potraw regionalnych.

Cel operacyjny 2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU Działanie 2.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym Zadanie 2.2.2. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego			
11.	**Objęcie patronatem wydarzeń i przedsięwzięć promujących dziedzictwo kulturowe regionu**	**ds. obejmowania patronatem**	Patronaty nad konkursami dotyczącymi dziedzictwa kulturowego (m.in. rewitalizacji, remontów obiektów zabytkowych, kreowania przestrzeni publicznych, edukacji kulturowej).
			Patronat nad imprezami targowymi promującymi dziedzictwo kulturowe regionu.
			Patronat nad konferencjami, sympozjami, festiwalami, wydarzeniami kulturalnymi promującymi dziedzictwo.
12.	**Udział w wydarzeniach targowo-wystawienniczych**	**ds. turystyki**	Czynne uczestnictwo w międzynarodowych targach turystycznych - organizowanie stoiska regionalnego lub udział w giełdach kooperacyjnych.
		ds. promocji	Organizacja wydarzeń promocyjnych oraz udział w międzynarodowych wydarzeniach targowo-wystawienniczych w kraju i za granicą.
13.	**Nadzór nad organizacją Europejskich Dni Dziedzictwa w regionie**	**ds. kultury i dziedzictwa kulturowego**	Koordynacja wydarzenia przez instytucje kultury Samorządu Województwa Łódzkiego (Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Łódzki Dom Kultury)
14.	**Organizowanie wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe regionu**	**ds. turystyki**	Organizowanie wydarzeń turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu jako atrakcje turystyczne w ramach imprez organizowanych na terenie województwa
15.	**Organizacja konkursów związanych z dziedzictwem kulturowym**	**ds. kultury i dziedzictwa kulturowego** **ds. promocji**	Organizacja konkursów promujących dziedzictwo kulturowe regionu.
		ds. rolnictwa/ programów rozwoju obszarów wiejskich **ds. promocji**	Organizacja konkursów i wydarzeń związanych z promocją dziedzictwa kulinarnego oraz produktów tradycyjnych i regionalnych.
		ds. promocji **ds. rolnictwa/ programów rozwoju obszarów wiejskich**	Promocja produktów tradycyjnych podczas wydarzeń organizowanych przez Województwo Łódzkie.
			Organizacja konkursów promujących produkty regionalne (np. „Smak tradycji” skierowany do Kół Gospodyń Wiejskich i stowarzyszeń kultywujących tradycję kulinarną regionu); www.smak-tradycji.pl/.

Cel operacyjny 2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU Działanie 2.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym Zadanie 2.2.3. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego			
16.	**Promocja walorów dziedzictwa kulturowego regionu w Internecie, w ramach kreowania marki *Łódzkie***	**ds. promocji** **ds. turystyki** **ds. kultury i dziedzictwa kulturowego**	Prowadzenie jednej rozpoznawalnej platformy Łódzkiego, na bazie administrowanych przez jednostki UMWŁ stron internetowych prezentujących dziedzictwo kulturowe regionu (lodzkie.pl): promujelodzkie.pl, lodzkie.pl/turystyka, lodzkie.pl/kultura.
		ds. promocji	Prowadzenie oficjalnego profilu Województwo Łódzkie w ramach mediów społecznościowych: Instagram, X, Facebook.
CEL OPERACYJNY 3. SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM Działanie 3.2. Wzmacnianie instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego Zadanie 3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa			
17.	**Wsparcie instytucji kultury oraz zabytkowych nieruchomości, pozostających w zarządzie samorządu województwa łódzkiego**[125]	**ds. kultury i dziedzictwa kulturowego**	Przyznawanie dotacji, w tym stanowiących uzupełnienie wkładu własnego, na realizację projektów dotyczących inwestycji i działalności bieżącej (w tym wydarzeń dotyczących dziedzictwa kulturowego i edukacji regionalnej).
18.	**Realizacja projektów wspierających wymianę dobrych praktyk w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym**	**ds. polityki regionalnej**	Realizacja zadania pn. Regiony Rewitalizacji Edycja 3.0 czyli wzmacnianie zdolności gmin do programowania i wdrażania działań rewitalizacyjnych poprzez promocję rewitalizacji, organizację wsparcia edukacyjnego i doradczego, wymianę doświadczeń oraz udzielanie Regionalnych Grantów na Rewitalizację, jak również integrowanie środowisk zainteresowanych rewitalizacją.
19.	**Kompleksowy System Informacji Przestrzennej województwa łódzkiego**	**ds. geodezji i kartografii**	System Informacji Przestrzennej na poziomie województwa zawierający kompletne, wysokiej jakości dane o zasobach dziedzictwa kulturowego, zasilany w aktualne informacje.

[125] Wojewódzkie instytucje kultury: Teatr Wielki w Łodzi, Teatr im. S. Jaracza w Łodzi, Filharmonia Łódzka im. Artura Rubinsteina, Muzeum Sztuki w Łodzi, Muzeum Archeologiczne i Etnograficzne w Łodzi, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Marszałka J. Piłsudskiego w Łodzi, Łódzki Dom Kultury.

VI. ŹRÓDŁA I MOŻLIWOŚCI FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI

VI. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA OPIEKI NAD ZABYTKAMI W LATACH 2024-2027

ŹRÓDŁO FINANSOWANIA	PRZEDMIOT FINANSOWANIA
ŚRODKI KRAJOWE - BUDŻET PAŃSTWA	
MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO[126] Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego – których celem jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej, m.in.:	
Ochrona zabytków	Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
Rządowy Program Odbudowy Zabytków	Celem programu jest wspieranie bezzwrotnymi środkami finansowymi jednostek samorządu terytorialnego w zakresie prac konserwatorskich i restauratorskich oraz robót budowlanych przy należącym do nich (lub do jednostki podległej jst) obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub posiadającym wpis do ewidencji.
Wspieranie działań muzealnych	Celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.
Kultura ludowa i tradycyjna	Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.
Ochrona zabytków archeologicznych	Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
Miejsca pamięci i trwałe upamiętnienia w kraju	Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.
Groby i cmentarze wojenne w kraju	Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.
Kultura cyfrowa	Celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego.
Infrastruktura kultury	Celem programu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.
Infrastruktura szkolnictwa artystycznego	Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla procesu kształcenia artystycznego poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury szkół, placówek i uczelni artystycznych.
Infrastruktura domów kultury	Celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów oraz ośrodków kultury, a także centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.
Kultura Dostępna	Celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej.

[126] https://www.gov.pl/web/kultura/

Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży	Celem programu jest wspieranie wartościowych i w pełni profesjonalnych wydarzeń artystycznych o zasięgu regionalnym, krajowym, jak i międzynarodowym, powstających z myślą o dzieciach i młodzieży do 18 roku życia.
Narodowa Kolekcja Sztuki Współczesnej Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Celem programu jest tworzenie i rozwój reprezentatywnych, międzynarodowych kolekcji sztuki współczesnej o randze zbiorów narodowych, dla wzmocnienia systemu wystawienniczego i obszaru sztuk wizualnych w Polsce.
Edukacja artystyczna	Celem programu jest podnoszenie poziomu polskiej edukacji artystycznej poprzez wsparcie finansowe dla najciekawszych projektów, skierowanych do uczniów, studentów oraz absolwentów szkół i uczelni artystycznych.
Edukacja kulturalna	Celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego.
Promesa dla Kultury	Strategicznym celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań realizowanych przy udziale programów europejskich, a także poprzez dofinansowanie kosztów niekwalifikowanych związanych bezpośrednio z celami kulturalnymi ujętych w umowie o dofinansowanie ze środków europejskich.
MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI	
Fundusz Kościelny[127] (działający na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej)	Dotacje na remonty i konserwacje zabytkowych obiektów sakralnych, w zakresie podstawowych prac zabezpieczających obiekt (remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie konserwacji ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Co do zasady nie są finansowane prace dotyczące otoczenia obiektu (np.: chodniki, ogrodzenia, zieleń).
MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ	
Dofinansowanie zadań związanych z budową i remontami pomników upamiętniających tradycję, chwałę i sławę oręża polskiego	Dotacja obejmuje m.in. prace konserwatorskie i dokumentację konserwatorską, prace projektowe, w tym projekt artystyczny, projekt budowlany, dokumentację techniczną, projekt architektoniczno-wykonawczy a także prace związane z aranżacją otoczenia pomnika.
WOJEWÓDZKI URZĄD OCHRONY ZABYTKÓW W ŁODZI[128] **ŁÓDZKI WOJEWÓDZKI KONSERWATOR ZABYTKÓW**	
Środki finansowe z budżetu państwa, z części której dysponentem jest wojewoda[129]	Prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytkach wpisanych na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków usytuowanych na terenie województwa łódzkiego.
WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ	
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Łodzi[130]	Dofinansowanie zadań dotyczących realizacji przedsięwzięć związanych z edukacją ekologiczną, ochroną przyrody i krajobrazu, ochroną powietrza, gospodarką odpadami i ochroną powierzchni ziemi oraz zasobów wodnych, badaniami naukowymi, a także monitoringiem środowiska.

[127] https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny
[128] http://www.wuoz-lodz.pl/
129 https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/ogloszenie-o-dotacji-na-budowe-pomnika
[130] http://www.wfosigw.lodz.pl/

ŚRODKI SAMORZĄDOWE – BUDŻET JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO	
WOJEWÓDZTWO ŁÓDZKIE - URZĄD MARSZAŁKOWSKI WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO[131]	
Dotacje celowe	Zadania mające na celu poprawę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w województwie łódzkim i promowanie jego walorów wśród mieszkańców oraz udostępnianie zabytków na cele publiczne - dotacje są przyznawane na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków województwa łódzkiego (zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) w zakresie nakładów koniecznych na: – prace projektowe i badawcze przed rozpoczęciem prac, – faktyczne czynności konserwatorskie, restauratorskie, budowlane (modernizacyjne, zabezpieczające, instalacyjne etc.), – nakłady materiałowe i związane z nimi nakłady montażowe.
Konkursy ofert	Realizacja zadań publicznych województwa łódzkiego z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz turystyki i krajoznawstwa.
Budżet Obywatelski Województwa Łódzkiego „ŁÓDZKIE NA PLUS”	Inicjatywy mieszkańców województwa łódzkiego z zakresu kultury oraz turystyki i krajoznawstwa.
Budżet województwa łódzkiego	Organizacja naboru do programu „Mała architektura zabytkowa”, w ramach którego zostanie przyznana pomoc finansowa na rzecz jednostek samorządu terytorialnego w formie dotacji celowej, przeznaczonej na realizację zadań własnych samorządów w zakresie prac przy obiektach małej architektury zabytkowej położonych na obszarze województwa łódzkiego. Prace dotyczą obiektów małej architektury zabytkowej takich jak.: kapliczki, krzyże przydrożne, figury, pomniki, posągi, wodotryski, kolumny i inne obiekty architektury ogrodowej. Dotacje są przyznawane na prace przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub wojewódzkiej ewidencji zabytków lub gminnych ewidencji zabytków z obszaru województwa w zakresie nakładów na: 1) osuszenie i wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, 2) stabilizację konstrukcyjną, 3) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie zabytkowej substancji, 4) odtworzenie części składowych, 5) uporządkowanie i zagospodarowanie bezpośredniego otoczenia, 6) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonywania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, 7) wykonanie tabliczki informującej o udzieleniu pomocy finansowej z budżetu województwa łódzkiego, 8) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej i powykonawczej. Ponadto mogą być wykonywane prace przy najbliższym otoczeniu zabytku.
GMINY WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO	
Dotacje celowe	Dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych zabytków wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
Budżet gmin i powiatów	Promocja walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego, promocja turystyczna.
URZĄD MIASTA ŁODZI[132]	
Dotacje celowe w drodze konkursu ogłaszanego na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	Dofinansowanie wykonania prac konserwatorskich i robót budowlanych w obiektach wpisanych do rejestru zabytków znajdujących się w granicach administracyjnych Łodzi.
Konkursy ofert	Realizacja zadań publicznych z zakresu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.
Gminny Program Rewitalizacji	Dofinansowanie przedsięwzięć z zakresu rewitalizacji.

[131] http://www.wfosigw.lodz.pl/
[132] https://uml.lodz.pl/

Budżet Obywatelski	Wspieranie inicjatyw mieszkańców Łodzi z zakresu kultury.
Budżet Miasta Łodzi	Działalność bieżąca i inwestycyjna gminnych samorządowych instytucji kultury.
FUNDUSZE STRUKTURALNE UNII EUROPEJSKIEJ	
PROGRAM FUNDUSZE EUROPEJSKIE DLA ŁÓDZKIEGO 2021-2027 (FEŁ2027)	
Oś priorytetowa VI Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu	Potencjalne źródła finansowania działań związanych z dziedzictwem kulturowym: - działanie FELD.05.01 Kultura i turystyka – ZIT - działanie FELD.05.02 Rewitalizacja obszarów miejskich - działanie FELD.05.03 Rewitalizacja obszarów wiejskich - działanie FELD.06.04 Kultura i turystyka - działanie FELD.06.05 Kultura i turystyka – IF
PROGRAM FUNDUSZE EUROPEJSKIE NA INFRASTRUKTURĘ, KLIMAT, ŚRODOWISKO – FEnIKS 2021-2027	
VII Priorytet Kultura, Działania 7.1 Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej	Wśród sześciu obszarów tematycznych znajduje się kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego – Priorytet VII: Kultura, na realizację którego przewidziano alokację środków w wysokości 600 mln EUR. W zakresie działań zawiera się ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury. Realizowane będą inwestycje mające na celu wzmocnienie wpływu kultury i zrównoważonej turystyki na rozwój gospodarczy, włączenie społeczne i innowacje społeczne w dwóch obszarach: Obszar 1: Rozwój infrastruktury kultury obejmujący tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych sprzyjających aktywnemu uczestnictwu w kulturze i w życiu społecznym; Obszar 2: Ochrona i podniesienie atrakcyjności turystycznej obiektów dziedzictwa kulturowego, którego celem jest podniesienie atrakcyjności najcenniejszych zabytków, poprawa obsługi ruchu turystycznego, tworzenie lub wzmocnienie marki zabytku oraz rozwój usług wykorzystujących nowoczesne technologie w zakresie prezentacji oferty. Wśród działań są m.in.: prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, budowa nowych obiektów infrastruktury kultury, budowa nowych obiektów służących obsłudze ruchu turystycznego, prace w ich otoczeniu, zakup sprzętu lub wyposażenia, konserwacja i digitalizacja zabytków ruchomych, księgozbiorów i muzealiów oraz udostępnienie on-line. Beneficjenci to: państwowe instytucje kultury, instytucje kultury współprowadzone przez administrację rządową, publiczne szkoły artystyczne i publiczne uczelnie artystyczne, podmioty zarządzające obiektami wpisanymi np. na listę Pomników Historii. Beneficjentami mogą być m.in. jednostki samorządu terytorialnego na rzecz samorządowych instytucji kultury, samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe. Projekty, które uzyskają wparcie, powinny stosować zasady Nowego Europejskiego Bauhausu, wspierać transformację cyfrową, realizację Europejskiego Filaru Spraw Socjalnych oraz zapobiegać wszelkim formom dyskryminacji, a w przypadku infrastruktury zabytkowej stosować „Europejskie Zasady Jakości dla finansowanych przez UE interwencji o potencjalnym wpływie na dziedzictwo kulturowe”.
PROGRAMY WSPÓLNOTOWE	
KREATYWNA EUROPA 2021-2027[133] **-** program Komisji Europejskiej na lata 2021-2027 wspierający europejskie sektory kultury, filmu i kreatywne. Zgodnie z założeniami strategii Europa 2030, program Kreatywna Europa służyć ma inwestowaniu w sektory kreatywne i kulturę, aby wzmacniać ich konkurencyjność i znacząco przyczyniać się do wzrostu gospodarczego, zatrudnienia, innowacji i spójności społecznej.	
Podprogram Kultura	Dofinansowanie sztuk widowiskowych i wizualnych, dziedzictwa i innych dziedzin.
Podprogram MEDIA	Dofinansowanie kin i sektora audiowizualnego. Nowy komponent międzysektorowy umożliwia wspieranie współpracy w zakresie polityki, środków przekrojowych oraz nowego instrumentu gwarancji finansowych.

[133] https://kreatywna-europa.eu/

INNE	
Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy[134]	Dofinansowanie zadań realizujących założenia celów, tj.: zmniejszenie różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG, wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem. Obszary, w ramach których można realizować projekty w III edycji Funduszy Norweskich oraz EOG to, m.in.: Rozwój przedsiębiorczości i innowacje, Rozwój lokalny, Badania naukowe, Edukacja, Środowisko, energia i zmiany klimatu, Kultura.

[134] https://www.eog.gov.pl/ ; https://eogkultura.mkidn.gov.pl/pages/pl/strona-glowna.php

VII. WDRAŻANIE I SYSTEM REALIZACJI PROGRAMU - MONITORING

VII. WDRAŻANIE, SYSTEM REALIZACJI ORAZ MONITORING PROGRAMU

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027 będzie realizowany w środowisku obowiązujących norm prawnych oraz dokumentów programowych, planistycznych i strategicznych stanowionych na poziomie krajowym i regionalnym, które w istotny sposób kształtują możliwości w sferze narzędzi i źródeł finansowania zamierzeń oraz uczestników procesu realizacji. Program będzie finansowany przy wykorzystaniu wielu źródeł, zarówno ze środków publicznych, jak i prywatnych (indykatywne źródła finansowania przedstawiono w rozdziale VI.). Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027 zakłada realizację celu strategicznego: *"Zachowanie dla przyszłych pokoleń dziedzictwa kulturowego regionu, jako istotnej części spuścizny dziejowej"* - poprzez wykonanie 16 zadań, przypisanych 6 działaniom w obrębie 3 celów operacyjnych[135].

Podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie programu jest **Zarząd Województwa Łódzkiego**, wykonujący zadania przy pomocy poszczególnych departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego, a instytucją koordynującą realizację programu jest departament właściwy do spraw kultury i dziedzictwa kulturowego[136]. Do zadań koordynatora w szczególności należy: zapewnienie przepływu informacji pomiędzy podmiotami uczestniczącymi w procesie realizacji WPOnZ na lata 2024-2027, zorganizowanie platformy wymiany informacji i doświadczeń, prowadzenie monitoringu wdrażania zadań (gromadzenie danych i informacji od poszczególnych podmiotów realizujących zadania), przygotowanie projektów sprawozdań z etapów realizacji programu, weryfikacja stopnia realizacji celów oraz sformułowanie wytycznych do oceny końcowej.

Powodzenie realizacji Programu jest uzależnione od determinacji i zorientowania na współpracę wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za wykonywanie poszczególnych grup zadań, w tym samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, zarządców zabytków, organu ochrony zabytków, wyspecjalizowanych instytucji kultury, a także środowisk naukowych i organizacji pozarządowych.

Proces realizacji programu, w myśl przepisów art. 87 ust. 5 i 6 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podlega cyklicznej kontroli, w ramach której Zarząd Województwa Łódzkiego ma obowiązek sporządzenia co dwa lata sprawozdania ze stanu realizacji Programu. Sprawozdanie jest przedstawiane Sejmikowi Województwa Łódzkiego, który zobowiązany jest do przekazania go Generalnemu Konserwatorowi Zabytków, celem wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami. Opracowanie sprawozdań w dwuletnim cyklu wymaga monitorowania i analizy zmian na podstawie systematycznie gromadzonych danych. W celu usprawnienia procesu monitorowania przemian zachodzących w obszarach wyznaczonych zadań ustalono wskaźniki monitorowania stopnia realizacji, których wartości bazowe wyznaczono na poziomie 2023 r. (zestawienie wskaźników w tabeli poniżej - Wskaźniki i mierniki przewidziane do monitorowania WPOnZ na lata 2024-2027). Ustalanie poziomu wykonania wskaźników zadań w danym roku powinno się odbywać do 30 kwietnia roku następnego, a wykonanie sprawozdania końcowego, z każdego z dwuletnich etapów Programu, powinno nastąpić do 30 czerwca, w roku następującym po jego zakończeniu. Końcowa ocena stopnia realizacji Programu powinna stanowić punkt wyjścia dla następnej edycji dokumentu.

[135] W WPOnZ na lata 2020-2023 zaplanowane było wykonanie 18 zadań, przypisanych 7 działaniom w obrębie 3 celów operacyjnych.

[136] Departament Kultury (według stanu w kwietniu 2024 r.).

Tab. 6. Podmioty realizujące zadania wskazane w WPOnZ na lata 2024-2027

Cel operacyjny 1. ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY	
Działanie 1. TWORZENIE UWARUNKOWAŃ DLA SKUTECZNEJ OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Zadania:	**Podmiot realizujący**
1. Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych	JST, organ ochrony zabytków, zarządzający zabytkami
2. Tworzenie uwarunkowań finansowych	JST, organy ochrony zabytków, organizacje pozarządowe, WFOŚ
Działanie 2. POPRAWA STANU ZACHOWANIA I ZABEZPIECZENIA ZABYTKÓW	
Zadania:	**Podmiot realizujący**
1. Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego	organ ochrony zabytków, wyspecjalizowane instytucje kultury, placówki naukowe, organizacje pozarządowe, JST, zarządzający zabytkami
2. Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych	zarządzający zabytkami, JST, placówki naukowe, organizacje pozarządowe
3. Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych	zarządzający zabytkami, JST, placówki naukowe, organizacje pozarządowe
Cel operacyjny 2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU	
Działanie 1. KREOWANIE MARKI ŁÓDZKIE POPRZEZ ELEMENTY ZWIĄZANE Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	
Zadania:	**Podmiot realizujący**
1. Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji	wyspecjalizowane instytucje kultury, organizacje pozarządowe, placówki naukowe, JST
2. Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków	wyspecjalizowane instytucje kultury, organizacje pozarządowe, placówki naukowe, JST
3. Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych	JST, organizacje pozarządowe, wyspecjalizowane instytucje sektora turystycznego
Działanie 2. EDUKACJA KULTUROWA I UPOWSZECHNIANIE WIEDZY O DZIEDZICTWIE KULTUROWYM	
Zadania:	**Podmiot realizujący**
1. Publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu	wyspecjalizowane instytucje kultury, organizacje pozarządowe, placówki naukowe, JST
2. Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego	wyspecjalizowane instytucje kultury, organizacje pozarządowe, placówki naukowe, JST
3. Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego	wyspecjalizowane instytucje kultury, organizacje pozarządowe, placówki naukowe, JST
Cel operacyjny 3. SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM KULTUROWYM	
Działanie 1. TWORZENIE I UDOSTĘPNIANIE CYFROWYCH BAZ DANYCH ORAZ ZASOBÓW	
Zadania:	**Podmiot realizujący**
1. Weryfikacja i digitalizacja zasobu gminnych ewidencji zabytków	JST
2. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach	JST, placówki naukowe, organ ochrony zabytków, wyspecjalizowane instytucje kultury, organizacje pozarządowe
3. Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach	instytucje kultury zarządzające muzealiami, JST, placówki naukowe, organizacje pozarządowe
Działanie 2. WZMACNIANIE POTENCJAŁU ORGANIZACYJNEGO INSTYTUCJI DZIAŁAJĄCYCH NA RZECZ DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	
Zadania:	**Podmiot realizujący**
1. Wspieranie współpracy instytucji, organizacji oraz jednostek administracji w zakresie ochrony dziedzictwa	JST, organizacje pozarządowe, placówki naukowe
2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa	instytucje kultury, JST, organizacje pozarządowe, placówki naukowe

Tab. 7. Wskaźniki i mierniki przewidziane do monitorowania WPOnZ na lata 2024-2027

Działanie	Wskaźnik monitorowania	Stan wyjściowy w 2023 r.	Stan docelowy na 2027 r.
Cel operacyjny 1. ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY			
Działanie 1.1. Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego	Liczba gminnych ewidencji zabytków	170	177
	Liczba gminnych programów opieki nad zabytkami	57	177
	Liczba powiatowych programów opieki nad zabytkami	4	21
	Liczba parków kulturowych	3	5
	Liczba pomników historii	5	6
	Liczba zabytków wpisanych do rejestru na 1000 km^2	154,5	Nie mniej niż wartość w roku bazowym
	Średnia wartość dotacji na prace przy jednostkowym zabytku przyznawanych ze środków samorządu województwa łódzkiego[137]	87 846 zł	Dla kolejnych lat nie mniej niż wartość w roku bazowym
	Udział obiektów rejestrowych/reprezentatywnych objętych mpzp	52%/60%	Więcej niż wartość w roku bazowym
Działanie 1.2. Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków	Udział obiektów w stanie bdb i db w zbiorze zabytków reprezentatywnych	78,5%	Więcej niż wartość w roku bazowym
	Liczba rewaloryzacji układów zieleni komponowanej (w danym roku)	5	Dla kolejnych lat nie mniej niż wartość w roku bazowym
Cel operacyjny 2. TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU			
Działanie 2.1. Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym	Liczba produktów tradycyjnych zamieszczonych na liście MRiRW	154	170
Działanie 2.2. Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym	Liczba muzeów, izb muzealnych i skansenów	113	Nie mniej niż wartość w roku bazowym
	Liczba konkursów o tematyce związanej z dziedzictwem kulturowym regionu (w danym roku)	4	Dla kolejnych lat nie mniej niż wartość w roku bazowym
	Liczba wydawnictw o zasięgu regionalnym o tematyce związanej z dziedzictwem kulturowym	10	Nie mniej niż wartość w roku bazowym
Cel operacyjny 3. SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM			
Działanie 3.1. Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów	Liczba zdigitalizowanych i udostępnionych gminnych ewidencji zabytków (w formie kart adresowych)	36	170
	Liczba muzeów, które podjęły się digitalizacji zasobów	22	Więcej niż wartość w roku bazowym

[137] Wartość całkowita dotacji/liczba dotowanych zabytków.

VIII. WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

VIII. WSKAZANIA DO DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH, PROGRAMOWYCH I PLANISTYCZNYCH

W dokumentach określających politykę zachowania dziedzictwa kulturowego na szczeblu krajowym, wojewódzkim oraz lokalnym proponuje się uwzględnić następujące elementy wynikające z „Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2024-2027":

- **pomniki historii utworzone Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej:**
  - Łowicz - Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (z dnia 22 października 2012 r. - poz. 1239),
  - Sulejów - Zespół Opactwa Cystersów (z dnia 13 listopada 2012 r. - poz. 1242),
  - Łódź - wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego (z dnia 16 lutego 2015 r. - poz. 315),
  - Nieborów i Arkadia - zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny (z dnia 22 listopada 2017 r. - poz. 2274),
  - Tum – zespół archikolegiaty p.w. Najświętszej Maryi Panny i św. Aleksego (z dnia 4 kwietnia 2022 r. – poz. 808);
- **parki kulturowe:**
  - „Miasto Tkaczy" w Zgierzu utworzony Uchwałą Rady Miasta Zgierza Nr XV/142/03 z dnia 30 grudnia 2003 r.,
  - „Wzgórze Zamkowe" w Sieradzu utworzony Uchwałą Rady Miejskiej w Sieradzu Nr XXXVI/322/2009 z dnia 29 października 2009 r.,
  - „Etnograficzny podregion kutnowski związany z poetą romantycznym Józefem Bohdanem Zaleskim" w Leszczynku utworzony Uchwałą Rady Gminy Kutno Nr VI/35/2015 z dnia 28 kwietnia 2015 r.);
- **obrzędy i przejawy twórczości ludowej zamieszczone na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa:**
  - Procesja Bożego Ciała w Łowiczu (23.05.2014 r.),
  - Procesja Bożego Ciała z tradycją kwietnych dywanów w Spycimierzu (14.02.2018 r.),
  - Tradycje rzeźbiarskie ośrodka w Kutnie (28.06.2023 r.);
- **rewaloryzację** (w tym działania rewitalizacyjne) **obszarów priorytetowych** w miejscowościach znajdujących się w sieci ośrodków historycznych (66);
- **rewaloryzację obszarów i obiektów reprezentatywnych** (244);
- miejscowość **Spycimierz** zamieszczoną na **liście Krajowej Sieci Najciekawszych Wsi;**
- muzea, w tym zwłaszcza obiekty o statucie uzgodnionym z MKiDN oraz wpisane do Państwowego Rejestru Muzeów prowadzonego przez MKiDN (około 50) i ich oddziały, oraz obiekty w organizacji (np. w Rzeczycy);
- skanseny, w tym obiekty skansenowskie będące oddziałami muzeów, a także obiekty w organizacji (np. Złaków Kościelny);
- **cmentarz żydowski w Łodzi** kandydujący **do zamieszczenia na liście UNESCO**;
- **proponowane pomniki historii**:
  - zespół XVI-wiecznego kościoła w Boguszycach,
  - grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich,
  - układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego,
  - układ urbanistyczny Wielunia,
  - zespół zamku w Oporowie,
  - zespół kościoła romańskiego w Strońsku;
- **proponowane parki kulturowe**:
  - zespół osadniczo-przestrzenny Tum-Łęczyca,
  - Pole bitwy nad Rawką,
  - Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – łowicki park kulturowy,
  - Spała-Inowłódz,
  - młyny nad Grabią,
  - ul. Piotrkowska w Łodzi,
  - Ruda – Popioły – zespół willi letniskowych w Łodzi,
  - Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny),

  - Gidle z zespołami sakralnymi (z sanktuarium maryjnym dominikanów);
- **obrzędy i przejawy twórczości ludowej proponowane do zamieszczenia na Krajowej Liście Niematerialnego Dziedzictwa:**
  - Haft sieradzki, Święto Palanta w Grabowie, Tradycje kulturowe regionu opoczyńskiego;
- **obszary priorytetowe w ośrodkach historycznych**, jako jedno z kryteriów wskazywania krajobrazów priorytetowych w audycie krajobrazowym oraz w planach ogólnych i mpzp, jako obszary pomocnicze do stanowienia zasad prowadzenia polityki przestrzennej w odniesieniu do dziedzictwa i krajobrazu kulturowego[138];
- **produkty regionalne** (154) **z Krajowej Listy Produktów Tradycyjnych**;
- istniejące i proponowane **Europejskie Szlaki Kulturowe:** Dziedzictwa Poprzemysłowego, Filmowy, Bursztynowy, Cysterski, Romański.

[138] Przed ostatecznym określeniem granic w skali planu ogólnego i mpzp powinny one zostać uszczegółowione zgodnie z dobrą praktyką planistyczną, na podstawie rozpoznania terenowego i archiwalnego.

IX. MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE

IX. MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE

IX.1. SŁOWNICZEK POJĘĆ

ADAPTACJA – przystosowanie do nowych potrzeb (wynikających ze zmian standardów użytkowych) lub zmiana funkcji użytkowej (dostosowanie do innego sposobu użytkowania w części bądź w całości), z uwzględnieniem zachowania walorów zabytkowych.

KONSERWACJA – prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

REMONT – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku, polegające na odtworzeniu stanu pierwotnego, a nie stanowiące bieżącej konserwacji (z dopuszczeniem stosowania wyrobów budowlanych innych niż użyte w stanie pierwotnym).

RESTAURACJA – prace restauratorskie, działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań.

REWALORYZACJA – działanie mające na celu przywrócenie wartości, w tym użytkowych, oraz właściwej ekspozycji zabytków.

REWITALIZACJA – proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone na rzecz interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji (zespół działań planistycznych i urbanistycznych, których celem jest społeczne, architektoniczne, urbanistyczne i ekonomiczne korzystne przekształcenie obszarów zdegradowanych na skutek kryzysu wynikającego z czynników społecznych i ekonomicznych).

UKŁAD PRZESTRZENNY – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

ZABYTEK – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

IX.2. BIBLIOGRAFIA

- Baranowska M., Miasta-ogrody, utopia a rzeczywistość. Acta Universitatis Lodziensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica 8, 2007
- Bonisławski R., Nowosolna. Wędrownik III (361), Łódź 1999
- Brykowski R., Ruszczyk G., Inwentarz drewnianej architektury sakralnej w Polsce, z. 4b: Kościoły w Wielkopolsce XVI wieku (Dzietrzniki, Gaszyn, Grębień, Jaworzno, Kadłub, Łaszew, Łyskornia, Ochędzyn, Popowice, Wierzbie, Wiktorów) [w]: Źródła i Materiały do Dziejów Sztuki Polskiej, t. 24, Warszawa 1993
- Czechowska K., Ocena wartości kulturowych miasta Konstantynowa Łódzkiego, Łódź 1986
- Czechowska K., Wycichowski W., Ocena wartości kulturowych miasta Pabianic, Łódź 1986
- Dankowski P., Salm J., Dankowska M., Katalog budownictwa regionalnego województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem krajobrazów kulturowych dorzeczy Warty i Pilicy, 2013
- Domański A., Biała Rawska - studium zabytkowego założenia i wytyczne urbanistyczno- konserwatorskie, Kraków 1961
- Dublicki B., Ocena wartości kulturowych miasta Zgierza, cz. 1, II, Zgierz 1983
- Dylik J., Województwo ze stolicą bez antenatów. Geografia historyczna województwa łódzkiego, Łódź 1971
- Figlus T., Późnogotyckie kościoły typu wieluńskiego – problem identyfikacji, uwarunkowań genetyczno-osadniczych i współczesnych walorów kulturowych, Studia z Geografii Politycznej i Historycznej Tom 9 – 10 (2020), ss. 231–264
- Filipowicz P., Lechowicz Z., Lorenz-Karczewska A., Welc-Jędrzejewska J., Witkowski W., Analiza wartości kulturowych wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego Łęczyca-Tum. Propozycje wniosków konserwatorskich, Łódź 2011 (maszynopis w archiwum NID Łódź)
- Flat O., Opis miasta pod względem historycznym, Łódź 1853
- Głowacki K., Urbanistyka Piotrkowa Trybunalskiego, Piotrków – Kielce 1984
- Hryniak E., Studium historyczno – konserwatorskie miasta Szadek, Warszawa 1989
- Identyfikacja i ocena krajobrazów – metodyka oraz główne założenia. IGiPZ PAN, Warszawa 2015
- Józefacki J., Dzieje Skierniewic, 1359 – 1975, Skierniewice 1988
- Kajzer L., Kołodziejski S., Salm J., Leksykon zamków w Polsce, Warszawa 2001
- Kajzer L., Zamki i dwory obronne w Polsce Centralnej, Warszawa 2004
- Kajzer L., Zamki i dwory obronne w Polsce Centralnej, Warszawa 2004
- Kalinowski W., Problemy ochrony i konserwacji zabytkowych układów przestrzennych miast i osiedli, Toruń 1971
- Kalinowski W., Trawkowski S., Studium historyczno-urbanistyczne Sieradza, Warszawa 1956.
- Kalinowski W., Zarys historii budowy miast w Polsce do połowy XIX wieku, Toruń 1966
- Kamińska J., Grody wczesnośredniowieczne ziem Polski Środkowej na tle osadnictwa. Acta Archeologica Universitatis Lodziensis, Łódź 1953
- Karta Lipska na rzecz zrównoważonego rozwoju miast europejskich
- Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. II: województwo łódzkie, pod red. Łozińskiego J. Z., Warszawa 1954.
- Kolejwa M., Ocena wartości kulturowych miasta Ozorkowa, Łódź 1984
- Koncepcja funkcjonalno-przestrzenna Europejskich Szlaków Kulturowych. Synteza. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi, Łódź 2008
- Korzewski P., Lewacka A., Studium architektoniczno-urbanistyczne dla wybranych fragmentów zabudowy Pławna i Gidel, Częstochowa 1982
- Koter M., Geneza układu przestrzennego Łodzi przemysłowej. Prace Geograficzne, nr 79, Łódź 1969
- Koter M., Historyczne uwarunkowania powstania i rozwoju regionu łódzkiego [w]: Ziemia łódzka, Łódź 1999
- Koter M., Liszewski S., Suliborski A., Łódź i region Polski Środkowej, Łódź 2000
- Kronenberg M., Przewodnik filmowy po województwie łódzkim, Centrum Inicjatyw na Rzecz Rozwoju REGIO, Łódź 2016
- Krzysztofik R., Lokacje miejskie na obszarze Polski. Dokumentacja geograficzno-historyczna, Katowice 2007

- Kulesza M., Koter M., Kształtowanie się sieci miast na obszarze Polski Środkowej. Transformacja społeczno-ekonomiczna Polski Środkowej, pod red. A. Werwickiego, Łódź 1998
- Kulesza M., Morfogeneza miast na obszarze Polski Środkowej w okresie przedrozbiorowym. Dawne województwa łęczyckie i sieradzkie, Łódź 2001
- Kutno – studium historyczno – urbanistyczne, PKZ Warszawa
- Liszewski S., Łódź i okolice, Warszawa 1982
- Lizak A., Źródła finansowania opieki nad zabytkami, NID, Warszawa 2024
- Łydkowska-Sowina U., Socjotopografia późnośredniowiecznego Sieradza, Sieradz 1991
- Machlański P., Podolska J., Stańczak T., Spacerownik po regionie (czyli szlakiem zamków po regionie łódzkim), Łódź 2008
- Marszał T., Szadek. Monografia miasta, Szadek 1995
- Miasta polskie w tysiącleciu, t. II, pod red. M. Siuchcińskiego, Ossolineum 1967
- Milczarek J., Dzieje Złoczewa, Złoczew 1987
- Miłobędzki A., Architektura polska XVII wieku, [w]: Dzieje sztuki polskiej, t. 4: Sztuka polska XVII wieku, Warszawa 1980
- Miłobędzki A., Łoziński J. Z., Atlas zabytków architektury w Polsce, Warszawa 1967
- Miłobędzki A., Zarys dziejów architektury w Polsce, Warszawa 1963
- Monografia gminy Czarnożyły, pod red. Z. Włodarczyka, Wieluń 2009
- Monografia gminy Osjaków, pod red. J. Książka, Wieluń 2012
- Mowszowicz J., Parki Łodzi, Łódź 1962
- Muszyńska E., Problematyka małomiasteczkowych form przestrzennych. Studia Regionalne, T. V (X), Warszawa - Łódź 1981
- Muszyńska E., Problemy zagrożonych reliktów urbanistycznych małych miasta regionu Łódzkiego, Łódź 1975
- Nowa Karta Lipska. Transformacyjna siła miast na rzecz wspólnego dobra
- Olaczek R., Skarby przyrody i krajobrazu Polski, Multico, Warszawa, 2008
- Olejnik T., Wieluń. Dzieje miasta 1793 – 1945, Piotrków Trybunalski 2003
- Olejnik T., Wieluń. Dzieje miasta 1945-1989, Łódź-Wieluń 2009
- Olszewski B., Od Piątku do soboty. Wędrówki po ziemi łódzkiej, Łódź 1995
- Olszewski B., Tum, znaczy dom. Wędrówki po ziemi łódzkiej, Łódź 1999
- Perzanowski Z., Biała Rawska. Zarys historii miasteczka, Kraków 1961
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz plan zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi. Uchwała nr LV/679/18 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 28 sierpnia 2018 r. w sprawie uchwalenia Planu zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz planu zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Łodzi. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi, Łódź 2018
- Plit J., Krajobrazy kulturowe Polski i ich przemiany, IGiPZ PAN, Warszawa 2016
- Pracownia projektowa URBIOSIS Agnieszka Kowalewska. Diagnoza walorów widokowo- kompozycyjnych oraz zagrożeń dla możliwości ich zachowania w województwie łódzkim (Ekspertyza opracowana w ramach audytu krajobrazowego województwa łódzkiego), Łódź Warszawa 2018
- Procesy rewitalizacji w miastach województwa łódzkiego, Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego, Łódź 2015
- Przewodnik po Łęczycy, pod red. J. Szymczaka, Łęczyca 2005
- Puś W., Dzieje Łodzi przemysłowej (zarys historii), Łódź 1987
- Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w województwie łódzkim. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi A i C), Warszawa 2017
- Ratajski M., Orżyński J., Przewodnik Piotrków Trybunalski i okolice, Piotrków Trybunalski 1997
- Ruch turystyczny w Łodzi i województwie Łódzkim, IGMiTUŁ, B. Włodarczyk (red.), Łódź 2017
- Ruszkowski A., Sieradz i okolice, Sieradz 2000
- Sawicki A., Wytyczne do koncepcji planu rewaloryzacji zespołu staromiejskiego śródmieścia Łowicza, Skierniewice 1979
- Serafinowicz J., Skierniewice studium historyczno – urbanistyczne, Warszawa 1985
- Sieradz dzieje miasta, pod red. Z. Anusiaka, J. Kity, M. Nartonowicz-Kot, K. Lesiakowskiego, Sieradz 2014

- Stankiewicz Z., Województwo piotrkowskie. Monografia regionalna. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju, Łódź – Piotrków 1982
- Strategia rozwoju województwa Łódzkiego 2020. Uchwała nr XXXIII/644/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie uchwalenia zaktualizowanej Strategii rozwoju województwa Łódzkiego na lata 2007-2020 i zmiany jej nazwy na Strategia rozwoju województwa Łódzkiego 2020. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi, Łódź 2013
- Studia z historii budowy miast. Prace Instytutu Urbanistyki i Architektury, z. 1/14, Warszawa 1955
- Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Łodzi – dokument przyjęty Uchwałą nr LXIX/1753/18 Rady Miejskiej w Łodzi z dnia 28 marca 2018 r.
- Sulimierski F., Chlebowski B., Walewski W., Słownik geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich, T. I - XV, Warszawa 1880 – 1914
- Szkice z dziejów Sieradzkiego. Województwo sieradzkie. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju, pod red Piotrowskiego W., Łódź – Sieradz 1980
- Świechowski Z., Katalog architektury romańskiej w Polsce, Warszawa 2009
- Świechowski Z., Opactwo cysterskie w Sulejowie, Poznań 1954
- Uniejów. Dzieje miasta, pod red. J. Szymczaka, 1995
- Vademecum konserwatora zabytków 2015. Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury (edycja 2015), ICOMOS Polska, Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS, Warszawa 2015
- Wegner J., Łowicz studium historyczno – urbanistyczne do planu zagospodarowania przestrzennego, Skierniewice 1953
- Widawa - studium historyczno – urbanistyczne, PKZ, Warszawa 1964
- Wieluń. Dzieje miasta do 1792 roku, pod red. A. Szymczakowej, Łódź-Wieluń 2011
- Wojewódzki programu opieki nad zabytkami dla województwa łódzkiego na lata 2016 – 2019, przyjęty przez Sejmik Województwa Łódzkiego Uchwałą nr XXV/319/16 z dnia 21 czerwca 2016 r. Biuro Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi, Łódź 2016
- Województwo miejskie łódzkie. Monografia regionalna. Zarys dziejów, obraz współczesny, perspektywy rozwoju, pod red. H. Mortimer-Szymczyk, Łódź 1981
- Województwo skierniewickie. Monografia regionalna. Zarys dziejów, obraz współczesny, pespektywy rozwoju, pod red. J. Gregorowicza, Łódź – Skierniewice 1982
- Wójcik M., Dmochowska-Dudek K., Identyfikacja układów ruralistycznych o istotnych wartościach krajobrazowych i kulturowych w skali województwa łódzkiego i ich waloryzacja pod kątem rekomendacji do wyznaczania krajobrazów priorytetowych (Ekspertyza), Łódź 2018
- Wytyczne konserwatorskie do planu regionalnego zagospodarowania przestrzennego województwa piotrkowskiego, TUP, Warszawa 1987
- Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, t. 24: woj. łódzkie i m., pod red. H. Krzyżanowska , Warszawa 1988
- Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, t. 30: woj. piotrkowskie, pod red. A. Kłoczko, M. Róziewicz, Warszawa 1988
- Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, t. 31: woj. płockie, pod red. A. Kłoczko, M. Róziewicz, Warszawa 1988
- Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, t. 38: woj. skierniewickie, pod red. A. Kłoczko, M. Róziewicz, Warszawa 1996
- Zamki w Polsce, Guerquin B., Warszawa 1984
- Zarys monografii województwa łódzkiego, pod red. S. Liszewskiego , Łódź 2001
- Zin W., Zabytki urbanistyki i architektury w Polsce. Odbudowa i konserwacja. Miasta historyczne, Warszawa 1986
- Zub J., Opactwo cysterskie. Przewodnik po zabytkach sztuki, nr 19, Tarnobrzeg 2000

USTAWY I ROZPORZĄDZENIA:

- ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. z 2022 r., poz. 840; ze zm.);
- ustawa z dnia 05 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. z 2019 r., poz. 512; ze zm.);
- ustawa z dnia 06 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz.U z 2019 r., poz. 1295; ze zm.);
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r., poz. 774);
- ustawa z dnia 09 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2020 r. poz. 802; ze zm.)
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 października 2012 r. w sprawie uznania za Pomnik Historii Łowicz – Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (Dz.U. z 2012 r., poz. 1239);
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 listopada 2012 r. w sprawie uznania za Pomnik Historii Sulejów – zespół opactwa cystersów (Dz.U. z 2012 r., poz. 1242);
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 listopada 2017 r. w sprawie uznania za Pomnik Historii Nieborów i Arkadia – zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny (Dz.U. z 2017 r., poz. 2274);
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 16 lutego 2015 r. w sprawie uznania za Pomnik Historii Łódź – wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego (Dz.U. z 2015 r., poz. 315);
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 04 kwietnia 2022 r. w sprawie uznania za Pomnik Historii zespołu kolegiaty pw. NMP i św. Aleksego w Tumie.

MATERIAŁY UDOSTĘPNIONE NA STRONACH INTERNETOWYCH:

http://www.historycznie.uni.lodz.pl/ludowa.html
https://www.nid.pl/pl/
https://www.gov.pl/web/kultura/
http://www.wuoz-lodz.pl/
https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny
http://nfosigw.gov.pl/
http://www.wfosigw.lodz.pl/
https://uml.lodz.pl/
https://funduszeue.lodzkie.pl/
https://rpo.lodzkie.pl/
https://www.gov.pl/web/rolnictwo
https://www.lodzkie.pl/prow/
https://kreatywna-europa.eu/
https://www.eog.gov.pl/
https://eogkultura.mkidn.gov.pl/pages/pl/strona-glowna.php

IX.3. SPIS RYSUNKÓW I TABEL

SPIS RYSUNKÓW

Rys. 1. Zabytki nieruchome w rejestrze województwa łódzkiego w 2023 r.
Rys. 2. Zabytki nieruchome w województwie łódzkim w 2023 r. wg typologii funkcjonalnej
Rys. 3. Rozmieszczenie pomników historii i parków kulturowych w województwie łódzkim w 2023 r.
Rys. 4. Podział administracyjny województwa łódzkiego w aspekcie historycznym
Rys. 5. Cmentarze różnych wyznań
Rys. 6. Obiekty sakralne różnych wyznań
Rys. 7. Więzi regionalne – Lokalne Grupy Działania
Rys. 8. Produkty tradycyjne w województwie łódzkim (stan na 2023 r.)
Rys. 9. Tożsamość regionalna województwa łódzkiego
Rys. 10. Wybrane elementy krajobrazu kulturowego na tle grup krajobrazowych w województwie łódzkim
Rys. 11. Stan zachowania zabytków reprezentatywnych (stan na 2024 r.)
Rys. 12. Struktura zabytków reprezentatywnych (stan na 2024 r.)
Rys. 13. Liczba zabytków reprezentatywnych w powiatach (stan na 2024 r.)
Rys. 14. Stan zachowania obiektów i obszarów reprezentatywnych
Rys. 15. Zabytki zagrożone według WPOnZ 2024-2027 – stan na 2024 r.
Rys. 16. Sieć ośrodków historycznych w województwie łódzkim
Rys. 17. Obszary priorytetowe zdelimitowane w ośrodkach historycznych (Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki)
Rys. 18. Ocena zachowania walorów panoram historycznych jednostek osadniczych
Rys. 19. Degradacja krajobrazu kulturowego – zabytkowe struktury przestrzenne i wnętrza urbanistyczne historycznych jednostek osadniczych
Rys. 20. Rewitalizacja w ośrodkach historycznych – przyjęte uchwały w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji (stan na 2023 r.)
Rys. 21. Zabytki nieruchome na tle obszarów objętych mpzp – stan na 2023 r.
Rys. 22. Zabytki reprezentatywne na tle obszarów objętych mpzp – stan na 2023 r.
Rys. 23. Udział najczęściej wskazywanych zadań w obowiązujących GPOnZ [%] – stan na 2023 r.
Rys. 24. Najczęściej występujące w obowiązujących GPOnZ zadania dotyczące promocji dziedzictwa kulturowego [%] – stan na 2023 r.
Rys. 25. Najczęściej występujące w obowiązujących GPOnZ zadania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego [%] – stan na 2023 r.
Rys. 26. Aktualność programów opieki nad zabytkami – stan na 2023 r.
Rys. 27. Produkty Turystyczne z certyfikatami Polskiej Organizacji Turystycznej (POT) w 2023 r. i wyróżnienia na tle kraju
Rys. 28. Wybrane zadania z zakresu tworzenia uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego
Rys. 29. Wybrane zadania z zakresu stanowienia form ochrony
Rys. 30. Rekomendowane prace w obiektach i obszarach reprezentatywnych
Rys. 31. Wybrane zadania z zakresu poprawy stanu zachowania zabytków, w tym założeń zieleni i przestrzeni publicznych
Rys. 32. Wybrane zadania w ramach realizacji zintegrowanego systemu zarządzania dziedzictwem kulturowym
Rys. 33. Wybrane zadania z zakresu tworzenia, znakowania i promocji szlaków kulturowych
Rys. 34. Wybrane zadania z zakresu kreowania marki Łódzkie poprzez produkty związane z dziedzictwem kulturowym
Rys. 35. Sieć ośrodków historycznych wg rangi w kontekście lokalizacji obiektów i obszarów reprezentatywnych

SPIS TABEL

Tab.1. Liczba obiektów w rejestrze zabytków nieruchomych w województwie łódzkim
Tab. 2. Obiekty i obszary reprezentatywne – ocena stanu zachowania (na koniec 2023 r.) oraz rekomendowane działania do podjęcia w latach 2024-2027
Tab. 3. Lista zabytków archeologicznych uznanych za obszary i obiekty reprezentatywne
Tab. 4. Lista obiektów i obszarów zagrożonych według WPOnZ 2024-2027 – stan na 2024 r.
Tab. 5. Degradacja krajobrazu kulturowego – panoramy historycznych jednostek osadniczych
Tab. 6. Podmioty realizujące zadania wskazane w WPOnZ na lata 2024-2027
Tab. 7. Wskaźniki i mierniki przewidziane do monitorowania WPOnZ na lata 2024-2027

ZAŁĄCZNIK 1

OBIEKTY I ZESPOŁY ODZNACZAJĄCE SIĘ WYJĄTKOWYMI WARTOŚCIAMI ZABYTKOWYMI PROPONOWANE DO WPISANIA NA LISTĘ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO UNESCO ORAZ DO USTANOWIENIA POMNIKÓW HISTORII

UMIESZCZENIE ZABYTKÓW NA LIŚCIE ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I PRZYRODNICZEGO UNESCO

1. CMENTARZ ŻYDOWSKI W ŁODZI

Ze względu na ogromne znaczenie dla kultury żydowskiej, stanowiącej jeden z kluczowych elementów tradycji i wielokulturowości Łodzi, proponuje się wpisanie na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – Cmentarza Żydowskiego przy ul. Brackiej 40 w Łodzi, stanowiącego fragment pomnika historii „Wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego".

POTENCJALNY ZASIĘG[139]/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
 Lokalizacja: miasto Łódź, powiat łódzki grodzki	

STANOWIENIE POMNIKÓW HISTORII W ODNIESIENIU DO OBIEKTÓW I ZESPOŁÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ WYJĄTKOWYMI WARTOŚCIAMI ZABYTKOWYMI I ZNACZENIEM DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W KRAJU

1. ZESPÓŁ XVI-WIECZNEGO DREWNIANEGO KOŚCIOŁA W BOGUSZYCACH

Modrzewiowy kościół pw. św. Stanisława, Biskupa i Męczennika jest jednym z najcenniejszych zabytków sakralnych architektury drewnianej w skali Polski. Został wybudowany w latach 1550-1558 z fundacji Wojciecha Rawicz Boguskiego na miejscu starszej świątyni. Kościół jest świątynią orientowaną, trójnawową, o konstrukcji zrębowej, oszalowaną deskami z gontowym dachem. Wnętrze bogato zdobione, pokryte jest renesansowymi polichromiami. Uwagę przykuwają polichromie kasetonowe stropu z geometrycznymi wzorami i motywami roślinnymi. Do zespołu kościoła należą także: dzwonnica drewniana z XVIII w., ogrodzenie z polnych kamieni oraz cmentarz kościelny – w jego narożach znajdują się cztery murowane kapliczki z XIX w., które służyły jako ołtarze w czasie procesji Bożego Ciała.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
 Lokalizacja: gmina Rawa Mazowiecka, powiat rawski	

139 Wyznaczone zasięgi (dla obszarów zaprezentowanych w załącznikach 1-3) na tym etapie mają charakter jedynie poglądowy. Ostateczna delimitacja, będąca wynikiem badań, powinna nastąpić na poziomie formalnego stanowienia ochrony.

STANOWIENIE POMNIKÓW HISTORII W ODNIESIENIU DO OBIEKTÓW I ZESPOŁÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ WYJĄTKOWYMI WARTOŚCIAMI ZABYTKOWYMI I ZNACZENIEM DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W KRAJU

2. GRUPA XVI-WIECZNYCH DREWNIANYCH KOŚCIOŁÓW WIELUŃSKICH

Do grupy modrzewiowych kościołów typu wieluńskiego należą orientowane, drewniane obiekty sakralne o unikatowej architekturze, które charakteryzują się zrębową konstrukcją ścian, wieżami o konstrukcji słupowej i dachami krytymi gontem. Znajdują się w okolicach Wielunia i pobliskiego Wieruszowa. Ich wnętrza są bogato zdobione, a ściany często polichromowane. Najstarszy z nich to kościół w Grębieniu z przełomu XV i XVI w. Pozostałe obiekty zlokalizowane są m.in. w: Gaszynie, Łaszewie Rządowym, Popowicach, Kadłubie, Wiktorowie, Ochędzynie Starym (poza tym silne związki formalne z grupą wykazuje również kościół w Łyskorni z 1 poł XVII w.).

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: Gminy: Wieluń, Wierzchlas, Biała, Pątnów, Sokolniki; powiat wieluński, wieruszowski

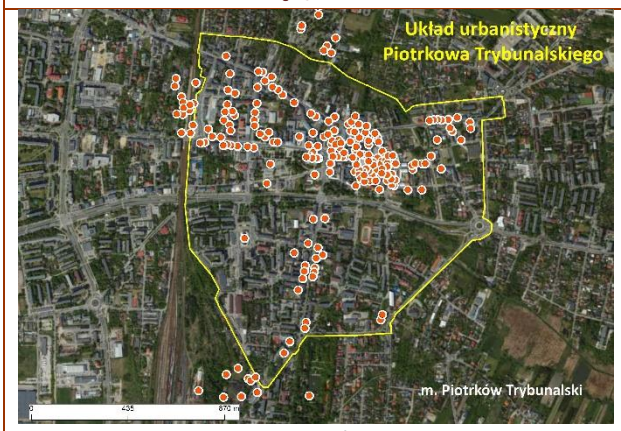
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

3. UKŁAD URBANISTYCZNY PIOTRKOWA TRYBUNALSKIEGO

Piotrków Trybunalski charakteryzuje jeden z najcenniejszych układów przestrzennych. Do czasów obecnych przetrwały fragmenty kamienno-ceglanych murów obronnych z XIV i XV w. Serce tego średniowiecznego układu urbanistycznego stanowi Rynek Starego Miasta wraz z otaczającymi go zabytkowymi kamienicami. Z jego narożników wychodzą prostopadle po dwie wąskie uliczki z zachowaną historyczną zabudową mieszkalną. W obrębie Starego Miasta znajdują się także kościoły i klasztory pochodzące z XIV, XVII i XVIII w. Najstarszy z nich – fara św. Jakuba, wzniesiony został z fundacji Kazimierza Wielkiego. Odbywające się w nim uroczyste nabożeństwa rozpoczynały zjazdy sejmów koronnych (XV/XVI w.) oraz inaugurowały obrady Trybunału Koronnego (XVII/XVIII w.). Zarys fundamentów dawnego ratusza - siedziby Trybunału Koronnego odtworzono na Rynku. Data I sejmu w Piotrkowie Trybunalskim (1493 r.) przyjmowana jest jako początek parlamentaryzmu polskiego.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Piotrków Trybunalski, powiat piotrkowski grodzki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

STANOWIENIE POMNIKÓW HISTORII W ODNIESIENIU DO OBIEKTÓW I ZESPOŁÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ WYJĄTKOWYMI WARTOŚCIAMI ZABYTKOWYMI I ZNACZENIEM DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W KRAJU

4. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA ROMAŃSKIEGO W STROŃSKU

Kościół parafialny św. Urszuli i 11 tysięcy dziewic w Strońsku to cenna świątynia romańska, do której budowy użyto cegły. Powstał w I poł. XIII w., należy do najstarszych kościołów ceglanych w Polsce. Kilka razy był przebudowany. Elementy stylu romańskiego zachowały się najlepiej na zewnętrznej stronie prezbiterium i części nawy, gdzie widoczna jest romańska faktura murów oraz dwa okna zamknięte półkoliście. Wystrój wnętrza ma charakter nowożytny. Najcenniejszym elementem w świątyni jest półokrągły, kamienny, bogato zdobiony tympanon z przedstawieniem zoomorficznym, znajdujący się nad drzwiami w południowej kruchcie.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Zapolice, powiat zduńskowolski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

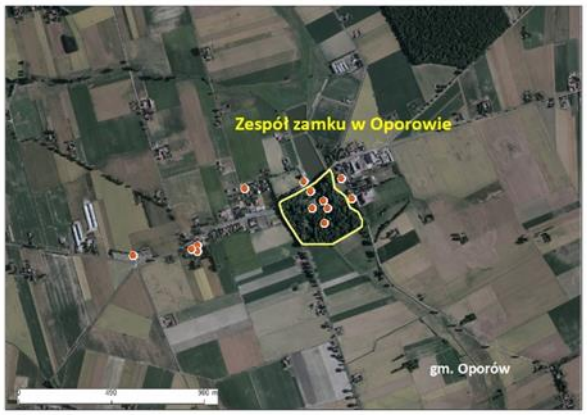

STANOWIENIE POMNIKÓW HISTORII W ODNIESIENIU DO OBIEKTÓW I ZESPOŁÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ WYJĄTKOWYMI WARTOŚCIAMI ZABYTKOWYMI I ZNACZENIEM DLA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W KRAJU

5. ZESPÓŁ ZAMKU W OPOROWIE

Zamek wzniesiony został przez arcybiskupa Władysława Oporowskiego w latach 1434-1449. Ta malownicza późnogotycka rezydencja obronna usytuowana jest na wysepce, którą otacza fosa. Zabudowa skupiona jest wokół czworobocznego dziedzińca składającego się z domu mieszkalnego, wieży, baszty z kaplicą, połączonych murem obronnym zwieńczonym blankami. Zamek leży w obrębie dużego parku o charakterze krajobrazowym. Widać w nim pozostałości regularnego założenia renesansowego.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Oporów, powiat kutnowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

ZAŁĄCZNIK 2

OBSZARY ODZNACZAJĄCE SIĘ SZCZEGÓLNYMI WARTOŚCIAMI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

PROPONOWANE DO USTANOWIENIA PARKU KULTUROWEGO

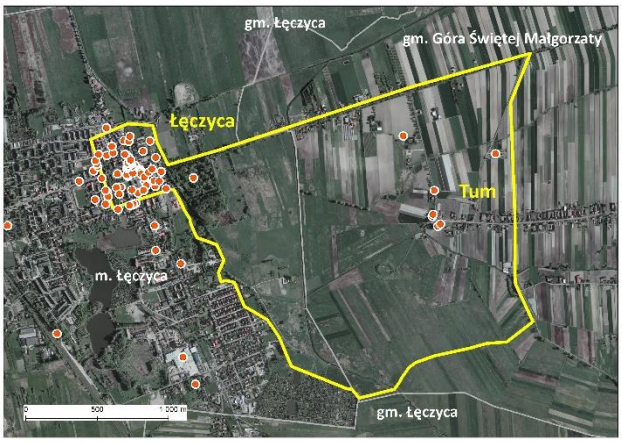

STANOWIENIE PARKÓW KULTUROWYCH DLA OBSZARÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ SZCZEGÓLNYMI WARTOŚCIAMI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

1. ZESPÓŁ OSADNICZO-PRZESTRZENNY TUM – ŁĘCZYCA

Proponuje się objąć ochroną w Tumie i okolicach: archikolegiatę NMP i św. Aleksego - jeden z najstarszych i najlepiej zachowanych zabytków romańskich w Polsce, teren Starej Łęczycy z pozostałościami m.in. kościoła św. Krzyża i licznymi stanowiskami archeologicznymi, wczesnośredniowieczne grodzisko pierścieniowate znane jako Szwedzka Góra – z pozostałościami potężnego grodu zamieszkiwanego przez plemię zwane Łęczanami (IV w. n.e.), drewniany kościół św. Mikołaja wraz z wsią kościelną oraz skansen „Łęczycka Zagroda Chłopska" w Kwiatkówku, który przybliża odwiedzającym charakter starej łęczyckiej wsi wraz z budynkami i ich wyposażeniem. Ważną częścią projektu jest także zachowanie historycznej drogi z Tumu do Łęczycy oraz zabytków znajdujących się w Łęczycy, m.in.: układ urbanistyczny średniowiecznego starego miasta wraz z rynkiem i klasycystycznym ratuszem, zespół zamku królewskiego wzniesiony za panowania Kazimierza Wielkiego (obecnie muzeum), obiekty sakralne, m.in. kościół parafialny św. Andrzeja wraz z dzwonnicą kościelną, która niegdyś była wieżą XIV-wiecznych fortyfikacji miejskich, zespoły klasztorne – bernardynów i podominikański.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gminy: miasto Łęczyca, gm. Łęczyca, gm. Góra św. Małgorzaty, powiat łęczycki

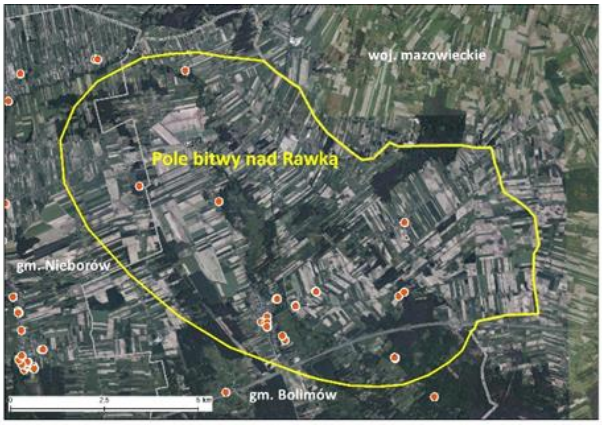
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

2. POLE BITWY NAD RAWKĄ

Proponowany park kulturowy ma na celu popularyzację wiedzy historycznej oraz przywrócenie pamięci o wydarzeniach i ofiarach Wielkiej Wojny 1914-1915. Linia frontu przebiegała w pobliżu Bolimowa, wzdłuż rzek Rawki i Bzury, gdzie Niemcy jako jedni z pierwszych w historii użyli gazów bojowych. Skutkiem działań zbrojnych były istotne zmiany w krajobrazie. Pobojowisko sąsiaduje z Bolimowskim Parkiem Krajobrazowym, którego trasy wycieczkowe uwzględniają również miejsca związane z bitwą (m.in. cmentarze, pola walki, zachowane umocnienia).

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina: Bolimów, powiat skierniewicki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

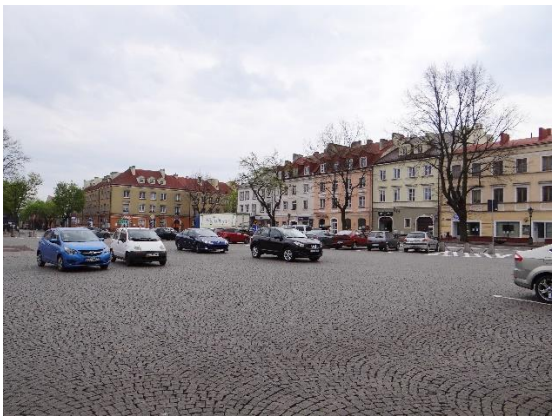

STANOWIENIE PARKÓW KULTUROWYCH DLA OBSZARÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ SZCZEGÓLNYMI WARTOŚCIAMI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

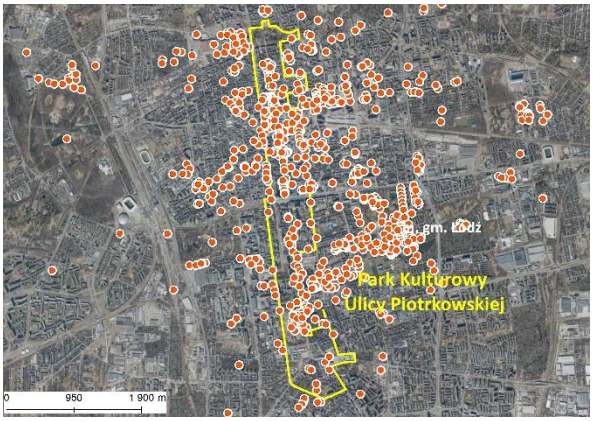
3. ŚLADAMI PRYMASÓW, ZAWISZY, WALEWSKIEJ I NAPOLEONA – ŁOWICKI PARK KULTUROWY (REJON GMIN: ŁOWICZ, ZDUNY, KIERNOZIA, BIELAWY)

Jest to obszar cenny dla kulturowego i historycznego krajobrazu regionu, również w wymiarze dziedzictwa niematerialnego, takiego jak ludowe obrzędy i stroje. Miejscami, które zostaną objęte opieką będą m.in.: klasycystyczny pałac w Walewicach, kościół w Złakowie Kościelnym, unikatowa aleja morwowa w gminie Zduny, zamek w Sobocie, w którym wychował się Artur Zawisza, zespół pałacowo-parkowy i kościół w Kiernozi. Ponieważ zabytkowe miejsca są położone w stosunkowo niewielkiej odległości od siebie, planuje się m.in. rozwój infrastruktury turystycznej, w tym modernizacje ścieżek rowerowych.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
 Lokalizacja: gminy: Łowicz, Zduny, Kiernozia, Bielawy, powiat łowicki	

4. UL. PIOTRKOWSKA W ŁODZI

Ulica Piotrkowska rozpoczynająca się od Placu Wolności, a kończąca na Placu Niepodległości jest jedną z najdłuższych w Europie ulic pełniących funkcję handlową. Objęcie ochroną jako Park kulturowy ma na celu zachowanie unikatowego dziedzictwa kulturowego i utrwalenie historycznego charakteru układu przestrzennego. Część północna ulicy jest bardziej reprezentacyjna i wielkomiejska. W części południowej znajduje się większa liczba obiektów postindustrialnych, m.in.: klasycystyczna Biała Fabryka Ludwika Geyera z I połowy XIX w. (ob. siedziba Centralnego Muzeum Włókiennictwa), eklektyczny pałac Roberta Schweikerta, oraz neobarokowe: zespół pałacowy rodziny Scheiblerów i pałac braci Karola i Emila Steinertów.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
 Lokalizacja: miasto Łódź, powiat łódzki grodzki	

STANOWIENIE PARKÓW KULTUROWYCH DLA OBSZARÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ SZCZEGÓLNYMI WARTOŚCIAMI KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

5. RUDA – POPIOŁY – ZESPÓŁ WILLI LETNISKOWYCH W ŁODZI

Las Ruda-Popioły leży w południowej części Łodzi w dzielnicy Górna. Przed wojną zwano go lasem w Rudzie Pabianickiej. Na przełomie XIX i XX w. był miejscem wypoczynku łódzkich fabrykantów. W latach dwudziestych XX w. podjęto działania w celu założenia tzw. miasta-ogrodu. Charakterystyczne dla Lasu Rudzkiego są wille letniskowe otoczone starym drzewostanem. Pierwotnie eleganckie budynki, wzniesione m.in. przez rodziny Tschidlów, Zaurów. Goppertów, Steigertów, w większości popadły w ruinę. Obecnie powierzchnia Lasu Popioły liczy 65 ha. Wraz ze Stawami Stefańskiego i Parkiem 1 Maja tworzy Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Ruda Willowa" mający za zadanie chronić zarówno walory przyrodnicze, jak i kulturowe południowej części Rudy.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Łódź, powiat łódzki grodzki

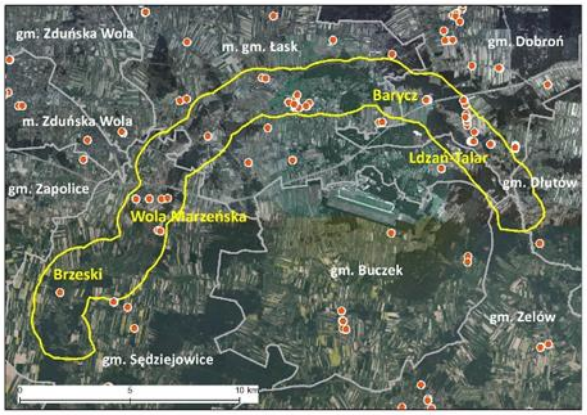
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

6. MŁYNY NAD GRABIĄ

Drewniane młyny wodne i zagrody młyńskie znikające z współczesnego krajobrazu łączy szlak turystyczny „Młyny nad Grabią". Do dziś zachowało się tylko kilka z trzydziestu młynów. Do najciekawszych należą zabytkowe młyny połączone obecnie betonowym mostem w miejscowości Ldzań (Talar). Jeden z młynów jest jednopiętrowy, turbinowy, napędzany siłą wody i pochodzi z połowy XIX w., drugi dwupiętrowy młyn z silnikiem elektrycznym został uruchomiony w końcu XIX w. Teren ten nazywany jest obecnie „Osada dwa Młyny". Jednym z ciekawszych młynów nad Grabią jest Młyn Krzywda z poł. XIX w., pełniący również funkcję małej elektrowni wodnej. Kolejnym z dobrze zachowanych młynem jest obiekt w Woli Marzeńskiej. Ruiny dawnych młynów znajdują się również m.in. w Emilianowie, Woli Wężykowej (Młyn "Kurek"). Obecnie większość młynów jest własnością prywatną.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gminy: Łask, Sędziejowice, Dłutów, Dobroń
powiaty: łaski, pabianicki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

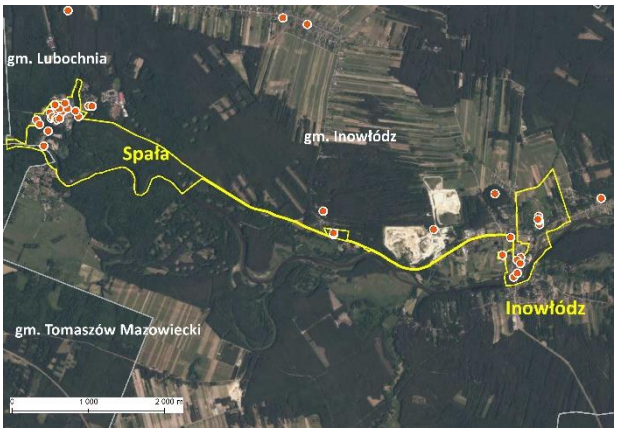

STANOWIENIE PARKÓW KULTUROWYCH DLA OBSZARÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ SZCZEGÓLNYMI WARTOŚCIAMI KRAJOBRAZU KUTUROWEGO

7. SPAŁA – INOWŁÓDZ

Proponuje się objęcie ochroną jednego z najstarszych zabytków romańskich, jakim jest kościół św. Idziego (XII w.) w Inowłodzu o cechach typowych dla architektury obronnej, wybudowany z ciosanego piaskowca, a także odrestaurowanych ruin zamku obronnego powstałego za czasów Kazimierza Wielkiego.
Ponadto uwzględniono zabytki pobliskiej Spały, miejscowości o charakterze wypoczynkowym, znanej z polowań, w których uczestniczyli królowie polscy, carowie rosyjscy i prezydenci międzywojennej Polski. Do najciekawszych zabytków Spały należą: drewniany kościół z 1923 r. wybudowany w stylu polskim, murowana wieża ciśnień z pocz. XX w., zabytkowy most żelbetonowy na rzece Pilicy oraz budynki osady pałacowej.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Inowłódz, powiat tomaszowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

8. OZORKÓW KLASYCYSTYCZNY (UKŁAD PRZESTRZENNY)

Układ przestrzenny Ozorkowa, szczególnie część centralna miasta, składa się z szerokiej alei z rynkiem i ulicami promieniście wychodzącymi z drugiego, trójkątnego placu. Przy głównych ulicach miasta znajduje się wiele różnorodnych architektonicznie budynków, spośród których wyróżniają się XIX-wieczne budowle klasycystyczne. Do najciekawszych należą: pałace Schlösserów przy ul. Listopadowej i ul. Łęczyckiej (przed drugim z nich znajduje się fontanna w klasycystycznym stylu) oraz kościoły: ewangelicki Dwunastu Apostołów Jezusa Chrystusa z 1842 r., kościół św. Józefa z 1668 r., kościół Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego pw. Najświętszego Serca Jezusowego z 1932 r. Ponadto w Ozorkowie zachowały się interesujące przykłady architektury mieszkalnej, należą do nich m.in.: Dom majstrów (ul. Listopadowa), Dom rodziny Brauze (pl. Jana Pawła II), Dom Weilów (ul. Ks. Kardynała S. Wyszyńskiego).

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Ozorków, powiat zgierski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

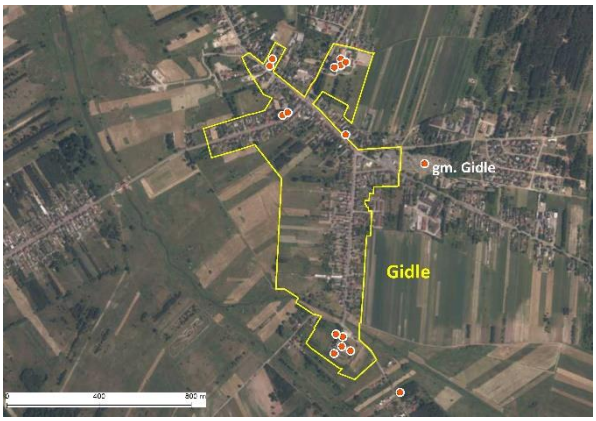

STANOWIENIE PARKÓW KULTUROWYCH DLA OBSZARÓW ODZNACZAJĄCYCH SIĘ SZCZEGÓLNYMI WARTOŚCIAMI KRAJOBRAZU KUTUROWEGO

9. GIDLE Z ZESPOŁAMI SAKRALNYMI (W TYM Z SANKTUARIUM MARYJNYM DOMINIKANÓW)

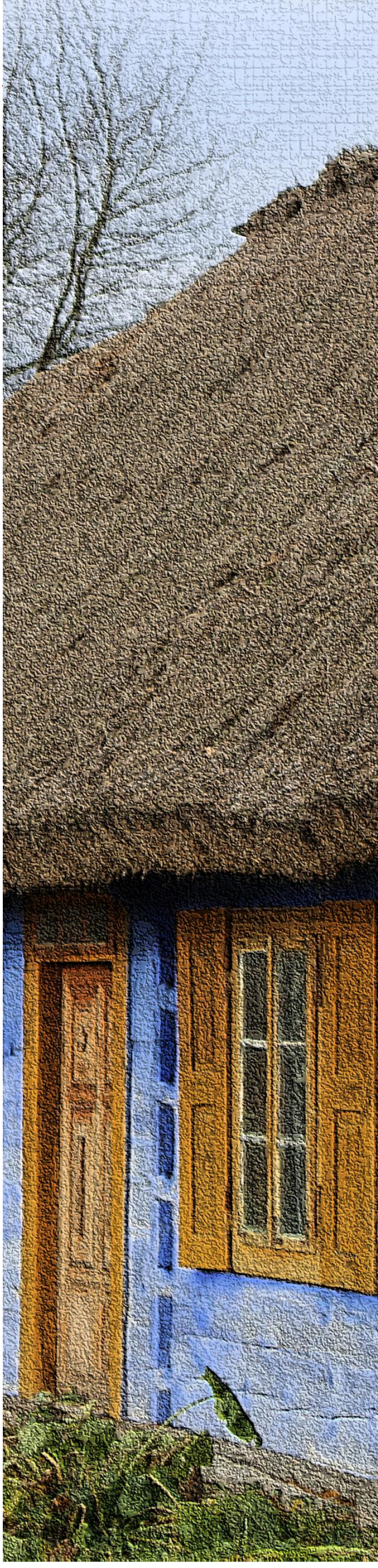
Niewielka miejscowość Gidle posiada aż trzy zespoły sakralne:

- drewniany kościół św. Marii Magdaleny (XV/XVI w.). Jest to budowla jednonawowa o konstrukcji zrębowej i ścianach oszalowanych gontem. Legenda głosi, że wznieśli go Poraici, krewni św. Wojciecha wkrótce po chrzcie Polski.
- zespół klasztorny dominikanów składa się z: bazyliki mniejszej Wniebowzięcia NMP, klasztoru oraz drewnianego spichrza. Barokowa bazylika wybudowana w 1632 r., konsekrowana w 1656 r. pełni rolę Sanktuarium Matki Bożej Gidelskiej - pielgrzymów przyciąga słynąca z licznych uzdrowień Madonna Gidelska - figurka Matki Boskiej. W przyległym do kościoła klasztorze znajduje się muzeum z licznymi zbiorami m.in.: obrazów, rzeźb, mebli, kościelnych chorągwi. W 2000 r. przy sanktuarium gidelskim powstała Droga Krzyżowa, Gidelska Kalwaria.
- trzeci zespół sakralny - znajduje się ponad kilometr od sanktuarium w miejscu dawnej pustelni kartuzów. Barokowa świątynia pw. Matki Boskiej Bolesnej została wybudowana w latach 1751-1767 na planie prostokąta w formie bazyliki trójnawowej. Na uwagę zasługują również późnobarokowa brama i dzwonnica.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
 Lokalizacja: gmina Gidle, powiat radomszczański	

ZAŁĄCZNIK 3

TERENY CHARAKTERYSTYCZNE DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU WSKAZANE DO STANOWIENIA FORM OCHRONY OBSZAROWEJ

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

1. DRZEWICA – UKŁAD PRZESTRZENNY (MIASTO Z ZAMKIEM)

W Drzewicy zachował się zabytkowy układ przestrzenny zbliżony do owalnicy z wydłużonym rynkiem. Przy rynku mieści się gotycki kościół św. Łukasza przebudowany na początku XX w. Niewątpliwą atrakcją są okazałe ruiny zamku, z czterema potężnymi wieżami narożnymi, wzniesionego za sprawą arcybiskupa gnieźnieńskiego M. Drzewickiego herbu Ciołek w latach 1527-35. Wjazd do zamku prowadził przez bramę w najwyższej wieży. Do dziś przetrwały ślady mostu zwodzonego, niegdyś przerzuconego przez fosę wypełnioną wodą z rzeki Drzewiczki. Od końca XVIII w. warownia mieściła klasztor sióstr bernardynek, jednak po ogromnym pożarze w 1814 r. została opuszczona i od tego czasu pozostaje w ruinie.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Drzewica, powiat opoczyński

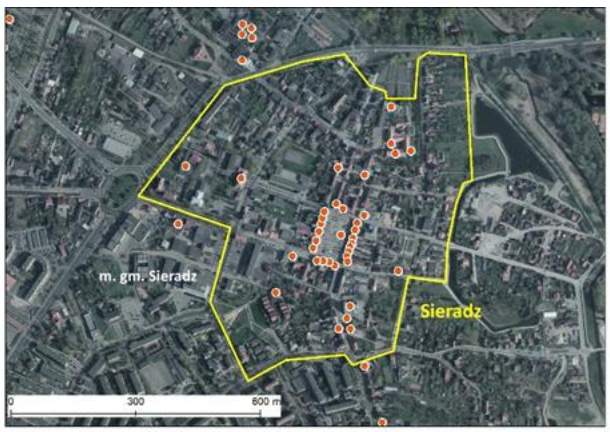
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

2. SIERADZ – UKŁAD URBANISTYCZNY Z ZESPOŁAMI SAKRALNYMI

Rynek Starego Miasta w Sieradzu, z którego naroży parami wychodzą uliczki, jest pozostałością średniowiecznego układu przestrzennego. Wokół płyty rynku, na której zaznaczono miejsce dawnego ratusza, znajdują się piętrowe kamieniczki z XIX i XX w. W sąsiedztwie Rynku znajduje się jeden z najstarszych zabytków Sieradza – podominikański zespół klasztorny z XIII w. z kościołem św. Stanisława. Kolejnym sakralnym zabytkiem jest kolegiata pw. Wszystkich Świętych z 1370 r. w stylu gotyckim. Na wschód od Starego Miasta znajduje się Wzgórze Zamkowe (park kulturowy) będące pozostałością grodu kasztelańskiego, a następnie książęcego z XIII w., w obrębie którego wzniesiono ceglaną rotundę. W pobliżu znajduje się Sieradzki Park Etnograficzny – skansen wsi sieradzkiej (jednostka Muzeum Okręgowego w Sieradzu).

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Sieradz, powiat: sieradzki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

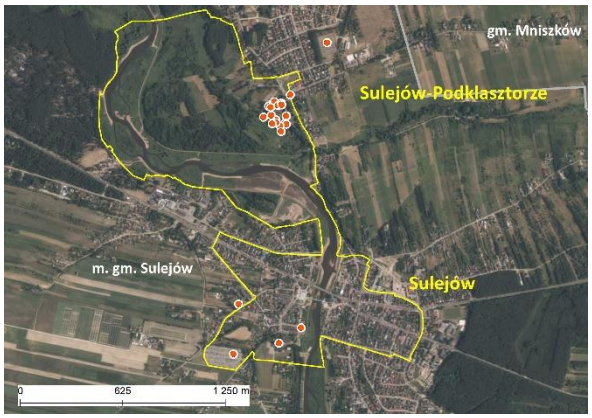

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

3. SULEJÓW Z PODKLASZTORZEM

Jedyne w skali kraju warowne opactwo cysterskie, usytuowane na skrzyżowaniu szlaków romańskiego i cysterskiego, z dobrze zachowanymi późnośredniowiecznymi obwarowaniami klasztornymi w postaci odcinków muru kurtynowego z wieżami i bramami (Opacką, Mauretańską, Attykową, Muzyczną, Rycerską, Krakowską) oraz budynkiem arsenału (tzw. zbrojownią). Całość tworzy zamknięty zespół architektoniczny o kształcie nieregularnego wieloboku wraz z zabudowaniami klasztornymi, trójnawową bazyliką z transeptem (pocz. XIII w.) pw. NMP i św. Tomasza Kantuaryjskiego, z barokowym wyposażeniem wnętrza. Na uwagę zasługują także zabytki Sulejowa m.in. neogotycki kościół górujący nad miastem oraz pozostałości po wapiennikach.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Sulejów, powiat piotrkowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

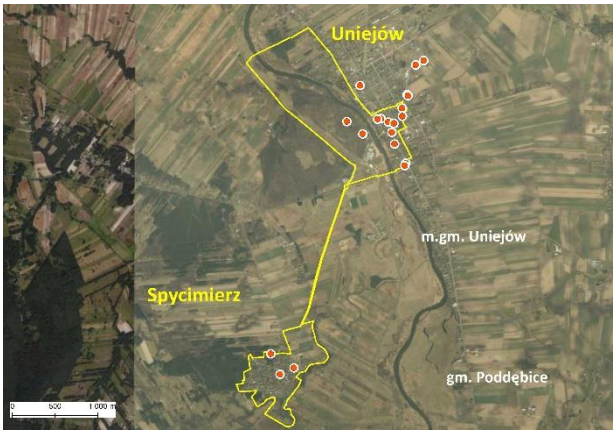

4. UNIEJÓW – SPYCIMIERZ

Jest to obszar cenny dla kulturowego i historycznego krajobrazu regionu. Proponuje się objęcie ochroną:

- w Uniejowie – śladów średniowiecznego miasta, kościoła Wniebowzięcia NMP i św. Floriana z XIV w., zamku obronnego arcybiskupów gnieźnieńskich z II połowy XIV w., który po pożarze w XVI w. został przekształcony na renesansową rezydencję, zabytkowego parku, a także skansenu „Chłopska zagroda młynarska" z zabytkowymi obiektami przeniesionymi z terenu województwa łódzkiego,
- w Spycimierzu – obszaru dawnego grodu będącego siedzibą kasztelana oraz obecnie największej atrakcji Spycimierza jaką jest układanie dywanów kwietnych w święto Bożego Ciała. Spycimierskie Boże Ciało ma niemal dwustuletnią tradycję i znajduje się na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Uniejów, powiat poddębicki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

5. UKŁAD URBANISTYCZNY JEŻOWA

Średniowieczny układ urbanistyczny Jeżowa (rynek wraz z ulicami wybiegającymi z jego narożników) zachował czytelność. Do najważniejszych zabytków miejscowości należy świątynia pw. św. Andrzeja, pierwotnie wybudowana w stylu romańskim, związana z benedyktynami, którzy prawdopodobnie przybyli z Wielkopolski w XII w. Ten wielokrotnie rozbudowany zespół sakralny zawiera również neogotycki kościół św. Józefa (z pocz. XX w.). Ponadto na uwagę zasługuje drewniany kościół cmentarny św. Leonarda z XVII w. oraz kilka drewnianych domów z XIX w., m.in. przy ulicach 1 Maja i Rawskiej.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
	
Lokalizacja: gmina Jeżów, powiat brzeziński	

6. UKŁAD PRZESTRZENNY PABIANIC

Miasto charakteryzuje się złożonym układem przestrzennym z różnych epok, m.in. średniowiecznego miasta lokacyjnego z rynkiem i siecią ulic oraz klasycystycznego układu osady fabrycznej położonej po zachodniej stronie rzeki. Dominantą jest najstarszy renesansowy kościół św. Mateusza Apostoła Ewangelisty oraz św. Wawrzyńca Męczennika wybudowany w latach 1583–1588. Wśród najcenniejszych zabytków Pabianic należy wyróżnić: renesansowy dwór kapituły krakowskiej, pałac rodziny Ednerów z 1883 r., neoklasycystyczny pałac Kruschego, pałac Kindlerów, kościół ewangelicko-augsburski śś. Piotra i Pawła wybudowany w latach 1827-1831, zabudowania fabryczne zakładów bawełnianych "Krusche-Ender" oraz dawne biuro zakładów "Krusche-Ender", a także domy tkaczy.

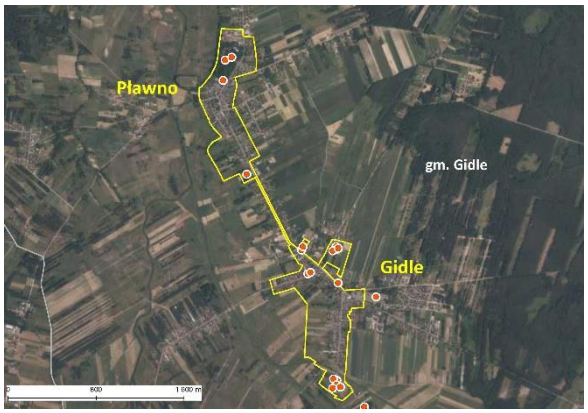
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
	
Lokalizacja: miasto Pabianice, powiat pabianicki	

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

7. UKŁAD PRZESTRZENNY GIDLE-PŁAWNO

Walorem Pławna jest historyczny układ urbanistyczny rynku z przyległymi uliczkami i niską małomiasteczkową zabudową. W miejscowości tej znajduje się m.in. zabytkowy zespół dworsko-parkowy i kościół św. Stanisława Biskupa Męczennika z XIX w., we wnętrzu którego znajduje się kopia tryptyku gotyckiego wykonanego przez słynnego rzeźbiarza Wita Stwosza, przedstawiającego historię św. Stanisława ze Szczepanowa - biskupa i męczennika.
Natomiast niewielka miejscowość Gidle, połączona z Pławnem osią komunikacyjną, posiada aż trzy cenne zespoły sakralne: drewniany kościół św. Marii Magdaleny (XV/XVI w.); zespół klasztorny dominikanów (Sanktuarium Matki Bożej Gidelskiej), składający się z bazyliki mniejszej Wniebowzięcia NMP (barokowa świątynia z 1632 r.), klasztoru oraz drewnianego spichrza; barokowy zespół klasztorny pokartuski z kościołem MB Bolesnej (wybudowanym w latach 1751–1767 na planie prostokąta w formie bazyliki trójnawowej), późnobarokową bramą i dzwonnicą. Na uwagę zasługuje również zachowana zabudowa drewniana.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Gidle, powiat radomszczański

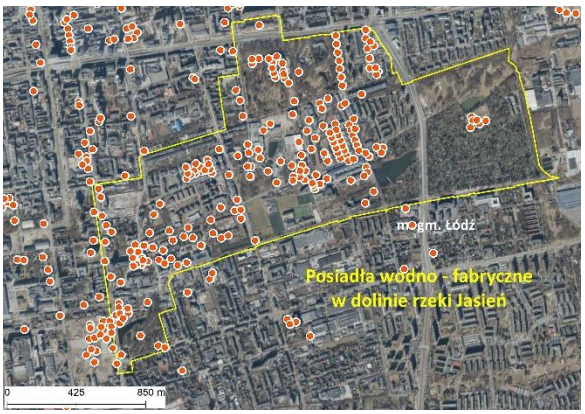
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

8. POSIADŁA WODNO-FABRYCZNE W DOLINIE RZEKI JASIEŃ W ŁODZI

Największy w kraju i jeden z największych w Europie ośrodek przemysłu włókienniczego XIX i XX w. znajduje się w Łodzi. Zabytki z epoki uprzemysłowienia wyróżniają cenne zespoły poprzemysłowe z przenikającą je zabudową mieszkaniową i rezydencjonalną. Proponuje się objęcie ochroną posiadeł wodno-fabrycznych rozciągających się w dolinie rzeki Jasień od ul. Piotrkowskiej po tzw. folwark na wschód od ul. Marszałka Rydza-Śmigłego. Najcenniejszym fragmentem jest założenie Księżego Młyna z 2 połowy XIX w. przez fabrykanta K. Scheiblera, na które składają się m.in. budynki przędzalni, tkalni, gazowni, straży pożarnej (w części zrewitalizowane), osiedle domów dla robotników, szkoła dla ich dzieci, szpital, a także neorenesansowe rezydencje – pałac K. Scheiblera (ob. Muzeum Kinematografii), willa M. i E. Herbstów (ob. Muzeum Pałac Herbsta, oddział Muzeum Sztuki w Łodzi) czy siedziby rodziny Grohmanów. Ważnym elementem założenia są parki Źródliska I i II o charakterze krajobrazowym. Jednym z symboli miasta są Beczki Gromanowskie – brama wjazdowa zakładów L. Grohmana wsparta na filarach stylizowanych na szpulkach do nici.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Łódź, powiat łódzki grodzki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

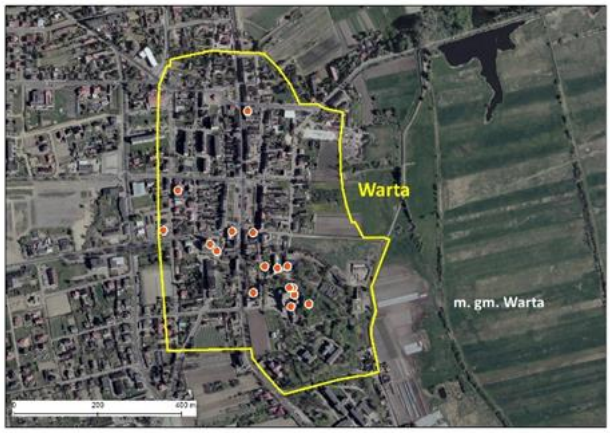

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

9. WARTA – UKŁAD URBANISTYCZNY Z ZESPOŁAMI SAKRALNYMI

Warta zachowała średniowieczny układ przestrzenny miasta z prostokątnym, wydłużonym rynkiem, obudowanym kamienicami z XVIII i XIX w. Południowo – zachodnią pierzeję rynku zajmuje klasycystyczny ratusz z 1842 r. Do najstarszych zabytków miasta należy gotycki kościół parafialny pw. św. Mikołaja oraz zespół klasztorny bernardynów, wybudowany w latach 1482-1497. Świątynię gotycką rozbudowano o kaplicę kopułową św. Anny (w latach 1610-1612) a następnie zbarokizowano. Po sąsiedzku w XVIII w. wybudowano zespół klasztorny bernardynek z kościołem NMP Matki Kościoła i św. Józefa i bramą - dzwonnicą.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Warta, powiat sieradzki

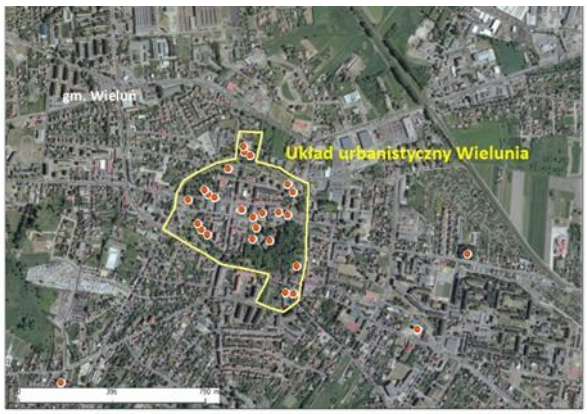
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

10. UKŁAD URBANISTYCZNY WIELUNIA

Układ przestrzenny Wielunia ma formę wrzeciona. Miasto zachowało czytelność średniowiecznego rozplanowania, z centralnie usytuowanym rynkiem i fragmentami dawnych obronnych fortyfikacji miejskich świadczących o historycznej świetności miasta. Do dziś zachowała się jedna brama miejska zwana Rudzką lub Krakowską, która ocalała dzięki wkomponowaniu jej w budynek ratusza z 1842 r. Natomiast po zamku kazimierzowskim zachowały się jedynie fundamenty, na których stoi klasycystyczny pałac - obecnie siedziba władz samorządowych. Pozostałościami obwarowań są baszty: Męczarnia z XV w. i Swawola z XVI w. oraz planty na miejscu dawnej fosy.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Wieluń, powiat wieluński

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

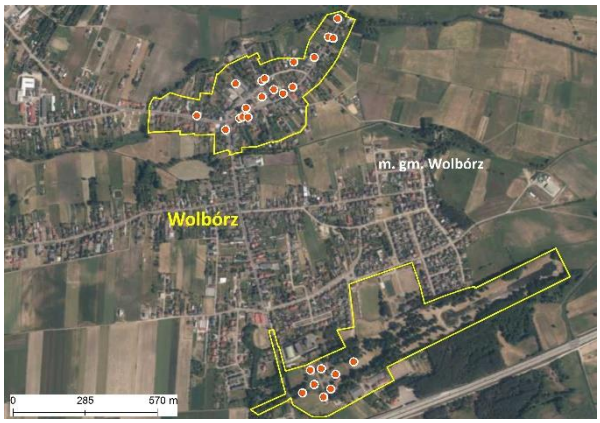

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

11. ZAŁOŻENIE PRZESTRZENNE Z ZESPOŁEM PAŁACOWYM W WOLBORZU

Wolbórz posiada dobrze zachowany średniowieczny układ przestrzenny nawiązujący do starszej wsi o układzie owalnicy. Dominantę założenia stanowi kolegiata św. Mikołaja z barokową fasadą. Najbardziej okazałą budowlą w mieście jest zespół pałacowo-parkowy biskupów kujawskich. Rezydencja powstała w latach 1768-1773 należy do najwspanialszych barokowych rezydencji magnackich w Polsce. Do zespołu należą: pałac usytuowany na wprost bramy wjazdowej, dwie oficyny usytuowane prostopadle do pałacu po jego dwóch stronach, pomieszczenia gospodarcze, kordegarda i dziedziniec paradny. Park pałacowy założony został w ok. poł. XVIII w. Posiada jednoosiowy układ, opadający kilkoma trasami w kierunku stawu. Swoje miejsce ma tam także szereg wnętrz ogrodowych tworzonych przez lipowe szpalery.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Wolbórz, powiat piotrkowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

12. ZAŁOŻENIE PRZESTRZENNE ZŁOCZEWA

Układ przestrzenny Złoczewa o metryce nowożytnej (XVII w.) posiada wyraźnie zaznaczone historyczne centrum wraz z zabytkowymi obiektami i obszarami. Centralnym punktem Złoczewa jest dawny rynek (obecnie skwer). Najcenniejszym zabytkiem miasta jest dawny zespół klasztorny bernardynów z XVII w., w skład którego wchodzą – kościół św. Krzyża na planie centralnym, zabudowania klasztorne oraz kaplica na cmentarzu kościelnym. Obecnie klasztor to jedyny w Polsce żeński dom zakonny kamedułek. Na uwagę zasługuje także pałac Ruszkowskich w otoczeniu pozostałości parku.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Złoczew, powiat sieradzki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

13. ZAŁOŻENIE PRZESTRZENNE ŻARNOWA Z ZESPOŁEM KOŚCIOŁA I GRODEM KASZTELAŃSKIM (TZW. SZWEDZKĄ GÓRĄ)

Układ przestrzenny Żarnowa zachował cechy pierwotnego założenia owalnicowego, z centralnie posadowionym romańskim kościołem św. Mikołaja z XII w., wzniesionym z kamienia ciosowego. Kościół zbudowano na dawnym podgrodziu grodu kasztelańskiego, który za czasów Piastów kontrolował ważny szlak drogowy z Sandomierza do Wielkopolski. Obok kościoła znajduje się średniowieczne grodzisko, niegdyś otoczonego fosą. Obecnie grodzisko zwane jest „Górą Szwedzką", a na jego wyniesieniu znajduje się pomnik wzniesiony z piaskowca (z godłem polskim, krzyżem i aniołem pokoju), upamiętniający bojowników walczących o wolność Ojczyzny w XIX i XX w.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Żarnów, powiat opoczyński

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

14. OSIEDLE PRACOWNIKÓW KOLEI W KOLUSZKACH

W Koluszkach, przy jednym z najważniejszych węzłów kolejowych w Polsce powstałym w XIX w., wybudowano osiedle przeznaczone dla pracowników kolei i ich rodzin. Proponowany park kulturowy ma na celu ochronę dziewiętnastowiecznego osiedla kolejowego. W skład osiedla wchodzą: jednopiętrowe budynki mieszkalne, znajdujące się częściowo w zabudowie koszarowej i szeregowej, budynki gospodarcze oraz wieża ciśnień. Budynki mieszkalne mają cechy neogotyckie, przede wszystkim nieotynkowane ceglane elewacje oraz motyw dekoracyjny – fryz ząbkowy między kondygnacjami oraz w szczytach budynków. W latach 1927-1931 w Koluszkach mieszkali Władysław Strzemiński i Katarzyna Kobro. Pamiątką obecności artysty jest pomnik ku czci odzyskania niepodległości jego projektu.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Koluszki, powiat łódzki wschodni

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

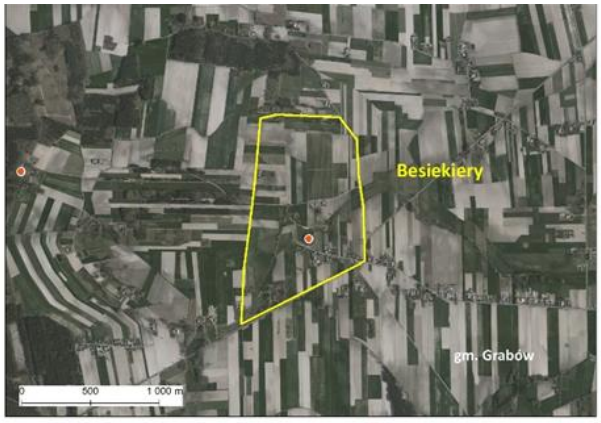
15. OSIEDLE KOLEJOWE W ZDUŃSKIEJ WOLI-KARSZNICACH

W Karsznicach (obecnie dzielnica Zduńskiej Woli) wybudowano w latach 1930-1933 ważny węzeł kolejowy na tzw. Magistrali węglowej prowadzącej z Górnego Śląska do Gdyni. Do jego obsługi zbudowano także parowozownię (1933 r.), a także osiedle mieszkaniowe dla 1 300 kolejarzy i ich rodzin. Zabudowa osiedla kolejowego przetrwała do dziś wraz z komponowanym układem zieleni publicznej. Atrakcję stanowi Skansen Lokomotyw w Karsznicach z Izbą Historii Taboru PKP dokumentującą działalność Zakładu Taboru Kolejowego. Obecnie w skansenie znajduje się m.in. 14 lokomotyw z początku XX w., wagonik kolejki linowo - terenowej na Gubałówkę oraz inne zabytkowe urządzenia kolejowe.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
	
Lokalizacja: m. Zduńska Wola, powiat zduńskowolski	

16. BESIEKIERY

W Besiekierach, niegdysiejszej wsi szlacheckiej, znajduje się zamek otoczony fosą, wybudowany prawdopodobnie na przełomie XV i XVI w. Budowla wzniesiona została na siedzibę rycerską przez rodzinę Sokołowskich herbu Pomian. Niedługo po wybudowaniu zamek został przebudowany (1597 r.). Opuszczony pod koniec XVIII w. popadł w ruinę. Pozostałości zamku wpisane są do rejestru zabytków.

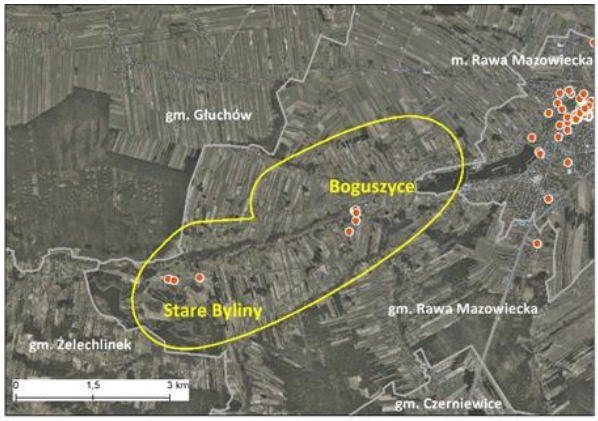
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA
	
Lokalizacja: gmina Grabów, powiat łęczycki	

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

17. REJON BOGUSZYC (BOGUSZYCE – STARE BYLINY)

W celu zabezpieczenia dziedzictwa kulturowego i historycznego charakteru tego regionu proponuje się objęcie ochroną zespołu drewnianego kościoła o zrębowej konstrukcji, powstałego w połowie XVI w. w miejscowości Boguszyce. Kościół wyróżnia się bogato zdobionym wnętrzem – renesansowymi polichromiami. Otoczony jest murem z kamienia polnego, a w jego narożach umieszczono cztery murowane kapliczki.
Na zachód od wsi Boguszyce znajduje się miejscowość Stare Byliny, w której mieści się zespół dworski otoczony parkiem i kompleksem stawów. Obok dworu wśród budynków gospodarczych na uwagę zasługuje zabytkowy drewniany spichrz. Majątek w Bylinach od początku XVII w. należał do zakonu jezuitów. Po kasacie zakonu w I połowie XIX w. prywatny właściciel wybudował dwór drewniany. Po jego zniszczeniu odbudowano dwór już jako murowany.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Rawa Mazowiecka, powiat rawski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

18. CERKIEW ŚW. ALEKSANDRA NEWSKIEGO W ŁODZI

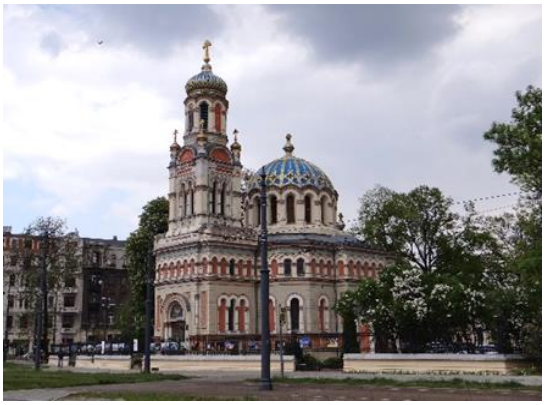
Jednym ze świadectw wielokulturowości Łodzi z okresu jej dziewiętnastowiecznego rozkwitu industrialnego jest okazała prawosławna cerkiew katedralna św. Aleksandra Newskiego w Łodzi, która uzyskała rangę soboru. W przeciwieństwie do świątyń o wyznaniach katolickich, protestanckich i żydowskich jej powstanie nie było rezultatem dużej liczebności prawosławnych, ale polityki rusyfikacyjnej władz carskich i sposobem na podkreślenie obecności Rosjan. Po różnych perturbacjach przy budowie cerkwi, na jej lokalizację wybrano prestiżowe miejsce przy dworcu kolejowym Łódź – Fabryczna. W 1879 r. zawiązany został komitet budowy cerkwi przez największych łódzkich przedsiębiorców różnych wyznań. Powstała w latach 1880 - 1884 świątynia miała upamiętniać postać i uratowanie cara Aleksandra II z zamachu na jego życie. Projektantem świątyni był Hilary Majewski, ówczesny architekt miejski, który wykorzystał wzory bizantyjskie i elementy cerkiewnej architektury rosyjskiej.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: miasto Łódź, powiat łódzki grodzki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

19. ZESPÓŁ KLASZTORNY FILIPINÓW Z SANKTUARIUM W STUDZIANNEJ – POŚWIĘTNEM

Zespół klasztorny z bazyliką pw. św. Filipa Nereusza i Jana Chrzciciela uznawany jest za perłę polskiej architektury barokowej. Obecna świątynia została wzniesiona w latach 1688 - 1724 na planie krzyża rzymskiego, w tym samym stylu rozbudowano budynki klasztorne w II poł. XVIII w. Wystrój bazyliki utrzymany jest w duchu epoki, zdobią ją bogate polichromie. Świątynia zasłynęła dzięki obrazowi Matki Boskiej Studzińskiej, któremu przypisywano moc cudotwórczą, czego mieli doświadczyć przybywający z całej Rzeczypospolitej pątnicy, rycerstwo przygotowujące się do ważnych bitew oraz królowie: Michał Korybut Wiśniowiecki i Jan III Sobieski. Również i dziś Studzianna to ważne sanktuarium na szlaku pielgrzymujących. W 1968 r. obraz MB Studzińskiej koronowano, zaś w 1974 r. tutejszy kościół podniesiono do rangi bazyliki mniejszej.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Poświętne, powiat opoczyński

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

20. LAS ŁAGIEWNICKI

Las Łagiewnicki to jeden z największych kompleksów leśnych w Polsce stanowiący miejski teren rekreacyjny. Poza bogactwem florystycznym na obszarze Lasu Łagiewnickiego atrakcję stanowią zabytki sakralne: dwie drewniane kapliczki: św. Antoniego (XVII w.) i św. Rocha (początek XVIII w.) oraz zespół klasztorny franciszkanów z barokowym kościołem św. Antoniego Padewskiego ufundowanym przez właścicieli wsi i pielgrzymów. Świątynia powstała w latach 1701-1723, jest budowlą murowaną, jednonawową, zbudowaną na planie krzyża łacińskiego z półkoliście zamkniętym prezbiterium. W kościele znajduje się grób o. Rafała Chylińskiego, uznany w XVIII w. za miejsce cudów. W Lesie Łagiewnickim wydzielony jest rezerwat przyrody o tej samej nazwie, jednocześnie prawie cały kompleks leśny wchodzi w skład Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Łódź, powiat łódzki grodzki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

21. OŻARÓW – KOCILEW

Do najciekawszych obiektów tego obszaru należy XVIII-wieczny zespół dworsko-parkowy w Ożarowie. W modrzewiowym dworze mieści się Muzeum Wnętrz Dworskich, Oddział Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu. Plan dworu tworzy prostokąt, do którego przylegają na rogach 4 alkierze. Całość otacza park, a w jednym z narożników ogrodzenia znajduje się kamienna wieża widokowa. Niewątpliwą atrakcją jest widok rozciągający się na Wzgórza Ożarowskie, jak również wiatrak typu koźlak usytuowany w pobliskim Kocilewie, wzniesiony w latach 1915-1917. Jego skrzydła mają imponujące rozmiary: średnica zataczanego przez nie okręgu to ok. 17 m., a ich powierzchnia ponad 50 m².

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Mokrsko, powiat wieluński

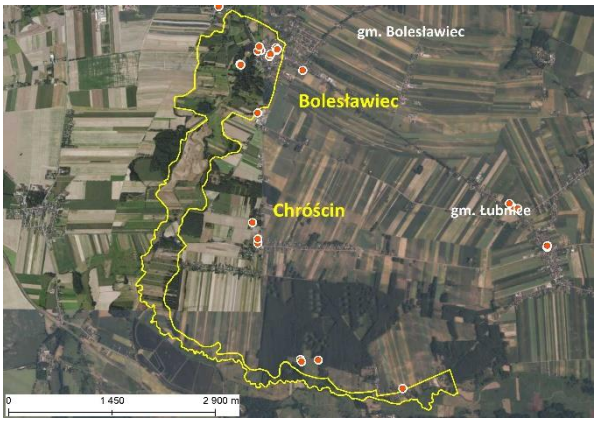
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

22. DOLINA PROSNY (BOLESŁAWIEC – CHRÓŚCIN)

Jedną z atrakcji stanowią ruiny zamku w Bolesławcu nad rzeką Prosną. Zamek wzniesiono w 1269 r. Przebudowy dokonał Kazimierz Wielki w 1335 r., otaczając całość murem. Do XVIII w. obiekt był wielokrotnie niszczony. Zachował się jedynie fragment murów oraz ośmioboczna baszta pośrodku założenia. Są to resztki umocnień, zbudowane z cegły oraz kamienia polnego obłożonego ceglanym układem gotyckim. W Chróścinie do interesujących zabytków zaliczyć należy: neogotycki pałac (tzw. zamek) z II poł. XIX w. z charakterystycznym krenelażem, ząbkowanymi szczytami i fryzem arkadkowym, otoczony ogrodem; niewielką nieużytkowaną kaplicę prawosławną z XIX w. (mauzoleum), znajdującą się w lesie w pobliżu pałacu oraz drewniany kościół św. Mikołaja z 1734 r.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Bolesławiec, powiat wieruszowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

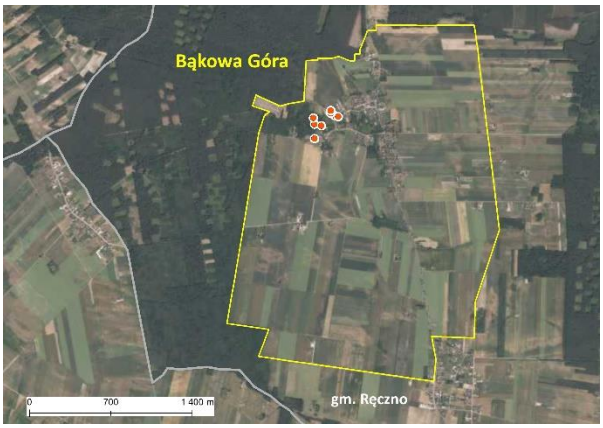

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

23. BĄKOWA GÓRA

Bąkowa Góra – jest układem historycznym reprezentującym wczesnofeudalny schemat rozplanowania. Charakterystyczna dla ukształtowania struktury wsi jest lokalizacja siedliska na stoku wzniesienia oraz u jego podnóża. Wieś jest reliktem osadnictwa towarzyszącego własności rycerskiej z początków polskiej państwowości. Układ przestrzenny jest przykładem wielofunkcyjnego założenia, zarówno pod względem genezy jak i sposobu kontynuacji użytkowania przestrzeni, tj. pierwotnie funkcja obronna (zamek), a później rezydencjalna (dwór z otoczeniem), funkcja sakralna (kościół) oraz mieszkalno-produkcyjna (kompleks zagród).

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Ręczno, powiat radomszczański

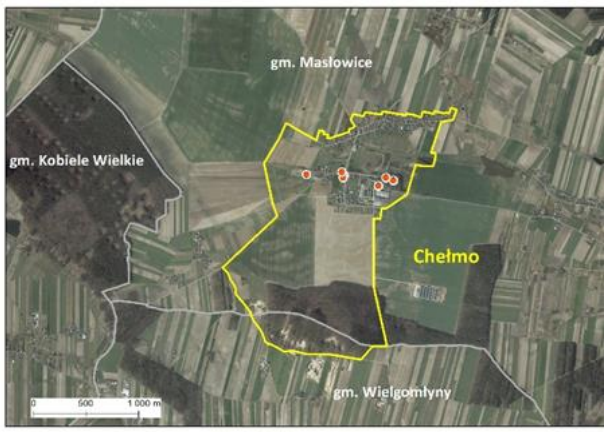
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

24. CHEŁMO

Wieś ma złożony układ morfologiczny. W północnej części dominuje schemat jednodrożny. Siedlisko zachowało cechy pierwotnej kompozycji, opartej na schemacie założenia jednodrożnego, z rozmieszczeniem działek siedliskowych po obu stronach drogi w części wschodniej (układ wsi ulicówki). Późniejsze nawarstwienia stanowią harmonijnie zakomponowaną kontynuację. W części zachodniej zwarta zabudowa ma charakter rzędówki poregulacyjnej. Dobrze zachowany jest układ rezydencjalno-folwarczny, z pałacem, parkiem oraz zabudowaniami gospodarczymi z różnych okresów.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Masłowice, powiat radomszczański

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

25. LUBIEŃ

Zachowane siedlisko wsi prezentuje schemat rozplanowania charakterystyczny dla wsi poregulacyjnych. Zidentyfikowanym typem morfogenetycznym jest układ rzędowy o stosunkowo zwartej zabudowie, zlokalizowanej po obu stronach drogi. Zasadnicze cechy kompozycji siedliska zachowały czytelność, w tym szczególnie charakterystyczne dla fazy regulacji z II poł. XIX w. Rozplanowanie oparte jest na schemacie jednodrożnym, z rozmieszczeniem działek siedliskowych po obu stronach drogi. Droga jest poprowadzona w linii prostej wzdłuż najdłuższej osi polany.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Rozprza, powiat piotrkowski

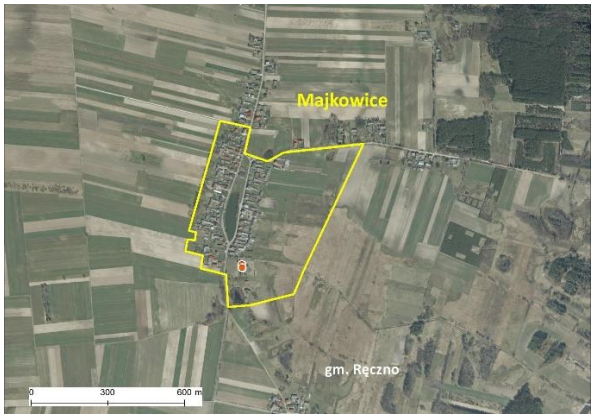
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

26. MAJKOWICE

Wieś Majkowice jest przykładem struktury historycznej, której rozplanowanie pochodzi z okresu powstawania średniowiecznych wsi regularnych (na prawie niemieckim). Specyficzną cechą wsi jest lokalizacja siedliska na krawędzi doliny Pilicy. Założenie przestrzenne jest reliktem osadnictwa towarzyszącego własności rycerskiej z okresu średniowiecza. Najwartościowszym obiektem materialnego dziedzictwa kulturowego są ruiny zamku Surdęga o metryce średniowiecznej. Ważnym elementem kompozycyjnym i walorem krajobrazowym układu przestrzennego jest zachowany duży, podłużny staw, zlokalizowany po środku owalnego placu

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Ręczno, powiat radomszczański

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

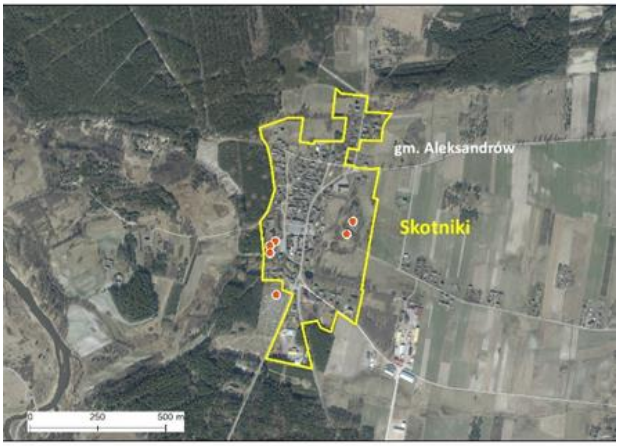

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

27. SKOTNIKI

Siedlisko wsi jest układem złożonym, którego główne elementy wykształciły w okresie powstawania wsi wczesnofeudalnych. Zidentyfikowany typ morfogenetyczny wsi to wielodrożnica. Siedlisko w czytelnym stopniu zachowało zasadnicze cechy pierwotnego rozplanowania. Rozwój zabudowy wsi nastąpił w pierwszej kolejności wokół małego owalnego placu, którego część przekształcono w rynek – ślad dawnej nieudanej lokacji miejskiej. Kolejne drogi powstały spontanicznie, stąd też wieś reprezentuje typ zwartego układu wielodrożnego. Integralną częścią wsi jest obszar założenia podworskiego, w którego obrębie znajduje się nieużytkowany późnorenesansowy pałac otoczony parkiem.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Aleksandrów, powiat piotrkowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

28. SKÓRKOWICE

Zachowane siedlisko wsi prezentuje schemat rozplanowania charakterystyczny dla założeń pochodzących z kolonizacji na prawie niemieckim. Zidentyfikowany typ morfologiczny wsi to ulicówka. Zasadnicze cechy kompozycji siedliska zachowały czytelność, w tym rozplanowanie w formie jednodrożnej, z rozmieszczeniem działek siedliskowych po obu stronach drogi, z charakterystycznym szczytowym sytuowaniem zabudowy mieszkalnej. Rozwój zabudowy wsi nastąpił wzdłuż drogi (tzw. zagumiennej) ograniczającej siedlisko wsi po stronie wschodniej oraz wzdłuż drogi do wsi Wolica.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Żarnów, powiat opoczyński

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

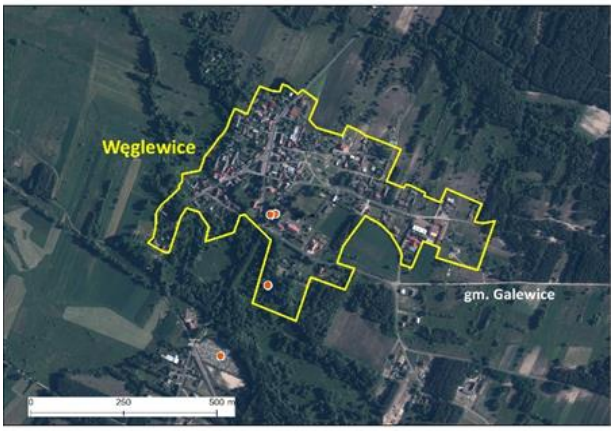

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

29. WĘGLEWICE

Siedlisko wsi zachowało schemat pierwotnego rozplanowania, charakterystyczny dla wsi wczesnofeudalnych, z nawarstwieniami pochodzącymi z późniejszych faz rozwojowych. Zidentyfikowanym typem morfogenetycznym jest wielodrożnica. Zasadnicze cechy historycznej kompozycji zachowały czytelność, niezakłóconą przez późniejsze nawarstwienia, czego najbardziej widocznym śladem jest dawne założenie folwarczne.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Galewice, powiat wieruszowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

30. WÓLKA SKOTNICKA

Siedlisko wsi zachowało cechy charakterystyczne dla schematów rozplanowania wsi pochodzących z okresu kolonizacji na prawie niemieckim. Zidentyfikowanym typem morfogenetycznym wsi jest ulicówka. Historyczna kompozycja założenia przestrzennego, oparta na systemie jednodrożnym, z działkami siedliskowymi rozmieszczonymi po obu stronach drogi, zachowała czytelność. Układ drożny ma ścisły związek z uwarunkowaniami przyrodniczymi, tj. kształtem doliny niewielkiego cieku. Dodatkowa oś rozwojowa siedliska, w postaci obustronnego rzędu zagród, powstała wzdłuż dawnej drogi ograniczającej siedlisko od północy.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Aleksandrów, powiat piotrkowski

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

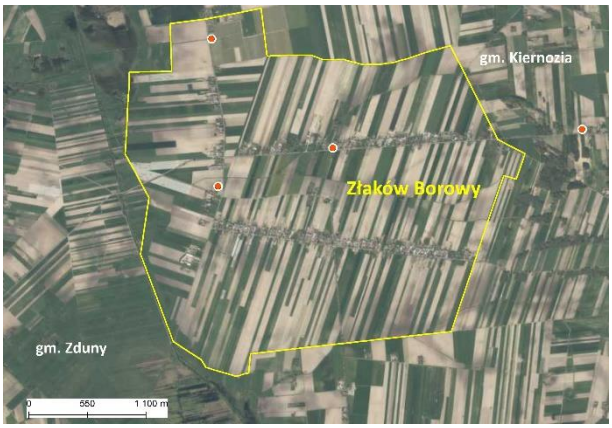

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

31. ZŁAKÓW BOROWY

Zachowane siedlisko wsi prezentuje schemat rozplanowania charakterystyczny dla wsi poregulacyjnych. Zidentyfikowanym typem morfogenetycznym wsi jest układ rzędowy o stosunkowo zwartej zabudowie, zlokalizowanej po jednej stronie drogi. Czytelne są zasadnicze cechy kompozycji, charakterystyczne dla fazy regulacji z 2 poł. XIX w., opartej na schemacie układu jednodrożnego, z działkami siedliskowymi rozmieszczonymi po jednej stronie drogi. Układ ma charakter złożony z dwóch osi zorientowanych na kierunek wschód – zachód i jednej północ – południe.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Zduny, powiat łowicki

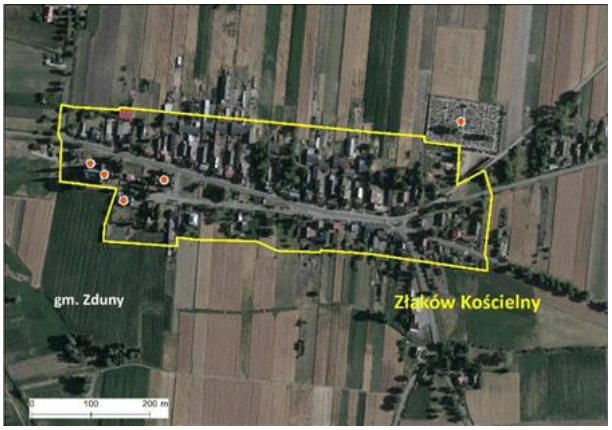
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

32. ZŁAKÓW KOŚCIELNY

Zachowane siedlisko wsi prezentuje schemat rozplanowania charakterystyczny dla wsi poregulacyjnych. Zidentyfikowanym typem morfogenetycznym wsi jest układ rzędowy o stosunkowo zwartej zabudowie, zlokalizowanej po jednej stronie drogi. Czytelne są zasadnicze cechy kompozycji, charakterystyczne dla fazy regulacji z 2 poł. XIX w. Główna część wsi zachowała ślady wcześniejszego rozplanowania wsi ulicowej z rozszerzeniem w postaci trójkątnego placu, w obrębie którego usytuowany jest zespół monumentalnego kościoła parafialnego z tzw. przytuliskiem, pełniące rolę lokalnej dominanty. Zabudowa w tej części wsi rozmieszczona jest po obu stronach drogi. Dwie pozostałe osie, wychodzące w kierunku północno-wschodnim oraz południowo-wschodnim, mają charakter jednostronnie zabudowanej rozwleczonej rzędówki.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Zduny, powiat łowicki

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

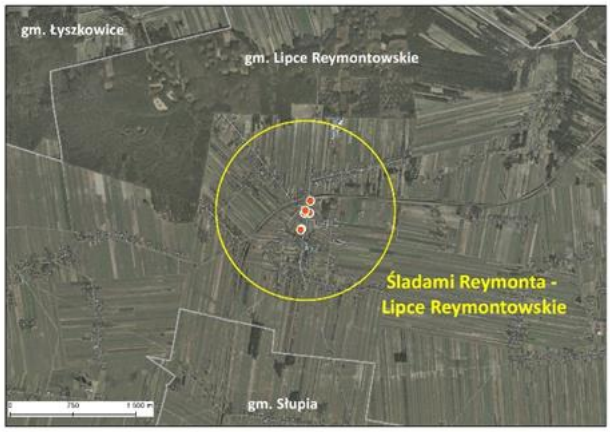
STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ

NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

33. LIPCE REYMONTOWSKIE – WŁ. REYMONT

W XIV w. ówczesne Lipce należały do dóbr abp gnieźnieńskich, wchodząc w skład tzw. Księstwa Łowickiego. Wieś została upamiętniona w powieści „Chłopi" Władysława Reymonta. Władysław Reymont spędził w Lipcach kilka lat życia (1888–1891), pracując na kolei i mieszkając w domku dróżnika (na ścianie domu znajduje się tablica pamiątkowa). Dla uczczenia noblisty miejscowość Lipce zmieniła w 1983 r. nazwę na Lipce Reymontowskie. Co roku, w Lipcach Reymontowskich odbywa się impreza artystyczna pn. „Dzień Reymonta". We wsi znajduje się Muzeum Regionalne im. Władysława St. Reymonta, Centrum Reymontowskie - Zagroda Ludowa, gdzie odtworzono 2 budynki mieszkalne, budynek gospodarczy (obora), stodołę oraz spichlerz. Przez Lipce Reymontowski wiedzie Łódzki Szlak Konny i szlak rowerowy „Śladami Reymonta". Wieś położona jest także na Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Lipce Reymontowskie, powiat skierniewicki

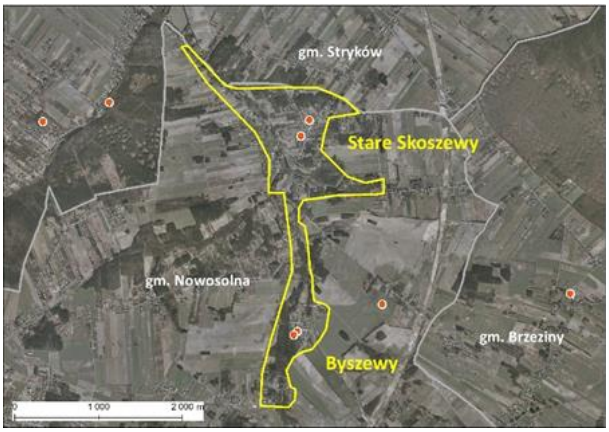
DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

34. DOLINA MOSZCZENICY (BYSZEWY – STARE SKOSZEWY) – J. IWASZKIEWICZ

W Byszewach znajdują się źródła rzeki Moszczenicy. Najstarszym zabytkiem miejscowości jest dwór z końca XVIII w. (obecnie zrewaloryzowany) otoczony parkiem dworskim ze stawem od strony elewacji ogrodowej. W latach 1911–1931 gościł tam pisarz Jarosław Iwaszkiewicz. Dla uczczenia jego pamięci przy wejściu do budynku wmurowano tablicę pamiątkową. Natomiast we wsi Stare Skoszewy, położonej na obszarze Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, znajduje się Sanktuarium Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i św. Barbary – świątynia powstała w latach 1934–1936 w stylu neobarokowym w miejscu poprzedniego kościoła. We wsi znajduje się także dwór murowany, wybudowany w latach 20-tych XX w. (w lokalizacji starszego modrzewiowego dworu). Jednak najstarszym zabytkiem jest grodzisko z częściowo zachowanymi, wysokimi na ok. 3-4 m wałami ziemnymi.

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

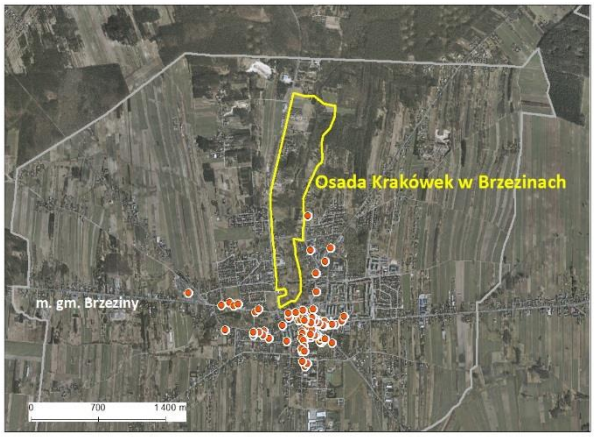
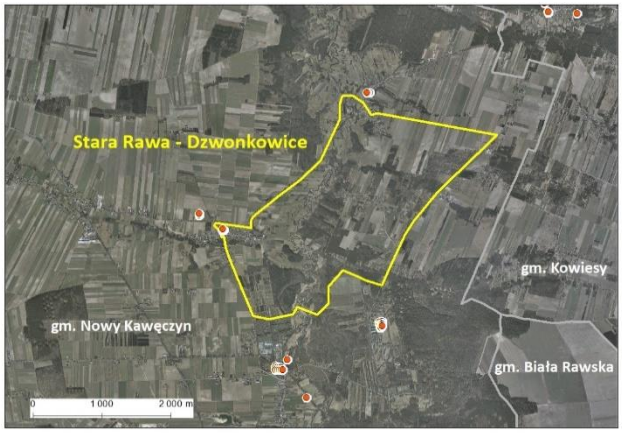
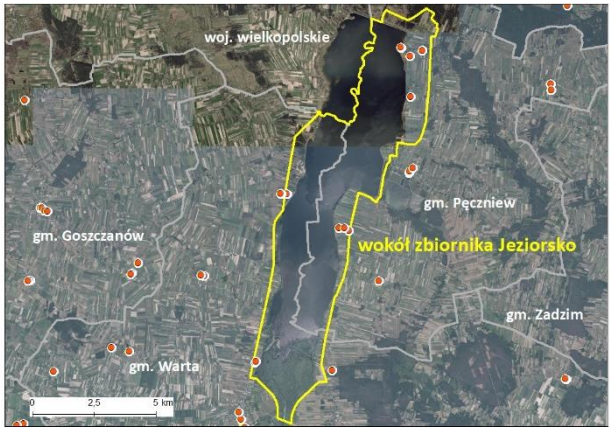
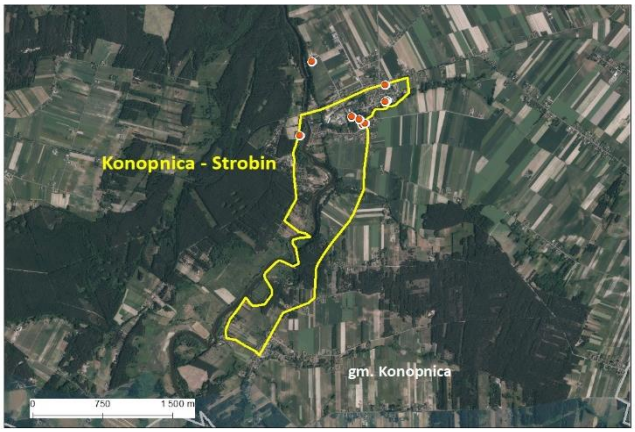

Lokalizacja: gmina Nowosolna, powiat łódzki wschodni

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

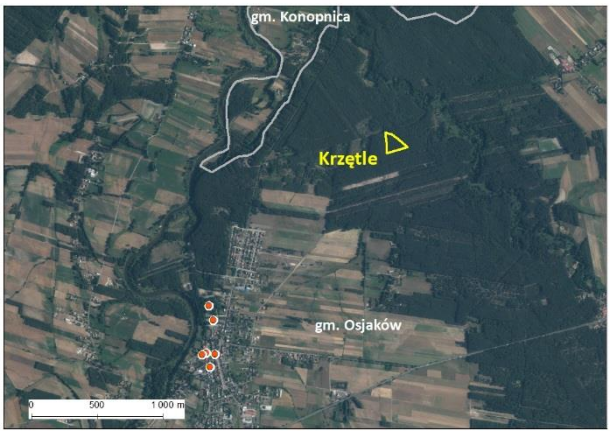

STANOWIENIE FORM OCHRONY OBSZAROWEJ NA TERENACH CHARAKTERYSTYCZNYCH DLA HISTORII I TRADYCJI OSADNICZEJ REGIONU

(OBSZARY O TREŚCIACH ARCHEOLOGICZNYCH)	
35. OSADA KRAKÓWEK W BRZEZINACH	**36. STARA RAWA - DZWONKOWICE**
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	**POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA**
	
Lokalizacja: gminy: m. gm. Brzeziny, powiat brzeziński	**Lokalizacja:** gminy: gm. Nowy Kawęczyn, powiat skierniewicki
37. WOKÓŁ ZBIORNIKA JEZIORSKO	**38. KONOPNICA - STROBIN**
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA	**POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA**
	
Lokalizacja: gminy: Pęczniew, m. i gm. Warta, powiat poddębicki, powiat sieradzki	**Lokalizacja:** gminy: gm. Konopnica, powiat wieluński

39. KRZĘTLE

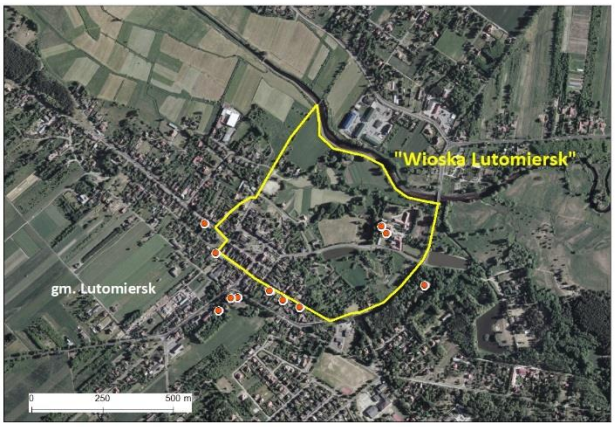
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Osjaków, powiat wieluński

40. „WIOSKA LUTOMIERSK”

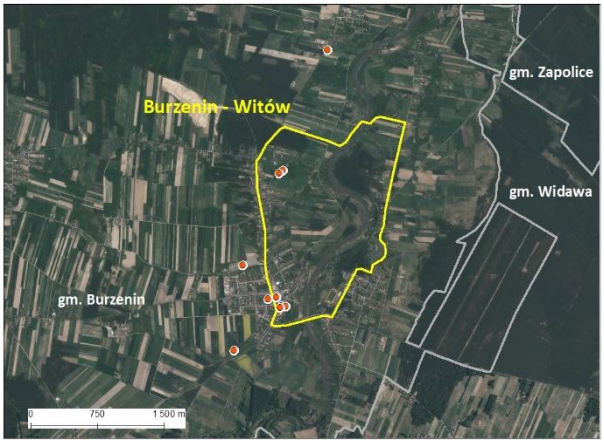
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Lutomiersk, powiat pabianicki

41. BURZENIN - WITÓW

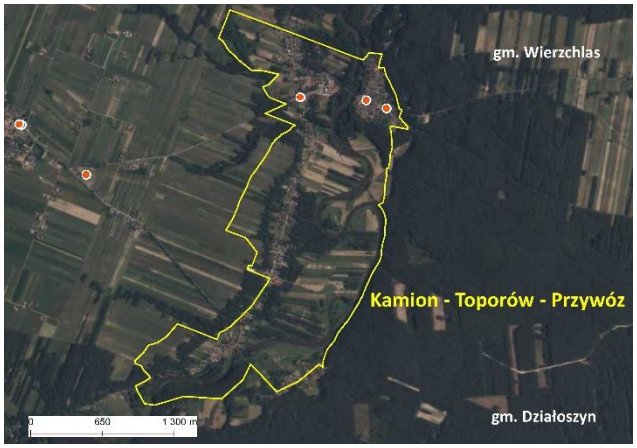
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Burzenin, powiat sieradzki

42. KAMION – TOPORÓW - PRZYWÓZ

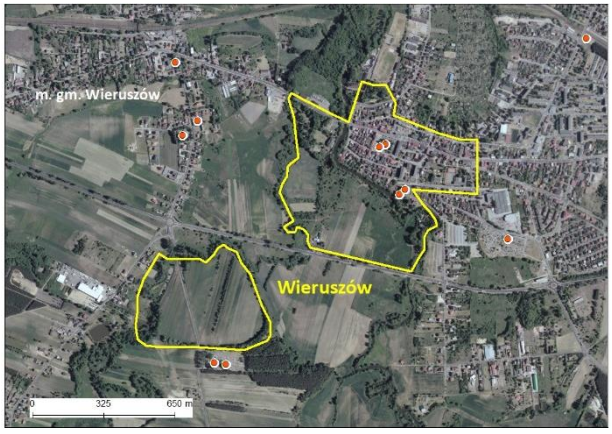
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gmina Wierzchlas, powiat wieluński

43. W WIERUSZOWIE

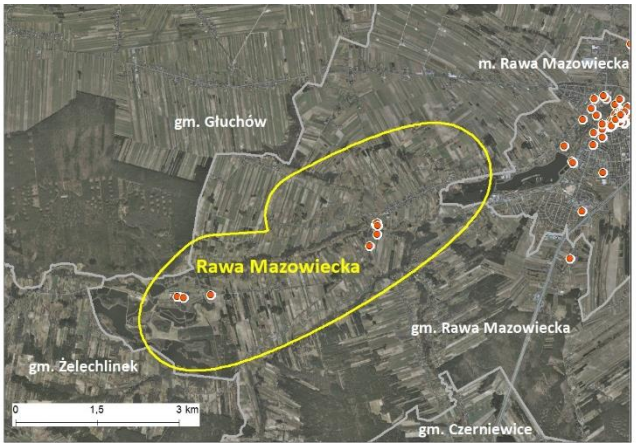
POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: m. gm. Wieruszów, powiat wieruszowski

44. W RAWIE MAZOWIECKIEJ

POTENCJALNY ZASIĘG/ LOKALIZACJA

Lokalizacja: gminy: Głuchów, miasto Rawa Mazowiecka, Rawa Mazowiecka, Żelechlinek, powiaty: skierniewicki, rawski, tomaszowski

ZAŁĄCZNIK 4

ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOWI HISTORYCZNEMU O RANDZE EUROPEJSKIEJ

ŁÓDŹ

Ośrodek o randze europejskiej
na tle sieci ośrodków historycznych województwa łódzkiego

Lp.: 1	Nazwa ośrodka: **ŁÓDŹ**	Ranga: **EUROPEJSKA**

Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027

Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**

Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**

Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**

Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego

Stanowienie uchwały reklamowej

Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami

Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych:
- kamienicy Richtera przy ul. Tuwima 20
- kamienicy Szerszewskich przy ul. Tuwima 30
- kamienicy przy ul. Traugutta 5
- kamienicy przy ul. Traugutta 9
- domu murowanego przy ul. Moniuszki 3
- Budynku Poczty Głównej przy ul. Tuwima 38
- Hotelu GRAND przy ul. Piotrkowskiej 72
- fabryki Ramischa przy ul. Piotrkowskiej 138/140 i ul. Senatorskiej 14/16
- budynku Centrali Tekstylnej przy ul. Sienkiewicza 3

Wpisanie na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO cmentarza żydowskiego w Łodzi

Utworzenie parku kulturowego:
- ulicy Piotrkowskiej
- Ruda – Popioły – zespół willi letniskowych

Stanowienie ochrony obszarowej dla zabytkowych obiektów i zespołów przestrzennych: Las Łagiewnicki, Posiadła wodno – fabryczne w dolinie rzeki Jasień, cerkiew Aleksandra Newskiego

Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**

Przyznawanie dotacji na zabytki

Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**

Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**

Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Łodzi

Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego

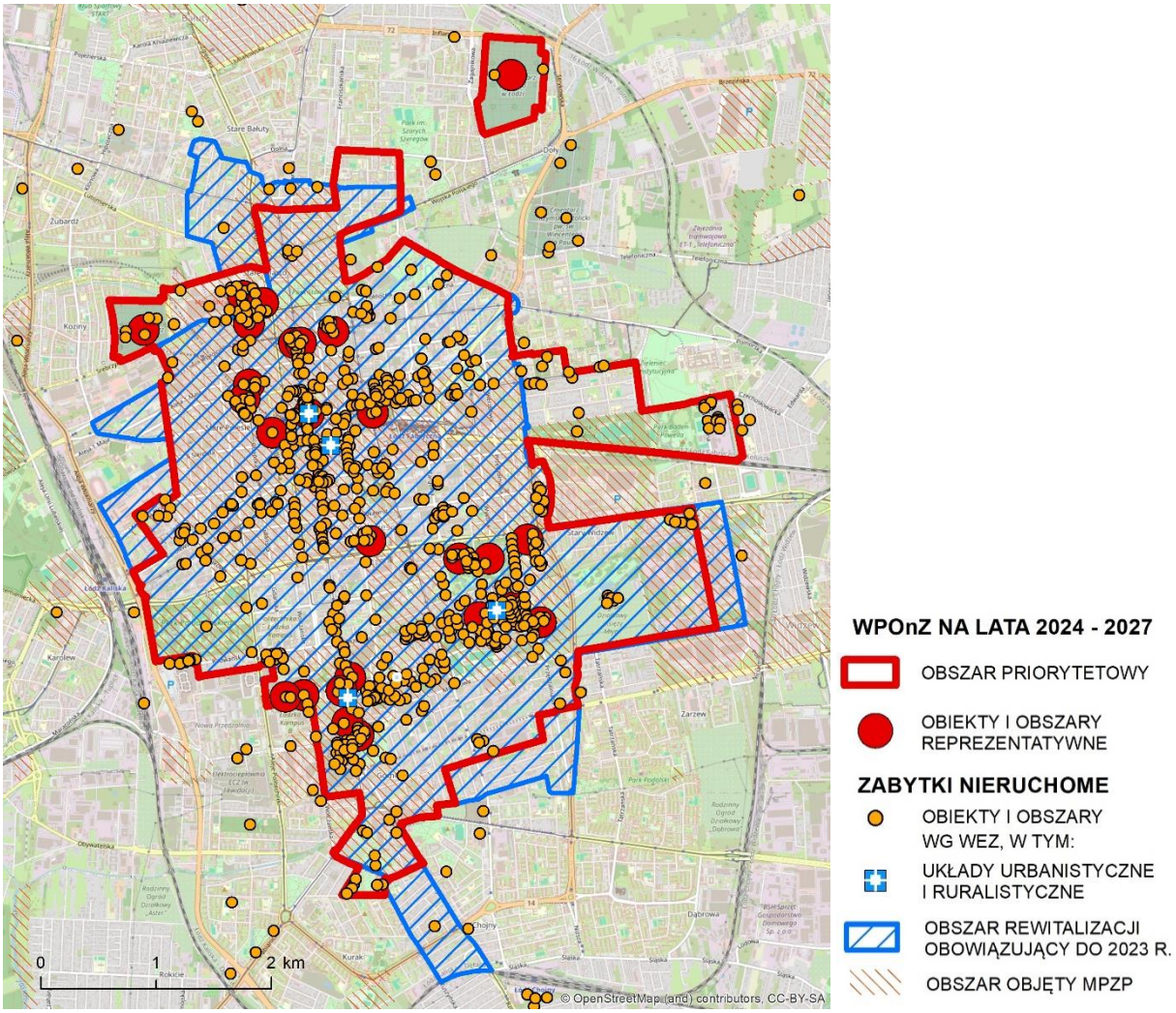
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**

Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:

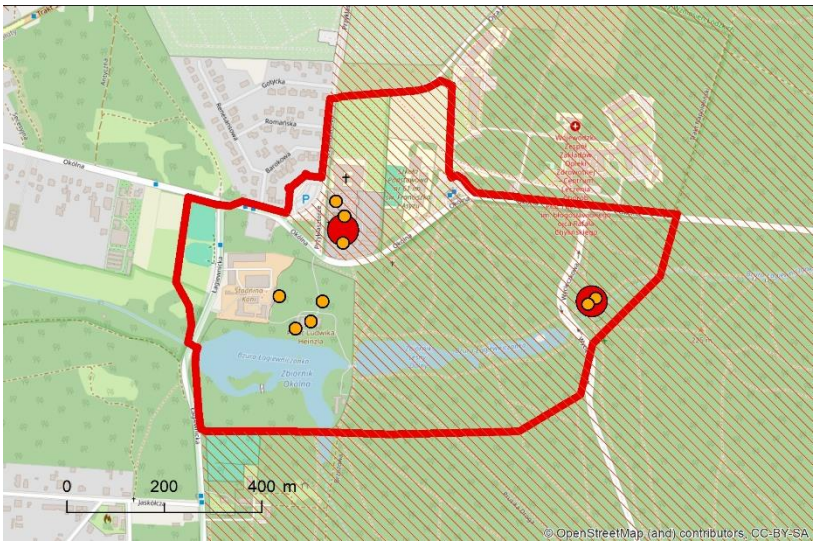
- kontynuacja rewaloryzacji:
  - zespół fabryczny d. przędzalni K.W. Scheiblera i L. Grohmana (ul. Tymienieckiego/Przędzalniana 71)
  - zespół ul. Piotrkowskiej z kwartałami (ul. Piotrkowska (część północna), pl. Wolności - al. Mickiewicza)
  - zespół urbanistyczno-architektoniczny Księżego Młyna (ul. Milionowa/Przędzalniana/Tymienieckiego)
  - zespół pałacowy Karola Wilhelma Scheiblera (pl. Zwycięstwa 1)
  - zespół willi Józefa Richtera (ul. Skorupki (d. Worcella) 10/12)
  - zespół cerkwi św. Aleksandra Newskiego ze stróżówką (ul. Kilińskiego 54)
  - zespół cmentarzy: rzymskokatolicki, ewangelicko-augsburski, prawosławny (ul. Ogrodowa 39-43)
  - osiedle mieszkaniowe im. Montwiłła-Mireckiego (Srebrzyńska, Jarzynowa, Unii Lubelskiej)
- bieżące prace utrzymaniowe:
  - zespół willi Reinholda Richtera (ul. Skorupki (d. Worcella) 6/8)
  - zespół klasztorny franciszkanów (ul. Okólna 185)
  - kościół parafialny z dzwonnicą śś. Doroty i Walentego (ul. Pomorska 445)
  - kamienica Rappaporta (ul. Rewolucji 1905 r. nr 44)
  - kamienica (Kościuszki al. 93)
  - budynek dawnego Niemieckiego Gimnazjum Reformowanego (Kościuszki al. 65)
  - zespół willi modernistycznych (Plac Komuny Paryskiej)
  - zespół szpitala im. Anny Marii, ob. im. J. Korczaka (al. J. Piłsudskiego 71)
  - zespół pałacowy Poznańskich (ul. Gdańska 32)
  - zespół pałacowy Poznańskich (ul. Więckowskiego 36)

– zespół willi Edwarda Herbsta (ul. Przędzalniana 72) – zespół willi Leopolda Kindermana (ul. Wólczańska 31/33) – zespół pałacowy Fryderyka Wilhelma Schweikerta (ul. Piotrkowska 262/264) – zespół fabryczny - Fabryka Wyrobów Bawełnianych Towarzystwa Akcyjnego Ludwika Geyera (ul. Piotrkowska 282/284) – budynek użyteczności publicznej dawnego Towarzystwa Kredytowego Miejskiego (ul. Pomorska 21) – bazylika archikatedralna św. Stanisława Kostki (ul. Piotrkowska 265) – kaplice św. Antoniego i św. Rocha (ul. Wycieczkowa 75) – park Źródliska (I i II) (ul. Przędzalniana/Fabryczna/Targowa/Piłsudskiego) – kościół parafialny Najświętszego Imienia Jezus (ul. Sienkiewicza 60) – kościół parafialny św. Ducha (ul. Piotrkowska 2)
▪ kompleksowa rewaloryzacja: – ratusz (pl. Wolności 1) – kościół parafialny św. Józefa Oblubieńca (ul. Ogrodowa 22) – cmentarz żydowski (ul. Bracka 40) – układ przestrzenny – osiedle sukienników, tzw. osadnictwa fryderycjańskiego (Łódź – Nowosolna)
▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe – zespół budownictwa przemysłowego I.K. Poznańskiego (ul. Ogrodowa 17) – zespół pałacu z ogrodem I.K. Poznańskiego (ul. Ogrodowa 15) – kościół ewangelicko – augsburski św. Mateusza (ul. Piotrkowska 279)
Kontynuacja rewaloryzacji historycznego układu urbanistycznego, z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołów fabrycznych, rezydencjonalnych i sakralnych
Kontynuacja rewitalizacji obszarowej centrum Łodzi (kwartałów śródmieścia wraz z wprowadzeniem nowych funkcji)
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych obiektów muzeów, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego, z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych dla podregionu przejawów tradycji (np. gwara miejska)
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanych produktów turystycznych (Festiwal „Łódź 4 Kultur”, Manufaktura Łódzka - w Królestwie Izraela Poznańskiego, Ulica Piotrkowska - Letni Salon Łodzi, Festiwal Kinetycznej Sztuki Światła - Light. Move. Festiwal, Centrum Nauki i Techniki EC1, Loft Aparts - Apartamenty Hotelowe w Fabryce Scheiblera & Cafe Loft (Łódź), Centralne Muzeum Włókiennictwa w Łodzi), oraz potencjalnych produktów turystycznych, związanych ze Szlakiem Filmowym i Szlakiem dziedzictwa poprzemysłowego, a także istniejącym pomnikiem historii (Łódź - wielokulturowy krajobraz miasta przemysłowego) i proponowanymi parkami kulturowymi (PK ulicy Piotrkowskiej w Łodzi, PK Ruda – Popioły - zespół willi letniskowych)
Zadanie 2.1.3**. Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**
Plenerów filmowych na Szlaku Filmowym
Szlaku dziedzictwa poprzemysłowego
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i Nocy Muzeów
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w muzeach
Wprowadzenie w muzeach multimedialnych środków przekazu (wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum, w tym osobom z niepełnosprawnościami)
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeów, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Mapa
ŁÓDŹ

ŁÓDŹ ŁAGIEWNIKI

ŁÓDŹ RUDA - POPIOŁY

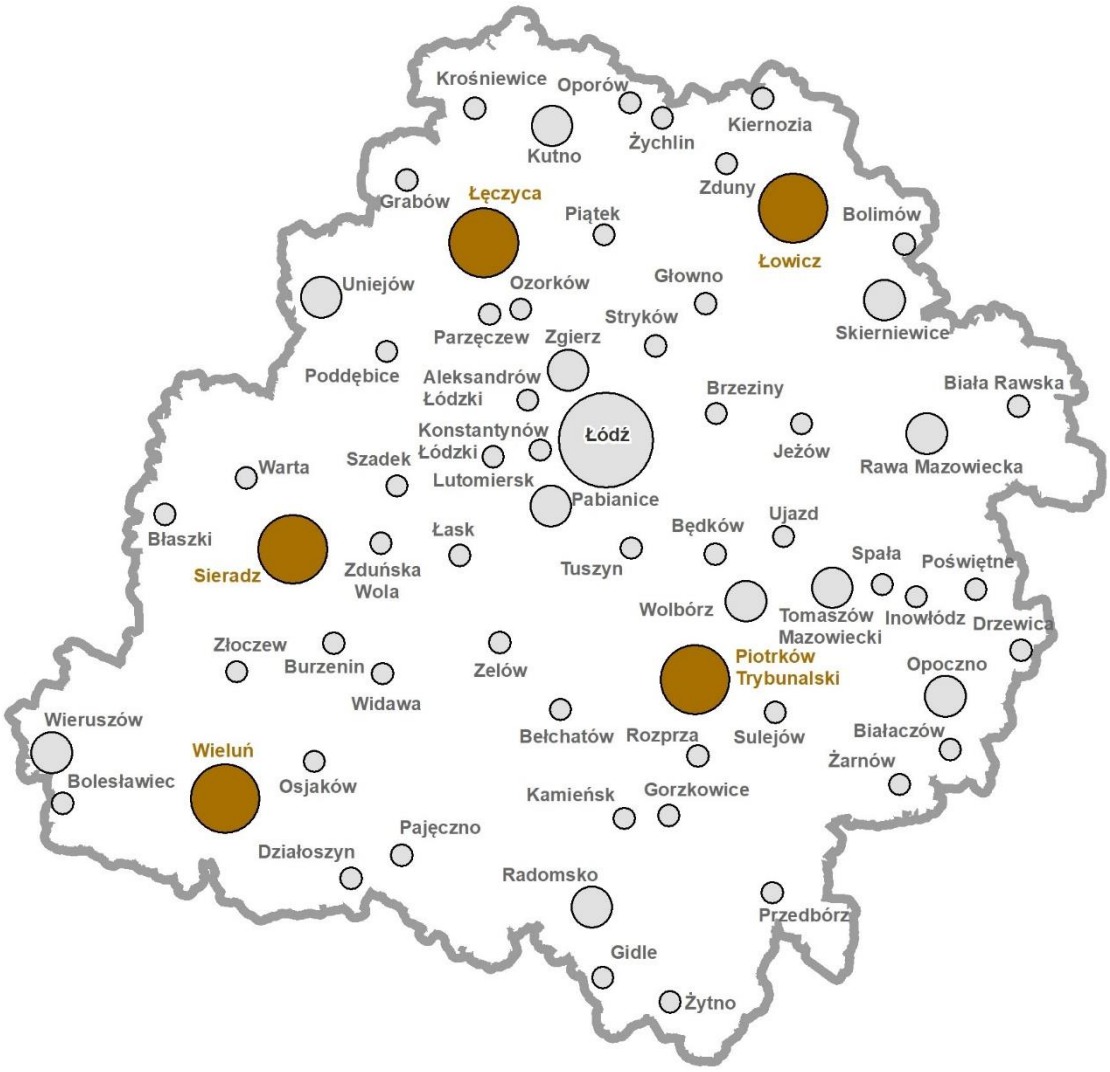
ZAŁĄCZNIK 5

ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM O RANDZE KRAJOWEJ

ŁĘCZYCA
ŁOWICZ
PIOTRKÓW TRYBUNALSKI
SIERADZ
WIELUŃ

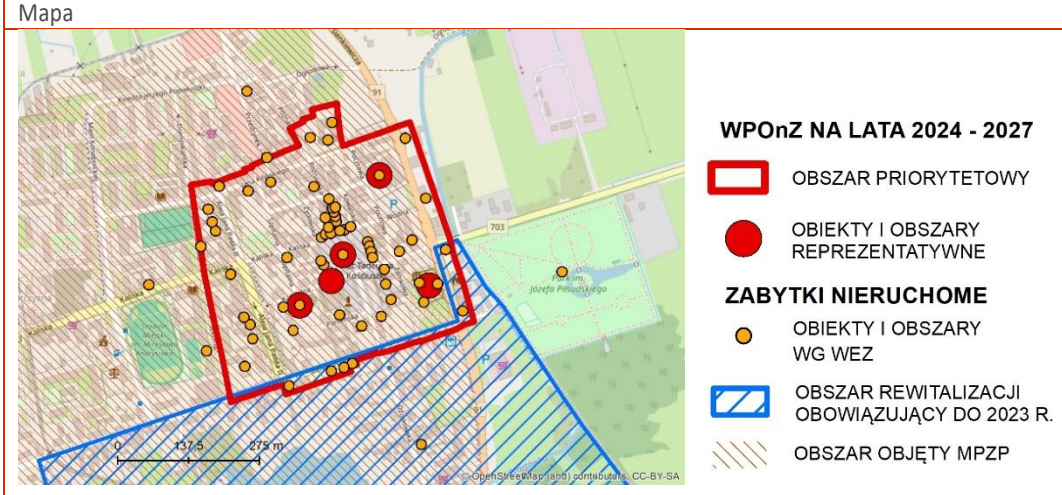

Ośrodki o randze krajowej
na tle sieci ośrodków historycznych województwa łódzkiego

Lp.: 2	Nazwa ośrodka: **ŁĘCZYCA**	Ranga: **KRAJOWA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych układu urbanistycznego Starego Miasta		
Utworzenie parku kulturowego: zespół osadniczo-przestrzenny Tum – Łęczyca		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie badań historyczno-konserwatorskich w obrębie zamku i zespołu klasztornego dominikanów		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego miasta Łęczyca		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ kontynuacja rewaloryzacji kościoła parafialnego św. Andrzeja		
▪ bieżące prace utrzymaniowe układu urbanistycznego z uwzględnieniem klasztoru podominikańskiego		
▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu zamkowego		
▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu klasztornego bernardynów		
▪ bieżące prace utrzymaniowe ratusza		
▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu przestrzenno-osadniczego Stara Łęczyca - Tum		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych obiektów Muzeum w Łęczycy, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu łęczyckiego (np. rzeźba demoniczna)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania certyfikowanego produktu turystycznego Centralny Łuk Turystyczny oraz potencjalnych produktów turystycznych, związanych z proponowanym parkiem kulturowym (zespół przestrzenno-osadniczy Tum – Łęczyca)		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		

Szlaku Zamków
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum w Łęczycy
Wprowadzenie w Muzeum w Łęczycy multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie łęczyckim (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

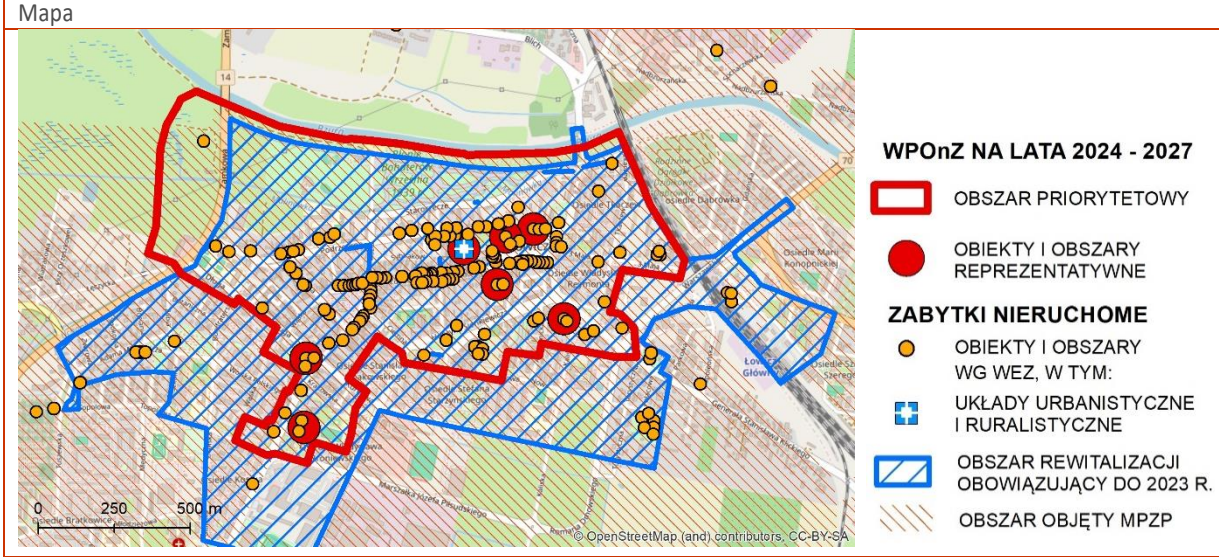

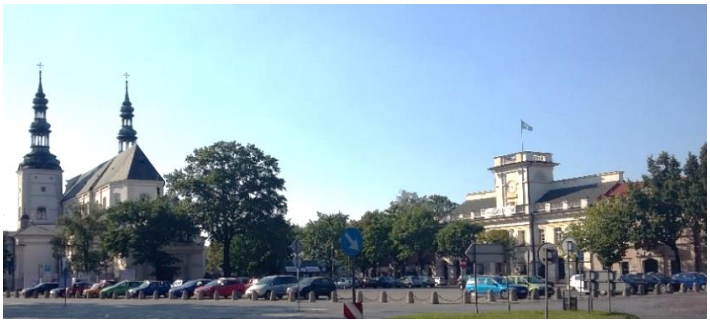

Lp.: 3	Nazwa ośrodka: **ŁOWICZ**	Ranga: **KRAJOWA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych bramy z ogrodzeniem przy Muzeum w Łowiczu		
Utworzenie parku kulturowego Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej, Napoleona – łowicki park kulturowy (w obrębie wyznaczonych terenów, zgodnie z uchwałą RM)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie badań historyczno-konserwatorskich w obrębie zespołu klasztornego pobernardyńskiego		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego miasta Łowicz		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem zabytków wpisanych do rejestru)		
▪ kompleksowa rewaloryzacja zespołu klasztornego pobernardyńskiego		
▪ bieżące prace utrzymaniowe ratusza		
▪ bieżące prace utrzymaniowe kolegiata (bazylika katedralna)		
▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe kościoła parafialnego św. Ducha i św. Małgorzaty		
▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego oo. pijarów NMP i św. Wojciecha		
▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe kościoła filialnego śś. Leonarda i Małgorzaty		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni m.in. Ogród Saski		
Wykonanie instalacji sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w Muzeum w Łowiczu ze skansenami i w obiektach sakralnych		
Kontynuacja działań konserwatorskich, remontów i modernizacji w Muzeum w Łowiczu ze skansenami, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Łowiczu na Szlaku Filmowym		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Promocja Procesji Bożego Ciała w Łowiczu wpisanej na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa oraz wsparcie dalszych działań w kierunku wpisania na Reprezentatywną Listę Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego Ludzkości UNESCO.		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu łowickiego (np. haft łowicki, wycinanka łowicka)		

Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych certyfikowanych produktów turystycznych (Biesiada Łowicka w Maurzycach) i potencjalnych produktów turystycznych, związanych z istniejącym pomnikiem historii oraz z proponowanym parkiem kulturowym (Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej, Napoleona – łowicki park kulturowy)
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum w Łowiczu
Wprowadzenie w Muzeum w Łęczycy multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie łowickim (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

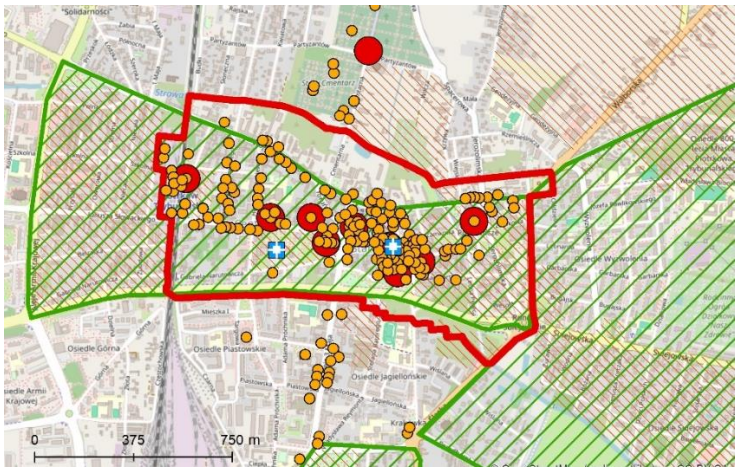

Lp.: 4	Nazwa ośrodka: **PIOTRKÓW TRYBUNALSKI**	Ranga: **KRAJOWA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Działania na rzecz ustanowienia pomnika historii - Układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego (*Kolebka polskiego parlamentaryzmu*)		
Wpisanie do rejestru zabytków hali targowej ujętej w ewidencji		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego miasta Piotrków Trybunalski		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy) ▪ bieżące prace utrzymaniowe zamku królewskiego ▪ kompleksowa rewaloryzacja zespołu zamkowo-parkowego Bykowskich ▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu dworca kolei Warszawsko - Wiedeńskiej ▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu klasztornego pijarów ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu klasztornego bernardynów ▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu klasztornego Panien Dominikanek ▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu cerkwi prawosławnej ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu cmentarzy: rzymsko-katolickiego, prawosławnego, wojskowego, żydowskiego ▪ bieżące prace utrzymaniowe sądu (ul. Słowackiego 5) ▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego św. Jakuba		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych w obiektach Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości, Trakt Wielu Kultur)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu (np. tradycje przemysłu szklarskiego)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		

Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych z proponowanym pomnikiem historii (układ urbanistyczny Piotrkowa Trybunalskiego)
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**
Plenerów filmowych w Piotrkowie Trybunalskim na Szlaku Filmowym
Szlaku Dziedzictwa Poprzemysłowego
Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej
Szlaku Zamków
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim
Wprowadzenie w Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum w Piotrkowie Trybunalskim z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

WPOnZ NA LATA 2024 - 2027

OBSZAR PRIORYTETOWY

OBIEKTY I OBSZARY REPREZENTATYWNE

ZABYTKI NIERUCHOME

OBIEKTY I OBSZARY WG WEZ, W TYM:

UKŁADY URBANISTYCZNE I RURALISTYCZNE

OBSZAR REWITALIZACJI WG GPR

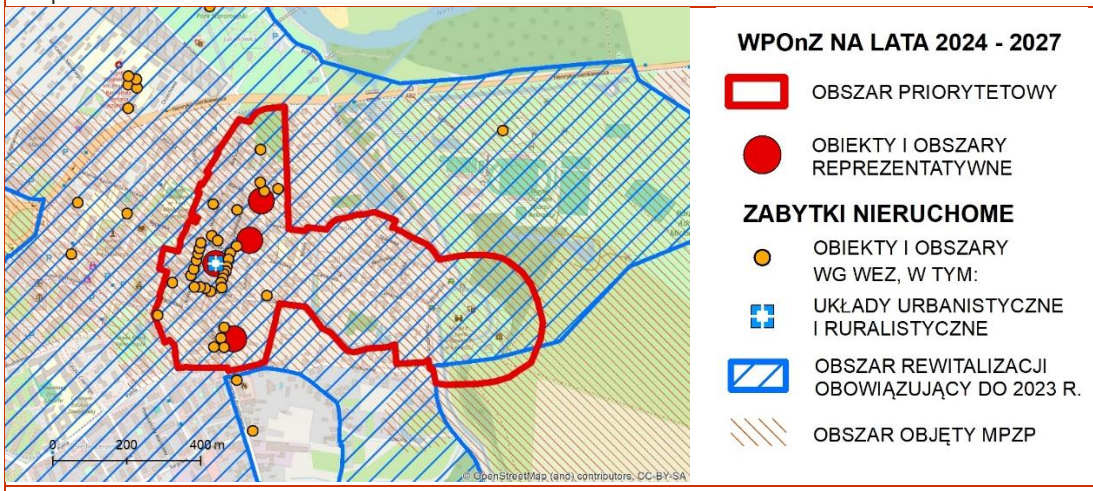
OBSZAR OBJETY MPZP

Widok na Stare Miasto

Panorama miasta

Lp.: 5	Nazwa ośrodka: **SIERADZ**	Ranga: **KRAJOWA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej układu urbanistycznego Starego Miasta w Sieradzu z zespołami sakralnymi, np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach i obszarach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy) ▪ bieżące prace utrzymaniowe podominikańskiego zespołu klasztornego ▪ kompleksowa rewaloryzacja tzw. kamienicy pojagiellońskiej ▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego Wszystkich Świętych		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych w obiektach Muzeum w Sieradzu, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu sieradzkiego (np. rzeźba, muzyka, ceramika)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych związanych z Parkiem Kulturowym Wzgórze Zamkowe oraz potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Zamków		
Plenerów filmowych w Sieradzu na Szlaku Filmowym		
Szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum w Sieradzu (z oddziałem w Tubądzinie i skansenem)
Kontynuacja wprowadzania w Muzeum w Sieradzu (z oddziałem w Tubądzinie i skansenem) multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum w Sieradzu (z oddziałem w Tubądzinie i skansenem), z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie sieradzkim (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

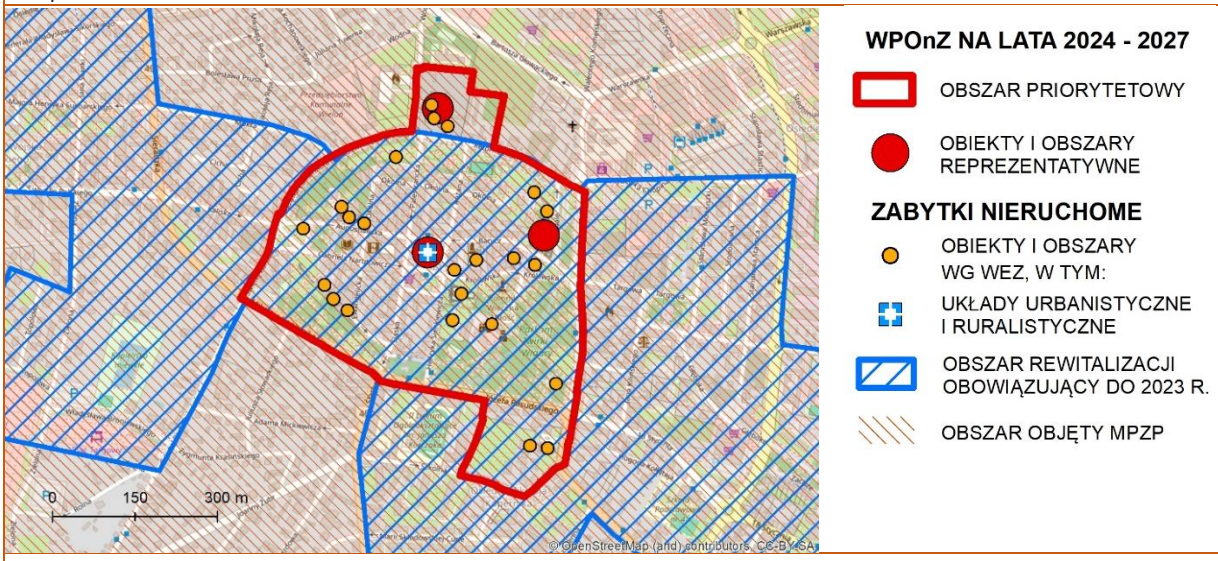

Panorama miasta

Sieradzki Park Etnograficzny

Sieradzki Park Etnograficzny

Lp.: 6	Nazwa ośrodka: **WIELUŃ**	Ranga: **KRAJOWA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Działania na rzecz ustanowienia pomnika historii: grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich		
Stanowienie ochrony obszarowej układu urbanistycznego Starego Miasta w Wieluniu (w granicach murów obronnych), np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych		
Podjęcie działań w celu uzyskania Znaku Dziedzictwa Europejskiego (ZDE)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie badań historyczno-konserwatorskich w obrębie murów obronnych		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego, (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu kolegium popijarskiego) ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu obwarowań miejskich ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu klasztornego poreformackiego		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych w obiektach Muzeum w Wieluniu, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu (np. rzeźba)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego Nadwarciański Szlak Bursztynowy, a także potencjalnych produktów turystycznych związanych z proponowanym pomnikiem historii: grupa XVI-wiecznych drewnianych kościołów wieluńskich		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		

Szlaku Zamków
Reaktywacja Szlaku Bursztynowego
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie)
Wprowadzenie w Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie) multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum w Wieluniu (z oddziałem w Ożarowie i wiatrakiem w Kocilewie), z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Układ przestrzenny

Muzeum Ziemi Wieluńskiej

ZAŁĄCZNIK 6

ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM O RANDZE REGIONALNEJ

KUTNO
OPOCZNO
PABIANICE
RADOMSKO
RAWA MAZOWIECKA
SKIERNIEWICE
TOMASZÓW MAZOWIECKI
UNIEJÓW
WIERUSZÓW
WOLBÓRZ
ZGIERZ

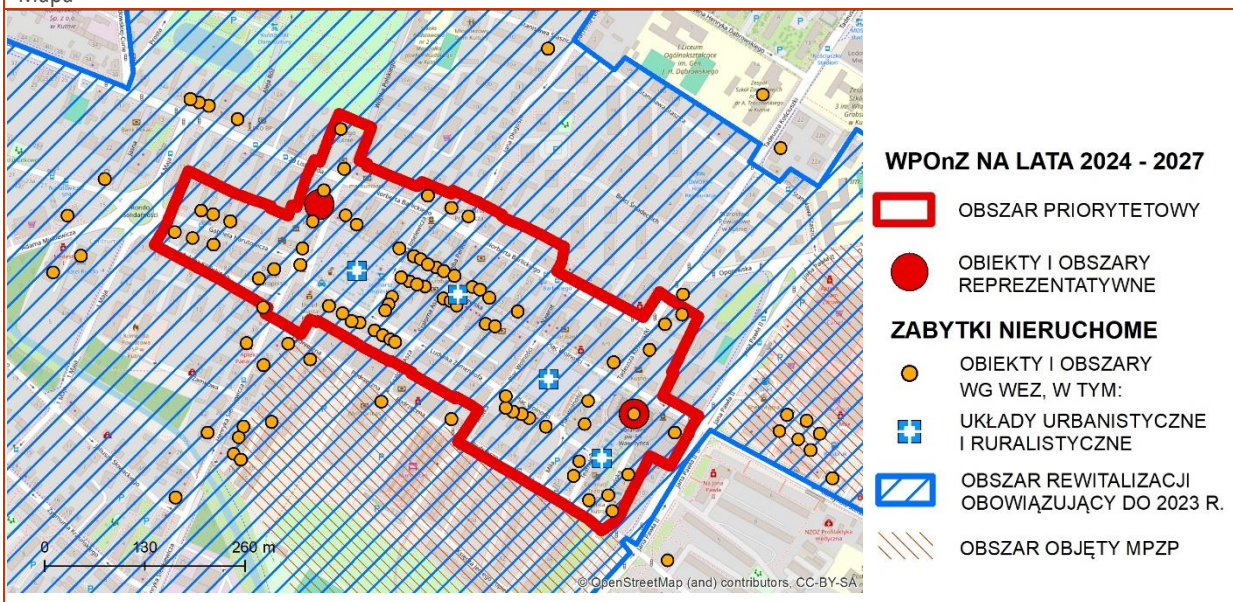

Ośrodki o randze regionalnej
na tle sieci ośrodków historycznych województwa łódzkiego

Lp.: 7	Nazwa ośrodka: **KUTNO**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Wyjaśnienie granic ochrony wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych zespołów urbanistyczno-architektonicznych: Placu Piłsudskiego, Placu Wolności, ul. Teatralnej i dawnego Rynku Zduńskiego, ul. Królewskiej oraz fragmentów ulic: Zamenhofa, Kościuszki, Narutowicza, 29. Listopada		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego miasta Kutno		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe kościoła parafialnego św. Wawrzyńca ▪ bieżące prace utrzymaniowe ratusza ▪ bieżące prace utrzymaniowe Pałacu Saskiego		
Kontynuacja rewaloryzacji zespołów urbanistyczno-architektonicznych i obiektów (np. Placu Teatralnego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Kontynuacja rewaloryzacji i modernizacji obiektów Muzeum Regionalnym w Kutnie, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)		

Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym i Muzeum Pałac Saski w Kutnie
Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym i Muzeum Pałac Saski w Kutnie multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

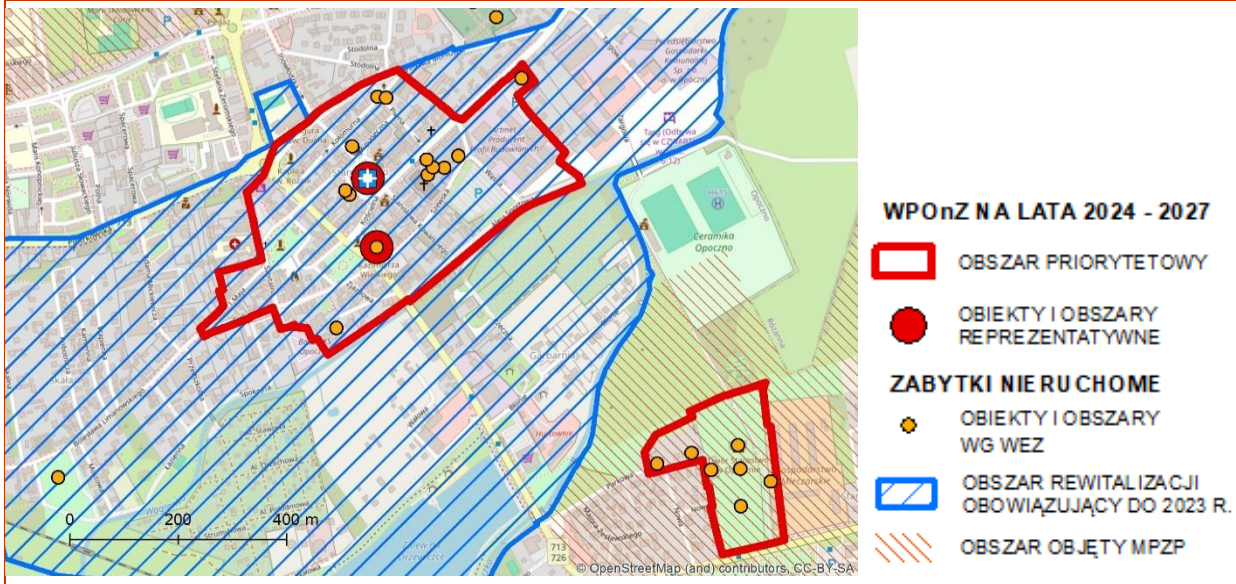

Lp.: 8	Nazwa ośrodka: **OPOCZNO**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1. **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i aktualizowanie gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2. **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego miasta Opoczno		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym kościoła św. Bartłomieja) ▪ kontynuacja rewaloryzacji zamku królewskiego		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Kontynuacja rewaloryzacji i modernizacji obiektów Muzeum w Opocznie, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości regionu		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Zamków		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2. **Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)		

Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1. **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym w Opocznie
Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym w Opocznie multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie opoczyńskim (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

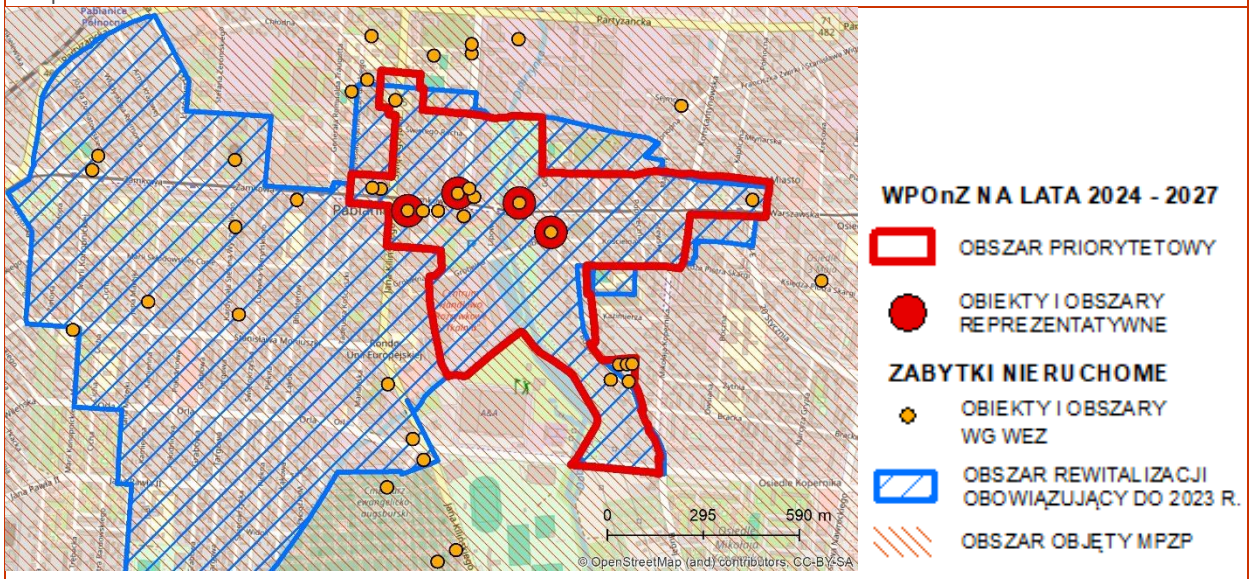

Lp.: 9	Nazwa ośrodka: **PABIANICE**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Stanowienie ochrony obszarowej: układ przestrzenny Pabianic		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego miasta		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy z obiektami poprzemysłowymi i sakralnymi)		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe dworu kapituły krakowskiej i kościoła ewangelicko – augsburskiego św. Piotra i Pawła ▪ bieżące prace utrzymaniowe pałacu Enderów, kościoła parafialnego śś. Mateusza i Anny i domu podcieniowego (ul. św. Jana 20)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Modernizacja obiektów Muzeum Miasta Pabianic, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Pabianicach na Szlaku Filmowym		
Szlaku Dziedzictwa Poprzemysłowego		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		

Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3**: SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Miasta Pabianic
Wprowadzenie w Muzeum Miasta Pabianic multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

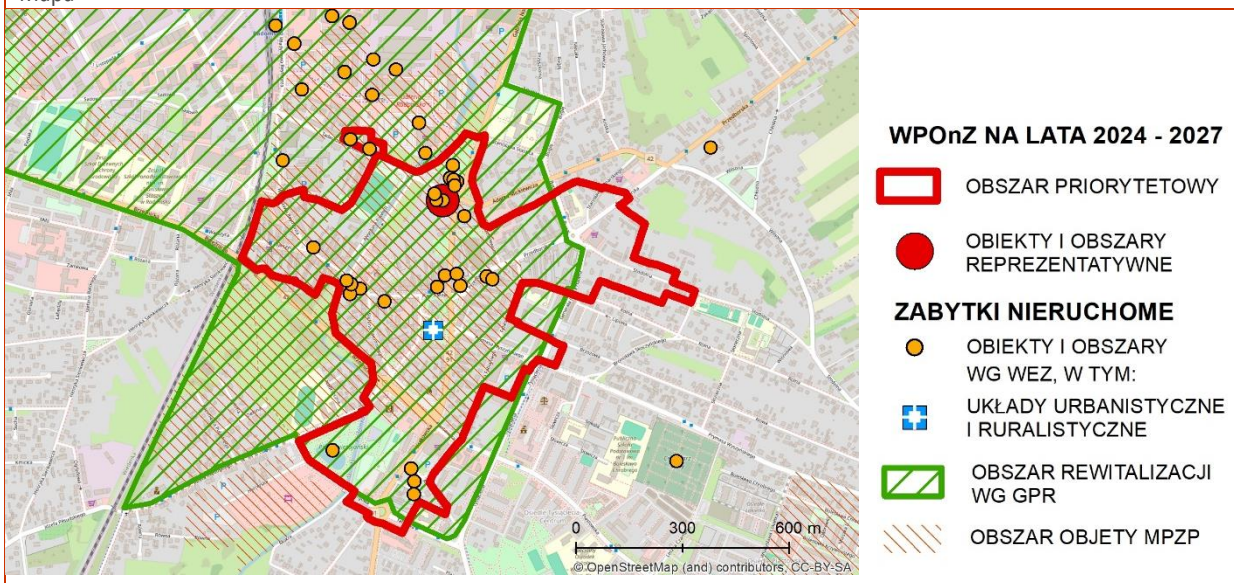

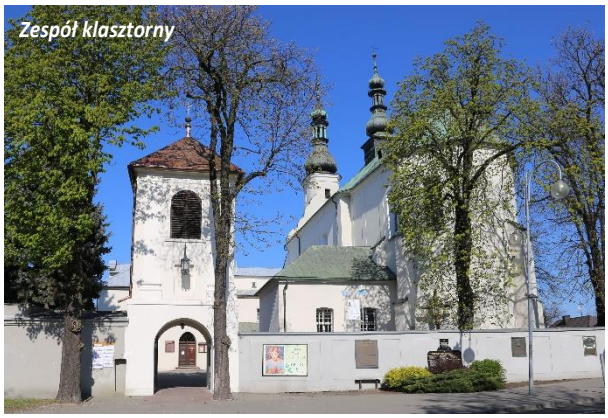

Dwór obronny kapituły krakowskiej

Fabryka Wełny

Lp.: 10	Nazwa ośrodka: **RADOMSKO**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych historycznego układu urbanistycznego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe zespołu klasztornego franciszkanów z kościołem		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy z obiektami sakralnymi)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Kontynuacja prac remontowych i modernizacyjnych obiektów Muzeum Regionalnym w Radomsku (z ekspozycją w Stobiecku Miejskim), z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu (np. tradycje przemysłu meblarskiego)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych, związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Piotrkowie Trybunalskim na Szlaku Filmowym		
Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)		

Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnego w Radomsku
Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym w Radomsku (z ekspozycją w Stobiecku Miejskim) multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum Regionalnego w Radomsku (z ekspozycją w Stobiecku Miejskim) z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

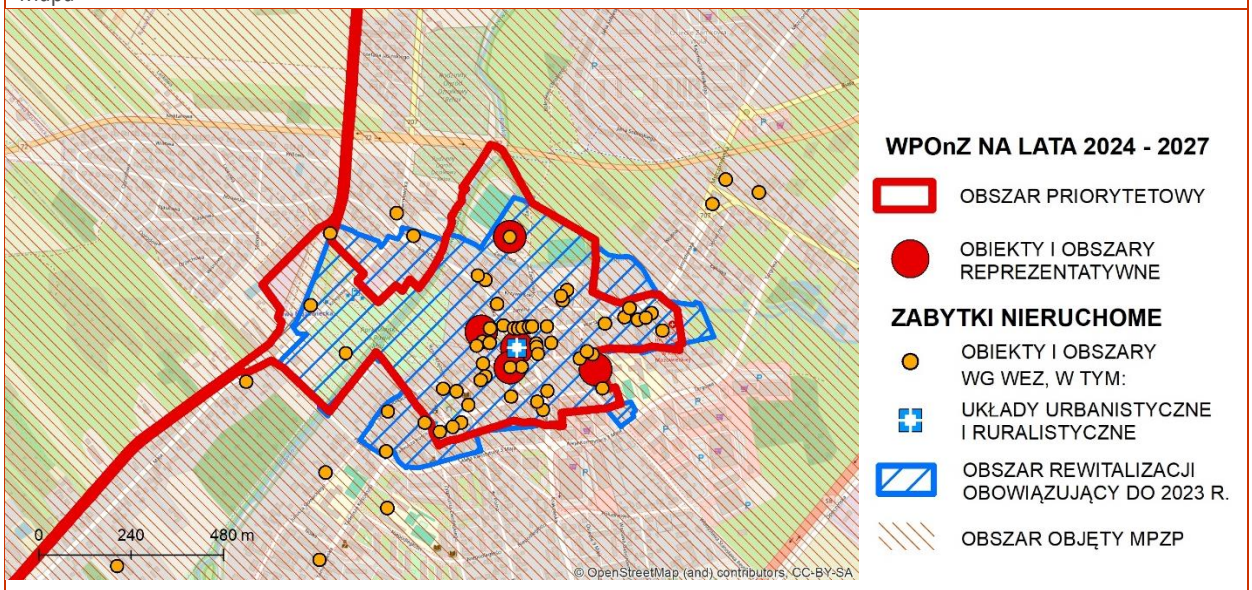

Zespół klasztorny

Park Świętojański

Lp.: 11	Nazwa ośrodka: **RAWA MAZOWIECKA**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej dla terenu zawierającego ważne treści archeologiczne		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ bieżące prace utrzymaniowe układu urbanistycznego ▪ bieżące prace utrzymaniowe zamku książąt mazowieckich ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe zespołu willi (ul. Miła 4) ▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu klasztornego jezuitów ▪ bieżące prace utrzymaniowe ratusza ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego kolei wąskotorowej		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Kontynuacja prac remontowych i modernizacyjnych obiektów Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości, Trakt Wielu Kultur)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych przejawów tradycji dla podregionu rawskiego (np. tradycji układania dywanów kwiatowych)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Rawie Mazowieckiej na Szlaku Filmowym		
Szlaku Zamków		
Szlaku Książąt Mazowieckich		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		

Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej
Wprowadzenie w Muzeum Ziemi Rawskiej w Rawie Mazowieckiej multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

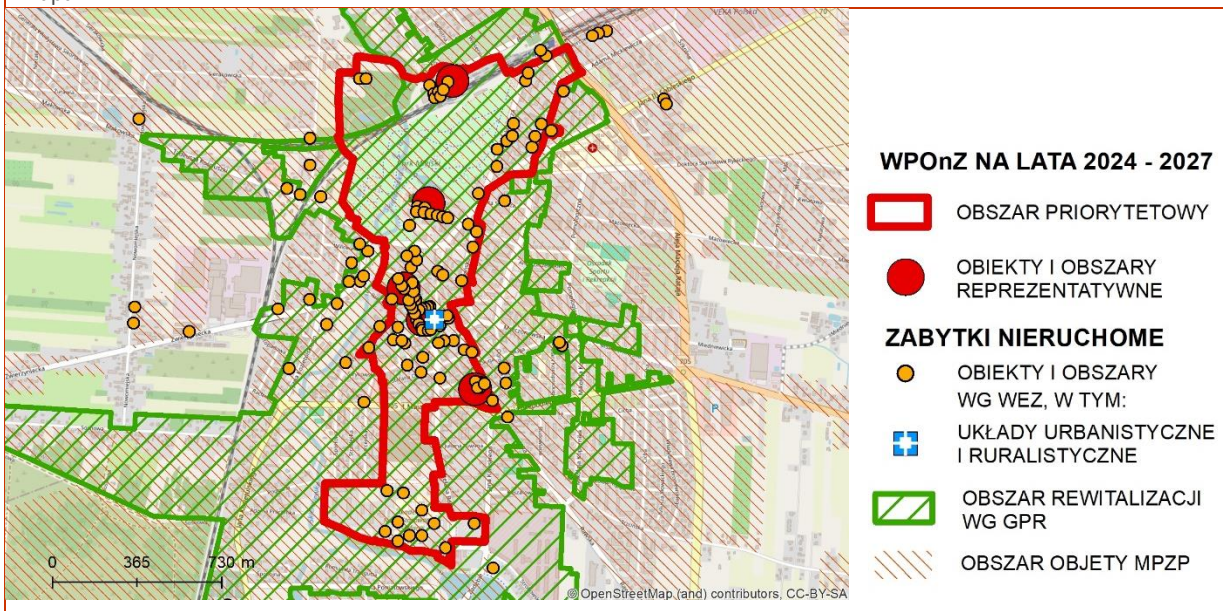

Zamek

Zespół klasztorny

Lp.: 12	Nazwa ośrodka: **SKIERNIEWICE**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu pałacowo-parkowego ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu dworca kolei Warszawsko-Wiedeńskiej ▪ kontynuacja rewaloryzacji ratusza ▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego św. Jakuba Apostoła ▪ kontynuacja rewaloryzacji cmentarza rzymsko-katolickiego św. Rocha		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy z obiektami sakralnymi, koszarami carskimi, reliktem osady tkaczy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Kontynuacja rewaloryzacji i modernizacyjnych obiektów Muzeum Historycznego Skierniewic, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych (Święto Kwiatów, Owoców i Warzyw), w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Skierniewicach na Szlaku Filmowym		
Szlaku Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Historycznym Skierniewic
Wprowadzenie w obiektach Muzeum Historycznym Skierniewic multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum Historycznego Skierniewic, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

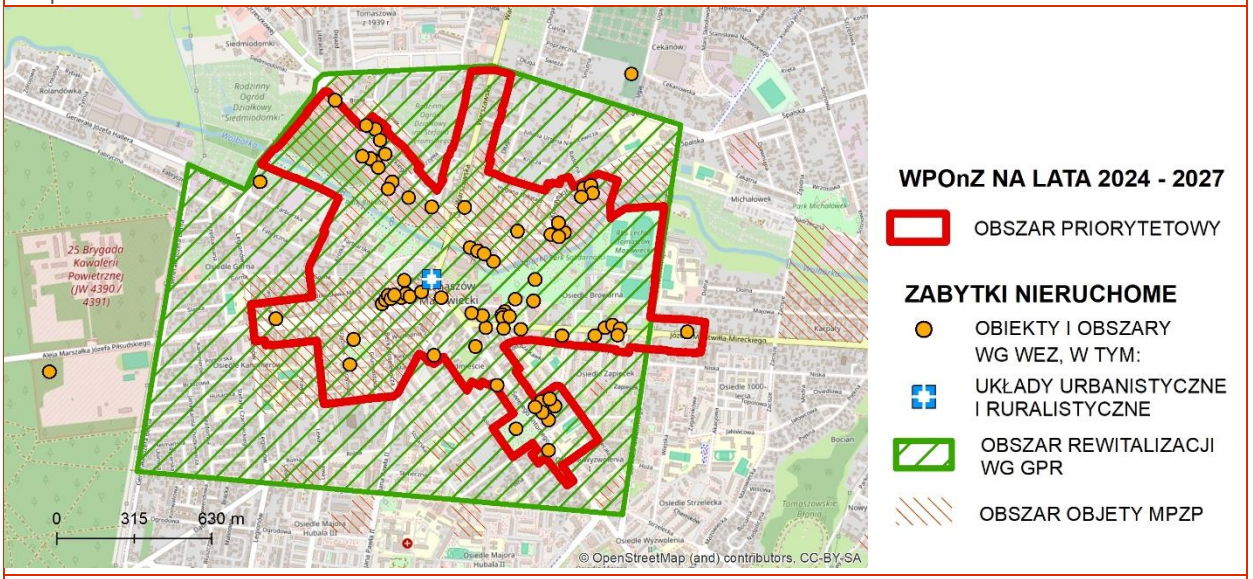

Ratusz

Widok na Pałac Prymasowski

Lp.: 13	Nazwa ośrodka: **TOMASZÓW MAZOWIECKI**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych kościoła św. Antoniego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy z obiektami sakralnymi i poprzemysłowymi, w tym b. fabryka „Mazovia")		
Rewaloryzacja i adaptacja obiektów zabytkowych wraz z otoczeniem: ▪ d. kościoła ewangelickiego św. Trójcy ▪ budynek szkolny d. technikum budowlanego ▪ obiekty poprzemysłowe w obszarze miasta		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych obiektów Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych certyfikowanych produktów turystycznych (Skansen Rzeki Pilicy „Muzeum bez kapci") i potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Tomaszowie Mazowieckim na Szlaku Filmowym		
Szlaku Dziedzictwa Poprzemysłowego		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim
Wprowadzenie w Muzeum w Tomaszowie Mazowieckim multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Mapa

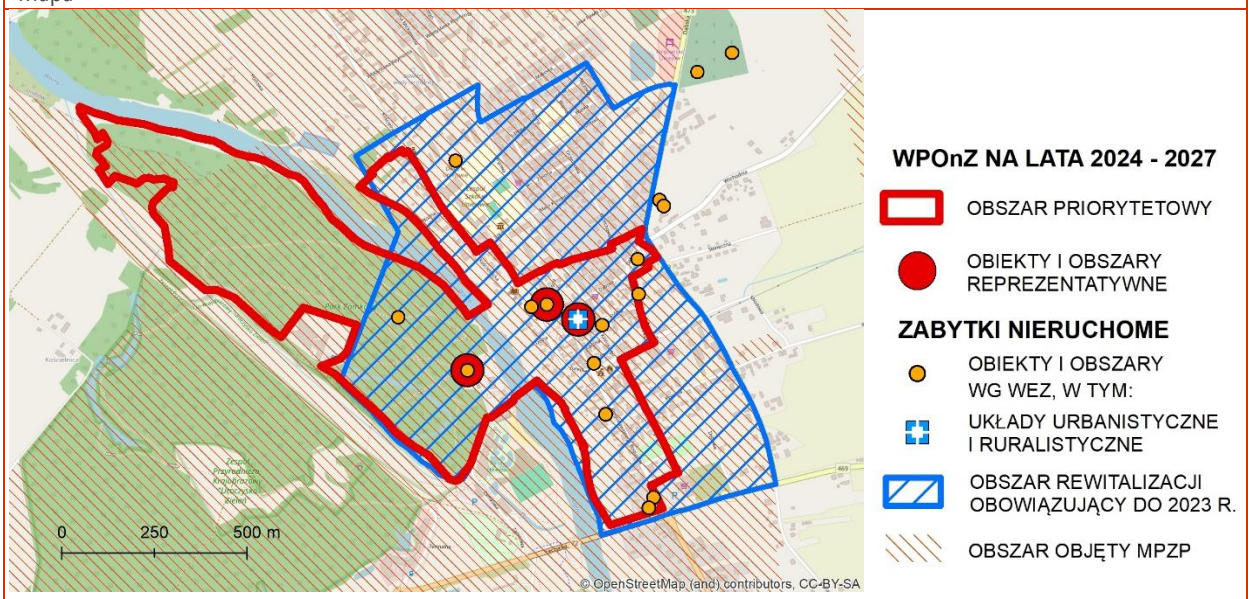

Układ przestrzenny

Skansen Rzeki Pilicy

Lp.: 14	Nazwa ośrodka: **UNIEJÓW**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej zespołu przestrzennego: Uniejów - Spycimierz		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy) ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu zamkowo-parkowego ▪ kontynuacja rewaloryzacji kościoła parafialnego Wniebowzięcia NMP		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych muzeów, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego (Centralny Łuk Warty) i produktów turystycznych: procesji Bożego Ciała z tradycją układania dywanów kwietnych w Spycimierzu		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Zamków		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Reaktywacja Szlaku Bursztynowego		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)		

Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie
Mapa

Widok na zamek

Zamek

Widok na kościół parafialny

Lp.: 15	Nazwa ośrodka: **WIERUSZÓW**	Ranga: **REGIONALNA**

Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027

Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**

Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**

Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**

Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego

Stanowienie uchwały reklamowej

Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami

Stanowienie ochrony obszarowej dla terenów zawierających treści archeologiczne

Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Opracowanie gminnego programu rewitalizacji

Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**

Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach

Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**

Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**

Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego

Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego

Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**

Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:

- kontynuacja rewaloryzacji zespołu klasztornego paulinów z kościołem św. Ducha

Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego miasta (z uwzględnieniem historycznej zabudowy oraz reliktów zamku)

Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni m.in. bulwarów

Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**

Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych

Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym

Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym

Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**

Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**

Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**

Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)

Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji

Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**

Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury

Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych

Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego (Nadwarciański Szlak Bursztynowy)

Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**

Reaktywacja Szlaku Bursztynowego

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**

Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**

Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)

Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**

Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)

Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)

Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**

Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**

Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**

Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków

Zadanie 3.1.2**. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**

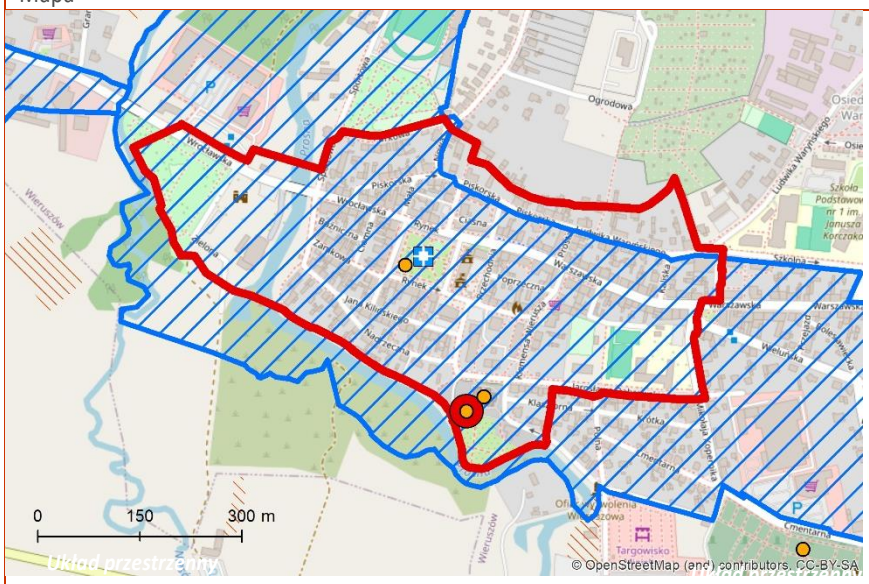
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**

Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**

Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)

Mapa

Układ przestrzenny

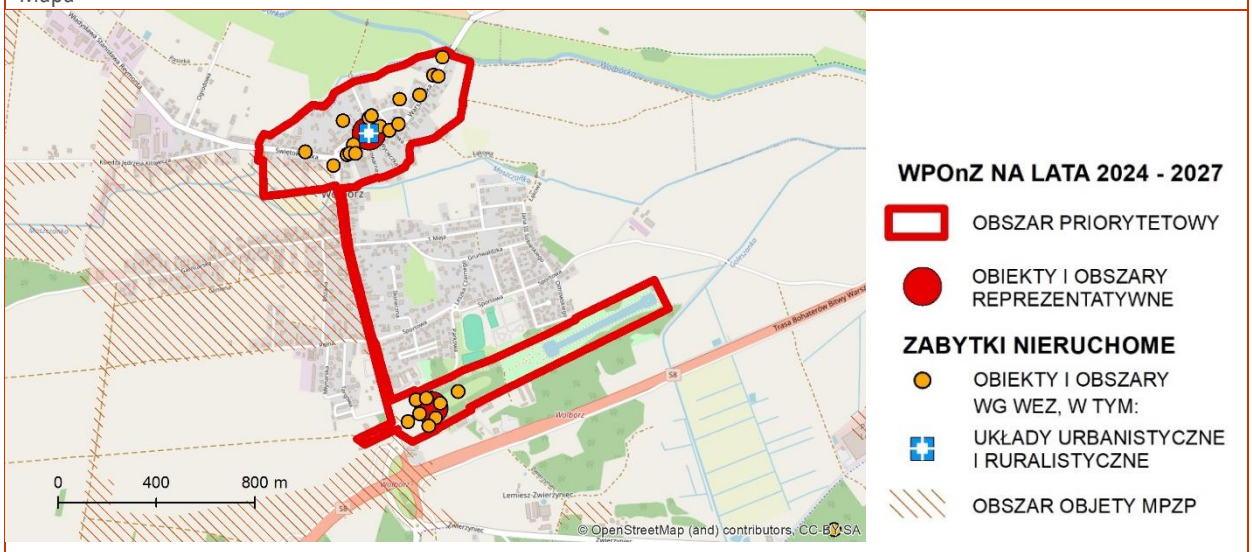

Układ przestrzenny

Widok na zespół klasztorny paulinów

Zespół klasztorny

Lp.: 16	Nazwa ośrodka: **WOLBÓRZ**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej układu urbanistycznego z uwzględnieniem całego przestrzennego założenia pałacowo-parkowego (w granicach określonych w ewidencji zabytków)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego zespołu pałacowo-parkowego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy) ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu pałacowo-parkowego biskupów kujawskich		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych obiektów Pożarniczego Centrum Historyczno-Edukacyjnego Ziemi Łódzkiej w Wolborzu, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Wolborzu na Szlaku Filmowym		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)		

Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Pożarniczym Centrum Historyczno-Edukacyjnym Ziemi Łódzkiej w Wolborzu
Wprowadzenie w Pożarniczym Centrum Historyczno-Edukacyjnym Ziemi Łódzkiej w Wolborzu multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Pożarniczego Centrum Historyczno-Edukacyjnego z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie
Mapa

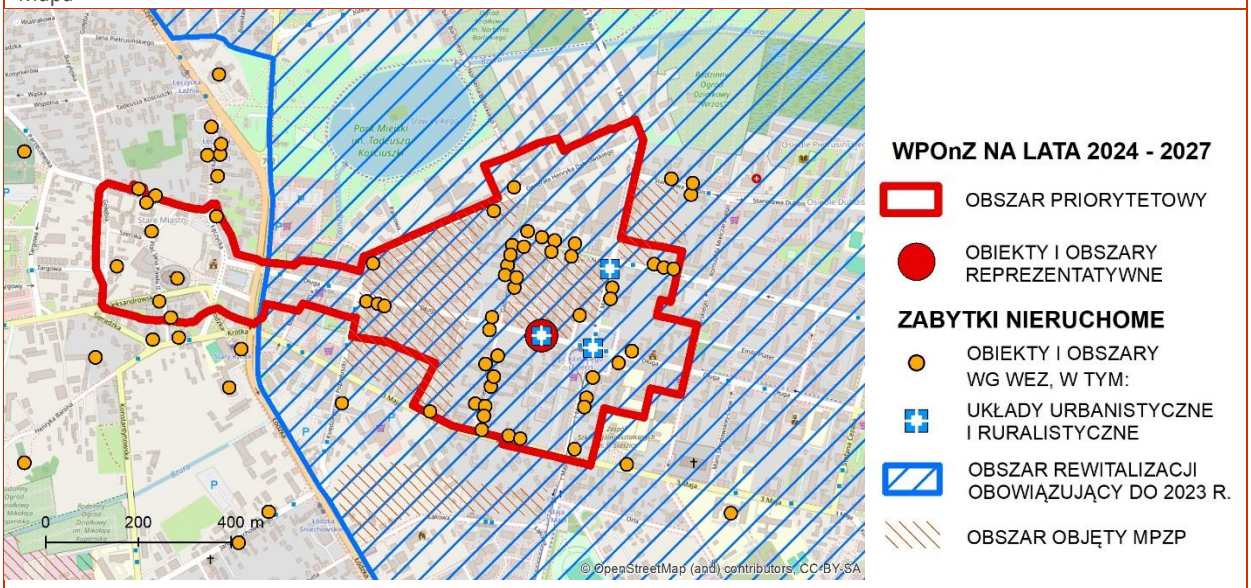

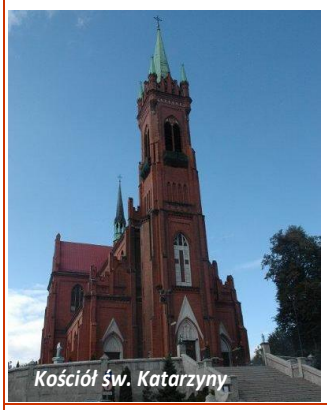

Zespół pałacowo-parkowy

Kościół parafialny

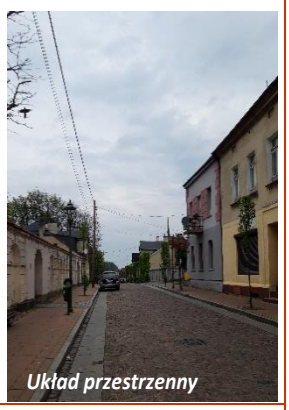
Lp.: 17	Nazwa ośrodka: **ZGIERZ**	Ranga: **REGIONALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych układu urbanistycznego z rozplanowaniem rynku i ulic przyległych		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Inwentaryzacja drewnianych domów tkaczy		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu urbanistycznego ul. Długiej ▪ kontynuacja rewaloryzacji zakładu kąpielowego (ul. Łęczycka 24)		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego miasta (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w szczególności domów tkaczy i obiektów poprzemysłowych)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Prowadzenie prac modernizacyjnych obiektów Muzeum Miasta Zgierza, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego Park Kulturowy „Miasto Tkaczy w Zgierzu” oraz potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Dziedzictwa Poprzemysłowego		
Plenerów filmowych w Zgierzu na Szlaku Filmowym		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów (JST, instytucje kultury)
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe (JST, instytucje kultury)
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych (JST, instytucje kultury)
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum Miasta Zgierza
Wprowadzenie w Muzeum Miasta Zgierza multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Kościół św. Katarzyny

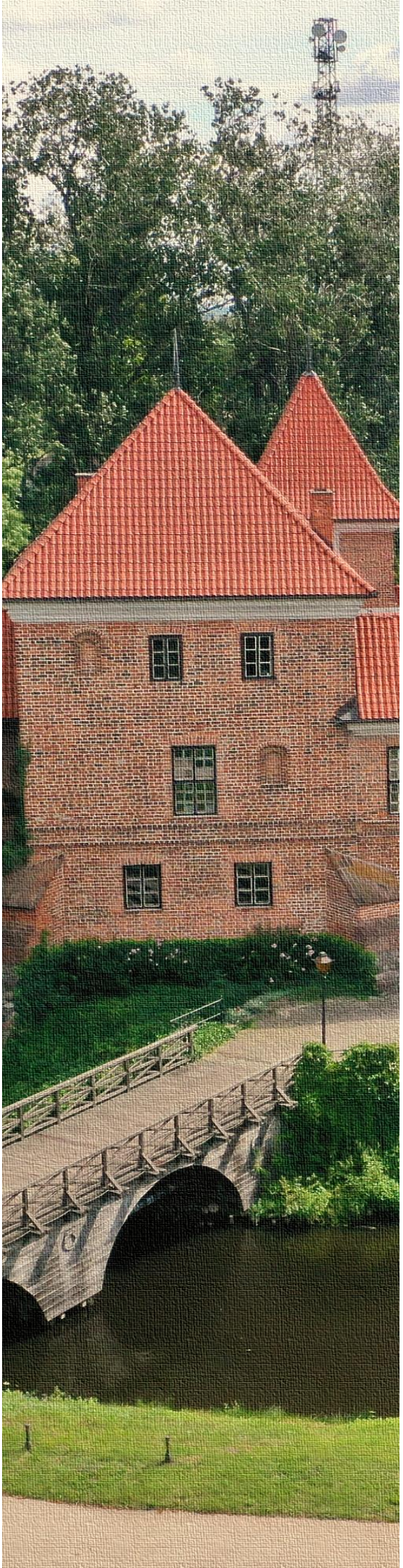

Domy Tkaczy

Układ przestrzenny

ZAŁĄCZNIK 7

ZADANIA DEDYKOWANE OŚRODKOM HISTORYCZNYM O RANDZE LOKALNEJ

ALEKSANDRÓW ŁÓDZKI
BEŁCHATÓW
BĘDKÓW
BIAŁA RAWSKA
BIAŁACZÓW
BŁASZKI
BOLESŁAWIEC
BOLIMÓW
BRZEZINY
BURZENIN
DRZEWICA
DZIAŁOSZYN
GIDLE
GŁOWNO
GORZKOWICE
GRABÓW
INOWŁÓDZ
JEŻÓW
KAMIEŃSK
KIERNOZIA
KONSTANTYNÓW ŁÓDZKI
KROŚNIEWICE
LUTOMIERSK
ŁASK
OPORÓW
OSJAKÓW
OZORKÓW
PAJĘCZNO
PARZĘCZEW
PIĄTEK
PODDĘBICE
POŚWIĘTNE
PRZEDBÓRZ
ROZPRZA
SPAŁA
STRYKÓW
SULEJÓW
SZADEK
TUSZYN
UJAZD
WARTA
WIDAWA
ZDUŃSKA
WOLA
ZELÓW
ZŁOCZEW
ŻARNÓW
ŻYCHLIN
ŻYTNO

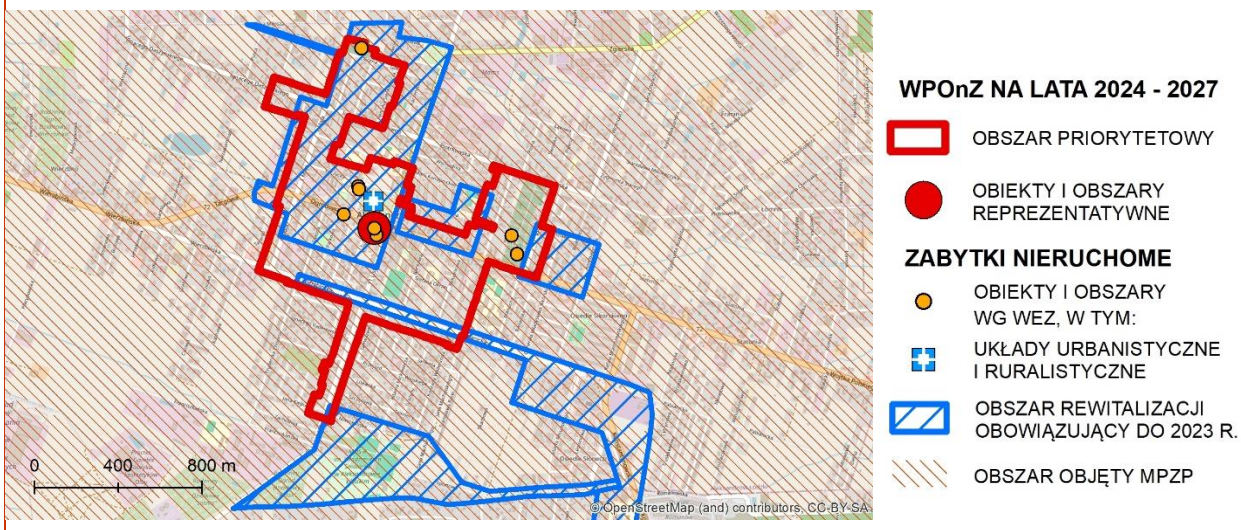

Ośrodki o randze lokalnej
na tle sieci ośrodków historycznych województwa łódzkiego

Lp.: 18	Nazwa ośrodka: **ALEKSANDRÓW ŁÓDZKI**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Aleksandrowa Łódzkiego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Inwentaryzacja drewnianych domów tkaczy		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ bieżące prace utrzymaniowe ratusza z jatkami		
Kontynuacja rewaloryzacji historycznego układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołów sakralnych i drewnianych domów tkaczy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego, z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1**. Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnego produktu turystycznego, związanego ze Szlakiem dziedzictwa poprzemysłowego		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku dziedzictwa poprzemysłowego		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		

Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Układ przestrzenny

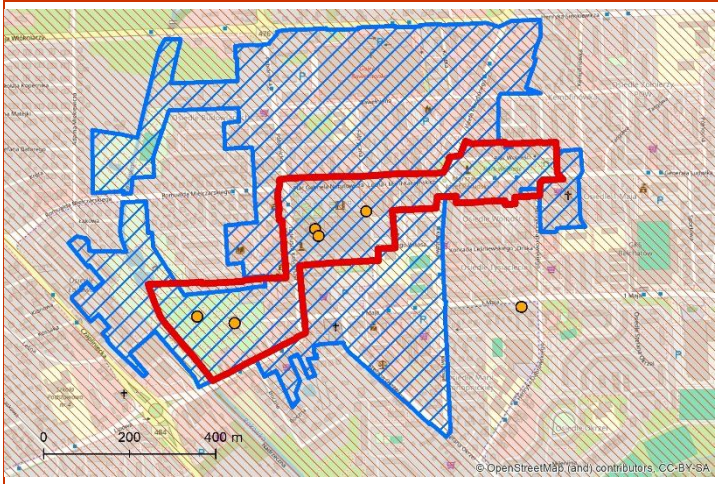

Ratusz miejski

Kościół parafialny

Układ ewangelicki

Lp.: 19	Nazwa ośrodka: **BEŁCHATÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 – 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Bełchatowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym obiektów sakralnych i poprzemysłowych oraz zespołu dworsko-parkowego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Modernizacja obiektów Muzeum Regionalnego, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego - Ekspozycja PGE Giganty Mocy		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		

Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym
Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum Regionalnego, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa
Bełchatów Bełchatów-Grocholice

WPOnZ NA LATA 2024 - 2027

OBSZAR PRIORYTETOWY

ZABYTKI NIERUCHOME

OBIEKTY I OBSZARY WG WEZ

OBSZAR REWITALIZACJI OBOWIĄZUJĄCY DO 2023 R.

OBSZAR OBJĘTY MPZP

Bełchatów - Muzeum Regionalne

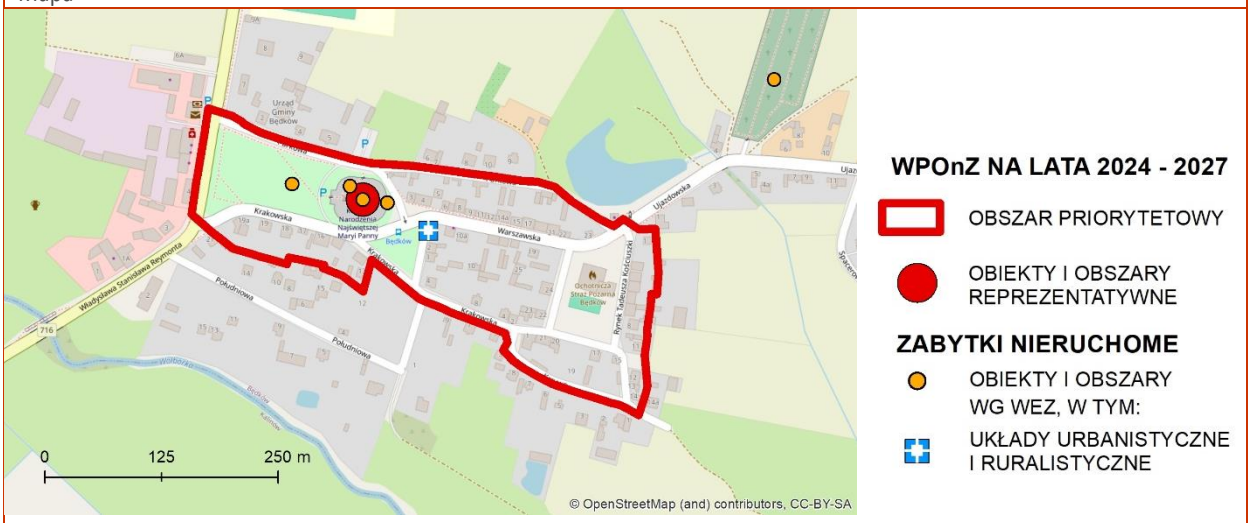

Grocholice - Stara Szkoła

Lp.: 20	Nazwa ośrodka: **BĘDKÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 – 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków układu przestrzennego Będkowa		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Będkowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego Narodzenia NMP		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		

Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)

Mapa

Układ przestrzenny, widok na kościół parafialny

Lp.: 21	Nazwa ośrodka: **BIAŁA RAWSKA**	Ranga: **LOKALNA**

Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027

Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**

Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**

Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**

Stanowienie uchwały reklamowej

Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami

Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**

Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach

Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**

Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**

Opracowanie karty ewidencyjnej układu urbanistycznego

Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego

Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**

Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:

- kontynuacja rewaloryzacji
  - zespołu zamkowo-parkowego
  - układu przestrzennego
  - układu przestrzennego kolei wąskotorowej (Rogów - Biała Rawska)

Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego)

Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni

Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**

Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego, z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych

Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym

Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym

Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**

Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**

Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**

Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)

Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji

Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**

Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury

Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych

Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**

Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**

Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**

Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów

Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**

Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe

Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych

Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**

Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**

Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**

Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków

Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**

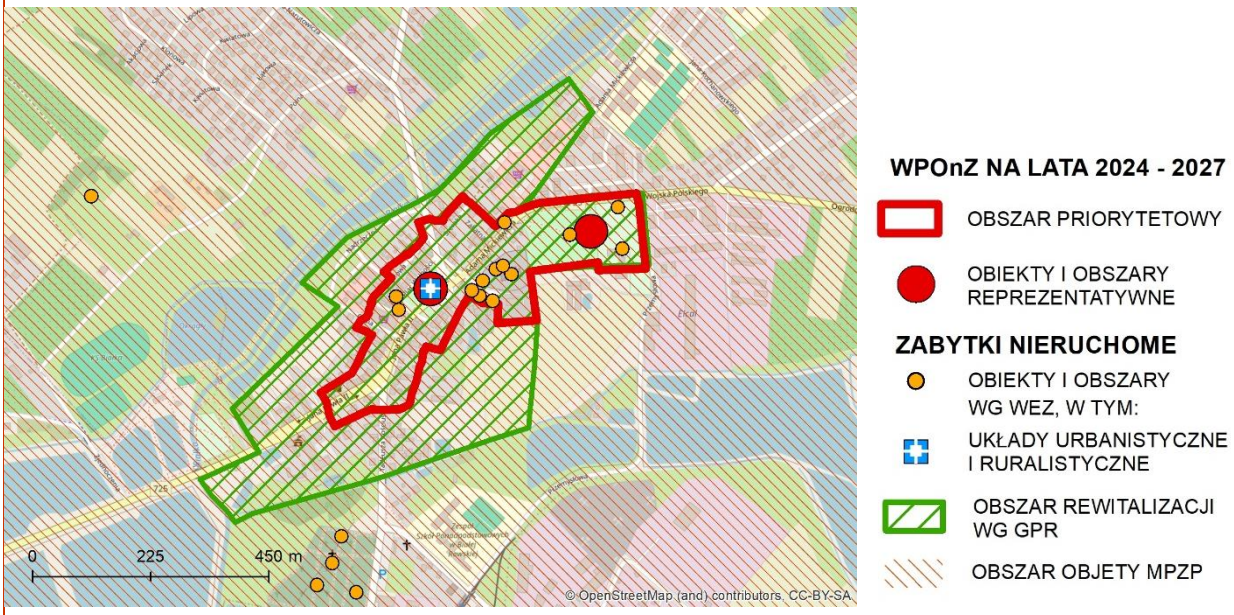
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**

Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**

Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)

Mapa

Kościół parafialny i dzwonnica

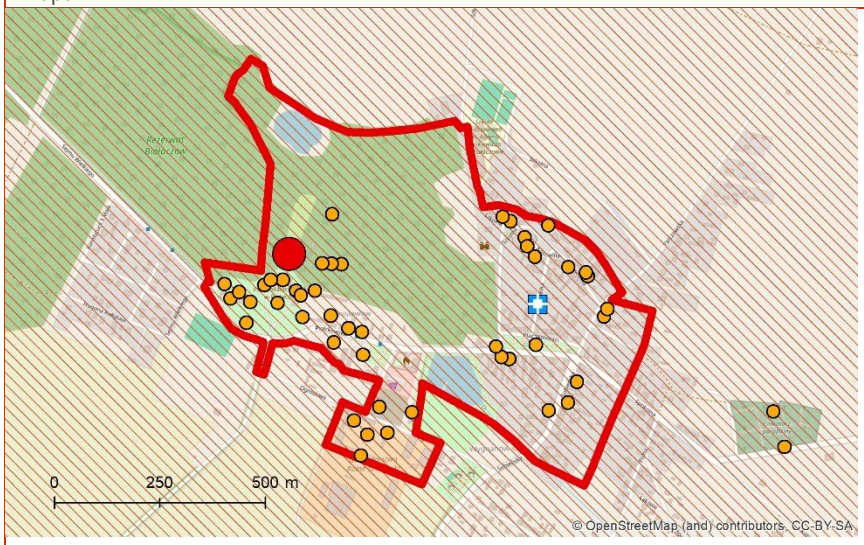

Pałac

Kościół parafialny

Drewniana zabudowa

Lp.: 22	Nazwa ośrodka: **BIAŁACZÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.3.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Białaczowa		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ kompleksowa rewaloryzacja zespołu pałacowo-parkowego Małachowskich, z folwarkiem (Stanisławów)		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym ratusza i zespołu sakralnego)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych na Szlaku Filmowym		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Ratusz

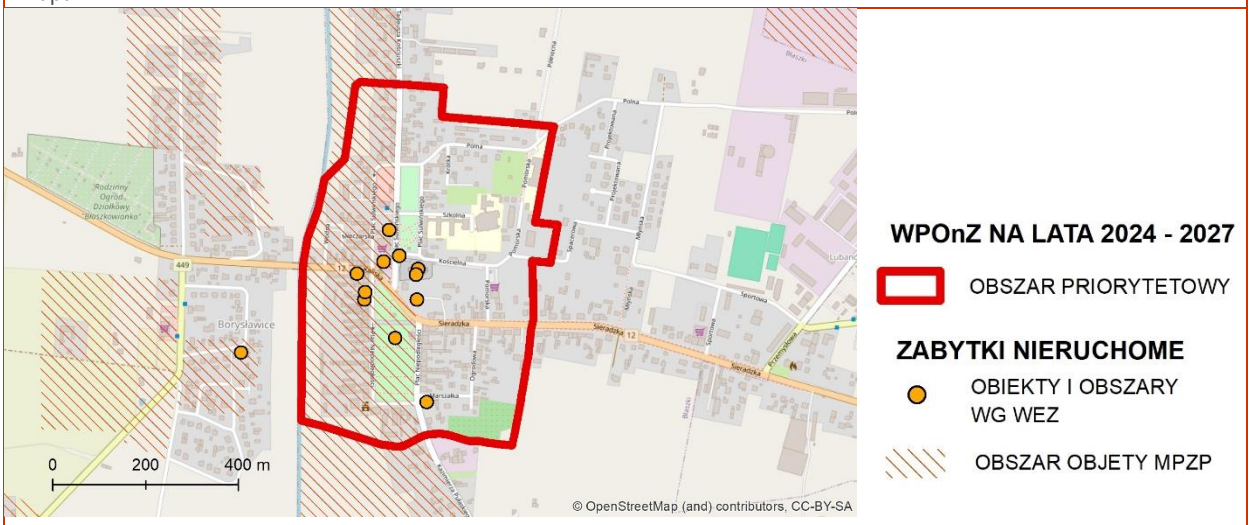

Układ przestrzenny

Widok na pałac

Zespół pałacowo-parkowy

Lp.: 23	Nazwa ośrodka: **BŁASZKI**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej kościoła parafialnego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego, budynku d. łaźni i domu społecznego „Błaszkowianka”)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego, z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Układ przestrzenny z kościołem parafialnym

Łaźnia miejska

Układ przestrzenny

Dom społeczny „Błaszkowianka”

Lp.: 24	Nazwa ośrodka: **BOLESŁAWIEC**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej dla zabytkowych zespołów przestrzennych: Dolina Prosny (Bolesławiec – Chróścin)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej zespołu przestrzennego zamku		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ kompleksowa rewaloryzacja zespołu przestrzennego zamku królewskiego		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego, budynku komory celnej i budynku d. straży granicznej)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Reaktywacja Szlaku Bursztynowego		
Szlaku Zamków		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		

Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

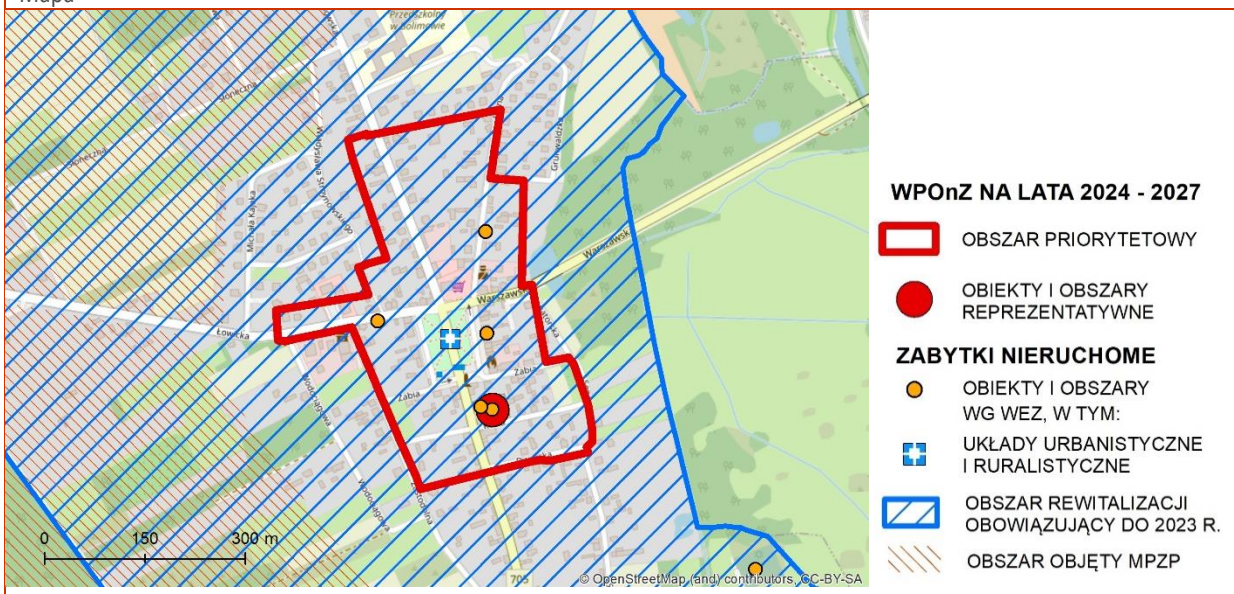

Ruiny zamku

Widok na kościół parafialny

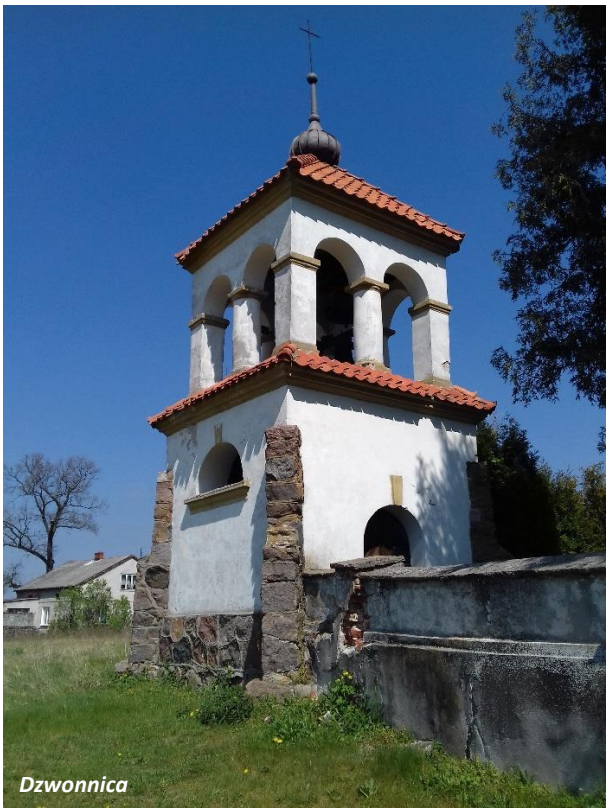
Lp.: 25	Nazwa ośrodka: **BOLIMÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Utworzenie parku kulturowego: Pole bitwy nad Rawką (*w hołdzie ofiarom wojny w Bolimowie*)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Bolimowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji kościoła filialnego św. Anny ▪ kontynuacja rewaloryzacji kościoła parafialnego św. Trójcy		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych, związanych z proponowanym parkiem kulturowym (Pole bitwy nad Rawką)		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		

Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2**. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Kościół parafialny

Dzwonnica

Lp.: 26	Nazwa ośrodka: **BRZEZINY**	Ranga: **LOKALNA**

Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027

Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**

Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**

Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**

- Stanowienie uchwały reklamowej
- Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami
- Stanowienie ochrony obszarowej dla terenu archeologicznej osady „Krakówek" w Brzezinach
- Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych
- Opracowanie gminnego programu rewitalizacji

Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**

- Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach

Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**

Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**

- Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Brzezin
- Kontynuacja badań architektoniczno-konserwatorskich i archeologicznych obiektów sakralnych
- Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego

Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**

- Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:
  - kontynuacja rewaloryzacji
    - zespołu klasztornego franciszkanów z kościołem św. Franciszka
    - zespołu klasztornego bernardynek z kościołem św. Ducha
    - kościoła parafialnego Podwyższenia Krzyża
  - lokalne działania konserwatorsko-remontowe kościoła filialnego św. Anny
- Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym obiektów sakralnych, a także dziedzictwa archeologicznego)
- Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni
- Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych
- Modernizacja obiektów Muzeum regionalnego z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami

Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**

- Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych
- Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym
- Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym

Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**

Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**

Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**

- Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)
- Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji

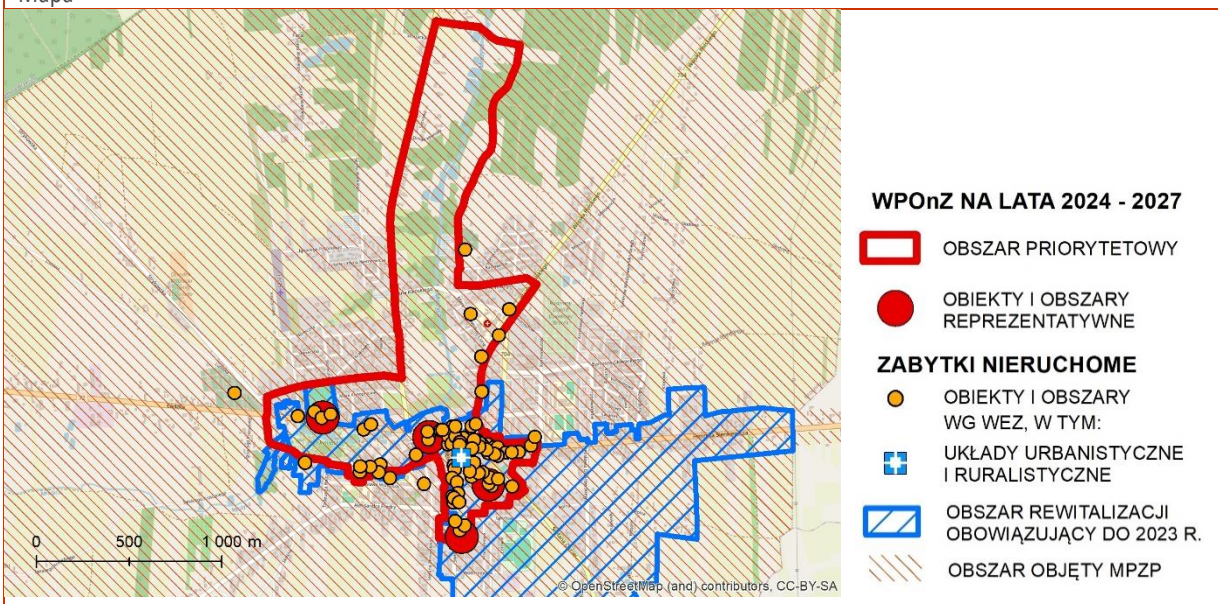
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**

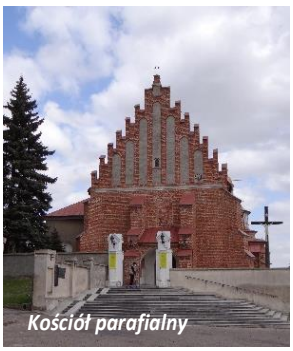
- Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury
- Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych
- Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych, związanych ze Szlakiem dziedzictwa poprzemysłowego oraz ze Szlakiem Filmowym

Zadanie 2.1.3**. Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**

- Szlaku dziedzictwa poprzemysłowego
- Plenerów filmowych na Szlaku Filmowym
- Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2**. Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym
Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

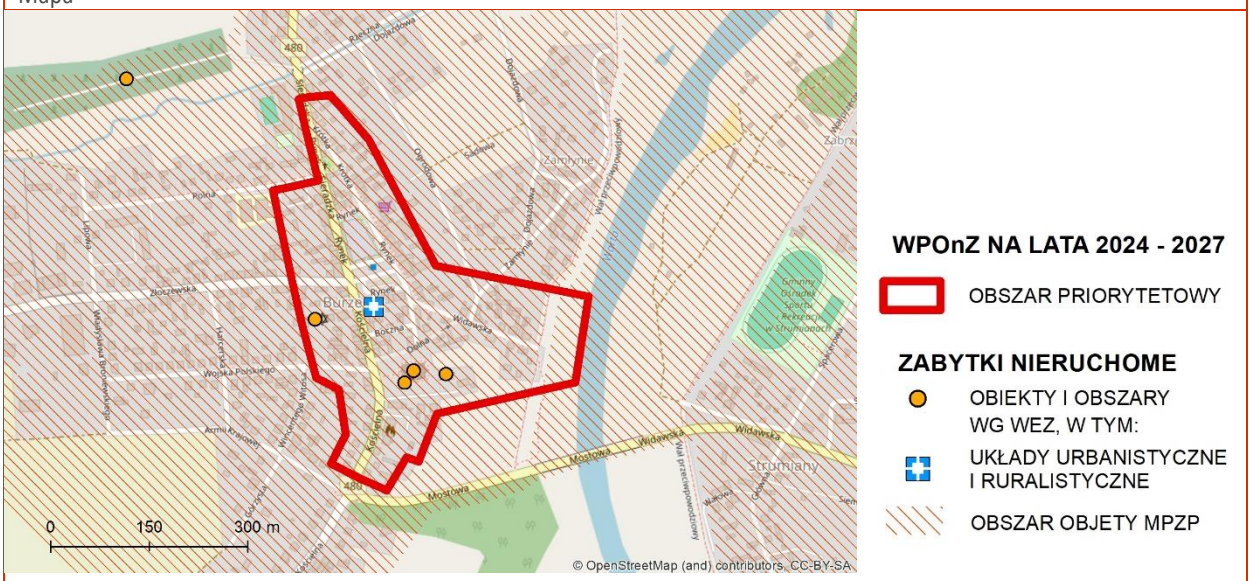

Kościół parafialny

Kościół franciszkanów

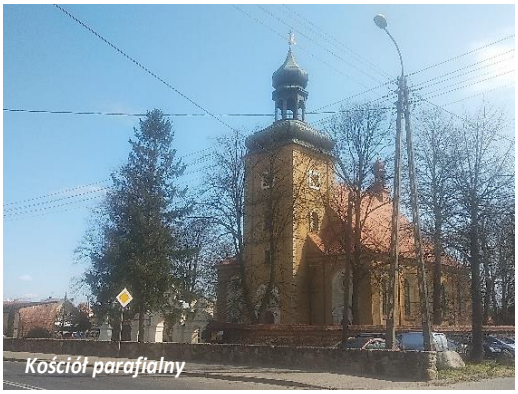

Kościół filialny

Lp.: 27	Nazwa ośrodka: **BURZENIN**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru otoczenia kościoła parafialnego (z murem obronnym)		
Stanowienie ochrony obszarowej dla terenu o treściach archeologicznych: Burzenin - Witów		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej kościoła parafialnego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym w szczególności zespołu kościoła parafialnego, a także synagogi oraz terenu związanego z tzw. zamkiem)		
Zabezpieczenie formy terenowej grodziska w Witowie		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych dla podregionu przejawów tradycji (np. tradycja „kopcowego" wypału cegły)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym związanego z Nadwarciańskim Szlakiem Bursztynowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Reaktywacja Szlaku Bursztynowego		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		

Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

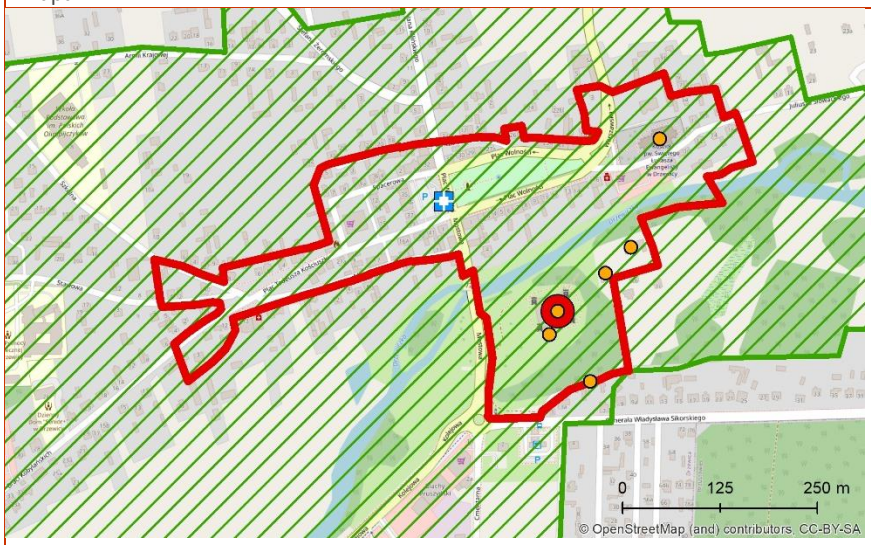

Układ urbanistyczny

Kościół parafialny

Lp.: 28	Nazwa ośrodka: **DRZEWICA**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie form ochrony obszarowej: Drzewica – układ przestrzenny (miasto z zamkiem)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Drzewicy		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu przestrzennego zamkowo-parkowego z zamkiem Drzewieckich		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Zamków		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

WPOnZ NA LATA 2024 - 2027

OBSZAR PRIORYTETOWY

OBIEKTY I OBSZARY REPREZENTATYWNE

ZABYTKI NIERUCHOME

OBIEKTY I OBSZARY WG WEZ, W TYM:

UKŁADY URBANISTYCZNE I RURALISTYCZNE

OBSZAR REWITALIZACJI WG GPR

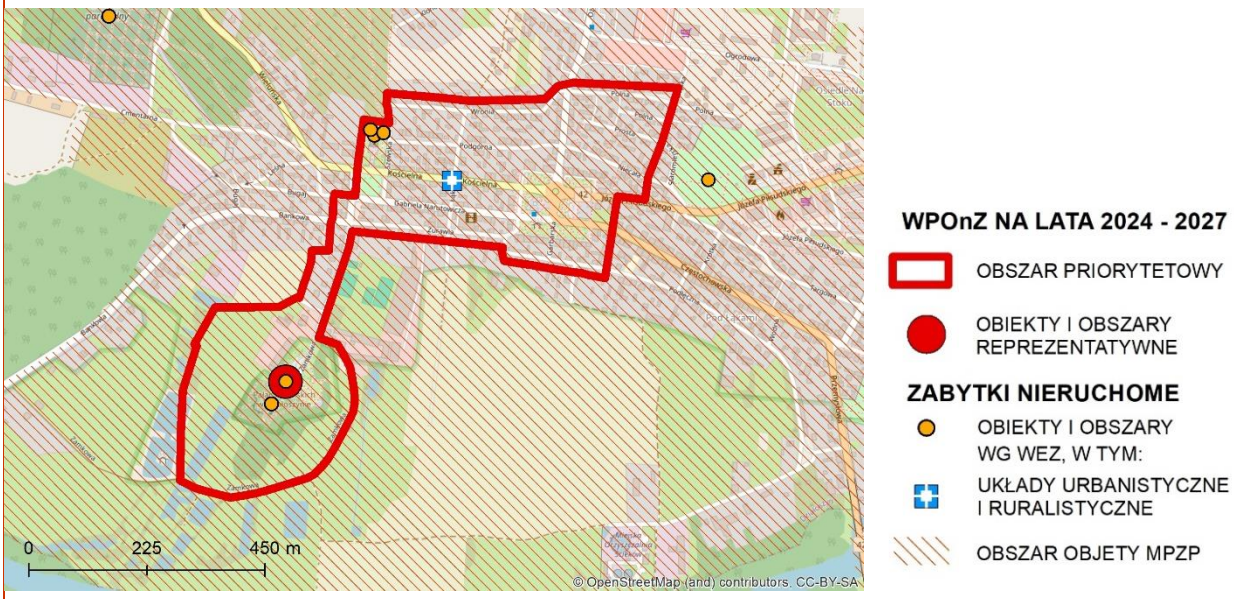
Zamek

Dwór na Podzamczu

Lp.: 29	Nazwa ośrodka: **DZIAŁOSZYN**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Działoszyna		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe w obrębie pałacu w zespole pałacowo-parkowym Męcińskich		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Modernizacja obiektu w części przeznaczonej na ekspozycję muzealną, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych dla podregionu przejawów tradycji (np. związanych z historycznym wypałem wapna)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**		
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym		

Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

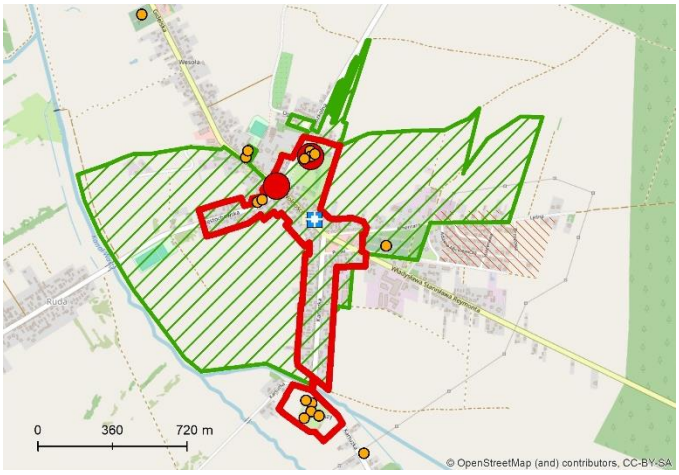

Pałac

Pałac

Lp.: 30	Nazwa ośrodka: **GIDLE**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 – 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Utworzenie parku kulturowego: Gidle z zespołami sakralnymi (w tym z sanktuarium maryjnym dominikanów)		
Stanowienie ochrony obszarowej: układ przestrzenny Gidle - Pławno		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Gidli		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych		
▪ kontynuacja rewaloryzacji: – zespołu przestrzennego Gidle – Pławno – zespołu klasztornego dominikanów		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym obiektów sakralnych)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych, związanych z proponowanym parkiem kulturowym: Gidle z zespołami sakralnymi		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		

Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Wspieranie wdrażania w muzeum sakralnym rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Gidle

Gidle Pławno

Gidle - kościół parafialny

Pławno - założenie dworsko-parkowe

Gidle - kościół filialny

Lp.: 31	Nazwa ośrodka: **GŁOWNO**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2020 – 2023		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków: pałacu Jabłońskich, kościoła par. św. Jakuba Ap., budynku Szkoły Podstawowej Nr 1		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Głowna		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym obiektów sakralnych i zespołu dworsko-parkowego)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

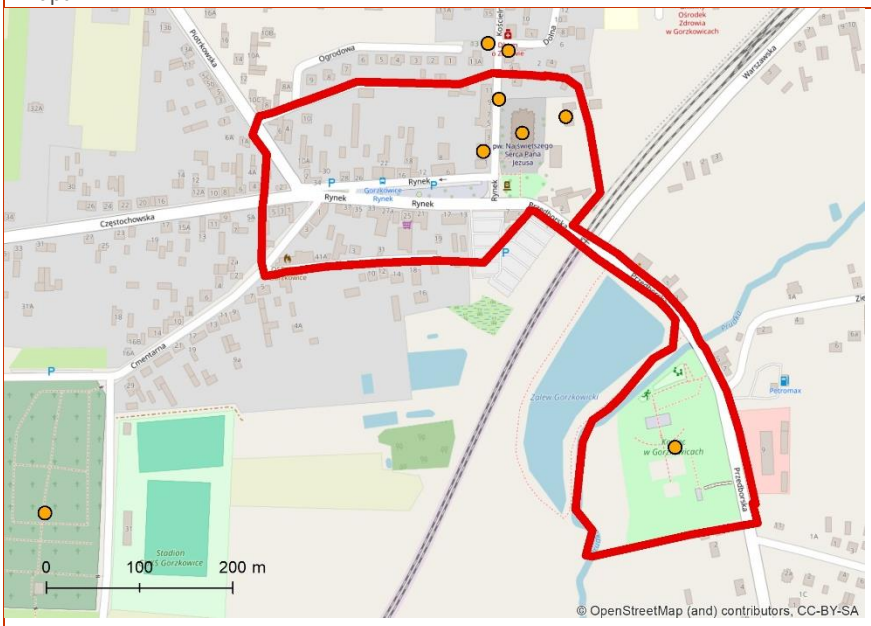

Panorama miasta – widok na kościół parafialny

Lp.: 32	Nazwa ośrodka: **GORZKOWICE**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Gorzkowic		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego oraz zapewnienia właściwej ekspozycji reliktom zamku)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Kościół parafialny Najświętszego Serca Pana Jezusa

Fortalicja , tzw. Kopiec

Układ przestrzenny – widok na kościół

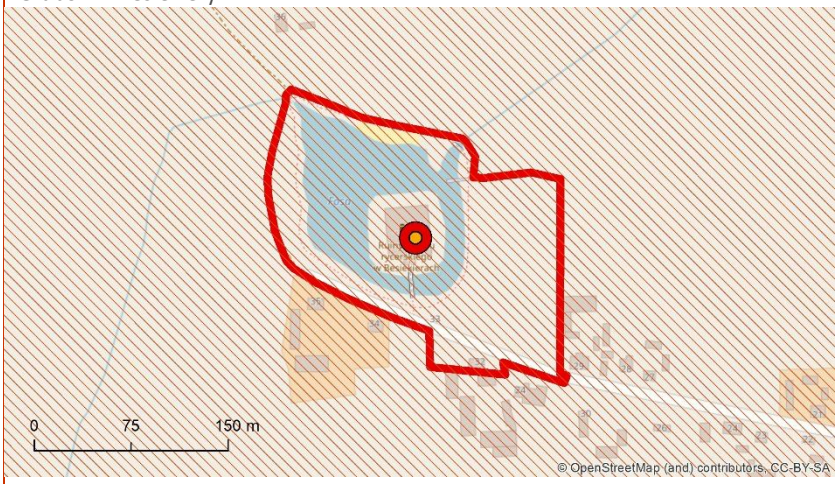
Lp.: 33	Nazwa ośrodka: **GRABÓW - BESIEKIERY**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Stanowienie ochrony obszarowej dla założenia zamku w Besiekierach, np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Grabowa (z Besiekierami)		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe w obrębie zespołu przestrzennego zamku rycerskiego w Besiekierach		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w miejscowości Grabów, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Zamków		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**		

Działanie 3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Grabów

Grabów – Besiekiery

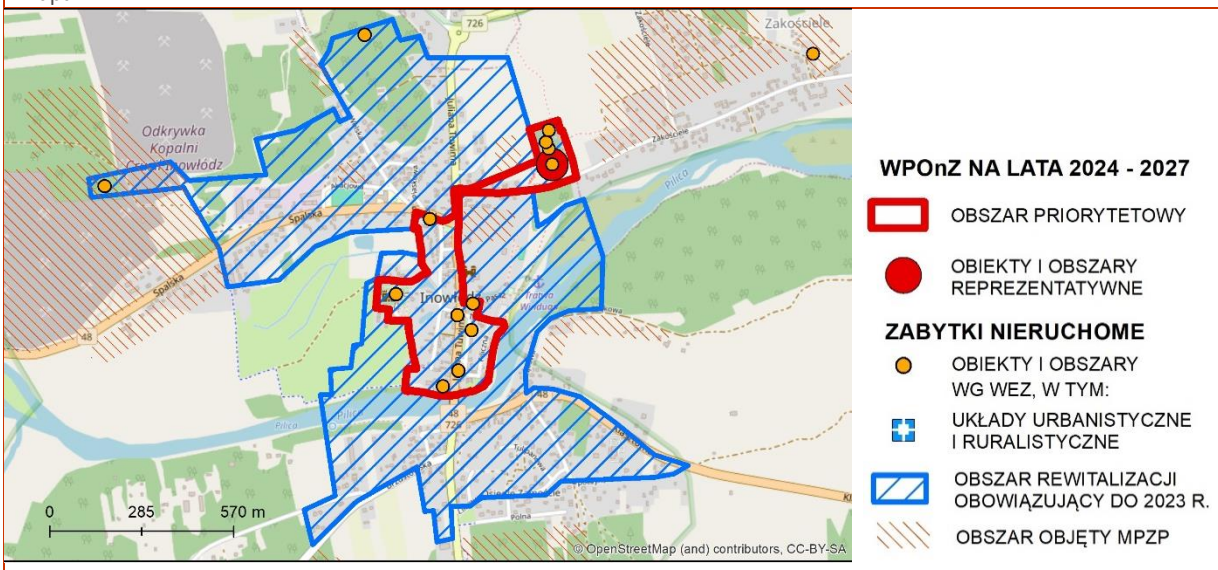

Grabów - układ przestrzenny

Grabów - pomnik

Besiekiery - ruiny zamku

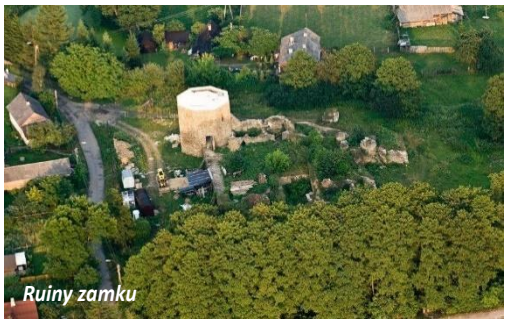
Lp.: 34	Nazwa ośrodka: **INOWŁÓDZ**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Wpisanie do rejestru układu przestrzennego Inowłodza		
Utworzenie parku kulturowego: Spała – Inowłódz		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Inowłodza		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe w obrębie kościoła cmentarnego św. Idziego, z uwzględnieniem ochrony jego ekspozycji (poprzez kontynuację ograniczania możliwości zabudowy w otoczeniu)		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym obiektów sakralnych i zamku oraz przebiegu zachowanych reliktowo murów miejskich)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego Trasa turystyczna „Bunkier w Konewce” oraz potencjalnych produktów turystycznych, związanych ze Szlakiem Filmowym i proponowanym parkiem kulturowym Spała – Inowłódz		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Romańskiego		
Szlaku Zamków		
Plenerów filmowych w Inowłodzu na Szlaku Filmowym		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		

Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie ekspozycji muzealnej na zamku, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Ruiny zamku

Kościół św. Idziego

Ruiny zamku

Kościół parafialny

Synagoga

Lp.: 35	Nazwa ośrodka: **JEŻÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej układu urbanistycznego Jeżowa, np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Jeżowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ kontynuacja rewaloryzacji zespół kościołów (z kościołem pobenedyktyńskim)		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**		
Wspieranie wdrażania w muzeum sakralnym rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

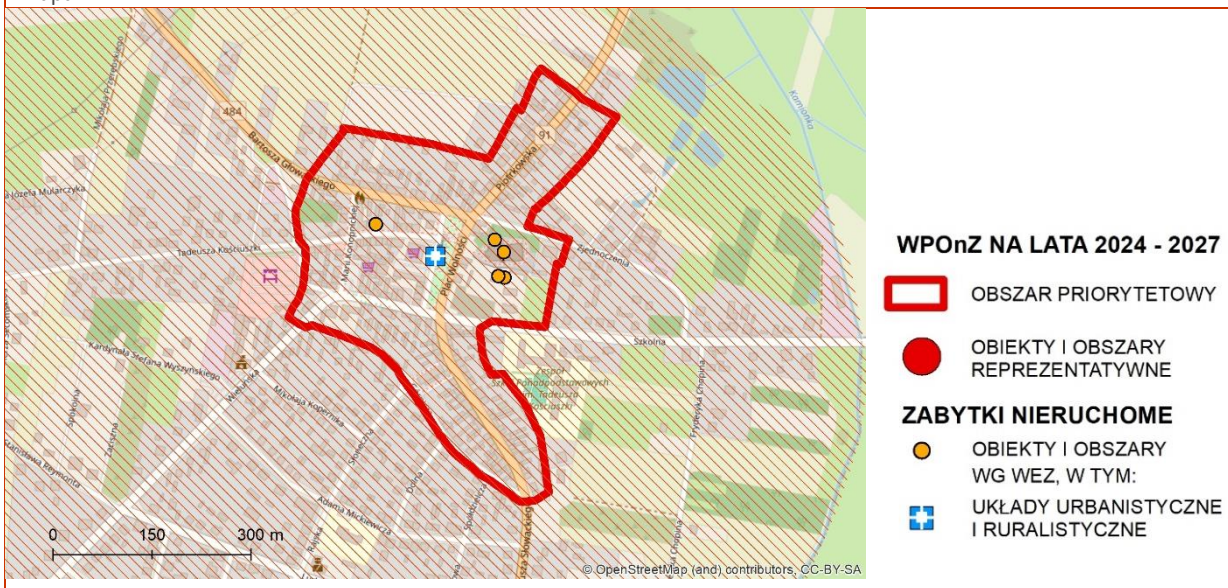

Kościół parafialny

Układ przestrzenny

Lp.: 36	Nazwa ośrodka: **KAMIEŃSK**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Kamieńska		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym domów zajezdnych i zespołu sakralnego)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w mieście, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Kościół parafialny

Układ przestrzenny

Lp.: 37	Nazwa ośrodka: **KIERNOZIA**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Utworzenie parku kulturowego: Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – łowicki park kulturowy		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Kiernozi		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Badania architektoniczno-konserwatorskie kościoła parafialnego (krypty)		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego i pałacowo-parkowego)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnego produktu turystycznego, związanego z proponowanym parkiem kulturowym: Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – łowicki park kulturowy		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		

Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)

Mapa

Założenie dworsko-parkowe

Kościół parafialny

Lp.: 38	Nazwa ośrodka: **KONSTANTYNÓW ŁÓDZKI**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 – 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Konstantynowa Łódzkiego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Inwentaryzacja drewnianych domów tkaczy		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego Konstantynowa Łódzkiego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego i obiektów poprzemysłowych)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w mieście, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnego produktu turystycznego, związanego ze Szlakiem Dziedzictwa Poprzemysłowego		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku dziedzictwa poprzemysłowego		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Układ przestrzenny

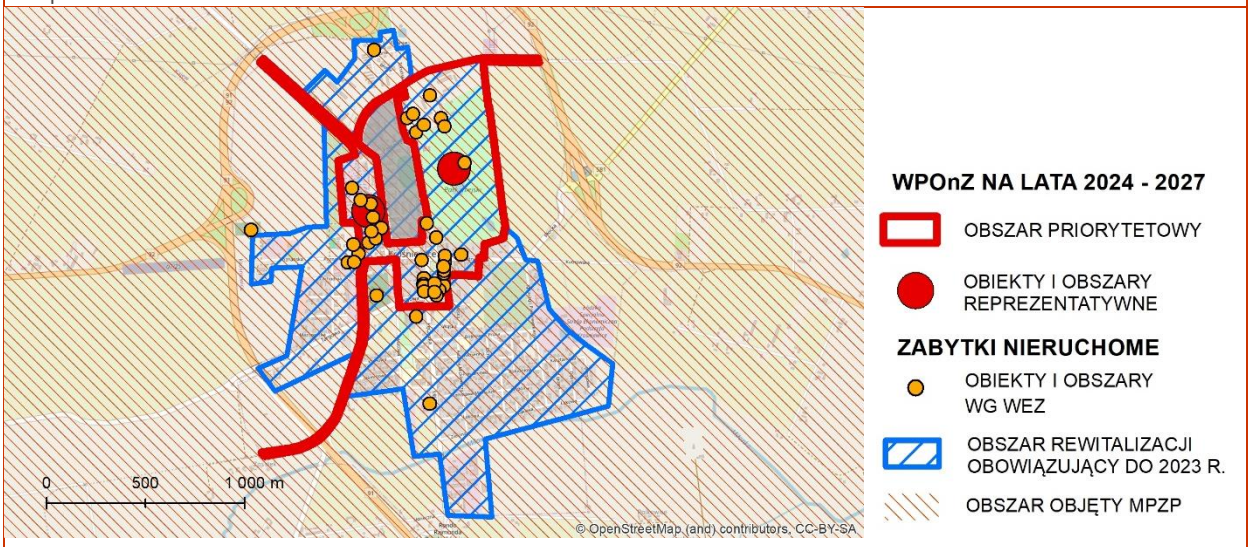

Kościół św. Józefa Robotnika

Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Lp.: 39	Nazwa ośrodka: **KROŚNIEWICE**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 – 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Krośniewic		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kompleksowa rewaloryzacja: – zespołu pałacowo-parkowego – układu przestrzennego kolei wąskotorowej		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego Krośniewic (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Kontynuacja prac remontowych i modernizacyjnych obiektów Muzeum Regionalnego, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w mieście, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego Centralny Łuk Turystyczny		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		

Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym
Wprowadzenie w Muzeum Regionalnym multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum Regionalnego, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Układ przestrzenny

Dawny dom zajezdny, ob. Muzeum

Stacja kolei wąskotorowej

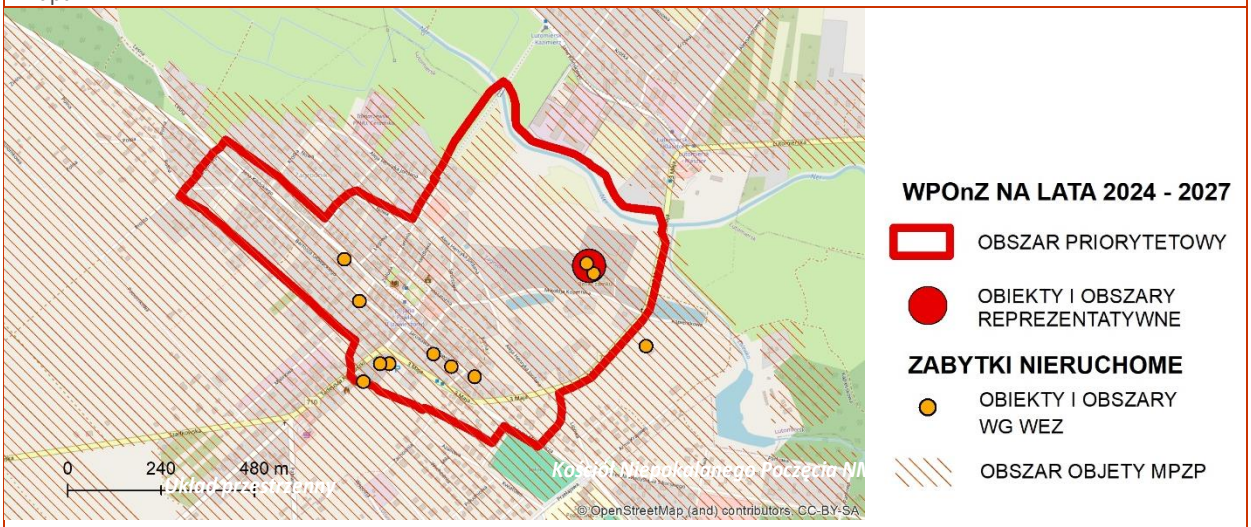

Stacja kolei wąskotorowej

Pałac Rembielińskich

Lp.: 40	Nazwa ośrodka: **LUTOMIERSK**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 – 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych układu urbanistycznego Lutomierska		
Stanowienie ochrony obszarowej dla terenu o treściach archeologicznych: „Wioska Lutomiersk”		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Lutomierska		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji poreformackiego zespołu klasztornego		
Rewaloryzacja układu przestrzennego Lutomierska (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołów sakralnych)		
Rewaloryzacja zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		

Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2**. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Zespół klasztorny

Zespół klasztorny

Zespół klasztorny

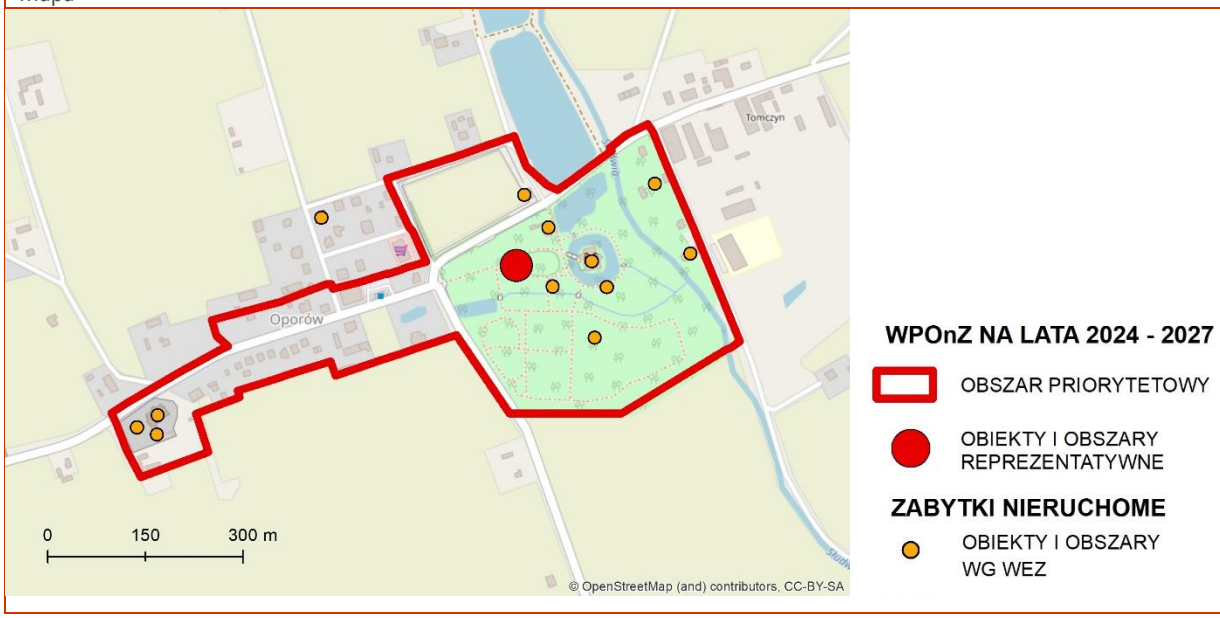

Układ przestrzenny

Lp.: 41	Nazwa ośrodka: **ŁASK**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Aktywne wdrażanie zapisów uchwały reklamowej		
Utworzenie parku kulturowego: Młyny nad Grabią		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Inwentaryzacja zabytkowej drewnianej zabudowy willowej w Łasku - Kolumnie (z uwzględnieniem specyfiki detalu architektonicznego)		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe kolegiaty Nawiedzenia NMP i św. Michała Archanioła		
Kontynuacja rewaloryzacji w obrębie układu urbanistycznego Łasku (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miasta – ogrodu Łask – Kolumna-Las (z uwzględnieniem poprawy jakości przestrzeni publicznych i adaptacji zabudowy willowej)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni w Łasku		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego Łasku z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w Łasku w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych miasta – ogrodu Łask – Kolumna-Las w aspekcie estetycznym i użytkowym, z zachowaniem optymalnego udziału zieleni decydującej o specyfice jednostki		
Zwiększenie udziału zieleni w Łasku, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Włączenie się w ideę tworzenia Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, poprzez zgłaszanie rekomendacji specyficznych dla podregionu przejawów tradycji (w tym, np. Straż Rzymska przy grobie Chrystusa)		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnego produktu turystycznego, związanego z proponowanym parkiem kulturowym: Młyny nad Grabią		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		

Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Historii Miasta i w skarbcu kolegiaty w Łasku
Wprowadzenie w Muzeum Historii Łasku multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum Historii Miasta i skarbca kolegiaty w Łasku, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie sieradzkim (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa
Łask Łask – Kolumna
 Układ przestrzenny

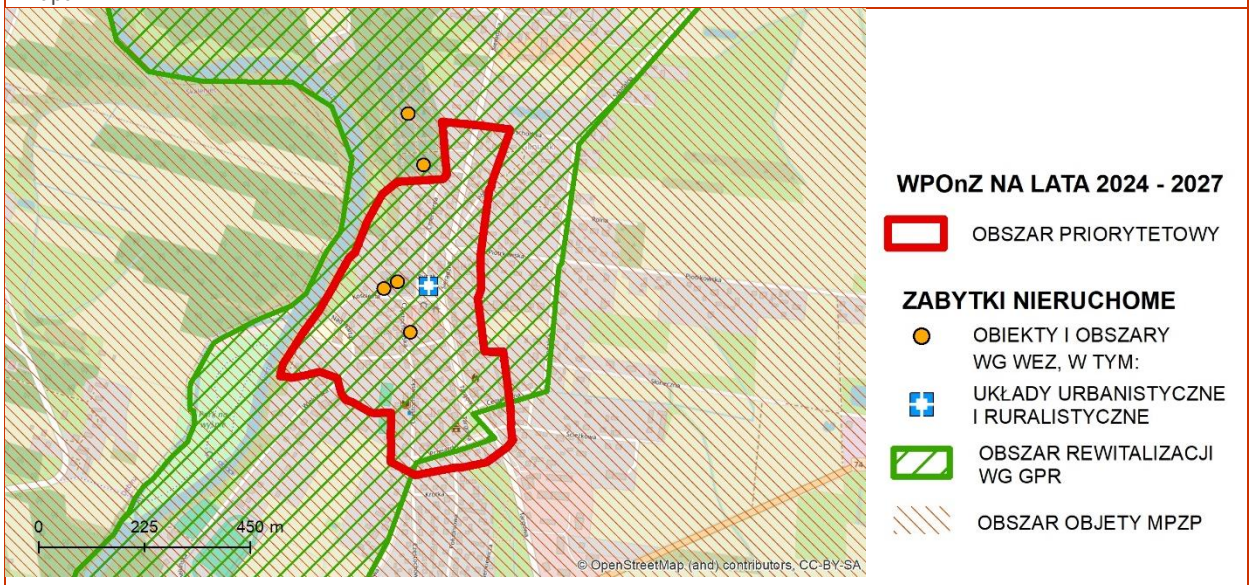
Lp.: 42	Nazwa ośrodka: **OPORÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Działania na rzecz ustanowienia pomnika historii - zespół zamku w Oporowie		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Oporowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe zespołu zamkowo-parkowego		
Rewaloryzacja historycznego układu przestrzennego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego i zabudowy folwarcznej)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego (Centralny Łuk Turystyczny) oraz potencjalnych produktów turystycznych, związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Oporowie na Szlaku Filmowym		
Szlaku Zamków		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		

Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum w Oporowie
Wprowadzenie w Muzeum w Oporowie multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

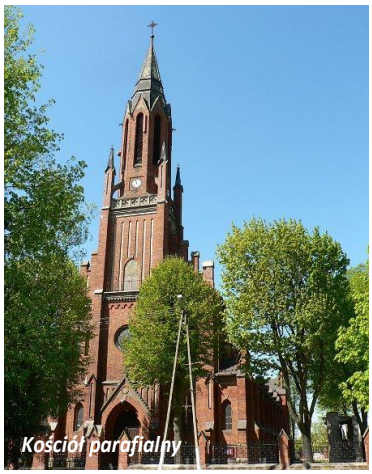

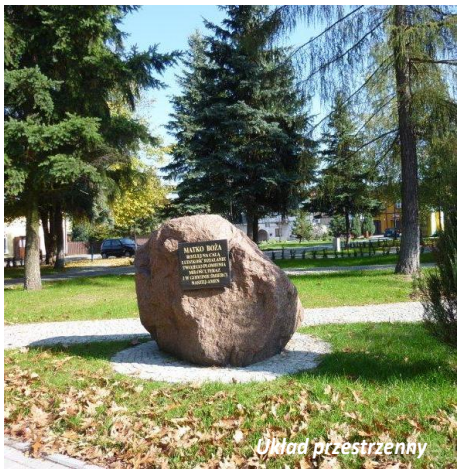
Lp.: 43	Nazwa ośrodka: **OSJAKÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych synagogi zamieszczonej w wojewódzkiej ewidencji zabytków		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej kościoła parafialnego i synagogi		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu ruralistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu kościoła i d. synagogi)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego, związanego z Nadwarciańskim Szlakiem Bursztynowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Reaktywacja Szlaku Bursztynowego		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Kościół parafialny

Kościół parafialny

Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Dawna synagoga

Lp.: 44	Nazwa ośrodka: **OZORKÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Utworzenie parku kulturowego: Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Inwentaryzacja domów tkaczy		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe zespołu pałacowego H.W. Schlossera ▪ kontynuacja rewaloryzacji kościoła ewangelickiego Dwunastu Apostołów Jezusa Chrystusa		
Kontynuacja rewaloryzacji historycznego układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym kościoła św. Józefa i domów tkaczy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnego produktu turystycznego, związanego z proponowanym parkiem kulturowym: Ozorków klasycystyczny (układ przestrzenny)		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku dziedzictwa poprzemysłowego		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		

Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych

Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Izbie Historii Miasta Ozorkowa
Wprowadzenie w Izbie Historii Miasta Ozorkowa multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Układ przestrzenny

Pałac Schlösserów

Kościół ewangelicko-augsburski

Dzwonnica

Lp.: 45	Nazwa ośrodka: **PAJĘCZNO**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego Wniebowzięcia NMP		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)		
Mapa		

Kościół parafialny

Układ przestrzenny

Lp.: 46	Nazwa ośrodka: **PARZĘCZEW**	Ranga: **LOKALNA**

Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027

Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**

Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**

Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**

Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami

Wpisanie do rejestru zabytków układu przestrzennego Parzęczewa

Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**

Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach

Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**

Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**

Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego

Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego

Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**

Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:

- kompleksowa rewaloryzacja kościoła cmentarnego św. Rocha

Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu kościoła parafialnego)

Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni

Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**

Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych

Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym

Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym

Cel operacyjny 2: TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU

Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**

Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**

Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości

Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji

Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**

Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury

Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych

Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**

Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**

Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów

Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**

Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe

Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych

Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**

Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**

Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**

Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków

Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**

Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego

Działanie 3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego

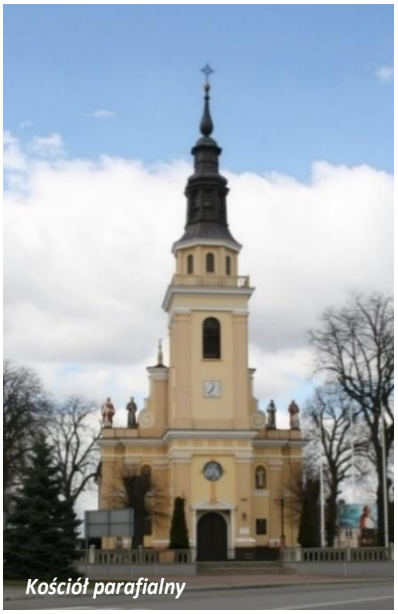
Zadanie 3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa

Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)

Mapa

Panorama

Kościół parafialny

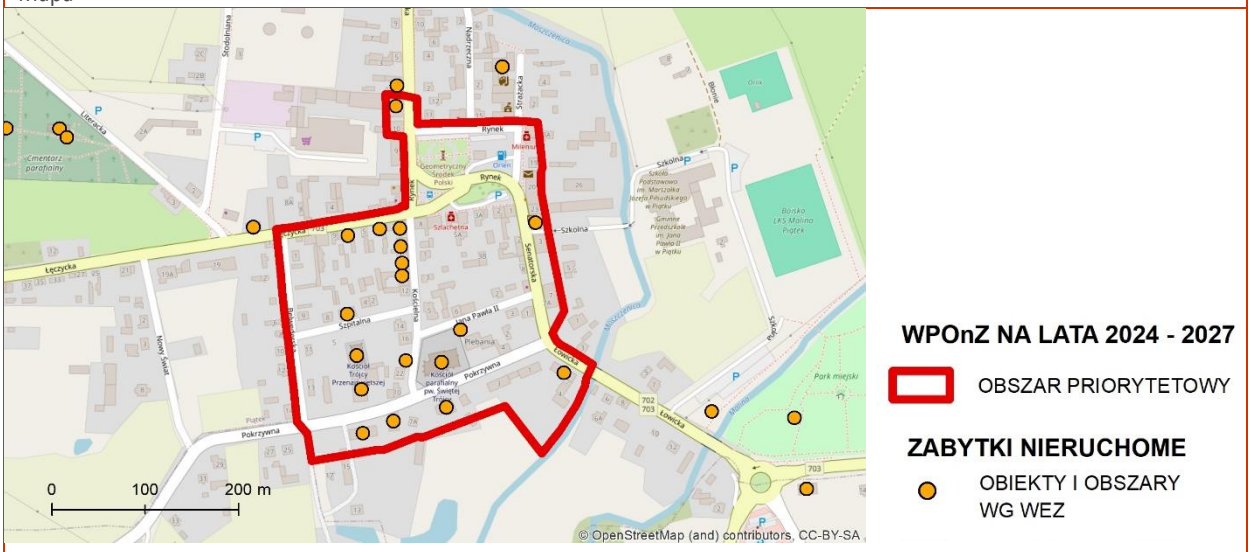

Kościół cmentarny

Lp.: 47	Nazwa ośrodka: **PIĄTEK**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Piątku		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym obiektów sakralnych)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym certyfikowanego produktu turystycznego (Centralny Łuk Turystyczny) oraz potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Piątku na Szlaku Filmowym		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		

Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**

Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)

Mapa

Kościół parafialny

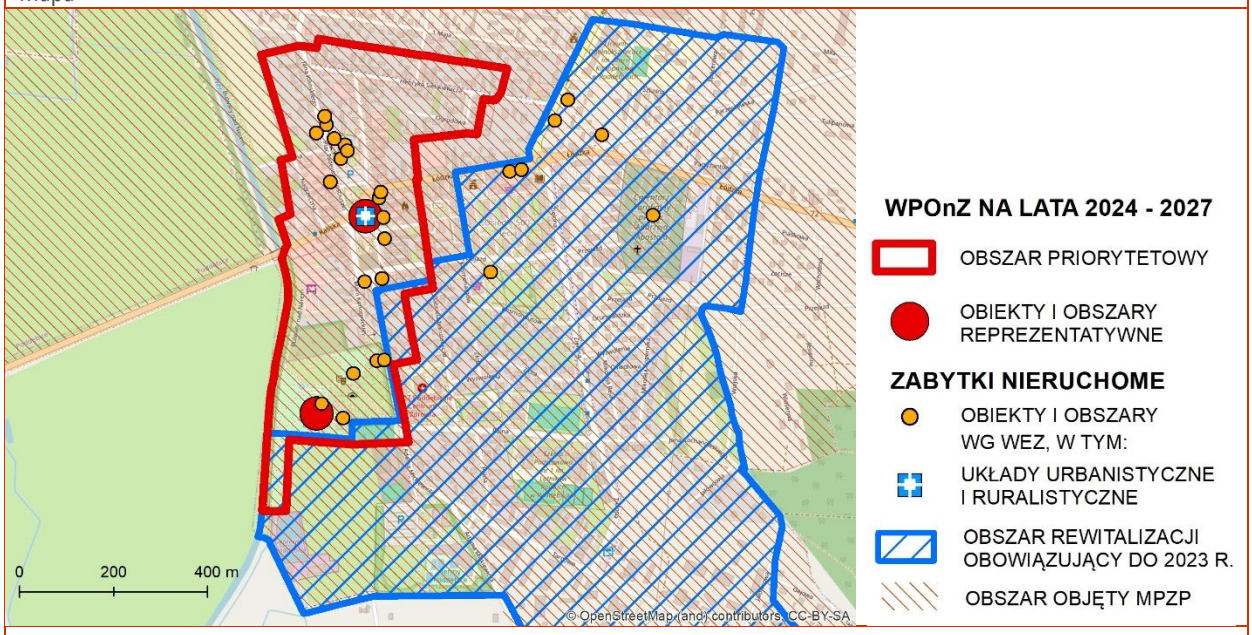

Kościół parafialny

Układ przestrzenny, pomnik środka Polski

Układ przestrzenny

Lp.: 48	Nazwa ośrodka: **PODDĘBICE**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej kościoła parafialnego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego ▪ bieżące prace utrzymaniowe renesansowego zespołu pałacowo-parkowego		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych (np. likwidacja dysharmonii powodowanej przez obecność pawilonu handlowego)		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Poddębicach na Szlaku Filmowym		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		

Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Regionalnym w Poddębicach (w organizacji)
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum Regionalnego w Poddębicach, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie **3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie **3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

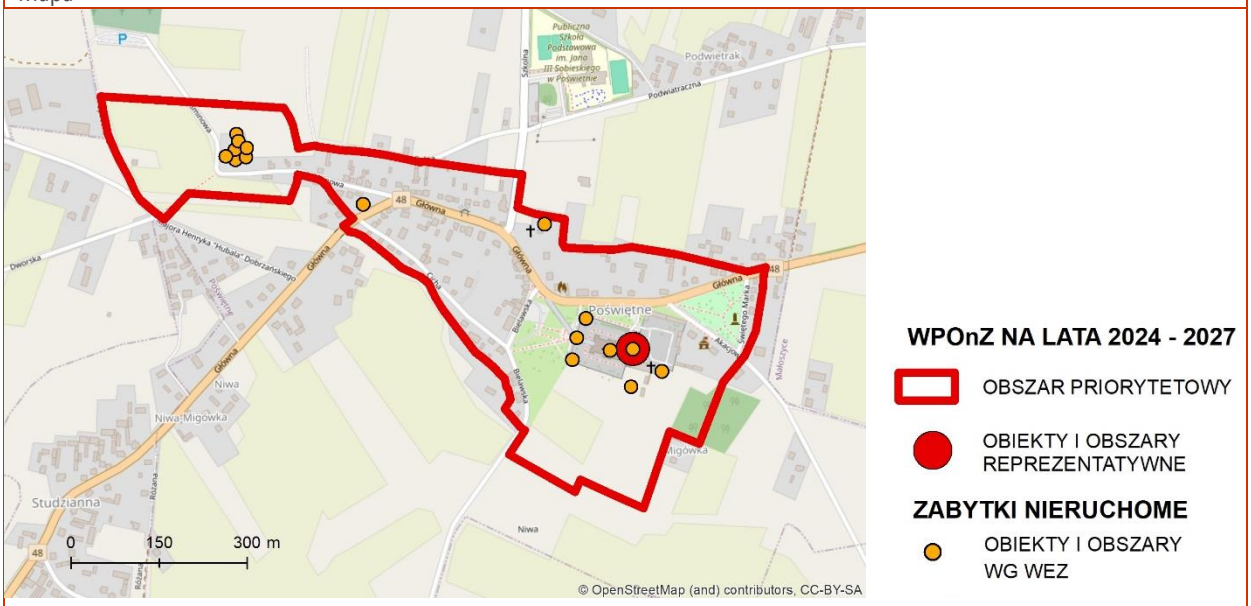

Panorama, układ przestrzenny

Brama pałacowa

Założenie pałacowo-parkowe

Lp.: 49	Nazwa ośrodka: **POŚWIĘTNE**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej zespołu klasztornego filipinów z sanktuarium w Studziannej – Poświętnem		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu klasztornego filipinów		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni ośrodka, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych, związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Poświętnem na Szlaku Filmowym		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		

Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Wspieranie wdrażania w muzeum sakralnym rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

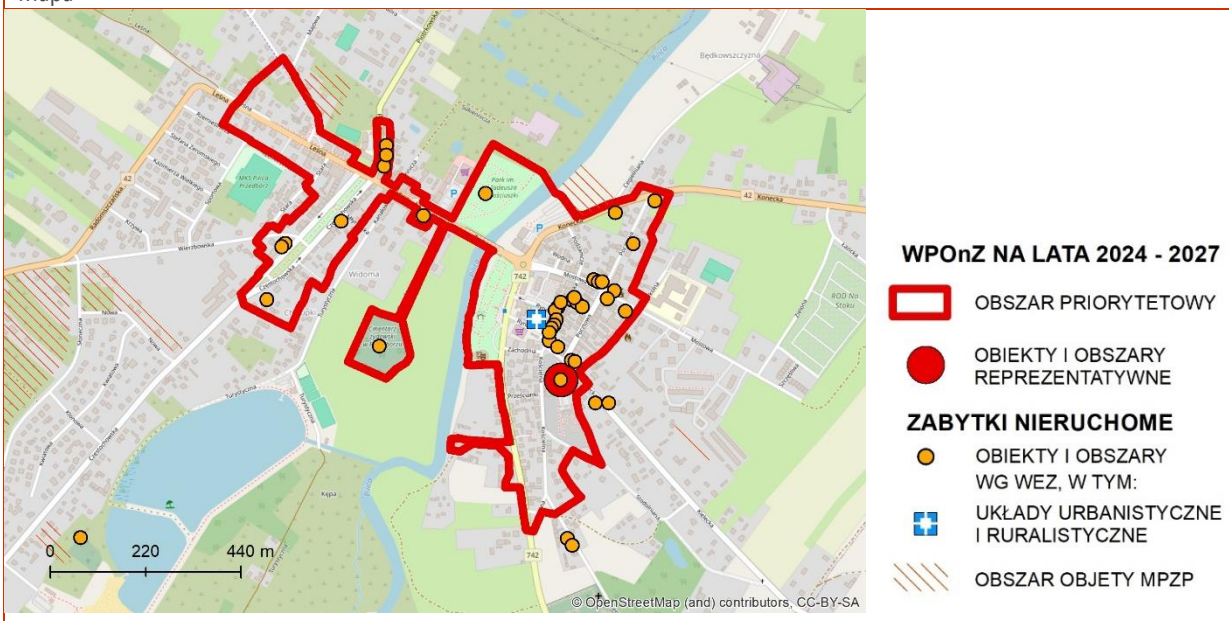

Panorama

Zespół klasztorny - Bazylika

Układ przestrzenny

Lp.: 50	Nazwa ośrodka: **PRZEDBÓRZ**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Przedborza		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego św. Aleksego, z uwzględnieniem ochrony jego ekspozycji		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy i potrzeb zachowania panoramy miasta)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Wykonanie instalacji sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w Muzeum Ludowym Ziemi Przedborskiej w Przedborzu		
Przeprowadzenie prac remontowych i modernizacyjnych Muzeum Ludowego Ziemi Przedborskiej w Przedborzu z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**		

Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum Ludowym Ziemi Przedborskiej w Przedborzu
Wprowadzenie w Muzeum Ludowym Ziemi Przedborskiej w Przedborzu multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie muzeum z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Układ przestrzenny - rynek

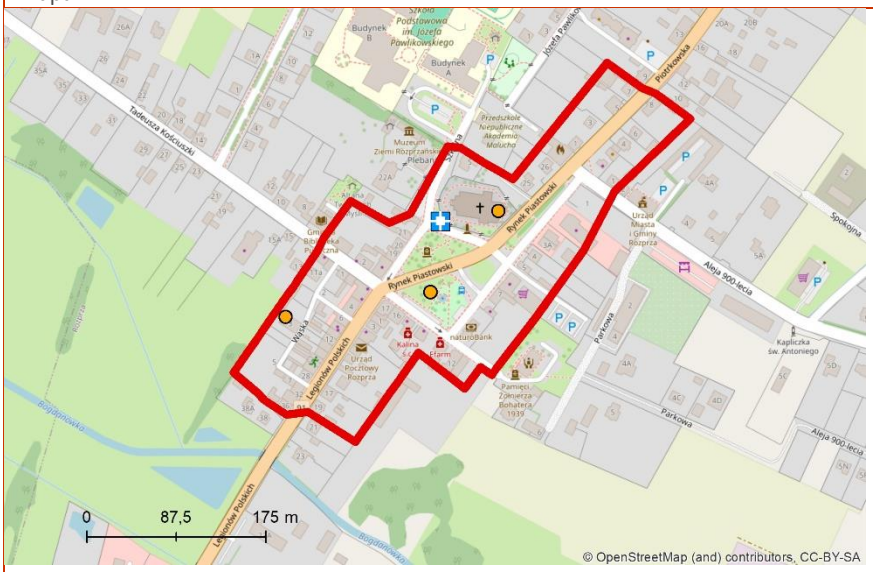

Układ przestrzenny

Kościół parafialny

Muzeum ludowe - macewy

Lp.: 51	Nazwa ośrodka: **ROZPRZA**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Rozprzy		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, a także dziedzictwa archeologicznego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

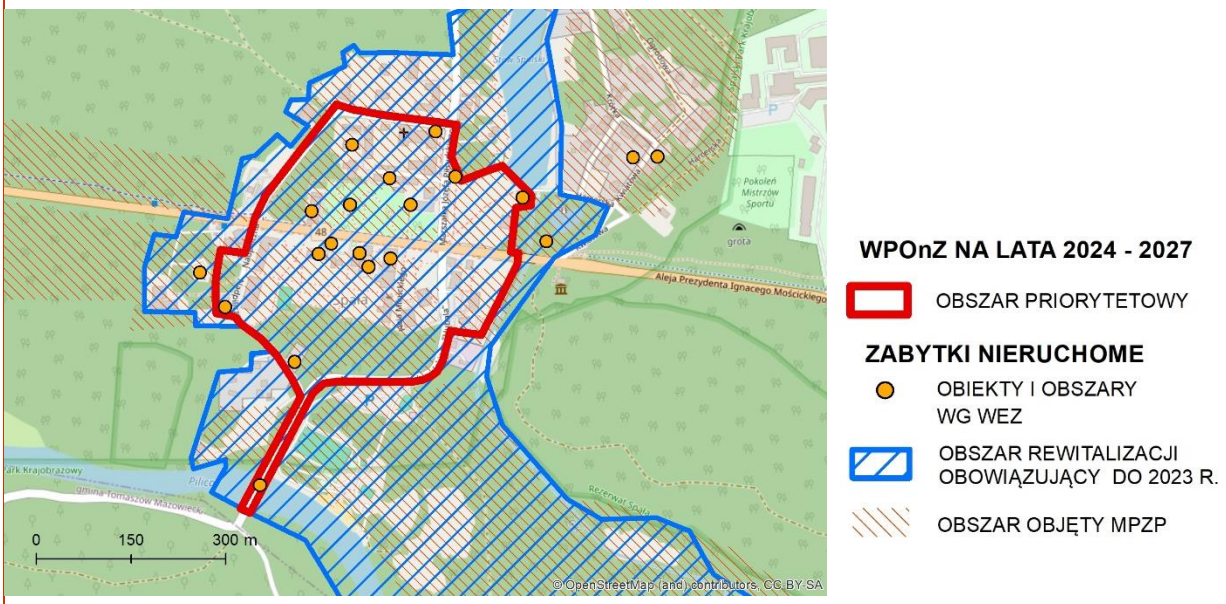

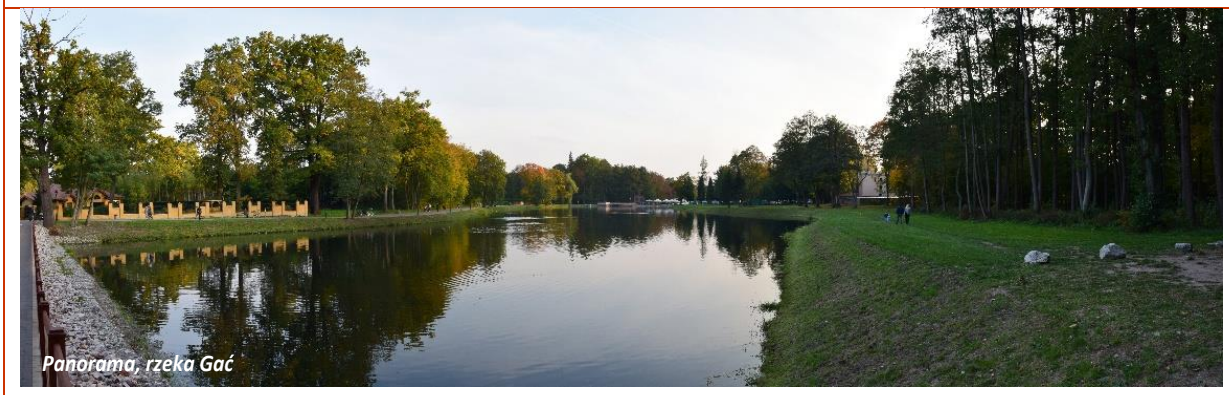

Kościół parafialny

Układ przestrzenny

Lp.: 52	Nazwa ośrodka: **SPAŁA**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Utworzenie parku kulturowego: Spała - Inowłódz		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych wieży ciśnień i willi		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego miejscowości		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego miejscowości (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Modernizacja obiektów Muzeum - Dom Pamięci Walki i Męczeństwa Leśników i Drzewiarzy Polskich im. Adama Loreta, z uwzględnieniem potrzeb osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnego produktu turystycznego proponowanego parku kulturowego: Spała – Inowłódz		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**		
Kontynuacja digitalizacji zabytków ruchomych w Muzeum - Dom Pamięci Walki i Męczeństwa Leśników i Drzewiarzy Polskich im. Adama Loreta		
Wprowadzenie w obiektach muzeum multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami		

Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum, z uwzględnieniem potrzeb m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Panorama, rzeka Gać

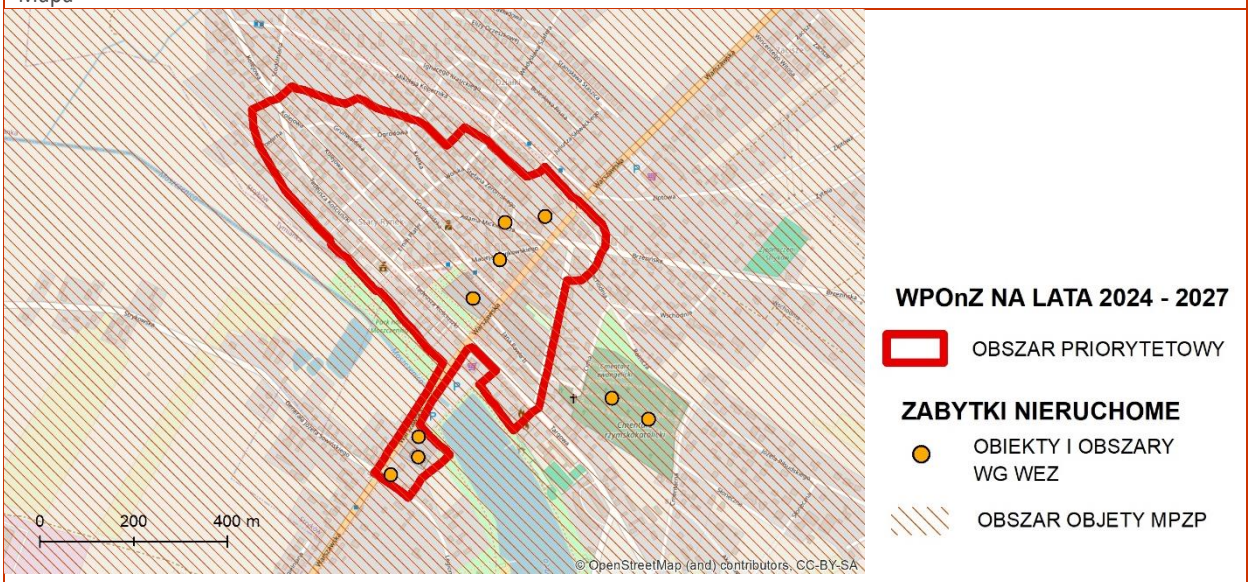

Kościół parafialny

Wieża ciśnień

Pomnik żubra – symbol Spały

Lp.: 53	Nazwa ośrodka: **STRYKÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych kościoła rzymskokatolickiego oraz założenia kościoła starokatolickiego mariawitów z plebanią		
Objęcie ochroną konserwatorską układu przestrzennego Strykowa		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Strykowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego z uwzględnieniem historycznej zabudowy (w tym zespołów sakralnych)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego, z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Plenerów filmowych w Strykowie na Szlaku Filmowym		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

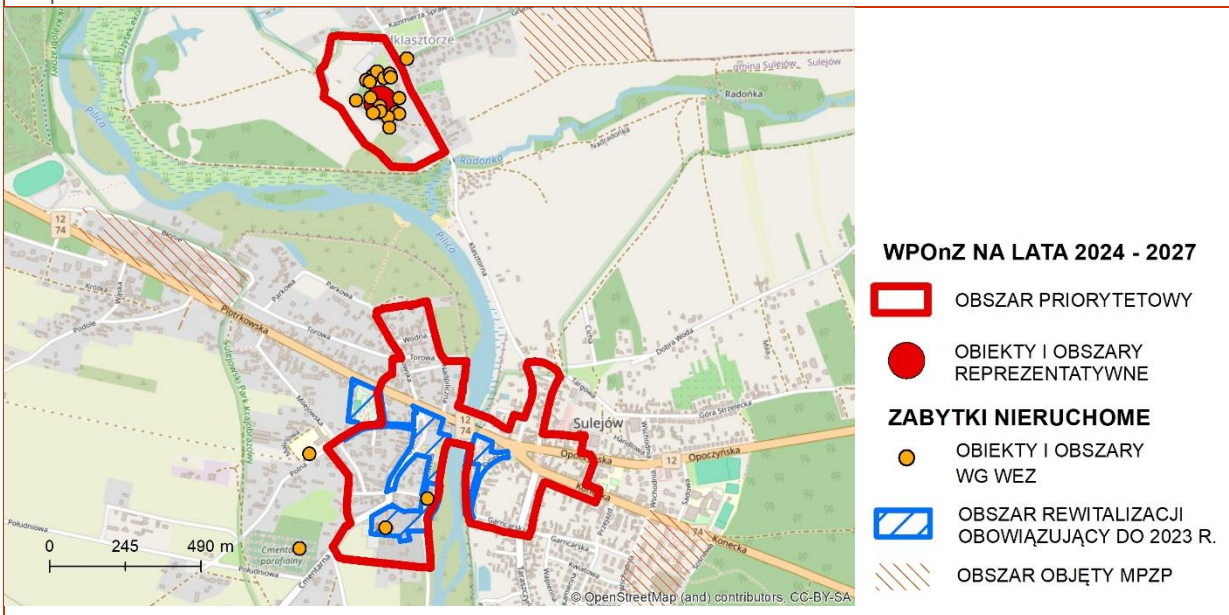

Panorama

Kościół mariawicki

Układ przestrzenny

Lp.: 54	Nazwa ośrodka: **SULEJÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej zespołu przestrzennego: Sulejów z Podklasztorzem		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Inwentaryzacja reliktów obiektów związanych z przemysłem wapienniczym		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji zespołu klasztornego cystersów		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym kościoła parafialnego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Wspieranie wdrażania w muzeum sakralnym rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych związanych ze Szlakiem Filmowym i z pomnikiem historii w Sulejowie Podklasztorzu		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Cysterskiego		
Szlaku Romańskiego		
Plenerów filmowych w Sulejowie na Szlaku Filmowym		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		

Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Wspieranie wdrażania w muzeum sakralnym rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

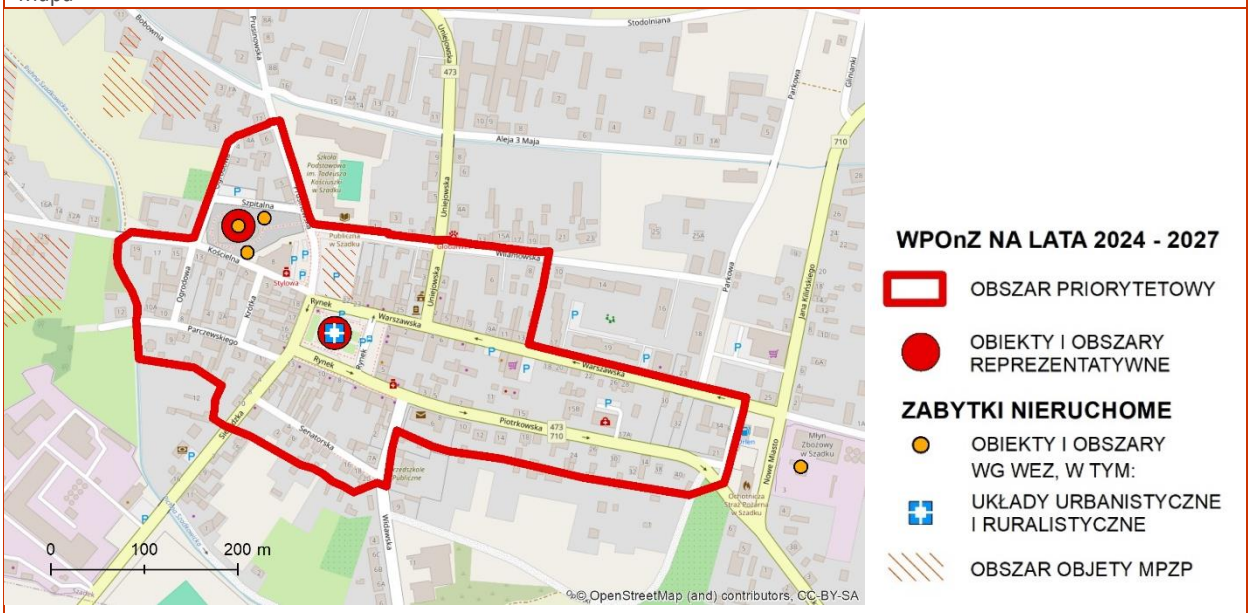

Kościół romański

Układ przestrzenny

Lp.: 55	Nazwa ośrodka: **SZADEK**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej kościoła parafialnego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego ▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła Wniebowzięcia NMP i św. Jakuba z dzwonnicą		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 3.2.2. Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa		

Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)

Mapa

Kościół parafialny

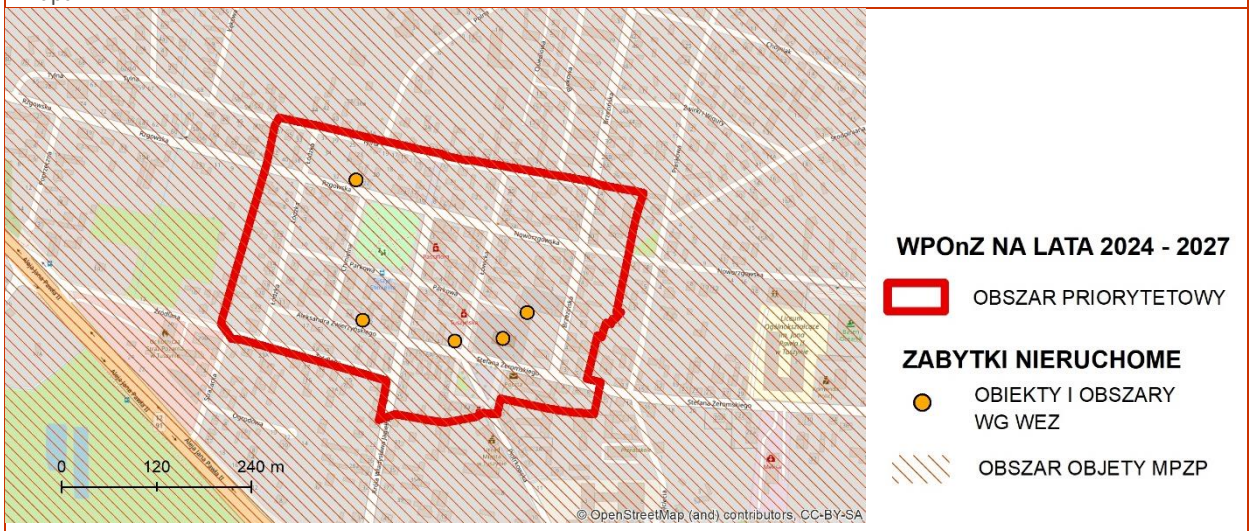

Zabudowa drewniana

Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Lp.: 56	Nazwa ośrodka: **TUSZYN**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Tuszyna		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu kościoła parafialnego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Rewaloryzacja przestrzeni publicznych w miastach – ogrodach: Tuszyn-Las z uwzględnieniem zachowania optymalnego udziału zieleni decydującej o specyfice		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)		

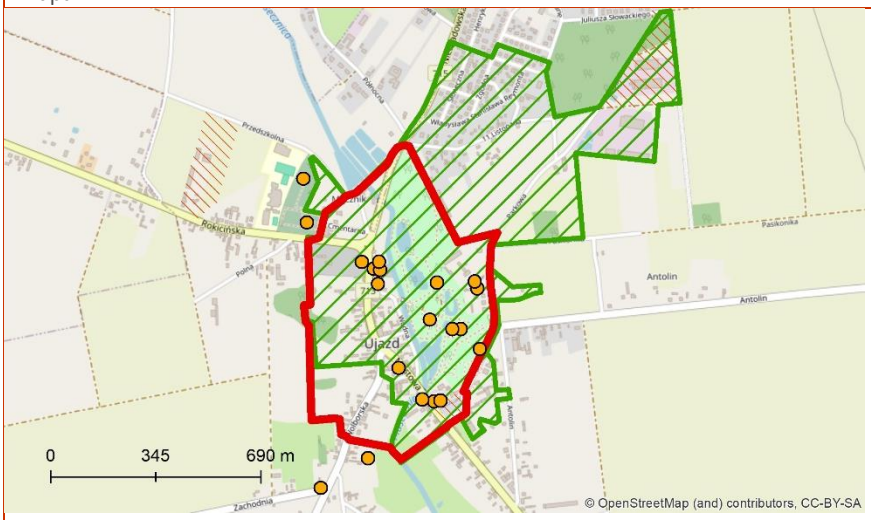
Mapa

Panorama miasta

Lp.: 57	Nazwa ośrodka: **UJAZD**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego miejscowości Ujazd		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu kościoła parafialnego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Kościół parafialny

Pałac Ostrowskich

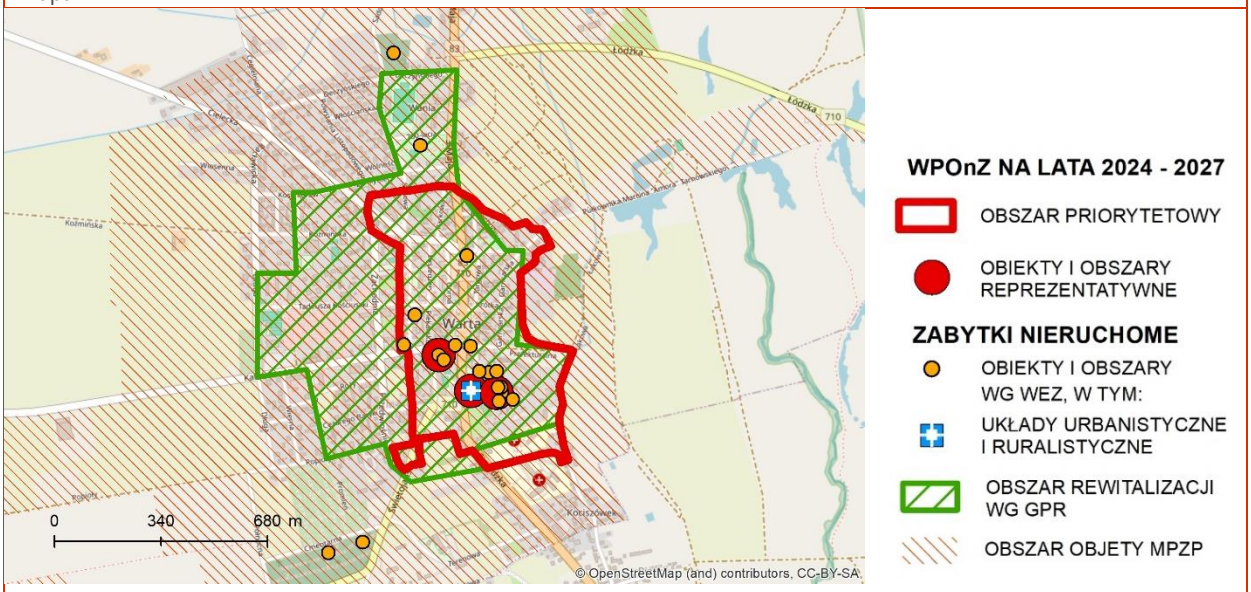

Układ przestrzenny

Założenie parkowe

Układ przestrzenny

Lp.: 58	Nazwa ośrodka: **WARTA**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej układu urbanistycznego Warty z zespołami sakralnymi, np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej kościoła parafialnego i zespołu klasztornego bernardynek		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego ▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu klasztornego bernardynów z kościołem Wniebowzięcia NMP ▪ bieżące prace utrzymaniowe kościoła parafialnego św. Mikołaja		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy)		
Kontynuacja rewaloryzacji historycznej zabudowy (w szczególności obiektów w pierzejach rynku, a także zespołów sakralnych)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Kontynuacja rewaloryzacji i modernizacji obiektów muzeum, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		

Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w Muzeum w Warcie
Wprowadzenie w Muzeum w Warcie multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Wdrażanie rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie Muzeum w Warcie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

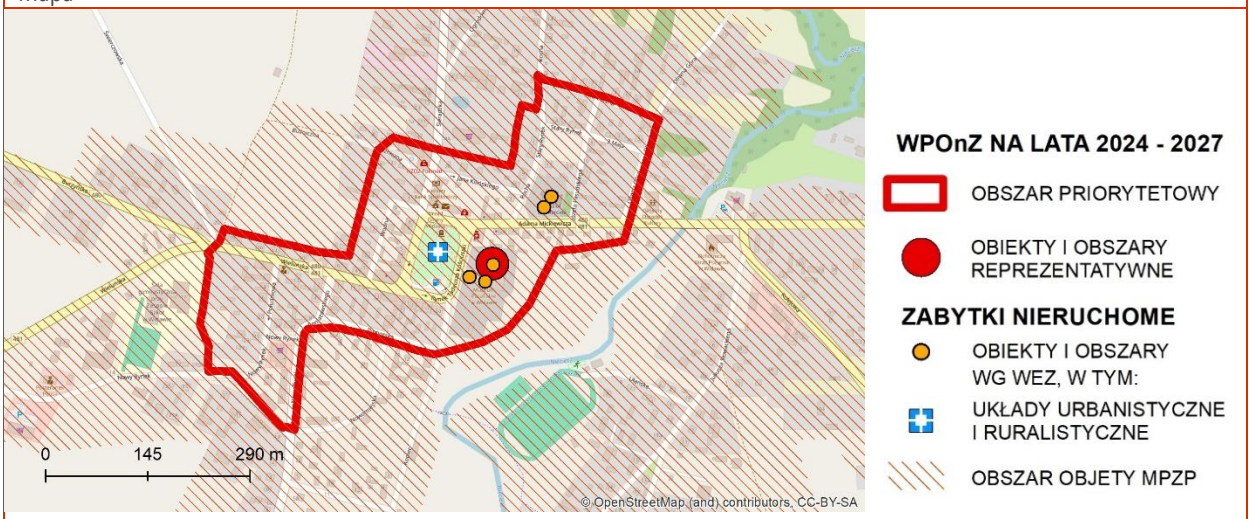

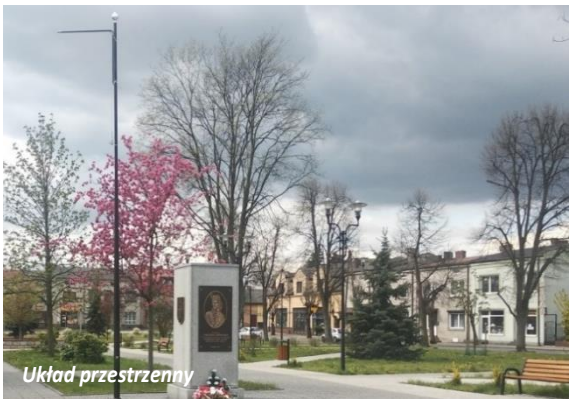

Lp.: 59	Nazwa ośrodka: **WIDAWA**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej zespołu klasztornego pobernardyńskiego oraz dawnego kościoła parafialnego św. Marcina		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych:		
▪ kontynuacja rewaloryzacji pobernardyńskiego zespołu klasztornego		
Kontynuacja rewaloryzacji układu urbanistycznego Widawa (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym w szczególności zespołu kościoła św. Marcina)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Wspieranie modernizacji muzeum sakralnego, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		

Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Wspieranie wdrażania w muzeum sakralnym rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

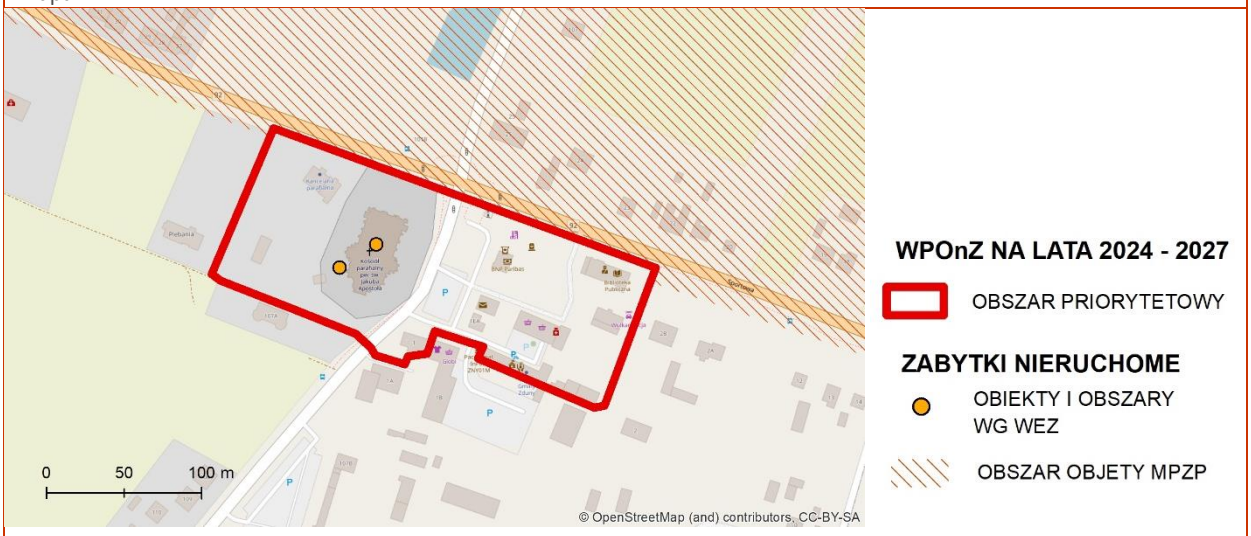

Układ przestrzenny

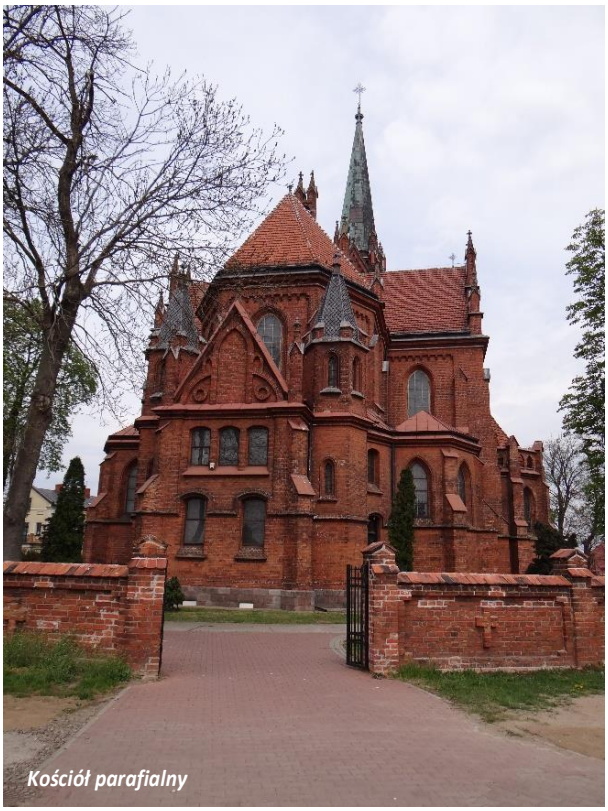

Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Lp.: 60	Nazwa ośrodka: **ZDUNY**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Utworzenie parku kulturowego: Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – łowicki park kulturowy		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego miejscowości		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego miejscowości z uwzględnieniem historycznej zabudowy zespołu kościoła parafialnego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego, z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnego produktu turystycznego, związanego z proponowanym parkiem kulturowym: Śladami Prymasów, Zawiszy, Walewskiej i Napoleona – łowicki park kulturowy		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy z innymi instytucjami kultury w podregionie łowickim (zwłaszcza niepublicznymi)		

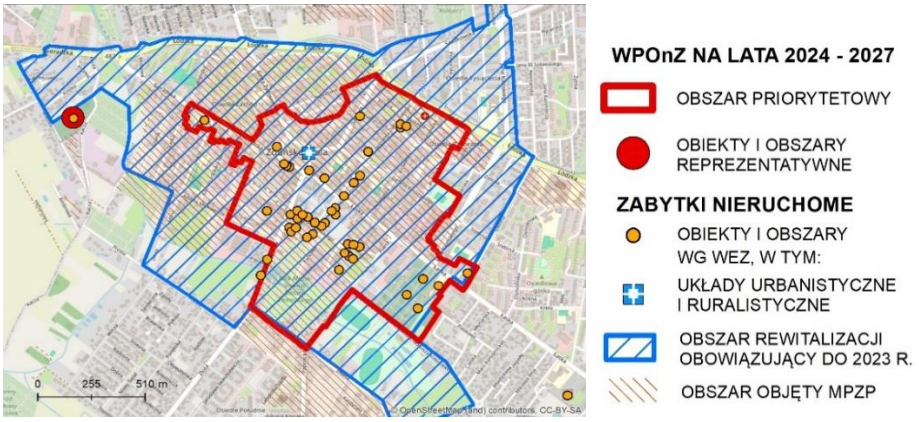
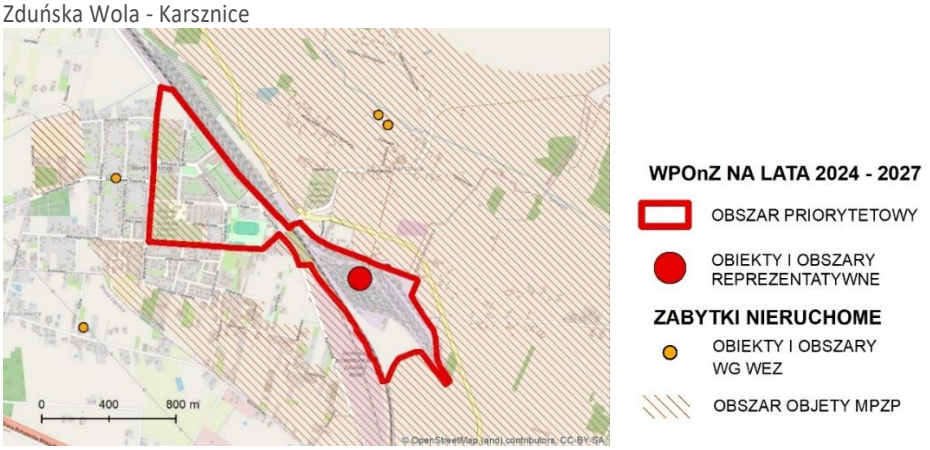
Mapa

Kościół parafialny

Kaplica pogrzebowa

Lp.: 61	Nazwa ośrodka: **ZDUŃSKA WOLA**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Stanowienie uchwały reklamowej		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej dla terenu osiedla kolejowego w Zduńskiej Woli – Karsznicach, np. poprzez wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Inwentaryzacja drewnianych domów tkaczy		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji cmentarza żydowskiego ▪ kontynuacja rewaloryzacji skansenu kolejowego w zespole lokomotywowni przy węźle Zduńska Wola – Karsznice ▪ bieżące prace utrzymaniowe zespołu domów tkaczy (tzw. jurydyka)		
Kontynuacja rewaloryzacji historycznego układu urbanistycznego Zduńskiej Woli (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym obiektów sakralnych i domów tkaczy)		
Rewaloryzacja układu przestrzennego historycznego osiedla kolejowego Karsznice (z uwzględnieniem historycznej zabudowy oraz poprawy jakości przestrzeni publicznych)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Modernizacja muzeów z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Opracowanie Miejskiego Planu Adaptacji do zmian klimatu (MPA) uwzgledniającego specyfikę rewaloryzacji obiektów dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu urbanistycznego Zduńskiej Woli i historycznego osiedla kolejowego Karsznice, z uwzględnieniem specyfiki miejsc, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku dziedzictwa poprzemysłowego		
Plenerów filmowych w Zduńskiej Woli na Szlaku Filmowym		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		

Wspieranie sieciowania współpracy na rzecz rozwijania wizerunkowych produktów turystycznych, w tym potencjalnych produktów turystycznych, związanych ze Szlakiem Filmowym i Skansenem Lokomotyw w Zduńskiej Woli
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**
Szlaku dziedzictwa poprzemysłowego
Plenerów filmowych w Zduńskiej Woli na Szlaku Filmowym
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Digitalizacja zabytków ruchomych w muzeum
Wprowadzenie w Muzeum Historii Miasta Zduńska Wola multimedialnych środków przekazu, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa
Zduńska Wola
Zduńska Wola - Karsznice

Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Kościół ewangelicko-augsburski

Muzeum Historii Miasta

Dom urodzenia św. Maksymiliana Kolbe

Brama cmentarza żydowskiego

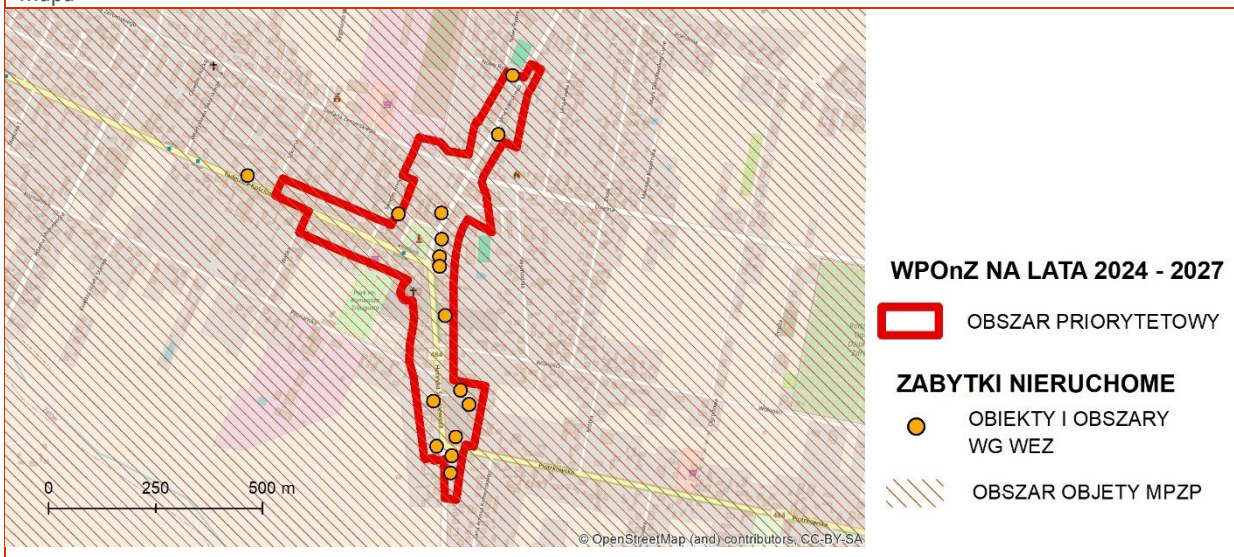

Stary Skogar

Osiedle kolejarskie

Zduńska Wola - Karsznice - skansen lokomotyw

Lp.: 62	Nazwa ośrodka: **ZELÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Zelowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Inwentaryzacja drewnianych domów tkaczy		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Kontynuacja rewaloryzacji historycznego układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołów sakralnych i domów tkaczy)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach muzealnych i sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Wspieranie modernizacji muzeum, z uwzględnieniem dostępu dla osób z niepełnosprawnościami		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Dziedzictwa Poprzemysłowego		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		

Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego
Zadanie 3.1.3. **Cyfryzacja muzealiów oraz rozwój form udostępniania zabytków ruchomych w muzeach**
Wspieranie wdrażania w muzeum rozwiązań umożliwiających wirtualne zwiedzanie, z uwzględnieniem m.in. osób obcojęzycznych i z niepełnosprawnościami
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

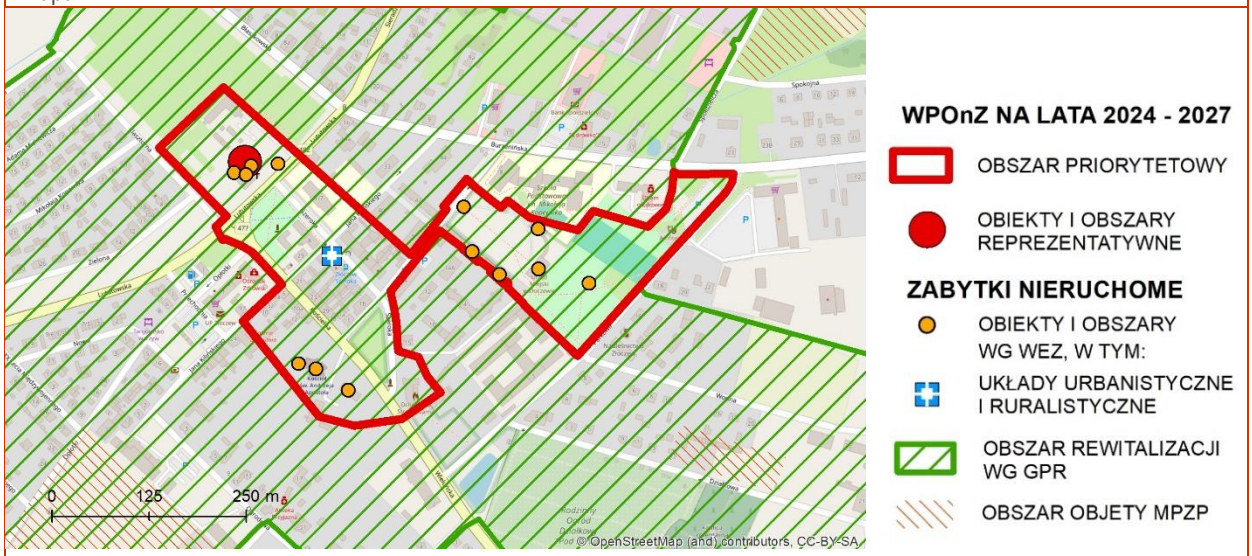

Kościół Ewangelicko-Reformowany

Układ przestrzenny

Lp.: 63	Nazwa ośrodka: **ZŁOCZEW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej założenia przestrzennego Złoczewa		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie dokumentacji historyczno-konserwatorskiej kościoła parafialnego		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji pobernardyńskiego zespołu klasztornego		
Kontynuacja rewaloryzacji historycznego układu urbanistycznego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym kościoła parafialnego i założenia pałacowo-parkowego)		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Montaż lub modernizacje instalacji systemów sygnalizacji alarmowej pożaru, włamania i napadu oraz monitoringu wizyjnego w obiektach sakralnych, zwłaszcza drewnianych i innych obiektach z dużym nagromadzeniem cennych zabytków ruchomych		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Promocja szlaku turystycznego Front Wschodni 1914-1918		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		

Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

Zespół klasztorny pobernardyński

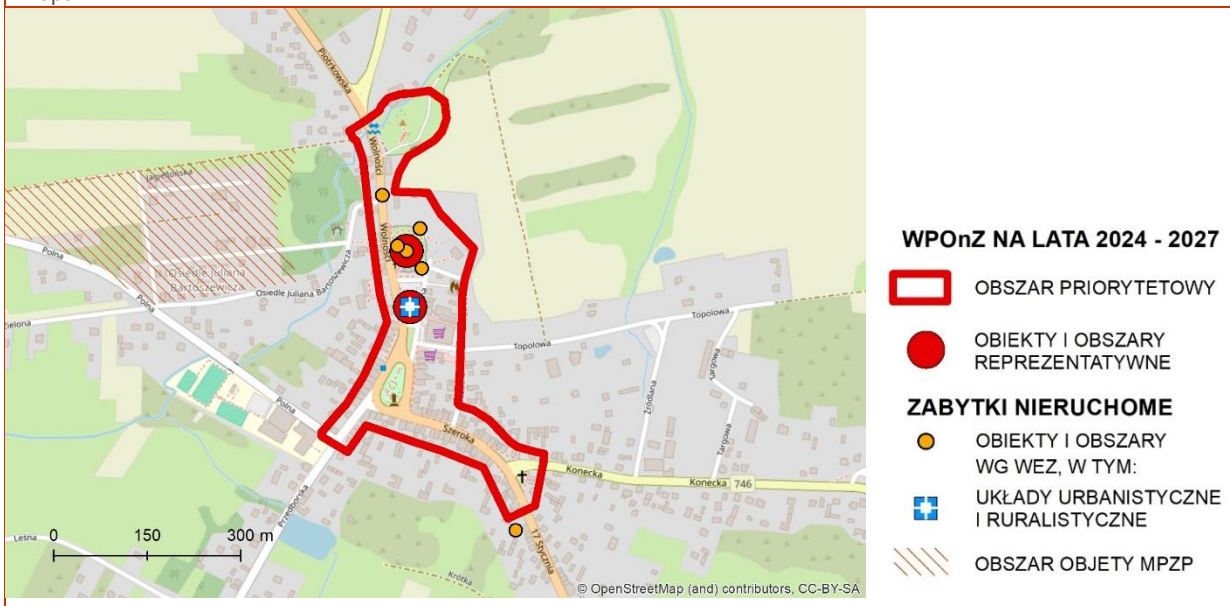

Panorama

Pałac Ruszkowskich

Lp.: 64	Nazwa ośrodka: **ŻARNÓW**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Stanowienie ochrony obszarowej założenia przestrzennego Żarnowa z zespołem kościoła i grodem kasztelańskim (tzw. Szwedzką Górą)		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych drewnianej dzwonnicy zlokalizowanej w założeniu kościoła parafialnego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Opracowanie gminnego programu rewitalizacji		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Żarnowa		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Prowadzenie działań konserwatorskich w obiektach z listy zabytków reprezentatywnych: ▪ kontynuacja rewaloryzacji układu przestrzennego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, a także dziedzictwa archeologicznego) ▪ lokalne działania konserwatorsko-remontowe kościoła parafialnego św. Mikołaja		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Zadanie 2.1.3. **Tworzenie, znakowanie i promocja szlaków kulturowych**		
Szlaku Romańskiego		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		

Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego

Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)
Mapa

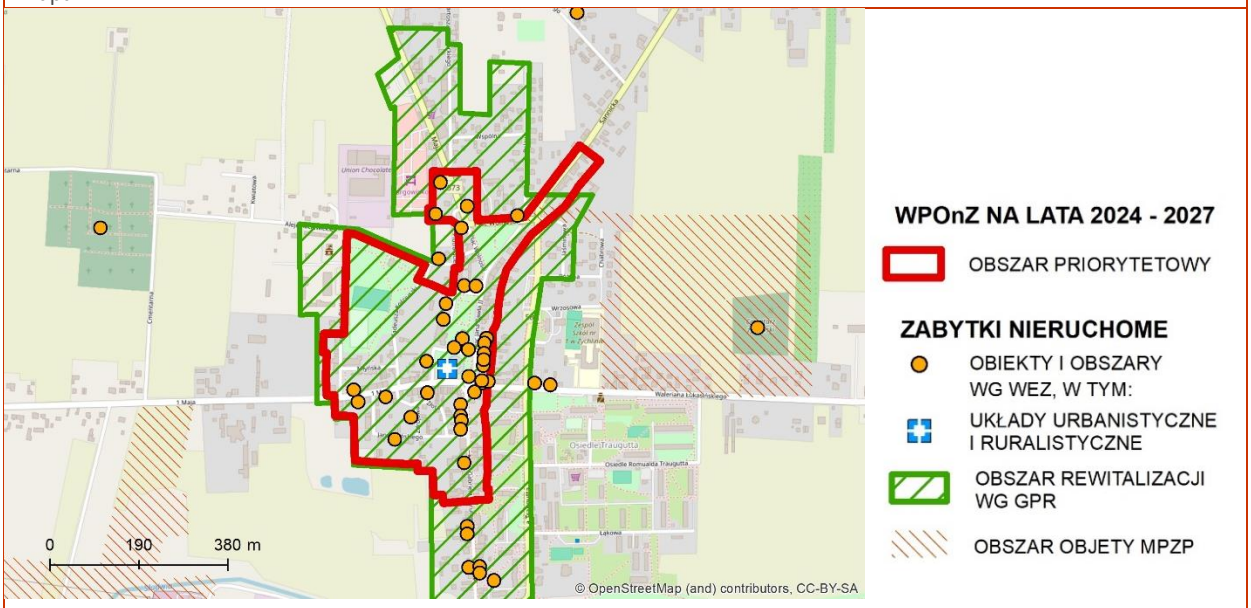
Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Gród kasztelański

Lp.: 65	Nazwa ośrodka: **ŻYCHLIN**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Wpisanie do rejestru zabytków nieruchomych dworu (ob. Biblioteka Miejska)		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu urbanistycznego Żychlina		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu urbanistycznego miejscowości, z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym w szczególności synagogi na obszarze dawnej dzielnicy żydowskiej		
Kontynuacja rewaloryzacji zakomponowanej zieleni		
Wykonanie instalacji sygnalizacji alarmowej pożaru i włamania w kościele parafialnym		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego, z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miasta, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości (dziedzictwo mniejszości)		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Kościół parafialny

Dzwonnica

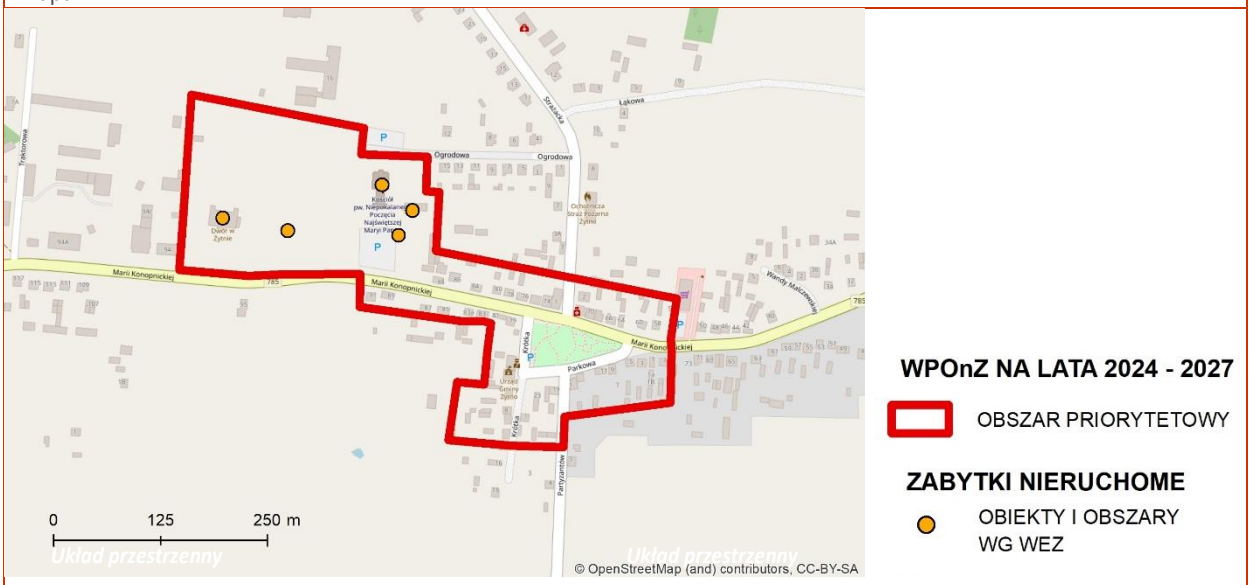
Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Lp.: 66	Nazwa ośrodka: **ŻYTNO**	Ranga: **LOKALNA**
Zadania do realizacji w okresie 2024 - 2027		
Cel operacyjny 1: **ATRAKCYJNY KRAJOBRAZ KULTUROWY**		
Działanie 1.1.: **Tworzenie uwarunkowań dla skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 1.1.1. **Tworzenie uwarunkowań prawnych i programowych**		
Opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, szczególnie dla obszaru priorytetowego		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja gminnego programu opieki nad zabytkami		
Opracowanie i cykliczna aktualizacja Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych		
Zadanie 1.1.2. **Tworzenie uwarunkowań finansowych**		
Przyznawanie dotacji na poziomie gminy na prace przy zabytkach		
Działanie 1.2.: **Poprawa stanu zachowania i zabezpieczenia zabytków**		
Zadanie 1.2.1. **Prowadzenie badań i opracowanie dokumentacji wartości dziedzictwa kulturowego**		
Opracowanie studium historyczno-konserwatorskiego układu przestrzennego Żytna		
Opracowanie katalogu projektów architektonicznych domów nawiązujących do lokalnej tradycji i dziedzictwa kulturowego		
Zadanie 1.2.2. **Rewaloryzacja i właściwe zagospodarowanie oraz zabezpieczenie zabytków z uwzględnieniem ich wartości i kontekstu krajobrazowego oraz adaptacji do zmian klimatycznych**		
Rewaloryzacja układu przestrzennego (z uwzględnieniem historycznej zabudowy, w tym zespołu sakralnego i założenia dworsko-parkowego)		
Zadanie 1.2.3. **Poprawa jakości przestrzeni publicznych historycznych założeń przestrzennych miejskich i wiejskich z uwzględnieniem adaptacji do zmian klimatycznych**		
Uzupełnianie struktury budowlanej układu przestrzennego z uwzględnieniem specyfiki miejsca, poprzez nawiązanie do lokalnych form architektonicznych		
Poprawa jakości przestrzeni publicznych w aspekcie estetycznym i użytkowym		
Zwiększenie udziału zieleni w przestrzeni miejscowości, zwłaszcza w obszarze priorytetowym		
Cel operacyjny 2: **TOŻSAMOŚĆ WIELOKULTUROWA REGIONU**		
Działanie 2.1. **Kreowanie marki Łódzkie poprzez elementy związane z dziedzictwem kulturowym**		
Zadanie 2.1.1. **Identyfikacja, wsparcie i promocja unikatowych i specyficznych form tradycji**		
Zachowanie i promocja reliktów wielokulturowości		
Włączenie się w ideę tworzenia Listy Produktów Tradycyjnych, poprzez zgłaszanie rekomendacji		
Zadanie 2.1.2. **Aktywizacja lokalnych społeczności na rzecz opieki nad zabytkami i zwiększania atrakcyjności zabytków**		
Aktywizacja twórców ludowych oraz objęcie ich merytorycznym wsparciem przez instytucje kultury		
Organizacja punktów dystrybucji pamiątek regionalnych		
Działanie 2.2.**Edukacja kulturowa i upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym**		
Zadanie 2.2.2. **Organizacja i udział w wydarzeniach promujących materialne i niematerialne walory województwa łódzkiego**		
Udział w Europejskich Dniach Dziedzictwa i/lub Nocy Muzeów		
Zadanie 2.2.3. **Wykorzystanie ICT do promocji dziedzictwa kulturowego**		
Prowadzenie strony internetowej promującej dziedzictwo kulturowe		
Prowadzenie tematycznych profili na portalach społecznościowych		
Cel operacyjny 3: **SPRAWNY SYSTEM ZARZĄDZANIA OPIEKĄ NAD DZIEDZICTWEM KULTUROWYM**		
Działanie 3.1.: **Tworzenie i udostępnianie cyfrowych baz danych oraz zasobów**		
Zadanie 3.1.1. **Weryfikacja i digitalizacja zasobu wojewódzkiej ewidencji zabytków i gminnych ewidencji zabytków**		
Bieżąca aktualizacja i digitalizacja zasobu gminnej ewidencji zabytków		
Zadanie 3.1.2. **Stworzenie kompleksowego Systemu Informacji Przestrzennej o zabytkach**		
Prowadzenie i bieżące zasilanie SIP w zakresie danych o zasobach dziedzictwa kulturowego		
Działanie 3.2. **Wzmacnianie potencjału organizacyjnego instytucji działających na rzecz dziedzictwa kulturowego**		
Zadanie 3.2.2. **Wspieranie działalności instytucji i organizacji sektora kultury w zakresie ochrony dziedzictwa**		
Podejmowanie współpracy w podregionie z innymi instytucjami kultury (zwłaszcza niepublicznymi)		

Mapa

Układ przestrzenny

Układ przestrzenny

Kościół parafialny

Dwór Siemieńskich

Pomnik

ZAŁĄCZNIK 8

Tab. Wykaz dokumentów stanowiących uwarunkowania programowe

NA POZIOMIE MIĘDZYNARODOWYM	GŁÓWNE PRZESŁANIE
Konwencja o ochronie dóbr kultury w razie konfliktu zbrojnego, Haga 1954 wraz z I (1954) i II (1999) Protokołem (Polska ratyfikowała Konwencję Haską wraz z I Protokołem w 1956 r., II Protokół do Konwencji Haskiej w 2011 r.[140])	Ochrona dóbr kulturalnych (ruchomych lub nieruchomych o wielkiej wadze dla dziedzictwa kulturalnego narodu) poprzez opiekę nad nimi oraz ich poszanowanie w czasie konfliktu zbrojnego. Dokument określa, że już w czasie pokoju powinna zostać zapewniona opieka nad dobrami kulturalnymi w sytuacji możliwych do przewidzenia następstw konfliktu zbrojnego (znakowanie). Ponadto obliguje on do powstrzymania się od działań mogących doprowadzić do ich zniszczenia lub uszkodzenia w razie konfliktu zbrojnego oraz niestosowania wobec nich aktów nieprzyjacielskich.
Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, uchwalona w Paryżu w 1972 r. (ratyfikowana przez Polskę w 1976 r.)	W obliczu zagrożenia zniszczeniem dziedzictwa kulturowego i naturalnego również w skutek przeobrażeń społecznych i zmian gospodarczych, zobowiązuje państwa sygnatariuszy do identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ustanawia ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości, m.in. przez nadawanie międzynarodowego statusu ochrony i poprzez wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO.
Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego Europy, Grenada 1985 (ratyfikowana przez Polskę w 2012 r.)	Wprowadzenie systemu ochrony prawnej dziedzictwa architektonicznego, a także zadbania o ochronę zabytków, zespołów budynków i terenów.
Międzynarodowa Karta Ochrony Miast Historycznych ICOMOS (Toledo-Waszyngton 1987 r.)	Zasady i cele, metody i środki działania właściwe dla zachowania charakteru miast zabytkowych, sprzyjające harmonii życia jednostek i społeczności oraz zmierzające do zachowania w całości dóbr skromnych, które stanowią dziedzictwo ludzkości. Polepszenie warunków mieszkaniowych to jeden z podstawowych celów ochrony.
Europejska Konwencja o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego, La Valetta 1992 (ratyfikowana w 1996 r.)	Ochrona dziedzictwa archeologicznego jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej i jako instrumentu dla badań historycznych i naukowych. Dokument uznaje za przedmiot dziedzictwa archeologicznego wszelkie pozostałości, obiekty i jakiekolwiek inne ślady ludzkości z minionych epok. Kluczowym zadaniem jest stworzenie systemu prawnego do ochrony dziedzictwa archeologicznego.
Europejska Konwencja Krajobrazowa, Florencja 2000 (ratyfikowana przez Polskę 27 września 2004 r., weszła w życie 1 stycznia 2005 r.)	Promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu, a także organizowanie współpracy europejskiej w zakresie zagadnień dotyczących krajobrazu.
Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, Paryż 2003 (ratyfikowana w 2011 r.)	Ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zapewnienie jego poszanowania w obrębie wspólnot, grup i jednostek, wzrost świadomości jego znaczenia (na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym) i zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy.
Nowa Karta Ateńska 2003 – Wizja miast XXI wieku, Lizbona, 20 listopada 2003 r.	Uwzględnienie potrzeb mieszkańców i użytkowników miast w szybko zmieniającym się świecie. Karta promuje wizję miasta spójnego, za sprawą planowania przestrzennego (jako efektu wspólnego wysiłku urbanistów oraz ludzi innych zawodów), nowych zasad rządzenia i sposobów włączania obywateli w procesy podejmowania decyzji poprzez nowe formy komunikowania się z wykorzystaniem technologii informatycznych.
Konwencja w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, Paryż 2005 (ratyfikowana w 2007 r.)	Ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego, tworzenie optymalnych warunków do rozwoju kultur, szerzenie dialogu kultur, popieranie międzykulturowości, promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej, wzmacnianie związku między kulturą a rozwojem, szczególnie w krajach rozwijających się, uznanie szczególnego charakteru działalności, dóbr i usług kulturalnych, suwerenność prawa do wprowadzania środków i polityk służących ochronie i promowaniu różnorodności form wyrazu kulturowego, wzmacnianie współpracy i solidarności międzynarodowej w duchu partnerstwa.

140 Ustawa z dnia 29 lipca 2011 r. o ratyfikacji Drugiego Protokołu (sporządzonego w Hadze dnia 26 marca 1999 r.) do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego (podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r.).

Dokument z La Valetty w sprawie ochrony i zagospodarowania miast historycznych i dzielnic zabytkowych, przyjęty przez 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Paryżu w 2011 r.	Wytyczenie zasad oraz strategii, które można będzie odnieść do każdej interwencji w obrębie miast historycznych i dzielnic zabytkowych. Zasady i strategie mają za zadanie chronić wartości kulturowe dziedzictwa miast i ich otoczenia, aby stały się ważnym elementem współczesnego życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego. Interwencje w struktury historyczne muszą zapewniać poszanowanie dla materialnego i niematerialnego dziedzictwa miast oraz chronić jakość życia mieszkańców.
Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego, przyjęte na 35 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w Paryżu w 2011 r.	Kluczowym wyzwaniem jest określenie i wdrażanie polityki nowej generacji, która miałaby na celu rozpoznanie i ochronę poszczególnych warstw historycznych oraz zapewnianie równowagi między wartościami kulturowymi i przyrodniczymi w środowisku miejskim w bliższej i dalszej perspektywie. Szczególny nacisk kładzie się na harmonijne integrowanie nowych inwestycji z historyczną tkanką miejską.
Deklaracja z Davos 2018 (Konferencja Ministrów Kultury) – Ku wysokiej jakości Baukultur dla Europy	Dokument podkreśla kluczową rolę wysokiej jakości przestrzeni zabudowanej, jako czynnika warunkującego wysoką jakość życia społeczeństwa oraz zrównoważony rozwój środowiska. Podnosi potrzebę holistycznego podejścia do kształtowania przestrzeni zabudowanej z uwzględnieniem ochrony jej różnorodności, wynikającej z regionalnej specyfiki. Wskazuje jednocześnie na konieczność przeciwdziałania spadkowi jakości przestrzeni zabudowanej oraz poprawy jej stanu poprzez identyfikację wartości w wymiarze historycznym.
Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego	Zalecenia UNESCO uznają ważną rolę obszarów historycznych w życiu współczesnych społeczeństw, określają także szereg specyficznych zagrożeń dla ochrony tych obszarów oraz określają ogólne zasady, politykę i wytyczne dla sprostania tego rodzaju wyzwaniom. Ochrona dziedzictwa miejskiego stała się ważnym działem polityki, nastąpiło to w odpowiedzi na potrzebę zachowania wspólnych wartości i czerpania korzyści ze spuścizny historycznej. Pojęcie dziedzictwa, wcześniej opierające się przede wszystkim na znaczeniu zabytków architektury, zostało rozszerzone poprzez uwzględnianie roli procesów społecznych, ekonomicznych i kulturowych w zachowywaniu wartości związanych z miastem i dlatego należy przystosować istniejące polityki i tworzyć narzędzia odpowiednie dla nowego sposobu widzenia ochrony obszarów historycznych miast.
Nowa Karta Lipska. Transformacyjna siła miast na rzecz wspólnego dobra[141]	Dokument wyznacza kierunki rozwoju i transformacji europejskich miast, z których znaczna część to unikalne ośrodki czerpiące z historycznych tradycji o olbrzymiej wartości kulturowej, kształtujące dziedzictwo miejskie i tożsamość swych mieszkańców. Priorytetem jest dążenie do wspólnego dobra, w tym do ogólnego dobrobytu oraz zapewnienie i podwyższenie jakości życia, a także zmniejszenie lub zapobieganie powstawaniu nowych form nierówności społecznych, gospodarczych, środowiskowych i terytorialnych, kierując się zasadami dobrego zarządzania miastami w obliczu globalnych wyzwań jak, m.in.: zmiany klimatu, utrata bioróżnorodności, niedobór zasobów, zmiany demograficzne, zanieczyszczenie środowiska. Ponadto, długoterminowy rozwój obszarów miejskich wymaga uwzględnienia kluczowych elementów, m.in.: nadanie priorytetu odnowie i kompleksowej rewitalizacji obszarów miejskich, w tym zagospodarowaniu terenów poprzemysłowych w celu ograniczenia powierzchni gleb zasklepionych oraz równoważenie zagęszczenia tkanki miejskiej poprzez promowanie zielonej i błękitnej infrastruktury.
NA POZIOMIE KRAJOWYM	**GŁÓWNE PRZESŁANIE**
Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030[142]	Celem głównym SRKS 2030 jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego, w tym zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne, wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich oraz zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju. Przyjęto także, że digitalizacja - cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie zbiorów dziedzictwa kulturowego za pomocą Internetu należą do najważniejszych przedsięwzięć prowadzących do rozwoju kultury cyfrowej w Polsce. Kładzie się także nacisk na promowanie nowych technologii takich, jak sztuczna inteligencja lub automatyzacja - możliwych do wykorzystania w sztuce i branżach kreatywnych. Podkreślana jest także potrzeba archiwizacji wybranej grupy stron internetowych jako rzetelnego źródła wiedzy i referencji.
Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	W dokumencie postuluje się wykonanie audytu krajobrazowego, w ramach którego nastąpi wskazanie i określenie działań ochronnych priorytetowych krajobrazów Polski. Porusza się także zagadnienia związane z wizerunkiem miast, tj. wskazuje się obszary zdegradowane, problemowe pod względem rozwojowym i społecznym,

[141] Nowa Karta Lipska została przyjęta 30 listopada 2020 r. podczas spotkania ministrów z krajów członkowskich UE.
[142] Uchwała Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 (Dz.U. RP z dnia 19 listopada 2020 r., poz. 1060).

	oraz wymagające rewitalizacji. Podnoszona potrzeba wielowymiarowego rozwoju gospodarczego zaprezentowana jest łącznie z koniecznością stosowania odpowiednich metod kompensacji negatywnego wpływu inwestycji nie tylko na środowisko przyrodnicze, ale i na szeroko rozumiany krajobraz.
Krajowa Polityka Miejska 2030	Wskazane w dokumencie cele wyróżniono hasłowo jako miasto: kompaktowe, zielone, produktywne, cyfrowe, dostępne, sprawne. Wyzwania natomiast dotyczą m.in.: dbałości o ład przestrzenny i estetyczny, niwelowaniu negatywnych skutków zmian klimatu w miastach, poprawy jakości środowiska przyrodniczego w miastach. Proponowane rozwiązania Polityki Miejskiej dotyczą m.in.: C. Wzmocnienia priorytetu dla wysokiej jakości przestrzeni publicznych; F. Wzmocnienia ochrony krajobrazu, walorów kulturowych i estetycznych - obejmując wsparcie dla ochrony integralności i autentyczności atrybutów dziedzictwa miejskiego, takich jak walory widokowe (sylweta miasta, osie widokowe), układy urbanistyczne, zieleń miejska, wartościowe obiekty architektoniczne (współczesne i zabytkowe), a także dobra kultury współczesnej, które – obok zabytków – kształtują lokalną tożsamość.
Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026	Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami m.in. poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami oraz budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego. Istotna jest także cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, zwiększenie zastosowania nowych technologii oraz wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych.
Rekomendacja Warszawska w Sprawie Odbudowy i Rekonstrukcji Dziedzictwa Kulturowego	Dokument zawiera zasady postępowania, które powinny być brane pod uwagę przy odbudowie miejsc światowego dziedzictwa. Dotyczą one m.in.: poszanowania wartości, uwzględnienia potrzeb społeczności, które doświadczyły traumy utraty swojego dziedzictwa, historii i tożsamości; podejmowania działań, które pozwolą na odzyskiwanie przez lokalną społeczność tożsamości kulturowej i pamięci o miejscach ważnych dla jej pielęgnowania, planowania długoterminowej strategii odbudowy historycznego krajobrazu miejskiego na wielu płaszczyznach, podejmowania działań edukacyjnych.
NA POZIOMIE REGIONALNYM	**GŁÓWNE PRZESŁANIE**
Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030	Dokument odnosi się do wybranych zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym m.in.: zwiększenia uczestnictwa w kulturze i rozwoju usług kultury, sportu, turystyki i rekreacji, a także wzmacniania tożsamości regionalnej i lokalnej, rozwiązywania problemów społecznych na obszarach zdegradowanych i rewitalizowanych, zachowania kompletności i integralności zasobu, wykorzystania potencjału dziedzictwa do celów użytkowych i promocyjnych, zwiększenia skali i skuteczności ochrony zasobów kulturowych, w tym krajobrazowych.
Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego oraz Plan zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi. Łódzkie 2030+	W celu szczegółowym V Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowym zawarto kierunki działań, które służą zachowaniu materialnych i niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Ponadto cel szczegółowy IX Region efektywnie wykorzystujący endogeniczny potencjał rozwojowy na rzecz zrównoważonego rozwoju przestrzennego w celu równoważenia rozwoju i kształtowania harmonijnych struktur funkcjonalno-przestrzennych, formułuje zasady zagospodarowania i kształtowania przestrzeni wpływające na ład przestrzenny oraz wzmocnienie atutów rozwojowych. Najważniejsze z nich to: kształtowanie struktur obszarów zabytkowych z poszanowaniem autentyzmu i integralności, kształtowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych z poszanowaniem atutów lokalizacyjnych wynikających z ukształtowania terenu i walorów krajobrazowych oraz ochrona i kształtowanie osi widokowych, dominant przestrzennych, sylwet, panoram wraz z przedpolami ekspozycji.
Wojewódzki plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej	Dokument określa na poziomie województwa organizację i sposób ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, poprzez planowanie i przygotowanie realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu uratowanie zabytków przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Ujmuje w szczególności rozmieszczenie i stan zasobu podlegającego ochronie, zagrożenia, zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania. Dokument wymaga corocznej aktualizacji, a jego części podlegają ochronie na podstawie przepisów dotyczących ochrony informacji niejawnych.

Biuro Planowania Przestrzennego
Województwa Łódzkiego w Łodzi
http://bppwl.lodzkie.pl

województwo łódzkie